శ్రీ శ్రియై నమః.

శ్రీ రామచన్ద్రాయ నమః

శ్రీవైఖానస గ్రన్థమాలా - ఏకోనవింశకుసుమమ్

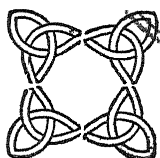

శ్రీ వైఖానసభగవచ్ఛాస్త్రే

భగవద్భృగుమహర్షి ప్రోక్తాసు సంహితాసు

యజ్ఞాధికారః.

శ్రీ వైఖానసవిద్యానిలయే సంస్కృతః

సంపాదకః

శ్రీమాన్, డాక్టర్, డి. రఙ్గాచార్యః. ఎ. ఎమ్. ఎ. శి. భిషగ్వరః,

చెన్నపురి:
“హిందూరత్నాకర” ముద్రాయన్త్రే
ముద్రితః. 1931.
మూల్యమ్.] [రు. 3-0-0

సంపాదకీయ విజ్ఞాపనము.

శ్రియః పతి యనుగ్రహమువలనను ఆచార్యుని నిర్వ్యాజకరుణాప్రసరమువలనను నేటికి యీగ్రంథము ముద్రణము నందినదనుటకు సంతసించుచున్నాడను. శ్రీ వై ఖా న స గ్రన్థమాలయందష్టాదశకుసుమముగ నర్చనానవనీతము ముద్రణమైన వెనుక రమారమి యొకసంవత్సరమునకు పైబడినను యీమధ్యకాలమున నే ప్రచురణమునూ గాని వెలువరింపజాలక పోవుటకు నాకుగల యసౌకర్యపరంపరయే కారణమై యున్నది. ఇట్టియన్ని యసౌకర్యములలోను మొట్టమొదటిది ద్వితీయపురుషార్థమునందలి భావేతర సంపాద్యమే. దీనిని చక్కఁజేయఁగల్గిన యెడల దక్కిన వెన్నియుండినను సుజయ్యములే కావచ్చును. ఈనివేదనము చిరకాలానువృత్తమగుటచేఁ బునరుక్తదుష్టము కాఁగూడనిదియేఁగాక అబాధిత్వానుమితిచే భావియందును నశక్యోపసంహారమును కాదగియుండుటచే యిందును నివేశార్హమైయున్నది.

అర్చనానవనీతమును ముద్రించిన వెనుక ఆప్రకరణమునకనుకూలముగ 'బంచఖండ' మును తద్వివరణముగు 'నారాధనప్రకరణము' ను ముద్రింపవలెనని యప్పటిలో తలంచితిని గాని యీగ్రంథమును ముద్రించుటలో కొంతసాయమును కలిగించు నట్లు శ్రీ. ఉ. వే. శ్రీమాన్. దేవయజనం వెంకటరామాచార్యులువారు చెప్పినందువలన నట్టి సాయమును లోభించియు సాహాయ్యకుల యభిమానాదరములను తరుణమున గారవించవలయునని యెంచియు యిప్పుడీ కార్యమును చేసితిని.

దీని ముద్రణమునందు నాకు సాయముకై శ్రీమదాచార్యార్పణముగ రు 200-0-0 లను గుంటూరుజిల్లా ఉల్లిపాలెం గ్రామాభిజను

లగు శ్రీ. ఉ. వే. శ్రీమాన్ నారాయణం శేషాచార్యులువారును వీరి సోదరులు శ్రీ. ఉ. వే. శ్రీమాన్ నారాయణం రామానుజాచార్యులు వారును పరమాదరముతోననుగ్రహించి నావ్యయభారమునొకింత తగ్గించిరనుటకు వారలయెడలను యిందుకై పురుషకారముజేసిన శ్రీ. ఉ. వే. శ్రీమాన్ దేవయజనం, వెంకటరామాచార్యులుగారి యెడలను నాకృతజ్ఞతను వెలువరించుచున్నాడను. సాహాయ్యకుల ప్రశంసనమును వారల ఛాయాపటమును ముందుపుటలలో ముద్రింపబడినవి.

మరియు భృగుసంహితలలో గ్రన్థమాలాప్రచురమునే ప్రథమము చేయజాలక పోతినను కొలంత తీరకనే నిలచిపోయినది.

ఇంక నారాధన ప్రకరణముయొక్కముద్రణ మిప్పుడు నిలచిపోయినను త్వరలో దానిని సైతము ముద్రింపవలయుననియే యాసపడుచున్నాడను.

ఈగ్రన్థమును బహుప్రయాసముతో సంస్కరించి ముద్రణమునకై నాకొసంగిన, ఆకులమన్నాడు శ్రీవైఖానసవిద్యానిలయాధికారులగు శ్రీ. ఉ. వే. శ్రీమాన్, శ్రీమత్పండిత, రొంపిచర్లభట్టర్, శ్రీనివాసాచార్యులు అయ్యవార్లుంగారికిని, నన్నన్నివిధముల నాదరించుచున్న తదితర ఉద్ధారక, ప్రధానపోషక, పోషక, సహాయక, గ్రాహక, మహాశయులకును, నావినయ పూర్వకమగు కృతజ్ఞతావందనములనర్పించుచున్నాడను.

ఈగావారిపాళెమ్. ఇట్లు విధేయసంపాదకుడు.

మాదరపాక్కం పోస్టు. చెంగల్పట్టుజిల్లా. డి. రంగాచార్యులు.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీ విఖనస మహాగురవేనమః.

శ్రీవైఖానస గ్రంథమాలా.

ఉ ద్ధా ర కు లు.

శ్రీమాన్, శ్రీమత్పండిత, రొంపిచర్ల భట్టర్, శ్రీనివాసాచార్యులు
అయ్యవార్లుంగారు, శ్రీవైఖానస విద్యానిలయము. ఆకులమన్నాడు.

,, తర్క, వేదాంత, మహా విద్వాన్, పండిత,
వేదాంతం. జగన్నాథాచార్యులుగారు చందవోలు

,, ఉ. చ. శ్రీనివాస భట్టాచార్యులుగారు కాకులపాడు

,, చతుశ్శాస్త్రవిద్వాన్ కృష్ణభట్టాచార్యులుగారు నాచ్చియార్ కోవిల్

,, పండిత. రఘునాథ చక్రవర్తిభట్టాచార్యులుగారు తిరుపతి

,, దేవయజనం, వెంకటరామాచార్యులుగారు ఈపూరు

,, వాడపల్లి, రాఘవాచార్యపాకయాజిగారు పొలమూరు

,, నారాయణం, శేషాచార్యులుగారు, ఆయుర్వేదకలానిధి ఉల్లిపాలెము

,, నారాయణం. రామానుజాచార్యులుగారు. శ్రీశ్రీనివాస-
దైవాగమ కల్పవల్లీ పాఠశాలా ప్రధానోపాధ్యాయుడు ఉల్లిపాలెము

ప్ర ధా న పో ష కు లు.

శ్రీమాన్. పండిట్. డి. దేశికాచార్యులు భిషక్ రాజ్ గారు
ఆయుర్వేదాశ్రమం మదరాసు

,, మ-రా-రా-శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు
పంతులుగారు ఆంధ్రపత్రికాధిపతి

శ్రీమాన్,

„ అర్చకం. కృష్ణభట్టర్ గారు (జనార్దనభట్టర్ కుమారులు)
మాలైక్కాల్ తిరుపతి (మైసూరు)

„ హెడ్ అర్చకం. రామాచార్యులుగారు, మైసూరుమహారాజా సంస్కృతమహాపాఠశాలా శ్రీవైఖానస ఆగమిక పరీక్షకులు ముళ్‌బాగల్ (మైసూరు)

పోషకులు.

„ వేదాంతం, నరసింహాచార్యులుగారు తెన్నేరు
„ అర్చకం, వెంకటరాఘవాచార్యులుగారు ఆనగొంది సమస్థానము
„ బృందావనం, అప్పళాచార్యులుగారు బృందావనం, అప్పికట్ల
„ మాల్యవంతం, రాఘవాచార్యులుగారు మంగళగిరి
„ నేటివ్ డాక్టరు, డి. హనుమాచార్యులుగారు ఈగావారిపాళేము
„ తిరుమలదేవస్థానం అర్చకం, శేషాద్రిదీక్షితులుగారు తిరుపతి
„ తిరుమల దేవస్థానం అర్చకం, శేషాచలం దీక్షితులుగారు పైడిపల్లి ఇన్యాందార్ తిరుపతి
„ పి. కే. అనంతనారాయణయ్యంగారు పన్నిమడై
„ దీవి, రాఘవాచార్యులుగారు నల్లూరు
„ దీవి, నరసింహాచార్యులుగారు నల్లూరు
„ సుదర్శనం, నరసింహాచార్యులుగారు సోమవరప్పాడు
„ చిక్కవోలు, రాఘవాచార్యులుగారు చిక్కవోలు
„ పెద్దింటి, జోగయాచార్యులుగారు వెలిచేరు
„ అగ్నిహోత్రం, కృష్ణమాచార్యులుగారు శ్రీకాకుళము
„ రొంపిచర్ల భట్టర్, నారాయణాచార్యులుగారు నందివాడ
„ ముత్తేవి, అనంతపద్మనాభాచార్యులుగారు కురుముద్దాలి
„ దీవి. వెంకటాచార్యులుగారు వణుకూరు
„ వినుకొండ, శేషాచార్యులుగారు వేటపాళేము
„ నారాయణం, వెంకటాచార్యులుగారు ఇంకొల్లు

శ్రీమాన్,

,,	అర్చకం, రామాచార్యులుగారు	పెనుగొండ
,,	కరికృష్ణ భట్టాచార్యులుగారు	పొన్నేరి
,,	గ్రంథిపురి, గోపాలాచార్యులుగారు	గోపానగరము
,,	వినుకొండ. వెంకటశేషాచార్యులుగారు	మాన్యల్లూరు
,,	గ్రంథిపురి, రాఘవాచార్యులుగారు	గొనసపూడి
,,	దీవి, రామానుజాచార్యులుగారు	ఎడ్లపల్లి
,,	వేదాంతం, కృష్ణమాచార్యులుగారు	పోరంకి
,,	గ్రంథిపురి, పురుషోత్తమాచార్యులుగారు	గుమ్మిడిపూండి
,,	దీవి, హనుమాచార్యులుగారు	స్వర్ణ
,,	వేదాంతం, తిరుమలాచార్యులుగారు	పూనూరు
,,	దీవి, బుచ్చయాచార్యులుగారు	అనంతవరము
,,	వేదాంతం, పార్థసారథి కృష్ణమాచార్యులుగారు	కంకటా
,,	రామకృష్ణభట్టాచార్యులుగారు శ్రీరామస్వామిసన్నిధి, సౌత్ విలేజ్ -	చిత్తూరు
		కొచ్చిన్, పాలఘాట్ మార్గం
,,	రామశేషభట్టాచార్యులుగారు (రామగోవింద భట్టాచార్యుల వారికుమారులు) నూరణి	పాలఘాట్
,,	రామానుజ భట్టాచార్యులు గారు	కొణ్ణూరు
,,	ఏ. యస్, వీరరాఘవభట్టాచార్యులు గారు	నెడుంకుంద్రం
,,	అర్చకం. వరదాచార్యులుగారు	బెంగుళూరు
,,	అర్చకం. శ్రీనివాసాచార్యులుగారు	బెంగుళూరు
,,	అర్చకం. బుచ్చాచార్యులుగారు	బెంగుళూరు
,,	అర్చకం. శ్యామాచార్యులుగారు	బెంగుళూరు
,,	అర్చకం. రంగస్వామిభట్టరుగారు	బండుహళ్ళె
,,	అర్చకం. శ్రీనివాసాచార్యులుగారు	హాసన్
,,	అర్చకం. వెంకటరమణాచార్యులుగారు	గ్రామ

శ్రీమాన్

,, అర్చకం. రామస్వామిభట్టర్ గారు	చెన్నరాయపట్నం
,, అర్చకం. వెంకటరమణదీక్షితులుగారు	ముళబాగల్
,, అర్చకం. చిన్న శ్రీనివాసాచార్యులుగారు	కోలారు
,, అర్చకం. తిరుమలాచార్యులుగారు	ఆలంబగిరి
,, అర్చకం. చిన్న వెంకటరమణాచార్యులుగారు	పూలవాడ
,, అర్చకం. పెద్ద వెంకటరమణాచార్యులుగారు	చింతామణి
,, అర్చకం. నరసింహాచార్యులుగారు	పుంగనూరు
,, అర్చకం. వెంకటరమణాచార్యులుగారు	కుడియనూరు
,, అర్చకం. నరసింహాచార్యులుగారు	యిరకంపల్లి
,, అర్చకం. శ్రీనివాసభట్టర్ గారు	బండుహాళి
,, అర్చకం. శ్యామాచార్యులుగారు	పుంగనూరు
,, శ్రీనివాసుల. కృష్ణమాచార్యులుగారు	బ్రాహ్మణకోడూరు
,, అర్చకం. కేశవభట్టాచార్యులుగారు	తిరుపత్తూరు

స హా య కు లు.

శ్రీమాన్. రొంపిచర్ల, వెంకటకృష్ణమాచార్యులుగారు	యార్లగడ్డ
,, వేదాంతం, వెంకటరామాచార్యులుగారు	కపిలేశ్వరపురము
,, దీవి, శ్రీరామాచార్యులుగారు	తాడంకి

ఈ గ్రంథము వలయువారలు, సంపాదకులపేర

401, టంకసాల వీధి, జి. టి, మదరాసు.

అని వ్రాసి తెప్పించుకోవచ్చును.

శ్రీమాన్. నారాయణం, శేషాచార్యులు, ఆయుర్వేద కలానిధి.
శ్రీమాన్. నారాయణం, రామానుజాచార్యులు. శ్రీ శ్రీనివాస,
దైవాగమ కల్పవల్లీ పాఠశాలా ప్రధానోపాధ్యాయుడు.

శ్రీమద్వైఖానసేశాయ నమః
శ్రీమద్విఖనసే నమః,
"శ్రీరామదేశికానామనుస్మృతిః"

శ్లో॥ వేదశాస్త్రధ్వనిర్యస్య వేశ్మని శ్రూయతే సదా
కేశవాఙ్ఘ్రిసరోజాళిం వన్దే శ్రీరామదేశికమ్. ౧
శ్రీమత్కీలకవత్సరేఽప్యదితిభే పక్షే వళక్షే మధా
మాసే నావమికే తిథౌ సురగురోర్వారే చ కణ్ఠీరవే
లగ్నే 'గృంజనవాటికా' పురవరే వైఖానసానాం కులే
శ్రీరామాఖ్యసుధీమణిః సముదభూచ్ఛ్రీశాస్త్రపారంగతః. ౨
వ్యోమర్షిగోత్రహిమభానుమితే సువర్షే
శ్రీశాలివాహనశకేఽజని దేశికేన్ద్రః
నానాదిగన్తనుత సన్తతకీర్తికాన్తా-
పాణిగ్రహోత్సుకమతిః సుగుణామ్బురాశిః. ౩

శ్లో. విశ్వావసౌ వర్షవరే తు పౌషే
మాసే చతుర్థ్యాం పితృభేఽర్కవారే
పక్షేఽసితే పూషణి నక్రయుక్తే
శ్రీరామవిద్వన్మణిరాప శౌరిమ్ ౧
గోత్రాక్షనాగవిధుసమ్మితహాయనేఽస్మిన్
శ్రీశాలివాహనశకే కరుణాలవాలః
వైమానికైర్హరిభక్తైః కృతబన్ధుభావః
శ్రీరామసూరిరగమత్పదమచ్యుతస్య. ౨

నమో నమః శ్రీరామసూరిణే

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీ రస్తు నమః.

శ్రీ రామ దేశిక స్తవః

శ్లో. వైఖానసాన్వయసరిత్పతిపూర్ణచన్ద్రం
వన్దారుశిష్యజనతాఘనకల్పభూజమ్
జ్ఞానాబ్జభాస్కరమతీన్ద్రియచిత్తవృత్తిం
శ్రీరామదేశికమహం ప్రణమామి మూర్ధ్నా. ౧

దిఙ్నాగదన్తయుగమధ్యమపి ప్రవిశ్య
స్థిత్వా ముహుర్జయతి యస్య యశఃప్రపూరః
తం వాసుదేవపదపఙ్కజచఞ్చరీకం
శ్రీరామదేశికమహం ప్రణమామి మూర్ధ్నా. ౨

శ్రేయాంసి దాతుమిహ మానుషలోకభాజాం
దివ్యాజ్ఞయా మురరిపోః పురుషోత్తమస్య
గోత్రావతీర్ణమమలం విఖనోమునీన్ద్రం
శ్రీరామదేశికమహం ప్రణమామిమూర్ధ్నా. ౩

యస్యేక్షణాదధిగతాగమశాస్త్రసారా
లోకే వసన్తి బహవః పరమార్యవర్యాః
తం వేదశాస్త్రనిచయార్ణవకుమ్భజాతం
శ్రీరామదేశికమహం ప్రణమామి మూర్ధ్నా. ౪

యస్మాదధీతసకలాగమశాస్త్రసంఘః
సర్వాధికో భవతి 'వేఙ్కటరామ'సూరిః
పాణ్డిత్యమూర్తిమనఘం కరుణామయం తం
శ్రీరామదేశికమహం ప్రణమామి మూర్ధ్నా. ౫

విద్యానయాదిగుణభూషణభూషితాఙ్గం
పద్యాత్మికప్రథితకీర్తివిశేషభాజమ్
సద్యాగశీలసుమనస్కనిషేవ్యమాణం
శ్రీరామదేశికమహం ప్రణమామి మూర్ధ్నా. ౭

అజ్ఞానపర్వతగరుద్యాగవజ్రహస్తం
ప్రజ్ఞోపలబ్ధరిపుషట్కజయప్రకాశమ్
విజ్ఞానకల్పపరిపక్వఫలాయమానం
శ్రీరామదేశికమహం ప్రణమామి మూర్ధ్నా. ౮

రాకాసుధాకరనిభాననరాజమానం
పాకారివారణగతి ప్రతిమానయానమ్
ఆకారతః కుసుమచాపమివ ద్వితీయం
శ్రీరామదేశికమహం ప్రణమామి మూర్ధ్నా. ౯

మన్త్రద్వయార్థదమమేయగుణాభిరామం
శ్రీభాష్యతత్త్వపరిబోధితశిష్యజాతమ్
ఆగర్భవైష్ణవమజాతమనోవికారం
శ్రీరామదేశికమహం ప్రణమామి మూర్ధ్నా. ౯

ఛిద్రోర్ధ్వపుణ్డ్రలసదాననమిన్దుకాన్తం
కణ్ఠే నిబద్ధతులసీజలజాక్షమాలమ్
అష్టాక్షరీపరిమళోల్లసితాధరోష్ఠం
శ్రీరామదేశికమహం ప్రణమామి మూర్ధ్నా. ౧౦

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీహయవదనపరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమహాచార్యాయ నమః.

—॥ ముద్రాపకప్రశస్తిః ॥—

శ్లో॥ కృష్ణాతీరే మహాకన్దనగర్యామాస్థితః ప్రభుః
శ్రీశోఽవ్యాత్కేశవో దేవో భక్తరక్షణతత్పరః. ౧

భువనావనదీక్షితస్య స-
చ్చరణాంభోజమరాళశేఖరః
విరరాజ పురాఽఽదివైష్ణవో
భువి నారాయణసఞ్జ్ఞకోత్తమః. ౨

భారద్వాజకులాబ్ధీన్దురితి యం ప్రవదన్తి సః
పుత్రరత్నమనన్తార్యమవాప బుధరఞ్జనమ్ ౩

స ధరామరవల్లభః సతాం
నిధిరభ్యుద్గతసర్వశాస్త్రదృక్
విఖనోమునిసమ్మతాగమే
నిఖిలం సారమజీగణత్తలు. ౪

తస్య వేఙ్కటనారాయణార్యో ధీమాన్సుతోఽభవత్
వేదవేదాఙ్గతత్త్వజ్ఞః కృష్ణద్వైపాయనోపమః. ౫

ఏష బాహుయుగభాసురశౌరి-
ర్మౌళిభాగమగతేన్దుపురారిః
ముక్తసత్యభువనామ్బుజసూతి-
ర్మానమస్తరితి మేనిరే బుధాః. ౬

తతస్తతస్తస్య సుతః ప్రసన్నధీ-
రభూదభూతప్రకటీకృతోద్గుణః
హారచ్ఛరచ్ఛీతమయూఖసంహతి-
ర్యశోభిరాజన్మశుచిర్విచక్షణః. ౭

వ్యావహారికనామ్నా హి వేఙ్కటాచార్యదేశికః
ఆయుర్వేదవిదాం మౌళిరత్నమిత్యభిధీయతే. ౮

ఏతస్మాన్నిజసున్దరీ వలరిపుం దక్షాత్మజా కశ్యపా-
ల్లక్ష్మీః పఞ్చశరం సుదర్శనధరాత్స్కన్దం మృడానీ శివాత్
రామం కోసలజేవ రాఘవసుతాద్దివ్యం కుమారం యథా
లావణ్యైకనికేతనం హి సుషువే రామార్యచూడామణిమ్ ౯

స రామాచార్యవర్యస్తు జితక్రోధో జితేన్ద్రియః
బుద్ధిమాన్నీతిమాన్వాగ్మీ ప్రాణాయామపరాయణః. ౧౦

జితకళఙ్కకళఙ్కలసన్ముఖం
కరికరం నికరం సరసీరుహామ్
స్మితపదోరుపదోరుసదాకృతిం
ధృతవతీ యువతీ ప్రతిభావతీ. ౧౧

పతివ్రతా దివ్యగుణాస్పదా తదా
సుధారసామ్భోజకలా వినిర్మితా
సతీమణీ చోత్పలజైత్రలోచనా
రరాజ సీతేతి మరాళకుంతలా. ౧౨

సా సీతానామ విఖ్యాతా రామాచార్యశిఖామణేః
అద్వితీయగుణోత్తంసా ద్వితీయాఽభూచ్ఛుచిస్మితా. ౧౩

తస్యాం సమ్పాదితః పుత్రో రామాచార్యేణ ధీమతా
యథా ముక్తామణిః శుక్తౌ శమీగర్భే ధనంజయః
గఙ్గాయాం చ యథా భీష్మో దేవక్యాం చ యథా హరిః
రేణుకాయాం యథా రామ స్తథా శ్రీరామదేశికః. ౧౫

జయతి సకలమాన్యోఽధీతవిద్యాసమూహో
విఖనసమునితుల్యో దివ్యవాక్ప్రభావః
జలధిసమగభీరస్స్వాన్తవృత్తిర్వదాన్యః
కలుషతిమిరసూర్యః కీర్తిమాన్దేశికేన్ద్రః. ౧౬

తస్యానుజన్మా నరసింహనామా
నామోచితస్థైర్యగుణైకధామా
ధామప్రపఞ్చోపమకాన్తిసీమా
సీమాతిబృందాదళదివ్యదామా. ౧౭

ఏతౌ ప్రబుద్ధౌ పరివర్ధమానా-
వన్యోఽన్యశోభాపరిభూష్యమాణౌ
కల్యాణవేషోజ్జ్వలరూపభాజా-
వమ్భోజనేత్రౌ బలకృష్ణతుల్యౌ. ౧౮

బభూవతుర్భ్రాతృమనోభవౌ యథా
యథాఽనుజాతౌ రఘురామలక్ష్మణౌ
క్షమాసుతాఽనన్దవివర్ధనౌ యథా
యథాఽశ్వినేయౌ చ తథా జనప్రియౌ. ౧౯

తయోర్జ్యేష్ఠో మహాప్రాజ్ఞః శ్రీరామాచార్యదేశికః
లక్ష్మీనరసమాఖ్యాయాః పాణిం జగ్రాహ సువ్రతీ. ౨౦

జయన్తి తస్యాత్మభవా భవార్ణవ-
ప్రతారణోత్తారణబద్ధతృష్ణాః
త్రయస్త్రయీధర్మపరాః పరాత్పరే
స్థిరస్వభావైకధనా ఘనా జనాః. ౨౧

చతుర్దశత్వం భజతి స్మ పూజితం
జితారిషడ్వర్గవిరాజితైస్సురైః
చతుర్ముఖాపత్యకృతం కృతార్థతా-
మవాప్య శాస్త్రం త్రిషు సద్ద్విజేషు చ. ౨౨

లక్ష్మణాచార్యవర్యస్తు తేషామగ్రేఽగ్నివచ్ఛుచిః
వైష్ణవైః సహజైశ్చిహ్నైః రాజతే జనరఞ్జనః. ౨౩

ద్వైతీయీకః సకలసుగుణక్షీరపాథోధిచన్ద్రః
శేషాచార్యో విమలహృదయో నిస్తులో నిష్కళఙ్కః
స్వాచార్యాఙ్ఘ్రిద్వయసరసిజే లీనమత్తద్విరేఫః
శాన్తో దాన్తః సదమలయశో రాశిరార్యాళివన్ద్యః ౨౪

సదయహృదయయుక్తః సాహితీమాళిమాల్యో
నిగమపఠనశీలో నిత్యసత్యస్తృతీయః
గళదమృతకవిత్వాభ్యాసరాజత్సుజిహ్వో
మధురిపుపదరేణుశ్చైవ రామానుజార్యః ౨౫

ఏతేషు త్రిత్రయే శ్రీమాన్
శ్రీరామాచార్యదేశికః
పుత్రార్థినే స్వానుజాయ
శేషాచార్యం దదౌ చ సః. ౨౬

తేన శేషార్యవర్యేణ రామానుజమనీషిణా
వైఖానసేన సూత్రేణ బహవస్సంస్కృతా జనాః ౨౭

కర్షణాదిప్రతిష్ఠాన్తక్రియాః పరమవైదికాః
ఏతాభ్యాం బహుదేశేషు బహుధా సంప్రయోజితాః ౨౮

ఏతౌ వైఖానసగ్రంథమాలాయాం భ్రాతరౌ ముదా
యజ్ఞాధికార శ్రీకోశముద్రణాయోపచక్రతుః ౨౯

ఏతాభ్యాం శ్రియమాదదాతు సతతం లక్ష్మీపతిః శాశ్వతో
నిష్ప్రత్యూహమపారవత్సలతయా బ్రహ్మాదిభిర్వన్దితః
శాన్తస్సత్యపరాక్రమో హి భగవాన్వైకుణ్ఠనాథః పరో
నిర్ముక్తాహికులేన్ద్రభోగశయనస్సర్వేశ్వరః శ్రీహరిః ౩౦

ఇత్థం గౌతమరామానుజేనాన్తేవాసినా తయోః
భాగినేయేన చ మయా భాషితం భక్తిపూర్వకమ్. ౩౧

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

ఇతి,
రామానుజః.

గ్రన్థప్రవేశః.

శ్రౌతస్మార్తాదికం కర్మ నిఖిలం యేన సూత్రితమ్
తస్మై సమస్తవేదార్థవిదే విఖనసే నమః.

అస్య యజ్ఞాధికారశ్రీకోశస్య సంస్కరణేఽస్మాభిరాదర్శీకృతాః మాతృకాగ్రన్థాస్త్వేతే:—

(1) శ్రీ వైఖానసవిద్యానిలయ గ్రన్థభాం-
డాగారస్థః ... ... అ. సంజ్ఞితః

(2) శ్రీ పంబాక్కం రాఘవభట్టాచార్యా-
ణాం సమ్బన్ధీ ... ... క. సంజ్ఞితః

(3) శ్రీ కొణ్ణూర్ రామానుజభట్టాచార్యా-
ణాం సమ్బన్ధీ ... ... ఖ. సంజ్ఞితః

(4) శ్రీ అడయార్ గ్రన్థభాండాగారస్థః. గ. సంజ్ఞితః

(5) శ్రీ పచ్చైప్పెరుమాళ్ కోవిల్ శేషభట్టా-
చార్యాణాం సమ్బన్ధీ... ... ఘ. సంజ్ఞితః

శ్రీ కాకులపాడు శ్రీనివాసభట్టాచార్యాణాం వీపూరు వెంకటరామాచార్యాణాం చ సమ్బన్ధినౌ ద్వౌ కోశౌ చ పరంపరయా విద్యానిలయమాతృకాత ఏవోద్ధృతావితి తయోః న పృథఙ్నిర్దేశః కృతః.

అన్యేచ యే కేచన కోశాః విషయస్థలేషు పర్యాలోచితాః ఇహ నివిష్టాన్ కోశాంస్తు కయాఽపి విధయా నాతిరిచ్యన్త ఇతి తేషాం చ న పృథఙ్నిర్దేశః కృతః.

ఇహాఽస్మాకం మాతృకాకోశదానేనోపకృతవతాం విపశ్చితాం సుబహు స్మరామః.

కించ భగవద్భక్తివిధురేఽస్మిన్నపి కాలే యే కేచన సాధవః ఉదారాః విద్యావ్యసనినః ఈదృశగ్రన్థముద్రాపణాదిషూపకుర్వత ఇతి హ్యాప్యమాణాః తదీయః పన్థాః లోభనీయః సర్వైరిత్యాశాస్మహే.

ఇతి,

ఆకులమన్నాడు
ప్రమోదూత, పుష్య-
బ ౫ శుక్రవాసరః.

శ్రీ. రాం. భ. శ్రీ.
శ్రీ వైఖానస విద్యానిలయాధ్యక్షః.

శ్రీమద్భార్గవగోత్రవార్ధిశశినం శ్రీపత్రపుర్యాం స్థితమ్
శ్రీకృష్ణార్యతనూభవం విఖనసో మూర్తిం కలౌ మానుషమ్
సర్వేషామపి బోధయన్తమఖిలం చౌఖేయధర్మం సదా
వన్దేఽనుష్ఠితపాకయజ్ఞమనిశం కోదండరామాహ్వయమ్.

యజ్ఞాధికారస్థానామధ్యాయానాం సూచీ.

శ్రీరస్తు.

యజ్ఞాధికారస్థవిషయాణాం సూచీ.

శ్రియై నమః.

శ్రీ రామచన్ద్రాయ నమః.

శ్రీమద్విఖనసమహాగురవే నమః.

శ్రీమదోభ్య భృగుమరీచ్యత్రికశ్యపేభ్యో నమః.

శ్రీ వైఖానసభగవచ్ఛాస్త్రే

భగవద్భృగుమహర్షి ప్రణీతః

యజ్ఞాధికారః.

అథ ప్రథమోఽధ్యాయః.

శ్రౌతస్మార్తాదికం కర్మ నిఖిలం యేన సూత్రితమ్
తస్మై సమస్తవేదార్థవిదే విఖనసే నమః *

ఋషిప్రశ్నోత్తరమ్.

భృగుం మునివరం శ్రేష్ఠం † నానాలోకనివాసినః
కుశాసనే సమాసీనం నారాయణపరాయణమ్. ౧

సమాసాద్య ప్రణమ్యైవ భగవ ‡ త్సక్తచేతసః
కేన మార్గేణ కైర్మన్త్రైః కం దేవం నియతేన్ద్రియాః. ౨

§ సమర్చయన్తః పరమం పదం గచ్ఛేయురవ్యయమ్
ఋషే తత్సర్వమాఖ్యాహి పరమం వదతాం వర. ౩

... ...

---

* శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్। ప్రసన్నవదనం ధ్యాయేత్సర్వవిఘ్నోపశాన్తయే. గ † నరలోక. క ‡ ద్భక్తి. ఖ. § కమర్చయన్తః. అ.

(అర్చన ప్రశంసా.)

భృగురువాచః—

యుష్మాభిశ్చోదితం సర్వం సాధు వక్ష్యామ్యశేషతః
శృణుధ్వం మనసా దేవం స్మృత్వా నారాయణం పరమ్. ౪
శ్రుత్యనుకూలమార్గేణ చతుర్వేదోద్భవైస్తథా
మన్త్రైస్సమస్తలోకేశమర్చయేద్ధరిమవ్యయమ్. ౫
తేనైవ భక్త్యా వైకుంఠం సహసా స్వయమేవ చ
లభతే తత్పదం నాస్తి న దైవం కేశవాత్పరమ్. ౬
తం విష్ణుం పూజయేన్నిత్యం సర్వసాధన * సాధనమ్
సర్వముక్తిప్రదం నిత్యం సర్వకామఫలప్రదమ్. ౭
గ్రామాగ్రహారయోస్సమ్యగర్చనం తన్నివాసినామ్
సర్వసిద్ధిప్రదం నిత్యం పుత్రపౌత్రవివర్ధనమ్. ౮
సామాన్యమగ్నిహోత్రం స్యాదనగ్నీనాం తపోధనాః
సాగ్నీనామపి శాన్త్యర్థం :: ద్వితీయం సర్వసిద్ధిదమ్. ౯

(అర్చనద్వైవిధ్యమ్.)

తదర్చనం ద్విధా ప్రోక్తమమూర్తం చ సమూర్తకమ్
అగ్నౌ హుతమమూర్తం స్యాత్సమూర్తం బేరపూజనమ్. ౧౦
అమూర్తం యజమానస్యహ్యభావే చ వినశ్యతి
అచ్ఛిన్నం శాశ్వతం నిత్యం ప్రతిమారాధనం పరమ్. ౧౧
సూత్రే విఖనసా ప్రోక్తమగ్న్యాధానాదికం తథా
‡ అగ్న్యాఘారప్రభృత్యన్తం స్విష్టాకారం చ సర్వతః. ౧౨

* సాధకమ్. గ. :: తథాన్యే గ. ‡ ఆద్యాఘారప్రభృత్యన్తమ్, అగ్న్యాఘారప్రభృత్యర్థమ్. గ.

తథాచరేద్యథామార్గం ప్రతిమారాధనేఽపి చ
* ఆలయారాధనామార్గం ప్రవక్ష్యామి యథాక్రమమ్. ౧౩
భూపరీక్షాం సమారభ్య నిష్కృత్యాస్తం సశిల్పకమ్
:: కృత్స్నం మన్త్రక్రియాసార్థమృజు వ్యక్తం తపోధనాః. ౧౪

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే ఋషిప్రశ్నవిధిర్నామ
ప్రథమోఽధ్యాయః.

అ థ ద్వి తీ యో ఽ ధ్యా య ః.

(భూపరీక్షావిధిః.)

అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి భూపరీక్షావిధిక్రియామ్
ఆరంభకాలాత్పూర్వస్మిన్ యజమానో గురుం వరేత్? ౧
వైఖానసం తపశ్శీలం నిత్యహోమపరాయణమ్
పారంపర్యాగతం శిష్టం దోషైరన్యైర్వివర్జితమ్. ౨
విప్రం తం వరయిత్వా తు యాచయేత్సంప్రపూజ్య చ
శాస్త్రజ్ఞం ‡ బంధుసమ్పన్నమాహూయ స్థపతిం పునః. ౩

(భూపరీక్షాయాముక్తకాలః. భూపరీక్షాక్రమః,)

మాసేషు చైత్రకం § నైవ శేషమాసే శుభే దినే
గ్రామస్య యజమానస్య చానుకూలే శుభోదయే. ౪

---

* ప్రతిమా. క, :: సాకం మన్త్రి క్రియాభిశ్చ, క, ‡ ఫల, గ,
§ హిత్వా?

వైష్ణవీం భూమిమాసాద్య శుద్ధిం కృత్వా యథాశుభమ్
పూర్వేద్యురేవ శర్వర్యామంకురార్పణమారభేత్. ౫
బ్రాహ్మణో యజమానశ్చేత్తద్గృహే వాఽంకురార్పణమ్
అన్యశ్చేత్తత్ర వా కుర్యాత్తత్ర చేత్సద్య ఏవ తు. ౬
భూమిం ముహూర్తే ప్యాచార్యః ప్రాఙ్ముఖో వాఽప్యుదఙ్ముఖః
ఆసయిత్వాఽథ హస్తాభ్యాం భూసూక్తేనాభిమర్శయేత్. ౭
ద్వితాలాయత * విస్తారావగాఢం చతురశ్రకమ్
ఖనిత్వా పాంసుముద్ధృత్య ప్రక్షిపేత్తాం మృదం గురుః. ౮
అధికే చేన్మహావృద్ధిం హీనే హీనం సమే సమమ్
:: విద్యాదథాన్యైస్సంలక్ష్య నిమిత్తై ‡ ర్వా సమారభేత్. ౯
గ్రామే చేత్త § త్సభాస్థానే పరీక్ష్యైవ చ కర్షయేత్
గ్రామార్థం కర్షయేత్పూర్వం ¶ నిర్మితే వాస్తుమధ్యమే. ౧౦
పశ్చాదాలయ ** మావిశ్య భూపరీక్షాం వినాఽత్ర తు
కల్పయేద్విధినా పశ్చాద్గవాదీన్ + సన్నివేశయేత్. ౧౧
నిశ్చిత్య విధినా వాస్తు × పదాని పరికల్పయేత్
కారయిత్వాఽధిపాన్ ? మన్త్రైస్సమభ్యర్చ్య బలిం దదేత్. ౧౨

(వాస్తువిన్యాసః.)

‡ సహస్రాదధికే గ్రామే బ్రహ్మభాగం విభజ్య చ
చతుర్ధా జపనాంశే తు : పంచమూర్తీస్సమర్చయేత్. ౧౩

---

* విస్తారమవగాఢం సమాశ్రయమ్. గ. :: తద్విధాన్యైః సు. ‡ సు. § ద్గృహే.
¶ నిమిత్తే. ** ముద్దిశ్య. + నివేదయేత్. × మవాస్తోహస్తవాన్ పదాన్.
? మంత్రాన్ త్సమభ్యర్చ్య. అ—మన్త్రైస్సమభ్యర్చ్య. గ. ‡ సహస్రవిప్రాధికే.
: పంచమూర్తిం ప్రకల్పయేత్.

తదంశే పూజకగృహం దక్షిణే చోత్తరేఽథ వా
పశ్చిమే వా విదిగ్దేశే కల్పయేత్తత్సమీపతః. ౧౪

! స్నపనం చ తథైశాన్యాం గోష్ఠాగారం చ పావకే
నైరృత్యామాపణస్థానం కారయేత్తాన్ యథావిధి. ౧౫

సహస్రవిప్రాన్న్యూనేషు గ్రామేష్వపి చ మధ్యమే
శతం శతద్వయాద్యేషు చైకమూర్తిమథార్చయేత్. ౧౬

ఆసనం స్థానకం వాఽథ * శయనం? భోగమేవ చ
కల్పయేద్గ్రామవృద్ధ్యర్థం రామకృష్ణౌ తు వా పునః. ౧౭

ఉత్తరే మధ్యవీథ్యాం తద్వారుణే హరిమన్దిరమ్
స్థానకం వాఽసనం చాథ దక్షిణే వా యథోచితమ్. ౧౮

:: హరస్య ధామ త్వైశాన్యే బాహ్యే తత్ప్రాఙ్ముఖం చరేత్
‡ స్థానేఽగ్నేర్గేహమర్కస్య పశ్చిమాభిముఖం తథా. ౧౯

సౌమ్యే తత్ప్రాఙ్ముఖాం దుర్గాం పైశాచే షణ్ముఖం § యమే
విఘ్నేశస్య తు వాయవ్యాం మాతృగోష్ఠం బహిశ్చరేత్. ౨౦

కన్యాదృష్టీ రవేర్దృష్టిర్విఘ్నేశస్య గుహస్య చ
గ్రామస్య సుఖదా స్యాత్తద్ధరదృష్టిరనర్థదా. ౨౧

సర్వాభివృద్ధిదం విష్ణోర్గ్రామాదిషు విశేషతః
సా దృష్టి ¶ స్సామ్యరూపత్వాత్తథా స్యాత్పృష్ఠమేవ చ ౨౨

తథైవ పంచవీరాంశ్చ వాస్తుబాహ్యే సమర్చయేత్
ధ్రువార్చాం చ విశేషేణ దిశాసు విదిశాసు చ ౨౩

! సభాస్థానం. ఖ. గ. * శయానం. :: హరం చ గ్రామస్యైశాన్యే. గ.
‡ స్వాంశే భవనమర్కస్య. § తథా. ¶ సౌమ్యదృష్టిత్వాత్.

భోగం చేత్స్థాపయేద్విద్వాన్ పైశాచే మధ్యమం వినా
గ్రామప్రేక్షం తథా బాహ్యే యోగవీరాధ్రువార్చనమ్. ౨౪
భోగం చేత్తద్ధ్రువార్చాం వై వాస్తున్యేవ ప్రకల్పయేత్
* వారిపార్శ్వే వనేఽన్యత్ర ధ్రువం వాఽథ ధ్రువార్చనమ్. ౨౫
యథోక్తం స్థాపయేద్విద్వాన్ ప్రాఙ్ముఖం వా యథోచితమ్
నగరాదౌ మధ్యమే విష్ణుం నార్చయేదన్యదిక్షు చ ౨౬
అర్చయేత్పశ్చిమే విష్ణుం శ్రీభూమిసహితం శుభమ్. ౨౬½

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే భూపరీక్షాది విధిర్నామ
ద్వితీయోఽధ్యాయః.

అథ తృతీయోఽధ్యాయః.

కర్షణమ్.

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి కర్షణావిధిముత్తమమ్
మాసేష్విష్టదినే శుద్ధే కర్తుశ్చాఽప్యనుకూలకే. ౧
యత్ర దేవాలయం కుర్యాత్సప్రాకారం చతుర్దిశమ్
సీమావినిర్ణయం :: కృత్వా? తృణాదీన్ శోధయేచ్ఛుభమ్. ౨
అర్కతాలం యుగం కుర్యాద్ధలం వై భూతతాలకమ్
వేదతాలమృషిం చైవ † క్షిణిం ద్వాదశతాలకమ్. 3

* గిరిపార్శ్వే. క. :: తత్ర—యత్ర. గ. † క్షుణమ్.

వింశదఙ్గులనాహం స్యాత్ షట్ప్రాదేశం ప్రతోదకమ్
ఏవం లక్షణసంయుక్తం యుక్త్వా శేషం ప్రయోజయేత్. ౪
మౌఞ్జ్యా చ రజ్జుమాదాయ వృషౌ శ్వేతౌ సుబన్ధయేత్
ఖురౌ శృంగౌ సువర్ణేన తావాబధ్య తృణం దదేత్. ౫
సర్వవాద్యసమాయుక్తం యజమానో గురుస్తథా
సార్థం తు వైష్ణవైర్భూమిం దీపపూర్వం ప్రవేశయేత్. ౬
తత్ర పశ్చిమభాగే తు ప్రపాం కృత్వా సలక్షణమ్
పరితః ప్రావరణం కృత్వా వితానాద్యైర్విభూషయేత్. ౭
వ్రీహిభిః స్థణ్డిలం కృత్వా విష్వక్సేనస్య మధ్యమే
* తత్ర పశ్చిమభాగే తు చక్రస్యైవోత్తరే తథా. ౮
పీఠస్య విధినా పీఠం ‡ భాగమాత్రసమున్నతమ్
కృత్వా ప్రాగాస (న) సం కూర్చం నిధాయోర్ధ్వే సమర్చయేత్.
హవిస్సమ్యజ్ఞవేద్యైవ పీఠామితసుదర్శనౌ
పుణ్యాహం వాచయిత్వాన్తే బన్ధయేద్వృషభౌ పునః ౧౦
ఆచార్యో యజమానేన § దత్తోః వై దక్షిణాం పునః
మౌఞ్జీరజ్జుం సమాదాయ 'రుద్రమ'న్యేతి బన్ధయేత్. ౧౧
యుగలాంగలౌ తథాఽఽబధ్య 'త్ర్యమ్బ'కేతి వదన్ బుధః
వైష్ణవం మన్త్రముచ్చార్య ప్రాగన్తం కర్షయేద్భువమ్. ౧౨
పశ్చాత్కర్షక ¶ మాహూయ స్వలంకృత్య మనఃప్రియమ్
విశ్వతః కర్షయేత్యుక్త్వా నియుంజీయాద్గురుర్బుధః. ౧౩
సంగృహ్య బీజాన్ కంగ్వాదీన్ యావదంకురదర్శనమ్
తావజ్జలేషు నిక్షిప్య విష్ణుసూక్తేన వాపయేత్. ౧౪

---

* స్య దక్షిణభాగే తు. క. ‡ చతురశ్రం భాగమున్నతమ్. § దత్త్వా.
¶ ఆహూయాభ్యలంకృత్య. అ.

వారుణేన జలం దత్త్వా రక్షాం కృత్వా యథావిధి
సమభ్యర్చ్యైవ తాన్ దేవాన్ సముద్వాస్య పునర్గురుః ౧౫

అంకురే పరిపూర్ణే తు గోగణేభ్యో నివేదయేత్
* అథ సద్యః కర్తుమిచ్ఛేద్దూర్వా ఆస్తీర్య సందదేత్ ౧౬
× గర్భాలయప్రదేశే తు శుద్ధిం కృత్వా :: మనోరమమ్
వ్రీహిభిః స్థండిలం కృత్వా ద్విహస్తాయతవిస్తృతమ్. ౧౭
పూర్వాగ్రాశ్చోత్తరాగ్రాశ్చ వర్గరేఖాస్తథా కురు
కర్ణసూత్రద్వయోపేతం § చతుశ్శిరసమన్వితమ్. ౧౮
వేదతో౽ంగులసంయుక్తం నాగ్రైరస్తశ్చతుష్పథమ్
సూత్రాశ్లిష్టయోగే ధాతారం దిశిలాంశూలయోస్తథా. ౧౯
లోకపాలాన్ త్సమభ్యర్చ్య బలిం దత్త్వా౽థ పాయసైః
¶ కృత్వాచార్యః స్వయం సర్వం పూర్వం వై శిల్పినా వినా. ౨౦
పశ్చాదత్ర చ తద్దేవాన్ శిల్పినా చా౽భివన్దయేత్
సంశోధ్య ** విశ్వం సంగృహ్యా వాయనేభ్యః ? ప్రదీయతామ్. ౨౧
అత్ర శంకుం సుసంస్థాప్య గురుస్తచ్ఛిల్పినా సహ
దిశో నిశ్చిత్య ధామార్థం విమానం : విధినా౽రభేత్. ౨౨

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే
తృతీయో౽ధ్యాయః.

---

* అథ వా సద్యకామశ్చే. అ. .. మనోరమమ్. గ. ‡ వేదలాంగలసంయుక్తం నగ్రైకం తచ్చతుష్పథమ్. § చతుస్సర. ¶ గురుణా స్థపతిం నైవ స్వయంకృత్వాత్ర కారణాత్ . ** బింబమ్. ? ప్రదాయ తాన్. ప్రదాపయేత్. గ. విధివద్భవేత్.

అథ చతుర్థోఽధ్యాయః.

శంకుస్థాపనమ్.

శంకుప్రతిష్ఠామార్గం చ ప్రవక్ష్యామి తపోధనాః
* ప్రాసాదనిర్మితిస్థానే సమం కృత్వా ‡ భువస్తలమ్. ౧
§ గోచర్మమాత్రం తత్రైవ గోమయేనోపలేపయేత్
ప్రాగన్తం చోత్తరాన్తం చ మధ్యే సూత్రం ప్రసారయేత్. ౨
తన్మధ్యే శంకుసంస్థానం యాజ్ఞికైస్తరుభిస్తథా
¶ శంకుం కుర్యాద్విధానేన తస్యోత్తుంగం వితస్తినా. ౩
వితస్త్యా మూలనాహం స్యాదగ్రనాహం నవాంగులమ్
క్రమాత్కృశమవక్రం స్యాచ్ఛంకోర్లక్షణమేవ చ. ౪
తన్మధ్యే మండలం కుర్యాచ్ఛంకోర్ద్విగుణమానతః
స్థాపయేదుదయాత్పూర్వే శంఖనాదసమాయుతమ్. ౫
తస్మిన్నధిపమాదిత్యమిన్ద్రాదీన్ పరితోఽర్చయేత్
రేఖాగతాయాం ఛాయాయాం పశ్చిమే బిన్దుమర్పయేత్. ౬
తథాఽపరాహ్ణే రేఖాయాం ప్రాగ్గతే బిన్దుమర్పయేత్
తత్ షణ్ణవతికం భాగం కృత్వైకాంశం తదంగులమ్. ౭
మేషే చ + వృషభే శూన్యం తులామాసే ద్వ్యంగులమ్
కర్కటే వృశ్చికే మీనే తేనైవ చతురంగులమ్. ౮

---

* ప్రాసాదనిర్మితే గ. ‡ భువః స్థలమ్. § గోచర్మాకృతివర్ధమాన్. ¶ మూలబేరం తథా కుర్యాత్. + మిథునే సింహే.

చాపే కుంభే షడంగుల్యం మకరేఽష్టాంగులం క్రమాత్
అంగులీర్మాసి మాస్యస్తాః త్రింశద్భాగం విభజ్య చ ౯
* గతర్క్షాణాన్తు యుక్త్యా తైరంశం నీత్వావశేషితమ్ ‡
§ తద్బిందోర్వా ఉత్తరే యామ్యే నీత్వా బిన్దుం సమర్పయేత్. ౧౦
సూత్రం ప్రసారయే ¶ ద్విద్వాన్ మధ్యే ప్రాగన్తమేవ చ
⸸ దక్షిణోత్తరతో బిన్దుం మత్స్యవద్భ్రామయేద్బుధః. ౧౧
తత్పుచ్ఛాననయోర్మధ్యే సూత్రం పశ్చాత్ప్రసార్య చ
ఏవం దిశో వినిశ్చిత్య మూలస్థానం చ ** కల్పయేత్. ౧౨
నిర్మితేఽత్ర విమానస్య ఉత్సేధార్ధం సమం తథా
జలాన్తం వా శిలాన్తం వా ఖానయేదుచితం సుధీః. ౧౩
విస్తారాయామసీమాన్తే తత్ఖాత్వా సుదృఢాయ చ
పంచహస్తం చతుర్హస్తం త్రిహస్తం వాఽధికం క్రమాత్. ౧౪
వాలుకైర్విశ్వతః పూర్య తోయేన సహ మిశ్రితమ్
? దృఢీకృత్యాతివృక్షైర్వా హస్తిపాదేన వా బుధః. ౧౫
! దశాహాన్తే తు క్రమశస్తత్ఖాతం పంచధా చరేత్
త్రిభాగావనతే విద్వాన్ శిలా వా చేష్టకాఽథవా. ౧౬
యద్ద్రవ్యేణ కృతం ధామ తద్ద్రవ్యేణ చ వాలుకైః ::
శనైః శనైస్తత్సుదృఢం కృత్వా తత్ర విచక్షణః ౧౭
యుగ్మాయుగ్మ ‡‡ విభాగేన నిశ్చిత్యైవ చ పూర్వతః

---

*గతధత్తస్య. ‡ విశేషతః. గ. § తద్బిందోః. ¶ బిందోః. ⸸ దక్షిణోత్తరయోః ** నిశ్చయేత్. ? దృఢీకృత్య గజైర్వాఽథ. ! దదశర్యాదే క్రమశః. :: గ. ఆదర్శేఽత్ర పంచమాధ్యాయ సమాప్తిర్దృశ్యతే. ఇతః ప్రభృతి పంచమాఽధ్యాయ ౨౩ శ్లోకపర్యన్తం గలితః గ్రన్థః. ‡‡ విమానం తత్.

తేనోక్తవిధినా విద్వానిష్టకాం ప్రథమాం న్యసేత్. ౧౮
విమానమేకద్రవ్యేణ కృతం చేదుత్తమం విదుః
ఉపరిష్టాద్వృతే స్తత్ర ఇష్టకాభిః కృత స్తు యత్. ౧౯
* మధ్యమం తలభేదేషు తరుణాచ్ఛాదితే సతి
కనిష్ఠం తద్విజానీయాన్మిశ్రమేతైః కృతం బుధాః. ౨౦

(విమానార్థ శిలాలక్షణాది.)

శిలాభేదం ప్రవక్ష్యామి విమానార్థం ద్విజోత్తమాః
శ్వేతం కృష్ణం చ రక్తం చ మిశ్రం చైవ చతుర్విధమ్. ౨౧
భూగతం గిరిజం † చైవ వారిజం వాఽథ § చాహరేత్
వారిజాద్గిరిజం శ్రేష్ఠం గిరిజాద్భూమిజం తథా. ౨౨
ఏకయా శిలయా ధామ కృతం చేదుత్తమం ప్రభోః
శిలాభ్యాం యత్కృతం మధ్యం త్రిభిరిష్టకయా సహ. ౨౩
కనిష్ఠం తద్విజానీయాన్మిశ్రం వాఽమిశ్రమేవ వా
కారయేల్లక్షణోపేతం మతిమాన్ శాస్త్రవిత్తమః. ౨౪
శిలాయాం పరికర్తవ్యా ఇష్టకా ఇష్టకోపరి
నాచరేత్తచ్ఛిలాభి స్తద్విపరీతం న కారయేత్. ౨౫
శ్వేతజోపరి కర్తవ్యా కృష్ణజం రక్తమిశ్రజౌ
రక్తజోపరి మిశ్రం వా శ్వేతం వా కారయేద్బుధః. ౨౬
కృష్ణజోపరి శ్వేతం స్యాద్రక్తమిశ్రౌ చ వర్జయేత్
నాచరేత్సర్వప్రధానౌ తౌ రక్తమిశ్రౌ విచక్షణః ౨౭
ప్రసిద్ధభవనే విష్ణోః శ్వేతజం కృష్ణమేవ వా

---

* కన్యసమ్. గ. † వాఽథ. ఖ. § వా. ఖ.

కృష్ణజోపరి శ్వేతం స్యాదిష్టకోర్ధ్వే శిలాం వినా. ౨౮
ఆచరేద్భవనేఽన్యే తు ప్రాసాదాదిషు సర్వశః
వర్గాన్తమేకద్రవ్యేణ కారయేత్సంకరం వినా. ౨౯
* ఉపానాదిషు గణ్యేషు ద్విద్రవ్యేణ న కారయేత్
కృతం చేదాభిచారం స్యాన్మిశ్రం తస్మాన్న కారయేత్, ౩౦
ఏవం బుధ్వా గురుర్ధీమాన్ యజమానబలాన్వితః
సార్థం తద్యజమానేన నిశ్చిత్యాఽపి సశిల్పినా. ౩౧
శుభోదయే దినే శుద్ధే సన్న్యస్యైవ తదిష్టకాః
ఆరభేద్భవనం మన్త్రీ హస్తేనోక్తేన † శాస్త్రవిత్. ౩౨

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే
చతుర్థోఽధ్యాయః.

అథ పంచమోఽధ్యాయః.

బాలాలయవిధిః.

అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి బాలాలయవిధిక్రమమ్
ప్రథమావరణే వాఽథ ద్వితీయావరణేఽథ వా. ౧
మూలస్థానస్య చైశాన్యామైన్ద్రే సౌమ్యే విశేషతః
వాయవ్యాం పశ్చిమే వాఽథ కల్పయేత్తరుణాఽఽలయమ్. ౨

---

* ఉపానాదౌ చ గళ్యేతు. † వాస్తువిత్. గ.

పంచహస్తం సమారభ్య ద్విద్విహస్తవివర్ధనాత్
త్రిధా నవకరాన్తం స్యాద్బాలాగారస్య చాఽఽయతమ్. ౩
చతుస్తాలం త్రితాలం వా విశాలం కుడ్యమూలతః
శిష్టమన్తర్విశాలం స్యా * త్పంచ సప్తకరాన్తకమ్. ౪
సమం త్రిపాదమర్ధం వా ముఖమండపమిష్యతే
యథా మూలాలయద్వారం తథా స్యాత్తరుణాఽఽలయే. ౫
మృద్భిర్వాఽథేష్టకాభిర్వా † కుడ్యం సశిలయా బుధః
ప్రథమేష్టకాం చ గర్భం చ ద్వారసంస్థాపనక్రియామ్. ౬
వినైవ బాలాగారే తు కారయేద్విధిచోదితమ్
ద్వారస్తంభం కవాటం చ రక్షార్థం తరుణాలయే. ౭
మంత్రేణ స్థాపయేద్రత్నాన్ వినైవ చ § తలాదిషు
లుపోపరి తృణాచ్ఛన్నం లోష్టాచ్ఛాదనమేవ వా ౮
బహుభూమివిమానం చేత్తలభేదక్రమాద్బుధః
అన్తరం ధాతుభాగం చ విభజేన్మధ్యమే సుధీః. ౯
ఆదిభూమిం చ సంకల్ప్య దైవమానుషమధ్యమే
ద్వితలాయ తథా ధీమాన్ పైశాచే త్రితలాయ చ ౧౦
ద్వితలం మానుషే యుగ్మం పంచమూర్తిర్భవేద్యది
పైశాచే పరితో మధ్యే పురుషాదీన్ ? స్థాపయేద్బుధః ౧౧
¶ ఏకైకం తద్ద్వితాలోచ్చం పంచమూర్తేర్విశేషతః
బ్రాహ్మే చైకపదం ధీమానున్నతం తు సమాచరేత్. ౧౨
సౌవర్ణం రాజతం వాఽథ తామ్రం వాఽథ స్వశక్తితః
దారవప్రతిమాం వాఽథ కృత్వా సంస్థాపయేద్బుధః. ౧౩

* తుంగం పంచకరాన్వితమ్., గ. † కుర్వన్న. క. ఖ. కుడ్యం నైవ శిలాబుధః. గ.
§ తులాదిషు, అ. ¶ ద్వాదశత్రయోదశ శ్లోకౌ. గ. ఆదర్శే న విద్యేతే.

అన్యాఽలయేఽర్చితం శూన్యం సంప్రాప్తం చ పునస్తథా
యాచితం తద్విదుర్ధీమానాచరేత్త్వరయాఽన్వితః ౧౪
అథ వా తద్గృహార్చాం వా స్థాపయేద్బాలధామని
* మూలస్థాపనకాలే తు గృహార్చాం † యాచితాం త్యజేత్. ౧౫
మూలస్థాపనకాలే తు ప్రతిమామాలయాయ చ
కృత్వైవ స్థాపయేద్ధీమానథ వా హారకం చరేత్ ౧౬
గ్రామస్య యజమానస్య చానుకూలే శుభే దినే
తస్మాత్తు దివసాత్పూర్వమంకురార్పణమాచరేత్. ౧౭
కృత్వాఽక్షిమోచనం పశ్చాత్ § క్షీరే గవ్యే జలే తథా
అధివాస్య యాగశాలాయాం పునః స్తుత్వా విభూషయేత్. ౧౮
మధ్యమే శయనస్థానం పంచాగ్నీన్ పరికల్పయేత్
పర్యగ్నిపంచగవ్యాభ్యాం ¶ విశ్వాతః శోధయేత్క్రమాత్. ౧౯
ద్రోణద్వయసుసంపూర్ణం ఖండస్ఫుటితవర్జితమ్
ప్రక్షిప్యాఽయుధచిహ్నాదీన్ కుంభం సంసాధయేద్గురుః. ౨౦
ధాన్యపీఠే సుసన్న్యస్య ప్రతిష్ఠోక్తక్రమేణ వై
ధ్యాయన్ కుంభే సమావాహ్య స్నపనం సమ్యగాచరేత్. ౨౧
శయ్యావేద్యాం తథాఽఽస్తీర్య అండజాదీన్ యథాక్రమమ్
ఆరోప్యోపరి దేవేశం కుంభేన సహశాయయేత్ ౨౨
పుణ్యాహం వాచయేత్తత్ర బధ్నీయాత్కౌతుకం తథా
'యద్వైష్ణవం' సముచ్చార్య ప్రాక్ఛిరశ్శాయయేద్ధరిమ్. ౨౩
‡ ఉత్తరాఽఽచ్ఛాదనం కృత్వా హోత్రం సమ్యక్ ప్రశంస్య చ
మూర్త్యావాహనహోమాదీన్ ప్రతిష్ఠోక్తవదాచరేత్ ౨౪

---

* ఇదంశ్లోకార్ధం. గ. ఆదర్శే నాస్తి. † యాచితమ్. అ. § పంచగవ్యే. క.
¶ పాశవ్రాతైః అ. ‡ ఖ. గ. ఆదర్శః పునరారభతే.

రాత్రిశేషం వ్యపోహ్యైవ స్నాత్వా స్నానవిధానతః
** యాగస్థానం ప్రవిశ్యైవ ఉద్ధరేద్ధరిమవ్యయమ్. ౨౫
ఆచార్యదక్షిణాం దత్త్వా చరరాశౌ శుభోదయే
కుంభం బిమ్బం సమాదాయ తోయధారాపురస్సరమ్. ౨౬
ధామప్రదక్షిణం కృత్వా 'ప్రతద్విష్ణు'రితి బ్రువన్
సంస్థాప్య వేద్యాం దేవేశం దేవీభ్యాం స్నపనోత్సవే. ౨౭
ఆత్మసూక్తం జపిత్వా తు విష్ణుసూక్తాదికం జపేత్
కుంభస్థాం శక్తిమాదాయ ధ్యాయన్ విష్ణ్వాదిమూర్తిభిః. ౨౮
బింబస్య మూర్ధ్ని చావాహ్య * దేవ్యాదీన్ పరిషద్గణాన్
‡ ఆవాహ్య చోత్సవేఽర్చాయాం బలిబిమ్బే చ కౌతుకాత్. ౨౯
దీపాద్దీపమివాఽఽవాహ్య సమభ్యర్చ్య యథాక్రమమ్
పుణ్యాహం వాచయేత్తత్ర పాయసాదీన్ నివేదయేత్. ౩౦
ఆవాహనవిసర్గౌ చ § వినైవ విధిపూర్వకమ్
నిత్యే నైమిత్తికే ధీమాన్ విధినైవ సమర్చయేత్. ౩౧
బాలాఽలయే ధ్రువార్చాం చేత్కర్తుమిచ్ఛేత్సజఙ్గమమ్
తథా బాలాలయం కృత్వా గర్భగేహే సమస్థలే. ౩౨
¶ ఆధారార్థం శిలాం నైవ ఇష్టకాభిర్దృఢీకృతే
తలే వినాఽథ రత్నాదీన్ స్థాపయేజ్జఙ్గమం తథా. ౩౩
‡ తత్రత్వాణభూమ్యా సంయోగం జఙ్గమత్వాత్సశైలకమ్
‡‡ తతస్త్రిథాదీన్ సమం? ధీమాన్ స్థాపయేత్కౌతుకోక్తవత్. ౩౪

** శాలాం ప్రభాతే సంవేశ్య. గ. * దేవ్యాద. అ. దేవ్యౌ చ పర్షదస్తథా. గ. ‡ ఆవాహ్య స్నపనే చాన్యే బలిబింబే చ కౌతుకాత్. § నైవాన్యత్. ¶ ఆధారక. అ, ఖ. ‡ తత్రత్వాణోభూమినా. గ. ‡‡ తద్ధామని. గ.

పశ్చాద్యథోక్తే స్థానే తద్ధామ కృత్వా సలక్షణమ్
స్థూపిశూలావసానాన్తం సమాప్తం కారయేద్బుధః. ౩౫
* యథా సకౌతుకం బేరం బాలస్థానాత్ప్రవేశనమ్
మూలస్థానే యథాప్రోక్తం ధ్రువార్చాం చ తథాచరేత్. ౩౬
పూర్వం ముహూర్తే రత్నాని విన్యస్యైవ ధ్రువార్చనమ్
తస్మిన్నుపరి సంస్థాప్య అష్టబన్ధం సమాచరేత్. ౩౭
స్థపతినైవ? గురుణా బృహత్త్వాయం భవేద్యది
కుమ్భం వినాఽథ యన్త్రేణ నీత్వా బేరం యథోచితమ్. ౩౮
సంస్థాప్య శుద్ధిం కృత్వాఽత్ర కుమ్భం తత్ప్రముఖే నయేత్
తథాఽఽవాహ్య సమభ్యర్చ్య క్రద్విశేషోఽన్యాని పూర్వవత్. ౩౯

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే ‡
పఞ్చమోఽధ్యాయః.

అథ షష్ఠోఽధ్యాయః

(ఇష్టకాన్యాసః.)

అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి ఇష్టకాక్రమ § ముత్తమమ్ ?
¶ మాసేషు చైత్రకం నైవ శిష్టమాసే శుభే దినే ౧
స్థిరరాశిం సుసంగృహ్యన్నగ్రాహ్యం చరరాశికమ్
గ్రామస్య యజమానస్య చాఽనుకూలే సమాచరేత్. ౨

* శ్లోకద్వయం. గ. ఆదర్శే నాస్తి. ‡ బాలాలయవిధిర్నామ చతుర్థోఽధ్యాయః. గ. § ముచ్యతే. క. ¶ పితృమాసాన్ వివర్జ్యైవ శేషమాసే. గ.

అమ్భసా సహ * సుస్నిగ్ధవాలుకాభిశ్చ పూరయేత్
తాం భువం తు సమీకృత్య? యావత్ప్రాసాదనిర్ణయమ్. ౩
శిలాం వా చేష్టకాం వాఽథ కారయేత్ప్రథమేష్టకామ్
ఇష్టకేష్టకయా చేత్తచ్ఛిలా చేచ్ఛిలయా బుధః ౪
మానాంగులేన † ధాత్రాదిత్రయోవింశతికావధి
వర్ధయేద్విభవేనైవ § సందధ్యాద్దైర్ఘ్యముచ్యతే. ౫
తదర్ధం విస్తృతం ప్రోక్తం విస్తారార్ధం ఘనం భవేత్
ముఖం ¶ పాదం విదిత్వా తు సంజ్ఞాం ‡ కృత్వాఽకృతౌ స్మృతమ్
స్థాపనాయ యథాప్రోక్తమంకురానర్పయేద్బుధః
అధివాస్య తథా పశ్చాద్యాగశాలాం ప్రకల్పయేత్. ౭
తన్మధ్యే శయనస్థానం ? ద్విహస్తాయతవిస్తృతమ్
తాలోత్సేధం తు తత్ప్రాచ్యాం కుండమౌపాసనం తథా. ౮
! అలంకృత్వా మృదా ధీమాన్ భూమియజ్ఞం చ కారయేత్
అగ్నిం సంసాధ్య విధివత్కలశైః సప్తభిః క్రమాత్. ౯
సంస్నాప్య నవవస్త్రేణ పరిచ్ఛాద్య శయనోపరి
సంస్థాప్య కౌతుకం బద్ధ్వా నవవస్త్రేణ ఛాదయేత్. ౧౦
హుత్వా తు వైష్ణవం మన్త్రం విష్ణుసూక్తమతః పరమ్
చతుర్వేదాదిమన్త్రాంశ్చ శ్రీసూక్తం చ సపౌరుషమ్. ౧౧
సహ వ్యాహృతికం హుత్వా పావకం సంప్రణమ్య చ
సవేదాధ్యయనాద్వాద్యాన్నృత్తగేయాన్నయేన్నిశామ్. ౧౨

---

* సిద్ధర్థమ్. గ. † ధాత్వాదికుంభాను ద్విగుణం కృతాన్. § నందధాదీశ్చ ముచ్యతే. ¶ పాశ్వ్యమ్. ఖ. ‡ కృత్వా శుచిః క్రమాత్. ? చతుస్తాలాయత. ! తాం చ కృత్వా. అ. కృత్వాగ్నిం విధినా ధీమాన్. గ.

* ప్రాతస్స్నాత్వా ముహూర్తే తు గర్భద్వారస్య దక్షిణే
ఉపానాదధస్తాద్బాహ్యే తు వ్రీహిభిః స్థండిలం చరేత్. ౧౩
నవభాగం విభజ్యాఽత్ర భిత్తి ‡ న్యాసం క్రమాద్గురుః
బాహ్యే త్రిభాగం నీత్వా § న్తర్భూతభాగావశేషితే. ౧౪
ప్రాగన్తముత్తరాన్తం చ ప్రాగాదిక్రమయోగతః
చతుర్వేదాదిమన్త్రైః సచ్ఛిద్రం స్థాపయేద్గురుః ౧౫
హేమరత్నమృదాద్యైస్తన్మధ్యే ఛిద్రం సుపూరయేత్
తతః స్థపతిమాహూయ దృఢం ¶ కృత్త్వైవ నార్పయేత్. ౧౬

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే
? షష్ఠోఽధ్యాయః.

అథ సప్తమోఽధ్యాయః.

(గర్భన్యాసః)

అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి గర్భన్యాసవిధిక్రమమ్
ఆలయం దేవతానాం ‡‡ తచ్ఛరీరం పరిపఠ్యతే. ౧
మసూరాన్తే ** చరణాన్తే ప్రస్తరాన్తే గళాన్తరే
! శిఖరాన్తే స్థూపికాధస్తాత్త్వంచ గర్భః ప్రశస్యతే. ౨

---

* ప్రభాముహూర్తే ధర్మాత్మా. గ. ‡ వ్యాసమ్. § తు భూతభాగే విశేషతః. ¶ చోపానమ్. ? ప్రథమేష్టకావిధిర్నామ. ‡‡ చ. ** చరణాన్తే. క. ! శిఖాన్తే.

ఆస్థానమండపే వాఽథ * తథా స్నపనమండపే
గోపురే పచనాగారే న్యసేదన్యే మనోరమే. ౩
పరివారాలయే మధ్యే గోపురేఽగారదక్షిణే
నిర్గమాద్దక్షిణేవాఽపి ప్రవేశాద్దక్షిణేఽపి వా ౪
సర్వేషాం గోపురాణాం చ కుడ్యస్యాభ్యన్తరే బుధః
స్థానాన్తే సన్న్యసేద్గర్భం మండపే స్నపనాఽలయే. ౫
ద్విజశ్చేత్పట్టికోర్ధ్వే తు † క్షత్రియః కుముదోపరి
జగత్యూర్ధ్వే తు వైశ్యః స్యాదుపానోపరి శూద్రకః ౬
విమానే తు విశేషేణ సర్వేషాం వా స్థలాన్తరే
ద్వారాభ్యన్తరయోరన్యైః § రాత్రౌ గర్భం నిధాపయేత్. ౭
ప్రాసాదపాదవిపులం ¶ నాహాంశోనమథాఽపి వా
‡ పాదాంశోనమథో ఫేళాం విశాలాయామముచ్యతే. ౮
విస్తారసమభిత్త్యుచ్చమష్టాంశోనమథాపి వా
ద్వారస్య దక్షిణే స్తమ్భే భిత్తివ్యాససమం బుధః ౯
అష్టభాగం విభజ్యాథ చతుర్భాగం బహిర్న్యసేత్
త్రిభాగమభ్యన్తరే నీత్వా స్థానే తస్మిన్ సమాచరేత్. ౧౦
తత్ర పౌష్ణీం సమభ్యర్చ్య దేవేశం మనసా స్మరన్
'విష్ణుర్యోనిం' జపిత్వా తు గర్భం తత్రైవ విన్యసేత్ ౧౧
పశ్చాదగ్నిం పరిస్తీర్య స్విష్టాకారం సవైష్ణవమ్
హుత్వా విసర్జయేదగ్నిం గురుం కర్తా ప్రపూజయేత్ ౧౨

---

* స్నపనాగారమండపే. గ. † కుముదోర్ధ్వే నృపస్య తు. గ. § రాజ్ఞః. ¶ నాగాంశోనమ్. ‡ ఉపాంశోనమ్.

పశ్చాచ్ఛిల్పినమాహూయ సుదృఢం కారయేతి చ
నియోజయిత్వా తం పూజ్య విమానం * కారయేత్తతః ౧౩
‡ భూతాంశోనం చ వా తస్య బహుళం జఘుమేవ? వా
నవకోష్ఠయుతాం ఫేలామచ్ఛిద్రాం సాపిధానకామ్. ౧౪
స్వర్ణేన రజతేనైవ కుర్యాత్తామ్రేణ వా పునః
యేన మార్గేణ గన్తవ్యం శిఖరం తేన మార్గతః ౧౫
అశ్రమష్టాశ్రిం వృత్తం వా కారయేద్గర్భభాజనమ్
మంగలాన్ పర్వతాన్ బీజాన్ శంఖాద్యానాయుధానపి ౧౬
మృదః కన్దాంస్తథా రత్నాన్ వర్ణచిహ్నాంస్తథైవ చ
వాద్యధాతుకాంశ్చైవ స్వర్ణాద్యాభ్యాంస్తథైవ చ ౧౭
ప్లక్షాదీనాం త్వచశ్చైవ గజరూపాదయస్తథా
పుణ్యతీర్థోదకాంశ్చైవ సర్వాణ్యన్యాని చాహరేత్. ౧౮
శుభే కర్త్రనుకూలర్క్షే స్థిరరాశౌ విశేషతః
అంకురానర్పయిత్వైవ పూర్వేద్యుస్తద్దినే తథా. ౧౯
స్థానే యథోక్తశాలాయాం కృత్వా సమ్యక్ మృచ
ద్విహస్తాయతవిస్తారం తాలోత్సేధం సుమధ్యమే ౨౦
వేదిం కృత్వా తు తత్ప్రాచ్యాం కుండమౌపాసనం చరేత్
ఆలయాభిముఖే శుద్ధే సాయాహ్నే తు విశేషతః ౨౧
వ్రీహిభిః స్థండిలం కృత్వా ప్రాగస్తం వస్త్రమాస్తరేత్
ఫేలాం మధ్యే సుసన్నైస్య ద్రవ్యాన్ సర్వాన్ సమాహరేత్
ఆచార్యః సుప్రసన్నాత్మా చోత్తరాభిముఖస్తథా

* పరి కారయేత్. ‡ ఇతః ఆ స్తమధ్యాయస్య. గ. ఆదర్శ ఏవ లభ్యతే.

ద్రవ్యైర్ గాయత్రియా ప్రోక్ష్య తాం ఫేలామపి దర్శయేత్.
భూమియజ్ఞేన సంశోధ్య ఆఘారం విధివద్యజేత్
పుణ్యాహం వాచయిత్వా తు వేద్యూర్ధ్వే స్తీర్య పూర్వవత్ ౨౪
తన్మధ్యే స్వస్తిసూక్తేన ఫేలామపి చ సన్న్యసేత్
వేద్యాముపరి దిక్పాలాన్ నాగేన్ద్రమపి పూజయేత్. ౨౫
నవవస్త్రేణ సంవేష్ట్య పుష్పాణ్యుపరి విన్యసేత్

... ...

ప్రజ్వాల్య చ పరిస్తీర్య విష్ణుసూక్తమతః పరమ్. ౨౬
శ్రీసూక్తకం తతో హుత్వా వైష్ణవం మన్త్రమేవ చ
స్వాహాన్తం 'నాగరాజాయ' 'దిక్పాలేభ్య'స్తథైవ చ ౨౭
'సర్వరత్నేభ్య' ఇత్యుక్త్వా 'సర్వధాతుభ్య' ఏవ చ
'సర్వబీజేభ్యః స్వా'హేతి 'సర్వలోకేభ్య' ఇత్యపి. ౨౮
'నదీభ్యః' 'పాతాలేభ్య'శ్చ 'వృక్షేభ్యో' 'నగ' ఇత్యపి
'గజేభ్యో' 'విష్ణవే' చేతి వ్యాహృత్యన్తం సుహూయతామ్. ౨౯
హుత్వా తు సాధ్యయనాన్తే? గురుః సమ్యక్ సమర్చ్య చ
సర్వవాద్యసమాయుక్తం తద్రాత్రౌ స్థాపయేద్బుధః ౩౦
గర్భం తద్రత్నై? సమలంకృతమ్

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే
సప్తమోఽధ్యాయః.

అథాష్టమోఽధ్యాయః

(విమానవిధిః)

అథ ఊర్ధ్వం విమానాని విశ్వాని కథితాని చ
వాసాధికారే చాద్యాపి ఏకభూమిః ప్రవక్ష్యతే. ౧
అగ్నిహస్తం సమారభ్య ద్విద్విహస్తవివర్ధనాత్
* చతుర్థా నవహస్తాన్తమేక ‡ భూమిర్విశేషతః. ౨
§ త్రిధోదయం తదధ్యర్ధం పాదోనం ద్విగుణం తథా
¶ త్రిగుణం చేతి నామ్నా చ పౌష్టికం జయమద్భుతమ్. ౩
చతుర్భాగం ద్విభాగం వా పంచభాగం త్రిభాగకమ్
గర్భగేహస్య విస్తారం ద్వివిధం మానముచ్యతే. ౪
తుంగం తదష్టధా కృత్వా భాగమేకం మసూరకమ్
‡ పాదోత్తుంగం ద్విభాగం స్యాత్ప్రస్తరం భాగమేవ చ ౫
గ్రీవోదయం తు భాగం సార్ద్ధద్విభాగం శిఖరస్య చ
భాగం స్యాత్ స్థూపికోత్సేధమేకభూమేర్విశేషతః. ౬
గ్రీవోదయం త్రిభాగైకం వేదికోదయముచ్యతే
అధిష్ఠానం పాదవర్గం ప్రవక్ష్యామి పృథక్ పృథక్. ౭
చతుర్వింశతిభాగం తు కృత్వాఽధిష్ఠానముచ్ఛ్రయమ్
నాగాంశం జగతీమానం ధాత్వంశం కుముదస్య చ ౮
అమ్బరాంశం చ తత్కమ్పమగ్న్యంశం కంఠమేవ చ
భాగాంశం చాన్యకమ్పం స్యాద్వాజినం చ త్రిభాగికమ్. ౯

---

* చతుర్హస్తాత్. గ. ‡ భూమేః, అ భూమా. గ. § త్రయోదశ. ¶ ద్విగుణమ్. ‡ పాదమ్. గ.

ఊర్ధ్వపట్టం తథా ధీమాన్ నిర్గమం తత్తదంశకమ్
ఉపానోదయమాదౌ తు జాత్యంగులిసముచ్ఛ్రయమ్. ౧౦

దండం వాఽప్యర్ధదండం వా చరణస్యాఽర్ధ నిర్గమమ్
తత్తదంశం తదన్యేషాం యుక్త్యా శోభా యథా తథా ౧౧

వారిమార్గముదీచ్యాం వా ప్రతీచ్యాం వా యథార్హకమ్
జగత్యాదౌ కుర్యాద్ధీమాన్ తద్వాగ్రచ్ఛేదనీయకమ్ ౧౨

ప్రాసాదస్య తు విస్తారం చతుర్వింశతిభాగికమ్
పంచవింశతిభాగం వా షడ్వింశతిభిరేవ వా ౧౩

భిత్తిస్తమ్భస్యార్ధభాగం భాగమేకం త్రిధా మతమ్
* వహ్నిర్వేదం చ షణ్మాత్రం పాదవిష్కమ్భమేవ వా ౧౪

నిర్గమం పాదమర్ధం వా త్రిపాదం కుడ్యపాదయోః
‡ అశ్రం నాగాశ్రవృత్తం వా మిశ్రం వాఽమిశ్రమేవ వా ౧౫

ధర్మనన్దాష్టభాగేన § మూలాదగ్రవిశాలతా
విద్వద్భిరగ్రపాదాన్తముక్తం తన్మానదండకమ్. ౧౬

తస్య పాదోదయం ధీమాన్ షట్సప్తవసుభాగకమ్
కృత్వైవం వేదికోత్సేధం ¶ షడ్భాగాన్తం పునశ్చరేత్. ౧౭

అగ్న్యంశం కంఠమేకాంశం కమ్పం పద్మం తథోపరి
భాగాంశమూర్ధ్వకమ్పం స్యాచ్ఛేషం తత్ యుగ్మ ‡‡ భిత్తికమ్ ౧౮

అయుగ్మం విషమం నేష్టం శాలాకూటేషు భిత్తిషు
అవసానే చ కుర్యాత్త + ద్భాగస్థానం విధీయతే. ౧౯

---

* వహ్నినాదం చ షణ్మాత్రం విష్కమ్భం పాదయోస్తథా. గ. ‡ అగ్రిమ్. ఖ.
§ మూలాదగ్రాద్విశాలతః. ¶ షడ్భాగం తత్. ‡‡ పంక్తికమ్. + పాద.

కుడ్యస్తమ్భస్య విస్తారాచ్చతుర్భాగోనవిస్తరమ్
తోరణస్తంభవిస్తారం సర్వేషాం సముదీరితమ్. ౨౦
వీరకాండోపరి న్యస్తముత్తరం వాజనాబ్జకమ్
క్షేపణం నిమ్నకమ్వన్తు తదూర్ధ్వే వల్లికాన్తకమ్. ౨౧
విచిత్రైర్నానా * పత్రైస్తు కారయేచ్ఛుభదర్శనమ్
‡ స్తంభం చైవాస్యచాగ్రే తు బోధికావీరకాండకౌ ౨౨
ఫలకోపరి చైకైకం దండోత్సేధం ప్రశస్యతే
§ పాదోనోచ్ఛన్తు కుమ్భం స్యాన్నాసీతుంగం తదర్ధకమ్. ౨౩
కంఠయోః పాదదండం స్యాద్వల్లీదండేన కారయేత్
¶ క్షుద్రదండం తథా నామ పాదమేవ ప్రశస్యతే. ౨౪
‡ తత్పాదస్య చ కంఠే చ నాసీ చోర్ధ్వస్య? చాయతమ్ ౨౫
+ నాసీకుమ్భస్య కంఠేన కుమ్భకంఠస్య పాలికా
బోధికా ఫలకా తుల్యం ఫలకాం విభజేత్త్రిధా. ౨౬
ఏకం వేత్రం ** తతో హస్తా §§ చ్ఛేషం పద్మం చ కారయేత్
తథాపి తోరణైః స్నానఫలకాద్యా విశేషతః ౨౭
బహులం ద్వారవిపులం భిత్తివిస్తారమేవ వా
పాదహస్తాధికం ప్రోక్తం పాదాయామార్ధమేవ వా ౨౮
ధాత్వష్ట నవ పఙ్త్క్యంశం కృత్వా పాదోదయం పునః
‡‡ షణ్మాసాష్ట నవ భాగం శుద్ధద్వారోదయం స్మృతమ్ ౨౯
? ఉత్సంగార్ధం పతఙ్గార్ధం శిష్టభాగం ద్విధా చరేత్.

---

* వర్ణైస్తు. ఖ. ‡ కుడ్యపాదస్య చాగ్రే తు. గ. § పాదోచ్చం మండితోర్ధ్వస్య తాటీకుమ్భంతదర్ధకమ్. ¶ విపులం వీరఖండానామ్. ‡ తత్పార్శ్వస్య చ ఖండేన తాటీ + తాటీఖండేన కుమ్భార్ధమ్. ** తదధస్తాత్. §§ శిష్టమ్. ఖ. ‡‡ షణ్ణ స్యష్టకుదో ? ఉత్సేధార్ధమ్.

తదేకైకం * తయోరంశం తత్సమం స్తమ్భనిర్గమమ్ ౩౦
‡ బహులాత్పాదాధికం ప్రోక్తమర్ధాధికమథాపి వా
పాదోనద్విగుణం ప్రోక్తం ద్విగుణం పాదయోస్తతః. ౩౧
కవాటం కారయేత్తత్ర నిర్యుక్తం చ బుద్ధిమాన్
ఉక్తవృక్షేణ సంశ్లిష్టం తామ్రపట్టేన బన్ధితమ్. ౩౨
ప్రస్తరస్యోదయం కృత్వా § ఏకవింశతిభాగకమ్
త్రియంశముత్తరం ప్రోక్తమేకాంశం వాజనం తథా. ౩౩
తత్సమం నిర్గమం ప్రోక్తం ¶ త్ర్యంశస్తు వలభిస్తథా
నిర్గమం వాజనం చోర్ధ్వే ఏకైకాంశం సమాచరేత్. ౩౪
ధాత్వంశం తత్కపోతం స్యాత్తదర్ధం వా సనిర్గమమ్
దండం వా చార్ధదండం వా లమ్బ ‡ వేదీతి కేచన. ౩౫
సార్ధదండం ద్విదండం వా విశాలం క్షుద్రనాసికమ్
ప్రత్యుత్సేధం యథాశోభం కారయేత్స ‡‡ బలాహ్వకమ్. ౩౬
వృతేస్త + తాష్టభాగం చ ఏకోనం వేదికోదయమ్
తం వేదభాగం కృత్వా తు గ్రీవావిస్తారముచ్యతే. ౨౩
** స్కందకోచ్చం త్రిభాగైకం వేదికోదయమిష్యతే
అశ్రమష్టాశ్రకం వాఽథ ? మిశ్రం వా కర్తురిచ్ఛయా. ౩౭
విశాలం శిఖరోచ్చస్య వేదివిస్తారతుల్యకమ్
అష్టాంశోనం తు తన్మధ్యం తదూర్ధ్వం విపులం క్రమాత్. ౩౮
షోడశాంశైకహీనం తద్వేదివిస్తారమానతః

* తథోత్సేధమ్. గ. ‡ బహులం చాధికమ్ § పంచ ¶ త్ర్యంశం వా, త్ర్యంశం హి
‡ వేదికేన చ ‡‡ సహబహ్వకమ్ + తలాష్ట. ఖ. ** కన్దరోచ్చం ద్వభాగైకమ్ గ.
? వృత్తమ్.

క్రమాత్కృశం యథా శోభం కారయేచ్ఛిఖరం బుధః. ౪౧
ఓష్ఠస్య పంచభాగాన్తం త్ర్యంశం వా * పాలికాయతమ్
‡ పాలికాపంచభాగా § త్తద్వికాశం పద్మవిస్తృతమ్. ౪౧
దలాష్టకసమాయుక్తం దండమగ్రే దలోచ్ఛ్రియమ్
శిఖరస్య కరణం తుంగం శేషం యుక్త్యాఽథ కారయేత్ ౩౨
శిఖరస్య త్రిభాగైకం మహానాసీ విశాలతా (తః)
సమం త్రిపాదమర్ధం వా నాసికానిర్గమం బుధాః. ౩౩
వ్యాసాత్తత్ర చతుర్భాగం స్కన్ధాన్తం తుంగమేవ చ
శక్తిధ్వజం తదుచ్ఛ్రేధం వాం త్రిపాదం వాఽథ కారయేత్. ౪౪
శక్తిధ్వజస్య పృష్ఠే తు చక్రం కృత్వాఽయసేన చ
స్థాపయేత్సుదృఢం ధీమాన్ త్సర్వమఙ్గలకారణాత్. ౪౫
పద్మస్య చ త్రిభాగైకం కుంభ తారః ప్రశస్యతే
కుమ్భతారత్రిభాగైకం కుమ్భోపరి సకన్ధరమ్. ౪౬
త్రిగుణం పాలికా ¶ తత్ర రేణుకం ముకులం తథా
స్థూపితుంగం పునర్ధీమాన్ మనుభాగం విభజ్య చ ౪౭
ఏకాంశం తద్వలగ్నం స్యా ‡ త్తుర్యాంశం ‡‡ కుమ్భమేవ చ
భూతాంశం కన్ధరం ప్రోక్తమేకాంశం పాలికా బుధః ౪౮
త్రియంశం ముకులం ప్రోక్తం కారయేద్ఘాటకాదినా
అగ్రతో మండపం కుర్యాత్సమం త్రిపాదమర్ధకమ్. ౪౯
మండపం సమసూత్రం చేదన్తరాలం × తు వేశ్మకమ్
అన్తరాలస్య విస్తారం సార్ధహస్తం ద్విహస్తకమ్. ౫౦

---

* ‡ ఫలికా × §స్యాద్యుగాంశం పద్మ ¶ తస్య త్రిగుణైః ‡ వేదాంశం ‡‡ రూపమేవ. ఖ. × సవేశ్మకమ్.

త్రిహస్తం వాఽపి కర్తవ్యం సర్వస్మిన్ ధామ్ని కీర్తితమ్
దండం వా సార్ధదండం వా ద్విదండం వా త్రిదండకమ్ ౫౧
హార్మ్యమండపయోరన్తర్వేశ్మ స్యాత్తద్విచక్షణః
అన్తరాలస్య మధ్యే తు కుడ్యకుమ్భలతాన్వితమ్. ౫౨
స్తంభతోరణకం వాఽపి స్తమ్భపంజరమేవ వా
స్తంభసాష్ఠికమేవం వా తోరణం వాఽ * భిధీయతే. ౫౩
విమానం ‡ మధ్యమార్గం చేన్మానసూత్రా § ద్బహిర్బుధః
దండం వా సార్ధదండం వా త్రిదండం వాఽథ నిర్గమమ్. ౫౪
నాగరం ద్రావిడం చేతి వేసరం చేతి తత్త్రిధా
జాత్యశ్రమాయతాశ్రం యన్నాగరం చేతి కథ్యతే. ౫౫
వృత్తం వృత్తాయతం ప్రోక్తం ద్వ్యశ్రవృత్తం చ పండితైః
మధ్యభద్రయుతే గ్రీవాదష్టాశ్రం స్వస్తిబన్ధనమ్. ౫౬
ఉపానాత్ స్థూపిపర్యన్తం వర్ణాశ్రం నాగరం విదుః
కంఠాత్ప్రభృతి వస్వశ్రం ద్రావిడం చేతి కథ్యతే. ౫౭
స్కంధాత్ప్రభృతి ¶ వృత్తం యద్వేసరం చేతి పఠ్యతే
అలంకారవిధానం చ నిరుక్తోక్తవదాచరేత్. ౫౮
పూర్వాదిషు విమానేషు ‡ మహాస్యాం? వేదికోపరి
పురుషాదీన్ కారయిత్వా + కాలాదీన్ కారయేత్తు వా ౫౯
ద్వితలే తు ప్రతేరూర్ధ్వే చన్ద్రాదీంస్తు ప్రకల్పయేత్
త్రితలాదితలేష్వేవం కల్పయేచ్చ యథాక్రమమ్. ౬౦
ప్రతేరుపరి కోణేషు గలస్థానే విశేషతః

* విధీయతే. ఖ. ‡ మధ్యభద్రమ్ § విధిః. ఖ. ¶ హామ్మ్యన్తమ్ ? ‡ మిాశానస్యాది + విమానాదీనథాపివా.

సుపర్ణం కారయేద్విద్వాన్ మృగేన్ద్రం వాఽథ కేచన. ౬౧
ఏకజాను సమాసీనః బ్రహ్మాసనమథాఽపి వా
సమపాదాసనవద్యుక్త్యా విశేషాత్కారయేద్బుధః ౬౨
అధిష్ఠానసమం వాఽథ స్తమ్భార్ధం పాదమేవ వా
* త్రిపాదం వాఽథ దేవానాం మానం స్యాత్త్వరుపాదిషు ౬౩
‡ పంచవింశచ్చమాత్రాది ద్విద్వ్యంగులవివర్ధనాత్
షోఢాభూతోత్తరత్రింశ § న్మానాన్తం వోదయం తథా. ౬౪

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే
¶ అష్టమోఽధ్యాయః.

అథ నవమోఽధ్యాయః

ప్రాకారవిధిః.

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి ప్రాకారాణాం తు లక్షణమ్
ప్రాసాదార్ధం సమం వాఽథ అధ్యర్ధం ద్విగుణం తథా. ౧
ప్రథమావరణే ప్రోక్తం ద్వితీయే ద్విగుణం తథా
తృతీయే త్రిగుణం ప్రోక్తం చతుర్థం తత్సమం తథా ౨

---

* త్రిమానమ్ గ. ‡ పంచవింశతి. అ. § మానం వై దేవయోస్తథా.
¶ విమానవిధిర్నామ.

పంచమం * షష్ఠమం ‡ సప్తమం? తృతీయేన సమం బుధాః
అథ వా హస్తమానం చ త్రిధా స్యాదుత్తమం క్రమాత్. ౩
ఆలయార్ధం సమం వాఽథ ప్రథమాఽవరణం స్మృతమ్
ద్వితీయం గర్భభూతం చ ధాతుహస్తాధికం క్రమాత్. ౪
తృతీయం భూతధాతుశ్చ నవహస్తాధికం బుధాః
§ తత్సప్త నవ రుద్రం చ కరాధికచతుర్థకమ్. ౫
పంచమం నవ రుద్రిం చ త్రయోదశకరాధికమ్
మహామర్యాదయా తుల్యమన్యత్సర్వం విశేషతః ౬
చతురశ్రీకృతే ¶ తస్మిన్ పాదాధికమథాపి వా
అధ్యర్ధం సత్రిపాదం వా ద్విగుణం త్రిగుణం తు వా ౭
‡ చతుర్గుణం వా కర్తవ్యం ప్రాకారాణాం ముఖాయతమ్
అన్తర్మండలమారభ్య దక్షిణే చోత్తరేఽథ వా ౮
స్నపనార్థం యాగశాలార్థమాస్థానార్థం చ మండపాన్
‡‡ విస్తృతార్థం వినోదార్థమాలయాయామితస్య చ ౯
ప్రదక్షిణార్థం భక్తానాం వర్ధయేత్స్థపతిః శుచిః ౧౦
త్రిహస్తం తత్సమారభ్య ద్విద్విహస్తవివర్ధనాత్
పంచాశద్ధస్తమానం స్యాత్సప్తధా వృద్ధిమానతః ౧౧
పూర్వోక్తవత్క్రమాద్బాహ్యే మంగలాయ వివర్ధనమ్
వర్ధనేనాఽస్య దోషోఽస్తి క్షయే దోషో భవేత్తథా ౧౨
ప్రాకారాభ్యన్తరే చాన్యదాశ్రితాలయమస్తి చేత్
తద్విమానం సమారభ్య తన్మానాన్తే చ కారయేత్. ౧౩

---

* షష్ఠసప్తం చ. గ. ‡ సప్త? § తత్సప్తవేధరుద్రం చ కారయిత్వా చతుర్థకమ్. ¶ నైతత్. ‡ చతుర్గుణాధికం వాఽథ. ‡‡ వీక్షితార్థమ్. ఖ.

శంభుర్వా శంకరో వాఽథ హరిర్వాఽన్యే చ కేచన
ఆశ్రితాః పరిషద్దేవానాశ్రితాంస్తాన్వినా చరేత్. ౧౪
భిత్తివిష్కంభమానం స్యాత్ప్రథమం హస్తమానకమ్
వర్గం చ భాగవిద్ధీరం సంతముత్ప్రథమాదిషు ౧౫
అంగుల్యా విషయాన్తం చ వర్ధయే * దుదయం తతః
విష్కమ్భం త్రిగుణం భాగం విషయం ‡ చోచ్ఛ్రయం క్రమాత్.
అష్టాంశోనం తతశ్చాఽగ్రం భిత్త్యభ్యన్తర §ముత్తమమ్
మధ్యమం భిత్తిమధ్యం స్యాద్భిత్తిబాహ్యమథోఽధమమ్. ౧౬
ప్రథమావరణం హిత్వా దక్షిణే చోత్తరేఽథవా
క్షుద్రద్వారం చ కర్తవ్యం హీనేఽన్యే ప్రథమేఽథవా. ౧౭
పశ్చిమే వా యథాయుక్త్యా హీనం నేష్టం చ సర్వదా
యద్దిగ్ద్వారం విమానం తత్తద్దిగ్ద్వారం తథా చరేత్. ౧౮
ప్రథమావరణే కుర్యాద్ద్వితీయాదౌ విశేషతః
¶ దిక్షు కోణేషు వా కుర్యాద్దిశోర్మధ్యేఽథవా బుధః ౨౦
మార్గో యస్యాం దిశి ద్వారం తద్దిశీతి చ కేచన
నేష్టం తత్ప్రథమే విద్వానన్యయోశ్చేతి కేచన ౨౧
ప్రథమేష్వేవం కృతం చేద్రాష్ట్రస్య కలహో భవేత్
తయోశ్శిరాంసి క్రమశశ్ఛత్రస్యాకృతివచ్చరేత్. ౨౨
సాధిష్ఠానాదికం శ్రేష్ఠం కనిష్ఠమృజుభిత్తికమ్
ప్రాకారాణాముదీచ్యాం వా ప్రాచ్యాం వా దక్షిణేఽథవా. ౨౩
ఉపానాధశ్చ కర్తవ్యం యథార్హణం జలమార్గకమ్

* కుడ్యయోః స్మృతమ్. గ. ‡ కుడ్యయోన్నతమ్. § ఉన్నతమ్. ¶ విదిక్కోణేషు. ఖ.

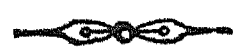
భిత్తియుక్తమయుక్తం వా బహుభూమియుతం తు వా ౨౪
ప్రథమావరణేశక్త్యా * ముఖాయామసమం బుధాః
యథాభిత్తిస్థితం తద్వత్తథాభిత్తిం చ కారయేత్. ౨౫
విమానపరితో మధ్యే స్తమ్భం చైవ సభిత్తికమ్
కుర్యాత్కించిద్వ్యవక్తంతః విశ్వతస్సమమేవ వా ౨౬
విధినా భిత్తివిష్కమ్భం కారయేత్తన్నిరుక్తవత్
ప్రాసాదోపానమారభ్య ఉత్తరాన్తం యథోదయమ్. ౨౭
ధాత్వంశే మసూరయుగ్మం పాదోచ్ఛ్రం భూతమేవ వా
షట్త్ర్యంగులం సమారభ్య షట్షడంగులవర్ధనాత్. ౨౮
నవధాష్టోత్తరాన్తం స్యా ‡ త్తత్త్రిన్మానాంగులేన వై
ధాత్వంగులం సమారభ్య చాంబరాంగులవర్ధనాత్. ౨౯
తిథ్యంగులాన్తం నవధా పాదవిష్కమ్భముచ్యతే
భిత్తిపార్శ్వస్థితాన్ § స్తంభాన్ భిత్త్యర్ధాన్వితమాచరేత్. ౩౦
పరితశ్చోత్తరాగ్రాణి ప్రాగుదన్తం న్యసేత్క్రమాత్
సన్ధికర్మ యథా కృత్వా వాజనం చ యథాక్రమమ్. ౩౧
తులయా చ యథాస్థానే విన్యసేత్తద్విచక్షణః ¶ ౩౧½

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే
నవమోఽధ్యాయః.

---

* ముఖాయామసకలమ్: ‡ శత. § భిత్తిభూమ్యర్ధాన్వితమ్. ¶ అధ్యాయసమాప్తిర్న దృశ్యతే. గ. ఆదర్శే.

అథ దశమోఽధ్యాయః.

(గోపురలక్షణనిర్మాణాదిః)

అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి గోపురాణాన్తు లక్షణమ్
ప్రథమం ద్వారశోభా చ ద్వారశాలా ద్వితీయకమ్ ౧
తృతీయం ద్వారప్రాసాదం ద్వారహర్మ్యం చతుర్థకమ్
ద్వారగోపురమిత్యన్యం పంచధా స్యాత్క్రమేణ వై ౨
త్రిభూతమునినన్దం చ * రుద్రహస్తాదికం క్రమాత్
త్రిభాగీకృత్య విస్తారం తస్మి ‡ న్న్యూనాధికం తతమ్. ౩
తథా ద్విచతుర్హస్తాద్యేకహస్తేన వర్ధనాత్
తథా షోడశహస్తాన్తం నవధా హస్తమానకమ్. ౪
సార్ధహస్తం § తత్త్రిపాదం ద్విహస్తార్ధం తథా క్రమాత్
పాదోనత్రికరాన్తం చ త్రిహస్తం నిర్గమం క్రమాత్ ౫
విస్తారార్ధం త్రిభాగైకం పంచభాగం ద్విభాగకమ్
నీత్వా తద్భిత్తిబాహ్యే తు శిష్టం వాసాధికారవత్. ¶ ౬

(మండపలక్షణ నిర్మాణాదిః)

మండపాదీన్ ప్రవక్ష్యామి శృణుధ్వం మునిసత్తమాః
ప్రథమావరణే చాఽగ్రే ముఖమండపపూర్వతః ౭
స్నపనార్థమండపం కుర్యాద్ద్వితీయావరణేఽథవా
ఐశాన్యే చోత్తరే చాఽగ్నే కారయేత్స్నపనాలయమ్. ౮

* శరహస్తాన్తకమ్. క. ‡ యుగ్మాధికం నతమ్ § ద్విపాదం చ ద్విహస్తాన్తం యథాక్రమమ్ ¶ ప్రాకారగోపురవిధిర్నామ నవమోఽధ్యాయః. క.

ఆగ్నేయ్యాం పచనస్థానం దక్షిణే యాగమండపమ్
నైర్‌ఋత్యాం చైవ వాయవ్యాం నృత్తమండపమాచరేత్. ౯
అర్చనోక్తాని పాత్రాణి లోహజాతాని యాని చ
* శుక్త్యాది హేమాని మండపే తస్య సన్న్యసేత్. ౧౦
యమ్యా మధ్యమే తత్ర శయ్యాస్థానం ప్రశస్యతే
యమనైర్‌ఋతయోర్మధ్యే పానీయస్థానమేవచ
నీలవారుణయోర్మధ్యే లౌకికప్రతిమాం న్యసేత్
వరుణోదానయోర్మధ్యే పుష్పసంచయమండపమ్
కుబేరేశానయోర్మధ్యే అంకురార్పణమండపమ్. ౧౧
ప్రాసాదస్యోత్తరే పార్శ్వే † శ్వభ్రం కుర్యాద్విచక్షణః
నిత్యం నైమిత్తికం స్నానం స్నపనం తత్ర కారయేత్. ౧౨
సోమపశ్చిమపార్శ్వే తు చామరాదిపరిచ్ఛదమ్
ఈశానశక్ర్యోర్మధ్యే వస్త్రాదిస్థానమాచరేత్. ౧౩

(పరివారదేవతాస్థానమ్.)

వక్ష్యామి పరివారాణాం గర్భగేహాదికం క్రమాత్
దక్షిణే భిత్తిపార్శ్వే తు బ్రహ్మాణం చోత్తరే హరమ్. ౧౪
కుడ్యకౌతుకయోర్మధ్యే మార్కండేయం ‡ భృగుం తథా
మూలద్వారకవాటే తు ధాతారం దక్షిణే న్యసేత్. ౧౫
కీనాశమధరే పట్టే § భృతిమూర్ధ్వే పతంగకమ్
¶ దక్షిణోత్తరయోః స్తంభే పతిరం వరుణం తథా. ౧౬

* శంఖదుందుభిభేర్యాదిమండపే తు సు. గ. † భూషణాదీన్. ‡ చ ముమ్. § దక్షిణే చోత్తరస్తమ్భే. ¶ ధృతిమ్.

* తద్బాహ్యే భిత్తిపార్శ్వే తు మణికం చ ప్రభావలిమ్
‡ అథవా మండపద్వారే ధాత్రాదీనపి పూజయేత్. ౧౭

తాపసం సిద్ధిదం తస్య ద్వారస్యోభయపార్శ్వయోః
మధ్యే న్యక్షం చ తత్పార్శ్వే శ్రీభూతగరుడావపి ౧౮
(విమానస్య దక్షిణే మధ్యే భూమ్యాం మిత్రిం చ పశ్చిమే
విష్వక్సేనం చ క్షత్తారముత్తరే పీఠకోపరి.) ౧౯
విమానదక్షిణే మధ్యే వివస్వన్తం సమర్చయేత్
మిత్రం చ పశ్చిమే కుర్యాత్ క్షత్తారం చోత్తరేఽథవా ౨౦
అర్చయేత్ప్రముఖే పీశం ద్వారే వై ప్రథమస్య తు
దక్షిణోత్తరయోర్బాహ్యే కిష్కిన్ధం తీర్థమేవ చ ౨౧
కిష్కిన్ధదక్షిణే చేన్ద్రిమాగ్నేయ్యామగ్నిమేవ చ
యామ్యాం యమం చ నైఋత్యాం § నిఋతిం వరుణం తథా
వాయవ్యాం ¶ జవనం సౌమ్యే సోమమీశం చ తద్దిశి
ద్వితీయావరణేఽభ్యర్చ్య తద్దినే ప్రథమేఽథ వా ౨౩
చక్రం ధ్వజం చ శంఖ చ భూతం చై భూతనాయకమ్
తత్తత్స్థానే సమభ్యర్చ్య తత్తదావరణే బుధాః ౨౪
అర్చయేత్తన్నిరుక్తోక్తక్రమేణ ప్రథమేఽథవా
విమానపాలదిక్పాలాఽహీనేఽన్యే ప్రథమేఽర్చయేత్. ౨౫
‡ నిరుక్తోక్తక్రమేణైవ పరివారాంత్సమర్చయేత్
పరివారాలయం ప్రోక్తం విమానార్ధం సమన్తు వా ౨౬

---

* తత్రైవ పార్శ్వే కుడ్యే తు. క. ‡ తథాఽస్య. § పవనమ్. ఖ. ¶ వరుణం చైవ వారుణే. ‡ నవధోక్తపదా ధీమానాలయార్చాక్రమేణ వై.

పాదహీనమథో వాపి ముఖమండపసంయుతమ్
కారయేత్పరివారం చ ధ్రువకౌతుకసంయుతమ్ ౨౭
శ్రేష్ఠం తత్కౌతుకం నైవ తత్స్థానే పీఠకోపరి
ఆవాహ్యైవార్చనం * నిత్యమధమం వర్ణహీనకమ్. ౨౮
అశక్తశ్చాఽలయం బేరం నైవ తత్తత్ప్రదేశతః
శిలాభిరిష్టకాభిర్వా పీఠం కృత్వా సమర్చయేత్. ౨౯
‡ ప్రాకారసంశ్రితం ధామ పీఠం చేదాలయాశ్రయమ్
అనుక్తాని నిరుక్తోక్తక్రమేణ పరికల్పయేత్. ౩౦

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే
§ దశమోఽధ్యాయః.

అథైకాదశోఽధ్యాయః.

(శిలాసంగ్రహణమ్.)

అథ ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి శిలాసంగ్రహణక్రమమ్
గిరిజా భూమిజా చేతి వారిజా ¶ చేతి వర్గధా. ౧

---

* మధ్యం కన్యసమ్. క. ‡ పీఠాని చాలయాశ్రాని ధామకూటాశ్రమం మతమ్, అనుక్తాశ్చ నిరుక్తోక్తాత్పృథగ్దాం నైవ చార్చయేత్. § పరివారవిధిర్నామ దశమోఽధ్యాయః. ¶ చ త్రిభిర్విధా. క.

గిరిజం చోర్ధ్వవక్త్రం చ భూమిజం చేదవాఙ్ముఖమ్
జలస్యాభిముఖం ప్రోక్తం జలజస్యాశ్మన స్తథా. ౨
పుంస్త్రీనపుంసకాశ్చేతి మూలాదగ్రసమా శిలా
ఏకవర్ణా ఘనా స్నిగ్ధా ఘణ్టానాదరవా పుమాన్. ౩
అగ్రస్థూలా భవేన్నారీ మూలస్థూలా నపుంసకమ్
కుర్యాత్ స్త్రీశిలయా సమ్యగ్దేవేశం కేన వా చరేత్. ౪
కారయేచ్ఛిలయా తత్తద్దేవతానాం చ కారయేత్

మండలం దృశ్యతే యత్ర యది సంభేదనే బుధః
శిలాగర్భమితి జ్ఞాత్వా వర్జయేత్తాం ప్రయత్నతః. ౫
అథ కర్త్రనుకూలర్క్షే గురుస్తచ్ఛిల్పినా సహ
సాధనై ర్హోమసంభారైః సార్ధం గత్వా వనే బుధః ౬
తాం పరీక్ష్య తృణాన్ త్సర్వాన్ శోధయిత్వా విచక్షణః
పర్యగ్నిపంచగవ్యాభ్యాం పుణ్యాహం చాత్ర కారయేత్. ౭
తచ్ఛిలాదక్షిణే పార్శ్వే వనరాజం సమర్చయేత్
తస్య దేవాధిపం వామే దిక్పాలాన్ దిక్షు చార్చయేత్. ౮
* 'సర్వాభ్యో దేవతాభ్య'శ్చ తథా 'విద్యాధరాయ' చ
'యక్షేభ్యశ్చ' 'పిశాచేభ్యో' 'నాగగన్ధర్వ' ఇత్యపి. ౯
'అష్టాదశగణేభ్య'శ్చ నామ్నా బల్యాస్తమర్చయేత్
వ్రజేతి శీఘ్రం తత్రస్థానుక్త్వా సమ్యక్ ప్రణమ్య చ ౧౦
దృఢకరీం వైష్ణవేనైవ హలాళికాం గాయత్ర్యా సహ

---

* సర్వేభ్యో దేవయక్షేభ్యః. గ.

సంగృహ్య విష్ణుగాయత్ర్యా భేదయేత్తాం శిలాం బుధః ౧౧
దేవ్యోర్మునోర్యశ్చ సర్వేషాం తత్తన్మన్త్రేణ చాఽఽహరేత్
ఆచార్యదక్షిణాం దత్వా శిల్పినం చ ప్రపూజయేత్. ౧౨
శకటే తాం సమారోప్య అప్రమాదేన చాఽఽలయమ్
సంప్రవేశ్య చ సన్న్యస్య ప్రతిమాం కారయేద్బుధః ౧౩
స్థానకాదిషు భేదేషు మానోన్మానప్రమాణతః
సాంగోపాంగం చ చిత్రం చ చిత్రార్ధం వాఽథ కారయేత్. ౧౪
* సర్వం తదవయవమాత్రం చ కుర్యాద్ధీనం ధ్రువే బుధః
‡ ధ్రువార్చనం చేత్స్వవ్యక్తం కారయేత్సుమనోహరమ్. ౧౫
దారవం చేత్తథాఽఽహృత్య § కారయేత యథా శిలా
ధ్రువేషు దారవం శ్రేష్ఠం దారవాన్మృణ్మయం తథా ౧౬
మృణ్మయాచ్ఛైలజం శ్రేష్ఠం శైలజాత్తామ్రజం వరమ్
¶ ధ్రువార్చా చేద్ధ్రువం శైలం కుర్యాదన్యం వివర్జయేత్. ౧౭
చిత్రం వా అర్ధచిత్రం వా కారయేత్తద్ధ్రువార్చనమ్

అథో మానాని వక్ష్యామి ధ్రువస్యాపి చ లక్షణమ్ ౧౮
విమానవిస్తృతార్ధం యదుత్తమం తదుదాహృతమ్
మధ్యమం తద్గుణాంశం చ శరాంశాంశం కనీయసమ్. ‡ ౧౯

---

* చిత్రే తు యవ. గ. ‡ సంపూర్ణం తద్ధ్రువార్చా చేత్స్వవ్యక్తం సుమనోహరమ్. § కారయేత్తద్యథా బుధః. గ. ¶ ధ్రువార్చాం తామ్రజమ్. ‡ విపులం ద్వాభ్యాం కుర్యాద్ద్విధాకృత్య తతః పరమ్, షడ్వింశతిం చ భాగం చ కృత్వా పూర్వార్ధయా సహ. ఏకేన సహ వా యుక్త్యా కారయేత్తారకోయమ్. గ. అధికః పాఠః.

ద్విధాకృత్య బహిః * కుడ్యవిస్తారం చైకమంశకమ్
షడ్వింశత్యంశకం కృత్వా క్రమాదన్యాంశకోపరి. ౨౦
ఏకైకాంశ ప్రవృద్ధ్యా తు సప్తవింశతిధోదయమ్
అభ్యన్తరం ద్విధాకృత్య ‡ అన్యం షడ్వింశదంశకమ్. ౨౧
కృత్వైకైకేన సుసంయోజ్యార్ధాంశం స్యాదుదయం బుధః
పాదోదయప్రమాణం స్యాద్ద్వారోదయమథాపి వా. ౨౨
తత్త్రిపాదాధికం వాఽథ పాదహీనమథాపి వా
తదర్ధం వానవాంశోనం ద్వారపాదతలేన తు ౨౩
మసూరాంశే పాదమర్ధం త్రిపాదం వాఽధికం చరేత్
హస్తమేకం సమారభ్య షట్ షడంగులవర్ధనాత్. ౨౪
నవధాఽప్యుదయం ప్రోక్తం త్రిహస్తాన్తం యథాక్రమమ్
తాలమేకం సమారభ్య ఏకతాలేన వర్ధనాత్. ౨౫
నవతాలాన్తమానాని నవధా తాలమానతః (కమ్)
యజమానోదయం పశ్చాన్నాగసప్తరసాంశకమ్ (గులమ్.) ౨౬
కృత్వా భాగాధికం ప్రోక్తం యావత్తచ్ఛుభదర్శనమ్
నేత్రాస్యహనుసీమాన్తం హృదయాన్తం స్తనాన్తకమ్ ౨౭
నాభ్యన్తం తత్ప్రమాణాని కర్తుస్తుంగాని సప్తధా
మానాంగులేన ధాత్వాదిద్విద్వ్యంగులవివర్ధనాత్. ౨౮
సప్తవింశతితుంగాని పంచాశత్సనవాంగులమ్
మాత్రాంగులేన వన్ద్యాది గోలకాంగులవర్ధనాత్. ౨౯
ఏకషష్ట్యన్తమానాని చోదయాత్ సప్తవింశతిః

---

* కుర్యాః. ఖ. ‡ అన్యే. ఖ.

ఏవం మానాని నిశ్చిత్య పాదాద్యుష్ణీషకాన్తకమ్. ౩౦
ధ్రువబేరం కుర్యాద్ధీమాన్ ? కర్తురిచ్ఛావశాద్బుధః
అథ పీఠోదయం పశ్చాత్ స్థానకస్య విశేషతః. ౩౧
భువంగస్య సమం వాఽథ అధ్యర్ధం ద్విగుణం తు వా
పరితః పాదయోస్తస్య నీత్వా వై భాగమంగులమ్. ౩౨
చతురశ్రం సువృత్తం వా దలైష్షోడశభిర్యుతమ్
కౌతుకస్య తు * పీఠాద్వా భిత్త్యన్తం సకలం సమమ్. ౩౩
పీఠోత్తుంగప్రమాణేన స్థలం కృత్వా దృఢం పునః
తృతీయాంశైకాంశకం వాఽథ చతుర్థాంశైకాంశకం తు వా
‡ ధ్రువార్చాయాం విశేషేణ అశ్రం వా వృత్తమేవ వా ౩౪

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే
§ ఏకాదశోఽధ్యాయః.

అథ ద్వాదశోఽధ్యాయః.

(దారుసంగ్రహణమ్.)

అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి దారుసంగ్రహణక్రమమ్
ఖదిరశ్చాసనశ్చైవ చన్దనశ్చమ్పకస్తథా. ౧

---

* వేశాద్వా. ఖ. పీఠాద్యభిత్తిస్తత్సకలమ్. గ. ‡ ధ్రువార్చాయాః. అ.
§ శిలాసంగ్రహణ విధిర్నామ.గ.

మధూకో జాతివృక్షశ్చ స్నిగ్ధాశ్చాన్యే శుభాః స్మృతాః
పద్మోత్పలతటాకాది శుద్ధస్థానానితో హరేత్. ౨
అగ్నిదగ్ధాః స్వయంజీర్ణాః కృమికోటరసంయుతాః
భిన్నాశ్చ యేఽన్యదోషైశ్చ సంయుక్తాస్తాన్వివర్జయేత్. ౩
పుంస్త్రీనపుంసకాశ్చేతి త్రిధా స్యుస్తరవో బుధాః
పుంవృక్షేణ తథాఽన్యాని తత్తల్లింగేన కారయేత్. ౪
అనేకశాఖాసంయుక్తం సువృత్తం త్వాగ్జవాన్వితమ్
పుంవృక్షం తం విజానీయాత్ స్థూలమూలం కృశాగ్రకమ్. ౫
స్త్రీవృక్షం కృశమూలం యన్నపుంసకముదాహృతమ్ ?
హరేత్కర్త్రనుకూలర్క్షే యజమానశ్చ సాధనైః ౬
సంభృత్య హోమసంభారాన్ త్సర్వవాద్యసమాయుతమ్
వనం గచ్ఛేన్నిమిత్తాని సంలక్ష్యైవ చ శిల్పినా. ౭
ఆసాద్య వృక్షం పరితస్తృణగుల్మలతాః శుభమ్
సంశోధ్య 'యస్మిన్ దేశే'తి చోద్వాస్యాత్రస్థవాసకాన్. ౮
ఉత్తరే భూమియజ్ఞం చ కృత్వా సంశోధ్య గోమయైః
పుణ్యాహం వాచయిత్వైవ శుద్ధాన్నేన బలిం దదేత్. ౯
'వనరాజాయ' ఇత్యుక్త్వా వృక్షమూలే బలిం దదేత్
ప్రాగాదిదిక్షు వృక్షస్య 'వనస్పత' ఇతి బ్రువన్. ౧౦
'వనదేవతాభ్యో' 'భూతేభ్యో' 'యక్షేభ్యో' 'నాగ' ఏవ చ
'పిశాచవిద్యాధరేభ్య' శ్చ * 'అష్టాదశగణాయ చ'. ౧౧
తత్తన్నామ్నా నమోఽన్తం చ బలిం దత్త్వా క్రమేణ తు

---

* అష్టాదశగణేభ్య చ. గ.

‘అస్తు తృప్తి’రితి స్తుత్వా తానుద్వాస్య ప్రణమ్య చ ౧౨
‘ఇదం విష్ణుర్విచక్రే’తి వృక్షం తమభిమృశ్య చ
కుఠారమాదాయ హస్తాభ్యాం విష్ణుగాయత్రియా బుధః. ౧౩
‘సోమం రాజాన’మిత్యుక్త్వా * భిత్త్వా ప్రాగాది చ క్రమాత్
తత స్తక్షకమాహూయ ఛేదయేతి నియోజయేత్. ౧౪
ప్రాగ్దిక్షు పతితం భిత్త్వా ముఖభాగం విభజ్య చ
యథోచితం ఛేదయిత్వా దక్షిణాం సన్దదేద్గురోః. ౧౫
శకటే తం సమారోప్య ధామ తత్సంప్రవిశ్య చ
శోషితేఽచిరకాలేన ప్రతిమాం కారయేద్బుధః. ౧౬
శూలం చ విధినాఽఽహృత్య దేవ్యావపి తథా పునః
కారయేద్విధినా విద్వాన్ ‡ యావతా శుభదర్శనమ్. ౧౭

‘వక్ష్యామి దేవ్యోర్మానం తత్కర్ణాన్తం నాసికాన్తకమ్
హన్వన్తం బాహుసీమాన్తం నాభ్యన్తం వాఽథ కారయేత్. ౧౮
§ సర్వేషాం పరివారాణాం మానం దేవీసమం భవేత్
తథా ¶ చోద్దేశమానం స్యాదర్ధం వా కారయేత్తయోః. ౧౯
ధ్రువబేరసమం వాఽథ అష్టాంశోనమథాపి వా
బ్రహ్మాణం శంకరం చైవ ‡ కుడ్యే చాఽఽభాసమాచరేత్. ౨౦
పూజకౌ చ తథా కుడ్యే చిత్రాఽభాసౌ ప్రకల్పయేత్
బ్రహ్మేశయో ** స్తు పూర్వస్యాముత్తర + ణ్ణేషు? కల్పయేత్.

---

* ఛిత్త్వా. అ. ‡ యావతః. ఖ. § సర్వేషాం పద్మదాం తుల్యం మునయోరాదికం క్రమాత్ ? ¶ దేవేశమానం స్యాదర్ధం వా కారయేత్క్రమాత్. ‡ కుర్యాదాభాసమ్. ** తత్. + వర్ణైస్తలాకృతిమ్.

కుడ్యకౌతుకయోర్మధ్యే షడ్భాగం తం విభజ్య చ
కుడ్యాదేకాంశకం నీత్వా ద్వితీయే దక్షిణోత్తరే. ౨౨
స్థాపయేచ్చ మునిం తత్ర సకలం * చేత్త్రిర్యగ్గతమ్
తద్బ్రహ్మసూత్రాద్వ్యధివత్పశ్చిమే తత్ర వా బుధః. ౨౩
యద్ద్రవ్యం దేవతారూపం దేవ్యాదిపరివర్ధనాన్
కారయేత్తేన ద్రవ్యేణ తత్తత్కాలక్రమేణ వై. ౨౪
వక్ష్యామి పదవిన్యాసం గర్భాగారే విశేషతః
ప్రాగగ్రానుత్తరాగ్రాంశ్చ సూత్రాన్ త్సప్తదశార్పయేత్
షట్పంచాశద్ద్విశతభాగం కృత్వా మధ్యే తు షోడశ ౨౫
తద్బ్రాహ్మం పరితః పశ్చా ‡ త్వాదాః షోడశకం పదమ్
దైవికం తస్య పరితః భాగః షణ్ణవతి స్తథా. ౨౬
మానుషం బాహ్యతః షష్టిః పైశాచం స్యాత్తథా క్రమాత్
బ్రాహ్మే తత్కౌతుకం స్థానం త్రిధాకృత్య చ దైవికమ్. ౨౭
తస్యైవ పశ్చిమే భాగే మధ్యే వా స్థానకాయ చ
దైవమానుషయోర్మధ్యే చాఽసీనం పీఠమాచరేత్. ౨౮
మానుషే శయనం పీఠం స్థాపయేచ్ఛాస్త్రవిత్తమః
గర్భాగారే ధ్రువార్చాం చేన్నాగసూత్రాణ్ త్సమర్ప్య చ ౨౯
§ పదమేకోనపంచాశద్భవతీ? మధ్యమేఽమ్బరమ్
బ్రాహ్మం తస్యైవ పరితో నాగభాగం చ దైవికమ్ ౩౦
బాహ్యే షోడశభాగం తు మానుషం చావశేషితమ్
పైశాచం స్యాత్క్రమేణైవ శాన్తిపుష్టికదైవికమ్. ౩౧

---

* వేత్తిపృష్ఠతా. ఖ. చోత్తరిష్యతే. గ. ‡ చత్వారాశీతికం పదమ్ § దేవ మానుషయోర్మధ్యే ?

స్థాపయేద్యోగవీరౌ చ బ్రహ్మస్థానే విశేషతః
దైవమానుషయోర్మధ్యే భోగమేవ ధ్రువార్చనమ్. ౩౨
పైశాచే * దివహాం ? బేరం స్థాపయేత్క్రమశః సుధీః

(శిలాస్థాపనవిధిః)

శిలాస్థాపనమార్గం చ వక్ష్యామి చ తపోధనాః. ౩౩
మార్గశీర్షశ్చ మాఘశ్చ వివర్జ్యా చోత్తరాయణే
దక్షిణే వా విశేషేణ కర్తుశ్చాప్యనుకూలకే. ౩౪
శుభోదయే స్థిరే ధీమాన్ స్థాపయేద్విధిపూర్వకమ్
తద్దినాత్పూర్వవచ్చోక్తే దినే కృత్వాఽఙ్కురార్పణమ్. ౩౫
అప్సువాసం చ కృత్వాఽఽదౌ నద్యాదావవటేఽథవా
ఆలయాద్దక్షిణే వాఽథ పూర్వే వా యాగమండపమ్. ౩౬
పూర్వవత్కారయిత్వైవ తోరణాద్యైర్విభూషయేత్
శయ్యావేదిం చ తన్మధ్యే భిత్తివిస్తారమాయతమ్. ౩౭
బిమ్బస్యాధ్యర్ధమానం వా తుర్యాంశోత్సేధమేవ వా
సభ్యాగ్నికుండం తత్ప్రాచ్యాం పద్మాగ్నిం సహ వా వినా. ౩౮
ఉత్తరే స్నానవేదిం చ కృత్వా తద్భూమిశోధనమ్
భూమియజ్ఞం చ కృత్వా తు పర్యగ్నిం కారయేత్క్రమాత్. ౩౯
గవ్యాద్యైః ప్రోక్ష్య పుణ్యాహం పశ్చాదాఘారమాచరేత్
పంచభిః కలశైర్వేద్యాం విధినా స్థాపయేద్ధరిమ్. ౪౦
యథోక్తశయనాన్వేద్యామాస్తీర్యోపరి సన్న్యసేత్
ఆచ్ఛాద్య నవవస్త్రేణ కౌతుకం బన్ధయేత్తథా. ౪౧

* చైకహామ్. ఖ.

యద్దిగ్ద్వారం తద్దిఙ్మౌలిం శాయయేత్క్రమశో హరిమ్
బేరే మహతి శుద్ధ్యర్థం తన్త్రీకృత్య క్రియాం బుధః ౪౨
ప్రోక్షయేత్పవమానాద్యైః శేషమన్యత్సమం భవేత్
పాత్రం ప్రశంస్య సభ్యాగ్నౌ మూర్తిం? గంగాధరాన్తకమ్. ౪౩
ఆవాహ్య జుష్టాకారం చ స్వాహాకారం చ కారయేత్
వైష్ణవం పౌరుషం సూక్తం విష్ణుసూక్తమతః పరమ్. ౪౪
ఏకాక్షరాదిసూక్తం చ శ్రీభూసూక్తమతః పరమ్
బ్రాహ్మం రౌద్రం చ హుత్వాఽన్తే నిశాశేషం నయేత్క్రమాత్.
స్నాత్వా ప్రభాతే త్వాచార్యః శయ్యాస్థానం ప్రవిశ్య చ
దేవముద్ధాప్య చాభ్యర్చ్య గర్భాగారం ప్రవేశయేత్. ౪౬
* గర్భద్వారం తతో ధీమాన్ ‡ త్సప్తాంశం సంవిభజ్య చ
తన్మధ్యమం రసాంశే తు తద్విభజ్యా § న్తరం విధేః ౪౭
సూత్రం స్యాద్వామజం విష్ణోస్తస్మాత్తస్మిన్ హరేర్బుధః ?
పరసూత్రం లంబితవ్యం స్థాపయేద్విహితే పదే. ౪౮
సన్న్యస్య పీఠం తన్మధ్యే రత్నాదీన్ ¶ త్సన్న్యసేత్క్రమాత్
సార్ధం తచ్ఛిల్పినా ‡ ఽఽచార్యో బేరం యన్త్రేణ సన్న్యసేత్.
ప్రతద్విష్ణుః స్త' వేత్యుక్త్వా బేరం సంస్థాపయే ‡‡ ద్ద్రుఢమ్
తత్తన్మన్త్రేణ దేవ్యాదీన్ త్సంస్థాప్యైవ విశేషతః ౫౦
సంయోజ్య చాష్టబన్ధం చ కారయేద్విధిపూర్వకమ్
శిలాలయే శిలాబేరం తామ్రిజం ? చేతి కేచన. ౫౧

---

* గర్భాగారమ్. గ. ‡ త్రిసప్తాంశమ్. § అన్తరజం విధే ¶ విన్యసేత్. ఖ.
‡ సార్ధం బేరం యన్త్రేణ సన్న్యయేత్. ‡‡ బుధః. ఖ. ? శైలజం తథా.

ఐష్టికే దారుజం శైలం * మృణ్మయం చ న కారయేత్
‡ దారవే తలభేదే తు లఘుద్రవ్యోపరి న్యసేత్. ౫౨

ఆదౌ తు శైలజం ప్రోక్తం ద్వితీయే ? దారవం తు § వా
తృతీయే శూలజం వాఽథ ¶ చతుర్థే లోహజం తు వా ౫౩

అథవా మృణ్మయం వాఽథ సర్వతః శూలమేవ వా
సంస్థాప్య విధినా మన్త్రీ శర్కరాం లేపయేత్క్రమాత్. ౫౪

విసృజ్య పావకం పశ్చాద్యజమానో గురుం తథా
సంపూజ్య దక్షిణాం దత్వా వైఖానసాంశ్చ సుపూజయేత్. ౫౫

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే
‡ ద్వాదశోఽధ్యాయః.

అథ త్రయోదశోఽధ్యాయః.

(శూలస్థాపనవిధిః.)

అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి శూలసంస్థాపనావిధిమ్
యథోక్తమాసనక్షత్రే స్థిరరాశౌ శుభోదయే. ౧

---

* శైలం వా మృణ్మయం తథా. ‡ గౌరవే. ఖ. ? దారుకస్తు. ఖ. § హి. క.
¶ కారయేత్ ‡ దారుసంగ్రహవిధిర్నామ. గ.

అంకురానర్పయిత్వా తు అధివాస్య తథా జలే
యాగశాలాం చ కృత్వైవ అలంకృత్య యథోచితమ్. ౨
భిత్తివిస్తారమానేన వేదిం కృత్వా సలక్షణమ్
సభ్యం కృత్వాఽథ తత్ప్రాచ్యాం శ్వభ్రిం కృత్వోత్తరే తథా. ౩
పర్యగ్నిపంచగవ్యాభ్యాం శూలాన్ సంశోధ్య పూర్వవత్
సభ్యమగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య * పూర్వోక్తేన విధానతః ౪
శూలాన్ సన్న్యస్య వేద్యాం వై దేవీభ్యాం సహితం క్రమాత్
సంస్నాప్య విధినా మన్త్రైర్వస్త్రేణైవ నవేన చ ౫
పృథక్పృథక్సమాస్తీర్య శయనోపరి విన్యసేత్
తదూర్ధ్వే వంశదండం తత్పార్శ్వయోః పార్శ్వదండకౌ ౬
తదూర్ధ్వే వక్షుదండం తద్వక్షుదండమథ స్తథా
‡ కటిదండం దక్షిణే పార్శ్వే దక్షిణాంగం చ దక్షిణే ౭
వామాంగం వామపార్శ్వే చ తద్దిఙ్మాలి న్యసేత్క్రమాత్
తత్తత్పార్శ్వే చ దేవ్యాదీన్ సన్న్యస్యైవ యథాక్రమమ్. ౮
కౌతుకం బన్ధయేద్విద్వాన్ పుణ్యాహాన్తే యథాక్రమమ్
'అస్థిభ్యో నమ' ఇత్యుక్త్వా సమభ్యర్చ్య చ మన్త్రవిత్ ౯
'యద్వైష్ణవం' సముచ్చార్య శాయయిత్వా యథాక్రమమ్
హరాత్రం ప్రశంస్య సభ్యాగ్నౌ తన్మూర్త్యావాహనాదికమ్, ౧౦
కృత్వా తు వైష్ణవం మన్త్రం విష్ణుసూక్తమతః పరమ్
నరసూక్తం చ హుత్వాన్తే శ్రీభూసూక్తమతః పరమ్. ౧౧

* విధినాసూత్రమార్గతః. గ. ‡ తద్దండదక్షిణేపార్శ్వే ప్రాగన్తం దక్షవామగాన్.

* 'ఆత్వావహో'షాఽదికం హుత్వా సర్వదైవత్యమేవ చ
స్వాహాన్తం చ త'ద్ధాస్తిభ్యః' శతమష్టోత్తరం యజేత్. ౧౨
సర్వవ్యాహృతికం హుత్వా వేదఘోషైర్నిశాం నయేత్
స్నాత్వా ప్రభాతే ధర్మాత్మా ‡ సుముహూర్తే శుభోదయే. ౧౩
శూలానాదాయ శిరసా గర్భగేహం ప్రవేశయేత్
రత్నోపరి కృతే పీఠే విష్ణుసూక్తం జపన్ గురుః. ౧౪
§ స్థాపయేద్బ్రహ్మదండం చ దేవ్యాదీన్ స్థాపయేత్క్రమాత్
వంశదండం కటీ పార్శ్వే ఊరుదండం న్యసేత్క్రమాత్. ౧౫
కటిదండాదధస్తాచ్చ భిత్త్యామాధారసంయుతమ్
సర్వం యుక్త్యైవ సంస్థాప్య స్థానకే శయనాఽఽసనే. ౧౬
సార్ధం స్థపతినా విద్వానచలం స్థాపయేద్బుధః
¶ పునస్సంధేర్దృఢాధారాయ తామ్రపట్టేణ బన్ధయేత్. ౧౭
నిరుక్తోక్తాష్టబన్ధైశ్చ సార్ధం రజ్జుభిరేవ చ
ఆవేష్ట్య తామ్రపత్రేణ యుక్త్యా బుద్ధ్యా చ కారయేత్. ౧౮

(మృత్సంస్కారః)

మృత్సంస్కారం ప్రవక్ష్యామి ధ్రువబేరార్థమేవ చ
నాదేయం క్షేత్రజం హ్రాదం తటాకాంబుజ ? పుణ్యదమ్. ౧౯
పుణ్యక్షేత్రేషు చాన్యేషు చాహరేన్మతిమాన్మృదమ్

---

* ఆత్వావహోష సూక్తం చ. ×. ‡ శాలాం తాం సంప్రవిశ్య చ § స్థాపయేద్దేవదేవ్యాదీన్ క్రమాత్సంస్థాపయేత్తథా. స్థాపయేద్విధినావిద్వాన్ దారుదండం న్యసేత్క్రమాత్. ¶ పునః సన్ధా.

ప్రశస్తే వా దినే ధీమానాలయాగ్రే సలక్షణమ్. ౨౦
వస్త్రే వాఽథ కటే వాఽథ ప్రక్షిప్యైవాఽథ శోష్య చ
శోషయిత్వాఽథ మృద్భాండే గృహీత్వా సన్న్యసేచ్ఛుచౌ. ౨౧
దేశే సత్వక్కషాయేణ సుగన్ధైర్వాలుకైస్సహ
ఆలోడ్య చైకమాసం చ తోయేన పరివాసయేత్. ౨౨
అశ్వత్థోదుంబరప్లక్షన్యగ్రోధకషాయాంబునా
సేచయిత్వార్ధమాసం చ * ఉషిత్వా త్రిఫలోదకే. ౨౩
ఆలోడ్య తన్మృత్తుర్యాంశం శిలాచూర్ణసమాయుతమ్
వాసయిత్వార్ధమాసం చ మాషచూర్ణసమాయుతమ్. ౨౪
శ్రీవేష్టకం గుగ్గులుం చ ‡ కుంకుమం సజ్జరం తథా
షోడశాంశం చ సంయోజ్య మధునా దధిసర్పిషా. ౨౫
సారం బిల్వఫలస్యాఽపి సమ్మర్ద్యైవ జలేన చ
వాసయిత్వార్ధమాసం చ పాటలై రజతైస్తథా. ౨౬
కపిత్థనిర్యాసచూర్ణైశ్చ త్రిరాత్రం పరివాస్య చ
ముహూర్తే శుభోదయే ధీమాన్ మన్త్రి సంస్కారమారభేత్. ౨౭
అంకురానర్పయిత్వైవ తద్దినాత్పూర్వమేవ చ
కృత్వా వై గార్హపత్యాగ్నావాఘారం విధినా చరేత్. ౨౮
§ అగ్నేః పశ్చిమభాగే తు తండులోపరి తాం మృదమ్
సన్న్యస్యైవ సమభ్యర్చ్య 'మాంసేభ్యో నమ' ఇత్యపి ౨౯
సముజ్జ్వాల్య పరిస్తీర్య పావకం ధ్యానతత్పరః

---

* శోషయిత్వా క. ‡ కుందురుం సజ్జరమ్? § ఘృతానాత్పశ్చిమే ? భాగే స్థండిలోపరి. క.

శ్రీసూక్తం చ మహీసూక్తం విష్ణుసూక్తమతః పరమ్. ౩౦
వైష్ణవం నరసూక్తం చ మున్యోర్మన్త్రసమన్వితమ్
'మాంసేభ్య'శ్చైవ ఇత్యన్తం శతమష్టోత్తరం యజేత్. ౩౧
'ఏకాక్షరాది'మన్త్రేణ ధ్యాత్వా దేవేశమవ్యయమ్
మేదిన్యాదీన్ సముచ్చార్య రజ్జుబన్ధోపరి క్రమాత్. ౩౨
ఉత్తమాదిమహాంగేషు మృదం సంలేపయేత్క్రమాత్
గురుం సంపూజ్య శిల్పిం చ వైష్ణవాద్యాన్ యథాక్రమమ్. ౩౩
సర్వాంగమపి సంశోష్య శనైరాలేపయేన్మృదమ్
రత్నాన్యుపరి సన్న్యస్య క్రమాన్మన్త్రేణ మన్త్రవిత్. ౩౪
శర్కరాః కల్కసంయుక్తా మాసాతీతే చ లేపయేత్ *

(శర్కరాగ్రహణమ్.)

పుణ్యక్షేత్రే శుచౌ దేశే సంగృహ్యైవ చ శర్కరామ్. ౩౫
ప్రక్షాళ్య శుద్ధతోయేన చూర్ణీకృత్వాఽతిసూక్ష్మకమ్
త్రిఫలోదేన సమ్మృద్య ‡ శోషయిత్వా శనైః శనైః. ౩౬
కపిత్థనిర్యాసతోయైః సమాలోడ్య పునః పునః
కార్పాసతూలసంయుక్తం సుశ్లక్ష్ణం సుమనోహరమ్. ౩౭
సమాలోడ్యాతిసూక్ష్మం చ హేమపాత్రే సుసన్న్యసేత్
అగ్నిం సంపాద్య సభ్యాగ్నౌ వైష్ణవం మన్త్రమేవ చ ౩౮
§ శ్రీభూసూక్తం చ హుత్వాఽన్తే స్వాహాన్తం 'రుధిరాయ' చ
సహస్రం జుహుయాన్మన్త్రీ స్థండిలోపరి విన్యసేత్. ౩౯

* 'శిలాస్థాపనవిధిర్నామ త్రయోదశోఽధ్యాయః' ఇత్యధ్యాయసమాప్తిర్దృశ్యతే. క.
‡ శోధయిత్వా. క. § శ్రీసూక్తం చైవ.

'రుధిరాయ' సమభ్యర్చ్య నమోఽన్తే చాఽధివాస్య చ
విష్ణుం శ్రియం చ పౌష్ణీం చ ఖ్యాతీశం చ చిరాయుషమ్. ౪౦
గరుడం శాన్తచక్రాం చ సర్వభూతాని వైష్ణవమ్
స్వాహాన్తం జుహుయాదగ్నిం విసృజ్యైవ పునర్గురుః. ౪౧
శర్కరాం శిరసాఽఽదాయ గర్భగేహం ప్రవిశ్య చ
నరసూక్తం సముచ్చార్య గురురాలేపయేత్క్రమాత్ ౪౨
తత్తన్మన్త్రేణ దేవ్యాదీన్ త్సమాలిప్య పునర్గురుః
ఆహూయ స్థపతిం పూజ్య సాంగోపాంగం సలక్షణమ్. ౪౩
నివేద్య కారయిత్వా తత్పటాచ్ఛాదనమారభేత్

(పటాచ్ఛాదనమ్.)

సూక్ష్మకార్పాసవస్త్రం చ సమాహృత్య చ పూర్వవత్. ౪౪
హోమం హుత్వాఽథ సభ్యాగ్నౌ 'త్వచే స్వా'హేతి పూర్వవత్.
ధాన్యపీఠే చ సన్న్యస్య * 'తత్త్వచే' నమ ఇత్యపి ౪౫
సమభ్యర్చ్యాధివాస్యైవ విసృజ్యాగ్నిం చ దక్షిణామ్.
ఆదాయ వైష్ణవైర్మన్త్రైః 'సోమస్యే'తి చ మన్త్రతః ౪౬
అంగే సంయోజ్య పశ్చాత్తచ్ఛిల్పినా సుదృఢం సమమ్.
అచ్ఛిద్రం చ సమాచ్ఛాద్య భూషణాని చ భూషయేత్ ౪౭
శైలజే దారవే చేత్తు పటం నైవ చ ‡ మృత్తికామ్.
మృదమాలిప్య తద్వర్ణాన్ లేపయేత్క్రమశస్సుధీః ౪౮
మార్త్తికాన్తాం మృదం పశ్చాత్సమాదాయ తథైవ చ
ఔపాసనాగ్నౌ పూర్వోక్తం హుత్వైవ స్థండిలోపరి ౪౯

* 'తద్గోభ్యో నమ' ఇత్యపి. గ. ‡ మార్త్తికమ్.

హేమపాత్రే సమభ్యర్చ్య * 'త్వగాద్యాసిభ్యో' నమోన్తకమ్.
సుముహూర్తే సమాదాయ విష్ణుసూక్తేన లేపయేత్ ౫౦
తత్తన్మన్త్రేణ దేవ్యాదీన్ త్వసమాలిప్య చ శిల్పినా.
తతశ్చాఽలిప్య సర్వత్ర దక్షిణాం సన్దదేద్గురోః (గురుః) ౫౧

(వర్ణసంస్కారః)

వక్ష్యామి వర్ణసంస్కారం సుదినే చ శుభోదయే.
సర్వవర్ణాని సంగృహ్య హేమపాత్రే పృథక్ పృథక్ ౫౨
నిర్యాసచూర్ణతోయేన పేషయిత్వా యథోచితమ్.
సంపాద్య పౌండరీకాగ్నిం కృత్వాఽఽఘారం చ పూర్వవత్ ౫౩
అగ్నేః పశ్చిమతో భాగే కారయేత్ స్థండిలం సుధీః.
ఆస్తీర్య నవవస్త్రం చ తస్యోపరి సుపన్న్యసేత్ ౫౪
'జీవాయ నమ' ఇత్యుక్త్వా సమభ్యర్చ్యాధివాస్య చ
పరిస్తీర్య వైష్ణవం మన్త్రం పారమాత్మికసంయుతమ్ ౫౫
స్వాహాన్తం చైవ 'జీవాయ' శతమష్టోత్తరం యజేత్
అభిమృశ్య చ తద్వర్ణం 'హిరణ్యగర్భ' ఇతి బ్రువన్ ౫౬
తతశ్చాదాయ తద్వర్ణాన్ గర్భగేహం ప్రవిశ్య చ
హేమతూలిం సమాదాయ చోత్తరాభిముఖో గురుః ౫౭
విష్ణుసూక్తం సముచ్చార్య శ్యామవర్ణం చ లేపయేత్.
'భూతో భూతే'తి మన్త్రేణ ముకుటాదౌ తు చామ్పకే ౫౮
'తేజో వత్సవ' ఇత్యుక్త్వా సమాలిప్య చ మన్త్రవిత్.
తత్తన్మన్త్రేణ దేవ్యాదీన్ దర్శనీయం సలక్షణమ్ ౫౯

* త్వగాదిభ్యో నమోన్తకమ్. గ.

ఆలిప్య విధినా పశ్చాద్ధైమం శ్యామం చ తస్య చ.
ఊర్ధ్వే తత్సన్నిధానార్థం సమాలిప్య సలక్షణమ్ ౬౦
విసృజ్య శిల్పినం పశ్చాత్ స్థాపనారమ్భమాచరేత్.

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే
* త్రయోదశోఽధ్యాయః.

అథ చతుర్దశోఽధ్యాయః.

(విమానవిధిః.)

అథాతస్సమ్ప్రవక్ష్యామి సమాప్తావిష్టకావిధిమ్
అవక్రం ఖాదిరం సారం గృహీత్వా దోషవర్జితమ్. ౧
శిల్పినా స్థూపిశూలం చ నిరుక్తోక్తం సలక్షణమ్
కృత్వైవ విధినా పశ్చాదిష్టకాం కారయేత్తతః. ౨
ప్రథమేష్టకాయాం యత్ప్రోక్తం తేనైవ విధినా చరేత్
స్థూపిశూలే చ దేవేశమాధారే చ మహీమపి. ౩
పూజయేత్స్వరుపాదీంశ్చ న్యక్షాదీన్ పరితః క్రమాత్
తథాఽధివాస్య హోమాదీన్ కుర్యాదాద్యేష్టకోక్తవత్. ౪
ప్రభాతే ‡ స్థూపికీలం చ ఇష్టకాశ్చ సుమన్త్రవిత్
సమారోప్య విమానే తు ప్రాఙ్ముఖో వాఽప్యుదఙ్ముఖః. ౫

* అధ్యాయాన్తో న దృశ్యతే. క. ‡ శిరసా కాలే ఇష్టకైః సహ.

శిలాదీన్ సంప్రగృహ్యైవ దేవేశం మనసా స్మరన్
చతుర్వేదాదిమన్త్రైస్తు దిక్ష్వేన్ద్రాదిషు సన్న్యసేత్. ౭
విష్ణుసూక్తం జపిత్వా తు స్థూపికీలం సుసన్న్యసేత్
పశ్చాచ్ఛిల్పినమాహూయ పూజయిత్వా మనఃప్రియమ్. ౭
సర్వలక్షణసంయుక్తం దృఢీకరణమాచరేత్
అత్రాప్యనుక్తం యత్సర్వం ఖిలోక్తవిధినా బుధః. ౮
సమాప్య శిఖరం పశ్చాత్సువర్ణేనానులేపయేత్

(ద్వారపాలప్రతిష్ఠావిధిః)

ద్వారపాలప్రతిష్ఠాం చ ప్రవక్ష్యామి తపోధనాః. ౯
శిలాం సమ్యగ్గృహీత్వైవ కారయేద్విధివోదితమ్
కుడ్యపాదోదయం ధీమానేకవీథిషు ధామసు. ౧౦
మండపాదిషు చాన్యేషు పాదమానేన కారయేత్
సప్తాష్టనవపఙ్క్త్యంశం కృత్వైకాంశం వ్యపోహ్య చ. ౧౧
ద్వారోదయం స్యాచ్ఛిష్టం తత్తుంగార్ధం విపులం క్రమాత్
శిష్టైకాంశం ద్విధాకృత్య సమమేవ చ బుద్ధిమాన్. ౧౨
భువంగార్ధం పతంగార్ధమాహృత్యైవ చ కారయేత్
కుడ్యపాదోదయం తత్తత్ షోడశాంశం విభజ్య చ ౧౩
త్రయోదశాంశం చారభ్య తుంగం స్యాత్తద్ధ్రువస్య చ
సప్తాంశం వా తదష్టాంశం తదాస్యం తత్తదంశతః ౧౪
భువంగాద్యాశ్చ త్ర్యంశం తద్ద్విధాకృత్య తథా చరేత్
బహులం తత్తదంశస్స్యాత్తస్య తస్య చ తస్య చ ౧౫
పాదాధికం వాఽధ్యర్ధం వా పాదోనం ద్విగుణం క్రమాత్

ద్విగుణం వా తదా ధీమాన్ భువంగవిపులం క్రమాత్ ౧౬
స్తంభయోర్ఘనవిస్తారం పుష్పవల్ల్యాది కారయేత్
వ్యాసం కుడ్యస్య పంచాంశం విభజ్యాప్యుత్తమం విదుః ౧౭
త్రిపాదావస్థానసూత్రం యత్తద్ధృతేర్మధ్యమం విదుః
భాస్వంశమథవా కృత్వా తత్పదం బాహ్యతః క్రమాత్. ౧౮
పంచాంశాంతరజం సూత్రం భువంగస్య చ మధ్యమమ్
ఏవం సలక్షణం కృత్వా స్థానే సమ్యగ్విచక్షణః ౧౯
శుద్ధిం కృత్వాఽథ గవ్యాద్యైః స్థాపనం సమ్యగాచరేత్
పితృమాసౌ వివర్జ్యైవ మాసేఽన్యస్మిన్ ఛుభే దినే. ౨౦
తథాఽంకురార్పణం కృత్వా అధివాసం తథా చరేత్
* కుంభం గవ్యాదిభిః పూర్య బృహచ్ఛేదభిషిచ్య చ ౨౧
కలశాభిషేచనం కృత్వా కౌతుకాబన్ధనం చరేత్
శయనాని తథాఽఽస్తీర్య శయనే శాయయేచ్చ తాన్. ౨౨
బృహచ్ఛేత్తాన్సధ్య కుంభేతానావాహ్యైవాధివాసయేత్
ఔపాసనాగ్నిం సంసాధ్య వ్యాహృత్యన్తం చ వైష్ణవమ్. ౨౩
షడ్భిస్తద్ద్వారదైవత్యం దశశో జుహుయాత్క్రమాత్
రాత్రిశేషం నయేత్పశ్చాద్వేదఘోషాదిభిః సహ ౨౪
ప్రభాతేఽగ్నిం విసృజ్యైవ సుముహూర్తే శుభోదయే
భువంగం చ సమాదాయ స్థాపయేత్పూర్వతస్సుధీః. ౨౫
తస్యోర్ధ్వే విధినా రత్నాన్ దక్షిణోత్తరయోరపి
‡ పదే వాగ్రే చ సన్న్యస్య తత్తన్మన్త్రమనుస్మరన్. ౨౬

* కుంభాన్ వారిభిరాపూర్య. గ. ‡ వాదే చాగ్రే. గ.

పతిరం వరుణం చోర్ధ్వే స్థాపయేత్స్వస్వమన్త్రతః
సుధయాऽऽబధ్య సుదృఢం హాటకం చాగ్రయోర్న్యసేత్. ౨౭
తయోరుపరి మన్త్రేణ పతంగం సన్న్యసేత్తతః
అధోముఖం భువంగం చ పతంగం చోర్ధ్వవక్త్రికమ్ ౨౮
అన్యోన్యాభిముఖౌ స్వం స్వం పతిరం వరుణం తథా
తతః శిల్పిం విసృజ్యైవ శుద్ధిం చాత్ర సుకారయేత్. ౨౯
తతః కుమ్భం సమాదాయ తథాऽऽవాహ్య చ పూర్వవత్
సమభ్యర్చ్య విశేషేణ తతః కర్మ సమాచరేత్. ౩౦
దైవజ్ఞం శిల్పినం చైవ తథాऽభ్యర్చ్య గురుం పునః
కవాటం విధివత్కృత్వా సమాప్తే యోజయేత్క్రమాత్. ౩౧
కవాటయోశ్చ సంస్కారం కారయేద్దేవమేవ చ
అన్యథా చేద్వినాశస్స్యాత్తస్మాదేవం సమాచరేత్. ౩౨

(పాదబోధికాదిప్రతిష్ఠావిధిః)

ప్రవక్ష్యామి విశేషేణ పాదబోధికయోరపి
ఉత్తరస్య తులాయాశ్చ అన్యయోశ్చ విశేషతః. ౩౩
పృథక్ పృథక్ ప్రవక్ష్యామి పూర్వాహ్ణే తు విశేషతః
ఔపాసనాగ్నిం సంసాధ్య కలశైః స్నాపయేత్క్రమాత్. ౩౪
ఋగ్వేదమధిపం పాదే యజుర్వేదం తు బోధికే
సామవేదం సమభ్యర్చ్య ఉత్తరాయాం యథాక్రమమ్. ౩౫
* అచ్ఛాకీని నిధాయేత్తు తులాద్యామపి సర్వశః?
అథర్వాణం సమభ్యర్చ్య పూర్వోక్తమధివాసయేత్. ౩౬

---

* అథర్వాం చ తులాదీనాం రత్నానభ్యర్చయేద్బుధః ఆపావనీయయోస్తేషు తులాద్యానపి సర్వశః గ.

పరిషిచ్య పావకం పశ్చాద్వేదానామాద్యమన్త్రతః
వైష్ణవైర్మూర్తిమన్త్రైస్త్రైర్జుహుయాదగ్నిమనుస్మరన్. 38
ముహూర్తే శుభోదయేఽధస్తాచ్ఛిలా * మాధారకాం న్యసేత్
రత్నం సువర్ణం వా న్యస్య సుధయా లేపయేద్బుధః 39
'అగ్నిమీళే' తి చోక్త్వా తు పాదం సంస్థాప్య మన్త్రతః
సుధయా లేప్య తస్యోర్ధ్వే హేమ రత్నం సుసన్న్యసేత్. 3౯
'ఇషే త్వోర్జే' త్వాదిజపన్ బోధికాం తాముదఙ్ముఖమ్
ప్రాఙ్ముఖం వా సుసన్న్యస్య తస్మిన్నుపరి మన్త్రతః ౪౦
హేమ రత్నం సుసన్న్యస్య సామవేదమనుస్మరన్
ప్రాగ్గ్రన్తం వోత్తరాన్తం వా ఉత్తరాయాం చ సన్న్యసేత్ ౪౧
రత్నం హేమ సుసన్న్యస్య తస్యోర్ధ్వే తు విశేషతః
తులాం వాఽథ శిలాం వాఽథ 'శన్నో దేవీ' రితి బ్రువన్ ౪౨
ప్రాగ్గ్రన్తం వోత్తరాన్తం చ ఛాదయేత్క్రమశస్సుధీః
సుధయాఽపూర్య నిమ్నేషు స్నేహాశర్కరయా బుధః ౪౩
సుశ్లిష్టం సన్న్యసేత్పశ్చాన్మృదతోయేన లేపయేత్
తృణాచ్ఛన్నం యది భవే ‡ ద్యత్తేష్వన్యేషు సద్మసు ౪౪
అథర్వాణం సమభ్యర్చ్య పలాలైః ఛాదయేత్క్రమాత్
మృద్భిర్వా ఇష్టకాభిర్వా కుడ్యం కృత్వా సలక్షణమ్ ౪౫
తస్మిన్నథర్వమన్త్రేణ హాస్తం సన్న్యస్య పాదకైః ?
ఉదగన్తం పట్టికైః శ్లిష్టం కీలైర్వాఽయసేన చ ౪౬
సంబధ్యోపరి లోష్టేన ఛాదయేత్క్రమశస్సుధీః

* ఆవేష్టశ్య న్యస్యేత్. గ. ‡ హాస్తేష్వన్యేషు. గ.

* విమానాదిషు సర్వత్ర మండపాదిషు సర్వతః ౪౭
విధిః కర్తవ్యమేతేన మన్త్రైస్సర్వైర్యథాక్రమమ్
విపరీతే వినాశః స్యాత్ స్థానం ‡ తచ్ఛిథిలం భవేత్. ౪౮
§ తత్ స్థానే మన్త్రసంస్కారం కారయేద్రక్షణాయ వై
అత్రాప్యనుక్తం యత్సర్వం ఖిలోక్తవిధినా బుధాః ౪౯
క్రియా అపి చ సర్వాస్తాః కారయేయుర్యథోచితమ్. ౪౯½

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే
¶ చతుర్దశోఽధ్యాయః.

అథ పంచదశోఽధ్యాయః.

(స్థానకాదిభేదః)

అథాతః స్థానకాదీనాం భేదం వక్ష్యే యథాక్రమమ్
శ్యామలాంగం చతుర్బాహుం శంఖచక్రధరం ప్రభుమ్. ౧
అభయం దక్షిణం హస్తం వరదం స్వాగతం తు వా
వామం చ సింహకర్ణం వా కట్యాలంబితమేవ వా ౨

---

* 'సుధయా పూర్య' ఇత్యాది 'లేపయే' దిత్యన్తం పూర్వోక్త పద్యమిహ పునః పఠితో దృశ్యతే. గ. ‡ స్థాననాశో భవేద్యది. అ — ఖ. § తస్మాత్తు మన్త్రసంస్కారం కారయేత్తద్విచక్షణః. ¶ మన్త్రసంస్కారవిధిర్నామ త్రయోదశోఽధ్యాయః.

ఏకజానుసమాసీనం దక్షిణే చ భృగుం తథా
మార్కండేయం తథా వామే భూమిపుణ్యార్చితం తు వా. ౩
సకళం చాభాసకం వాఽథ భూమిపుణ్యౌ చ పూజకౌ
సకళం తత్తద్వైర్ణేన వర్ణేనాన్యం సులేఖయేత్. ౪
దక్షిణే భిత్తిపార్శ్వే తు హేమాభం చోత్తరాముఖమ్
బ్రహ్మాణం చ చతుర్బాహుమక్షమాలాం కమండలుమ్. ౫
అభయం తు కరం పూర్వం వామం కట్యవలమ్బితమ్
శ్వేతాభం శంకరం వామే చతుర్బాహుం జటాధరమ్. ౬
మృగం చ పరశుం చాన్యమభయం కట్యవలమ్బితమ్.
దక్షిణాభిముఖం ప్రోక్తం కారయేదుత్తమం బుధః. ౭
మునిభ్యాం నైవ * మధ్యం స్యాదధమే తు విశేషతః
మునిభ్యాం శంఖచక్రాభ్యామాచరేన్నైవ సర్వదా. ౮
తథా ‡ హీనే ద్వితీయే చ బ్రహ్మేశౌ చ తథైవ చ
స్వర్ణాభాం దక్షిణే లక్ష్మీం దక్షిణం చరణం స్థితమ్. ౯
వామం చ కుంచితం కించిత్కమలం § దక్షిణే కరే
¶ వామం ప్రసారితం హస్తం కించిద్దేవనిరీక్షణామ్. ౧౦
శ్యామాభాముత్తరే పౌష్ణీముత్పలం దక్షిణే కరే
ధృతిం ప్రసారితం వామపాదం వై చోత్తరే స్థితామ్. ౧౧
అన్యం తత్కుంచితం కించిద్విస్మయోత్ఫుల్లలోచనామ్
కారయేద్విపరీతం చ దక్షిణోత్తరయోరపి. ౧౨
కుడ్యకౌతుకయోర్మధ్యే దక్షిణే చ భృగుం తథా

---

* హస్తాభ్యామ్. గ. ‡ హారిమ్. § వామధారిణీమ్. ¶ ప్రసారి దక్షిణం హస్తమ్.

ఏకజాన్వా సమాసీనం వామముత్కుటికం తథా. ౧౩
వామహస్తం సపద్మం చ ఊరున్యస్తం తథాఽన్యకమ్
ఉత్కుటికం దక్షిణం పాదం * పురా వామే తథాఽన్యకే. ౧౪
ఏవమేవాసయిత్వా తౌ పూజకౌ సాంజలీపుటౌ
బ్రహ్మేశయోస్తథా ప్రాచ్యామాభాసం వాఽథ కారయేత్. ౧౫
మాయాసంహ్లాదినీభ్యాం చోపరి భిత్త్యూర్ధ్వపార్శ్వయోః
తుంబురుం నారదం చైవ కిన్నరం మిథునం తథా. ౧౬
యక్షవిద్యాధరం చైవ సనకం చ సనాతనమ్
ఆదిత్యం చైవ చన్ద్రం చ సార్ధం తచ్చోత్తమం విదుః ౧౭
తుంబురుం నారదం చైవ కిన్నరం మిథునం తథా ‡
హీనం తన్మధ్యమం ప్రోక్తం సనకాదీన్వినాఽధమమ్. ౧౮
తృతీయే వీరస్థానే తు సవ్యాభం హరిమవ్యయమ్
•బ్రహ్మేశాభ్యాం మునిభ్యాం చ కిష్కిన్ధం సున్దరం తథా. ౧౯
§ సనకాభ్యాం చ సంయుక్తముత్తమం స్థానకే బుధాః
కిష్కింధాదిచతుర్భిశ్చ హీనం తన్మధ్యమం విదుః ౨౦
చన్ద్రార్కాభ్యాం మునిభ్యాం చ హీనే వీరే చ కన్యసమ్
విరహస్థానకం దేవం ద్విభుజం ధూమ్రమంబరమ్. ౨౧
శ్యామలం చైవ శుక్లాంగమూర్ధ్వదృష్టిం తమోగుణమ్
విమలాక్షం చైవ బ్రహ్మాదిపదే పైశాచకే తథా. ౨౨
స్థానకం విరహం దేవ ¶ మార్ద్రాఽదౌ స్థాపయేన్నిశి
యోగాసనే తు శ్వేతాంగం పీతవస్త్రం చతుర్భుజమ్. ౨౩

* పురాణం వామకే తథా, గ. ‡ విద్యాధరం చ సనకం సనాతనసనన్దనౌ, ఆదిత్యం చైవ చన్ద్రం చ సార్ధచితోత్తమం విదుః. § సనకం చైవ. ¶ ఆదృతౌ?

శ్వేతపద్మాసనాసీనం బ్రహ్మాసనసమన్వితమ్
జటామాలికరా పశ్చాత్పల్లవ (౦) న్యస్తమన్యయోః. ౨౪
శంఖచక్రౌ వినా శ్వేతః సోత్తరీయోపవీతకమ్
కుండలాంగద హారాభ్యామున్మీలోన్మీలలోచనౌ? (నమ్.) ౨౫
ఏవం యోగాసనే దేవం ధాత్రాద్యైరష్టదైవతైః
సార్ధం యోగే తు తచ్ఛ్రేష్ఠం మధ్యమం పూజకౌ వినా. ౨౬
చన్ద్రాదిభిశ్చతుర్భిస్తు వినా యోగాఽసనేఽధమమ్
సింహాసనే సమాసీనం శ్యామలాంగం చతుర్భుజమ్. ౨౭
శంఖచక్రధరం పూర్వమభయం వరదన్తు వా
వామం తత్సింహకర్ణం వా కృత్వా దేవస్య పార్శ్వయోః. ౨౮
శ్రీదేవీం దక్షిణే పార్శ్వే కారయేచ్చోత్తరే మహీమ్
ప్రసార్య దక్షిణం పాదం వామపాదం చ కుంచితమ్. ౨౯
పద్మం తద్దక్షిణే హస్తే ఊరున్యస్తం తు వామతః
దక్షిణం పాదమాకుంచ్య వామపాదం ప్రసార్య చ ౩౦
ఉత్పలం దక్షిణే హస్తే తథా వామే మహీమపి
తత్రైవ భిత్తిపార్శ్వే తు బ్రహ్మాణం శంకరం తథా. ౩౧
ఆసీనౌ కారయేద్విద్వాన్ పూర్వవత్పూజకౌ వృషీ
మాయాసంహ్లాదినీభ్యాం చ వ్యాజనీభ్యాం తథైవ చ ౩౨
తథా చ చన్ద్రసూర్యాభ్యాం గన్ధర్వాభ్యాం విశేషతః
తుంబురుం నారదం చైవ కల్పకద్రుమసంయుతమ్. ౩౩
భోగాసనే విశేషేణ ఉత్తమం తదుదాహృతమ్
తత్రైవ దేవదేవేశం స్థానే వై పూజకావృషీ, ౩౪

తథాఽసీనా ధృతిం పౌష్ణీం పూజనార్థం సుకల్పయేత్
బ్రహ్మాణం శంకరాదీంశ్చ మన్వన్తం? పూజకావృషీ. 35
సనకాద్యష్టభిర్దేవైస్సార్థం వీరాసనే గురుః
బ్రహ్మాదిసనకాన్తాష్టకన్తరం చైవ కన్యసమ్ 36
దేవ్యోస్తత్తద్విశేషేణ వీరాసనవిధిక్రమమ్
తథా పైశాచమధ్యే తు బేరం తద్వీరమాసనమ్. 37
కల్పయిత్వైవ తం దేవం స్థాపయేద్రిపురూర్ధ్వదృక్.
బ్రహ్మాదిపార్షదాన్ త్సర్వాన్ గర్భగేహనివాసినః 38
ఆభాసం కారయేత్కుడ్యే చిత్రార్థం వేతి కేచన
యద్ద్రివ్యేణ కృతం మూలం తద్ద్రివ్యైర్గర్భవాసినః 39
శక్తశ్చేత్కారయేత్తేన నాచరేదితరేణ చ
స్థానసంకటనాశార్థం బలార్థం వా విశేషతః 40
•విధ్యుక్తం తదశక్యత్వాదాభాసం చైవ కారయేత్

సింహాసనస్య చోత్సేధం ప్రవక్ష్యామి పృథక్ శృణు. 41
గర్భద్వారసమోత్సేధం * భానుభాగం విభజ్య చ
రసాంశముత్తమం ప్రోక్తం భూతాంశం మధ్యమం విదుః 42
కనిష్ఠమాత్రమాంశం స్యాత్కారయేత్తద్యథోచితమ్
గర్భే తదాయతం సర్వం లక్షణం? విస్తృతం మయా 43
మానాఽధికారే యత్ప్రోక్తం తథా సింహాసనం చరేత్

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే
‡ పంచదశోఽధ్యాయః.

• నవ, గ, ‡ స్థానకాదియోగభేదవిధిర్నామ.

అథ షోడశో౽ధ్యాయః.

(యోగశయనవిధిః)

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి యోగాదిశయనక్రమమ్
దేవేశం * ద్విగుణం ప్రోక్తమర్ధార్ధశయనం తథా ౧
శ్యామాభం దక్షిణం హస్తం మాళ్యగ్రం ? తత్సముద్ధృతమ్
సమ్యక్ప్రసారితం వామం సర్వాభరణభూషితమ్ ౨
ప్రసారితం దక్షిణం వాన్యత్కటకాంగులిసంయుతమ్
తదూరౌ ప్రసారితం వా౽థ కించిదున్మీల్యలోచనమ్ ౩
ప్రసారితం దక్షపాదం వామం కించిత్సుకుంచితమ్
భూమిపుణ్యార్పితం వా౽థ భృగుపుణ్యార్పితం తు వా ౪
సకలం కారయేద్విద్వాన్మధుకైటభయోస్తథా
పాదపార్శ్వే విశేషేణ దంష్ట్రిణౌ భీమవిగ్రహౌ. ౫
నాభ్యంబుజసమాసీనం ధాతారం పంచ చాయుధాన్
సార్ధం వై సకలం కుర్యాదర్ధచిత్రమథాపి వా. ౬
వీశామితౌ చ ‡ పరిషత్పరిభిత్త్యూర్ధ్వభాగతః
ప్రాంజలిం సుస్థితం కుర్యాద్బ్రహ్మేశౌ చ తథైవ చ. ౭
ఏవం తదుత్తమం యోగమృషిభ్యామమితేన చ
మధ్యమం తు వినా హీనం మధుకైటభవర్జితమ్. ౮

భోగే తు శయనే దేవం శ్యామలాంగం చతుర్భుజమ్

---

* ద్విభుజమ్. గ. ‡ ఋషయః. గ.

అర్ధార్ధశయనం గాత్రం ? సర్వాభరణభూషితమ్. ౯
ఉపధాననిహితం హస్తం దక్షిణం సంప్రసార్య చ
ముకుటాగ్రధరం చాన్యం వామమూరౌ ప్రసారితమ్. ౧౦
కటకం చాన్యహస్తం స్యాద్వామపాదం ప్రసారితమ్
కించిత్కుంచితమన్యం చ పాదయోరన్తరే బుధః. ౧౧
వింశత్యంగులపార్ష్ణ్యన్తం భాగం చైవ తథైవ చ
చతుర్దశాంగులం తస్మాద్బ్రహ్మసూత్రస్య దక్షిణే. ౧౨
ముఖం త్రియంగులం పశ్చాత్తిర్యగన్తం మనోహరమ్
శ్రీదేవీం చ శిరఃపార్శ్వే పాదపార్శ్వే మహీం తథా. ౧౩
సంస్పృశ్య వామహస్తాభ్యాం తథైవాసనమాచరేత్
బ్రహ్మేశౌ పూజకౌ తద్వద్దక్షిణోత్తరయోరపి. ౧౪
వికటం కాత్యాయనీం చైవ పాదపార్శ్వే తథైవ చ
•మధుకైటభౌ విషజ్వాలౌ దహ్యమానౌ చ కారయేత్. ౧౫
నాభిపద్మాసనాసీనం బ్రహ్మాణం భిత్తిపార్శ్వతః
తథా పంచాయుధాంశ్చైవ వీశం చైవాఽమితం తథా. ౧౬
ఆదిత్యం భాస్కరం చైవ తుంబురుం నారదం తథా
అశ్వినౌ చాష్టదిక్పాలాన్ స్తథైవాప్సరసాం గణాన్. ౧౭
శ్రేష్ఠం భోగే తు తైస్సార్ధం తుంబురుం నారదాశ్వినౌ,
దిక్పాలాంశ్చైవ మధ్యం స్యాత్కన్యం ? నైవాపరాన్మునీన్. ౧౮

వక్ష్యామి శయనే వీరం శ్యామలాంగం చతుర్భుజమ్
శంఖచక్రధరం న్యస్తముపధానే విశేషతః. ౧౯
హస్తం ప్రసారితం వామం దేవ్యా తత్పాదపార్శ్వతః

* కరాభ్యాం మర్ద్యమానే చ మధుకైటభసంయుతమ్. ౨౦
మార్కండేయం భృగుం తద్వద్బ్రహ్మాణం శంకరం తథా
ద్వాదశార్కానృషీన్ రుద్రానప్సరోభిశ్చ నారదమ్. ౨౧
కిన్నరైశ్చ సహైవార్ధముత్తమం శయనం తథా
రుద్రాదిత్యాప్సరోభిశ్చ వినా మధ్యం తతోఽధమమ్. ౨౨
కిన్నరైః సనకాద్యైశ్చ పూజకాభ్యాం వినా తథా
విరహే ఘనమేకం స్యా † త్సర్వదేహం వినా స్థలే. ౨౩
కారయేదభిచారం తచ్ఛేషం విధివదాచరేత్

———

అనన్తశయనోత్సేధమాయామం విపులం తథా. ౨౪
నతం ఫణవిభాగం చ పంచాయుధవరాన్ క్రమాత్
నాభిపద్మం తథా నాళం బ్రహ్మాణం ‡ చాన్యదేవతాః ౨౫
§ వర్ణాంతం లక్షణం విప్రా ముకులాన్తం విరాజితే?
తత్రైవ కారయేద్విద్వాన్ యథా కర్తుర్మనోరమమ్. ౨౬
విమానేషు ఖిలోక్తేషు కారయేత్ స్థాపనాదికమ్

———

ధ్రువార్చాయాం విశేషేణ శయనేన వినా చరేత్. ౨౭
స్థానకే చతురస్తుల్యాః ¶ శయనే చతురస్తథా
శిలయైవ విశేషేణ తామ్రజం వేతి కేచన ౨౮
పరివారాణి సర్వాణి తుల్యం పూర్వోక్తవత్సుధీః

---

* కరాస్యాం చ ? మునిభ్యాం చ. గ. † సర్వదేహం వినా తలే. ‡ చోభయోరపి. § వర్ణం తు, లక్షణం చాఽపి మయా ప్రోక్తం పురా ఖిలే. ¶ ఆసనే.

శక్తశ్చేచ్ఛిలయా సర్వాః ప్రతిమాః కారయేత్సదా ౨౯
ఆభాసం? పరివారాణామర్చనం * నాచరేద్బుధః
సార్ధం పారిషదైః శ్రేష్ఠం హీనం నైవాచరేత్క్వచిత్. ౩౦
పరివారవియోగే తు దోషో నాస్తి ధ్రువార్చనే ౩౦½

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే
‡ షోడశోఽధ్యాయః.

అథ సప్తదశోఽధ్యాయః.

(విమానవిధిః.)

అథాఽతః కౌతుకాతుకాదీనాం లక్షణం వక్ష్యతేఽధునా
దారుః శిలా చ తామ్రం చ రజతం స్వర్ణమేవ చ ౧
రత్నాని చార్చ్యద్రవ్యాణి ఫలేష్వేకైకముత్తమమ్
శిలయా దారుణా రత్నైరౌత్సవార్చ్యం న కారయేత్. ౨
ధ్రువే స్థితే స్థితం ప్రోక్తమాసీనే త్వాసనం బుధాః
శయనే స్థానకం వాఽథ ఆసీనం వాఽథ కౌతుకమ్. ౩
ఉత్సవం స్నాపనం పశ్చాద్బలిబేరం విశేషతః
సర్వత్ర స్థానకం కుర్యాద్దేవీభ్యాం చ యథా తథా ౪

---

* నైవ చేత్. ‡ యోగాదిశయనవిధిర్నామ పంచదశోఽధ్యాయః.

ఔత్సవే స్థానకే దేవే దేవ్యావాసీన ఏవ వా
ఔత్సవే చ విశేషేణ * కౌతుకే దేవవచ్చరేత్. ౫
అవతారేషు సర్వేషు తత్తద్రూపం చ కౌతుకమ్
మత్స్యకూర్మౌ వినాఽన్యత్ర కారయేద్విధినా బుధః ౬
ఔత్సవం త్వవతారేషు స్థితం కుర్యాచ్చతుర్భుజమ్
కారయే(ద్రామకృష్ణౌ వా తత్తద్రూపం ధ్రువస్య యత్ (సమయది)
విష్ణుం వాఽప్యవతారేషు కారయేదౌత్సవం బుధః
ఆవాహనేషు పూజాయాం ధ్రువనామ్నా సమర్చయేత్ ౮
అన్యథా నార్చయేద్విగ్రాన్ స్నాపనోత్సవకౌతుకాన్
త్రేతాగ్నిరివ కర్తుస్తదేకైకం తత్సమం విదుః ౯
తస్మాత్తద్ధ్రువేణైవ ధ్యాత్వా సమ్యక్సమర్చయేత్
శరీరే ప్రాణ ఏకత్వాత్ తథాన్యాన్యం సమాచరేత్ ? ౧౦
శృంగారార్థం ‡ తయోస్తత్ర రూపమాత్రమపీష్యతే
తస్మాత్తదవతారేషు చార్చయేదన్యయోరపి ౧౧
యద్ద్రవ్యేణ చ దేవేశం తద్ద్రవ్యేణ చ శాస్త్రవిత్
దేవ్యాదీన్ కారయేత్పీఠం ప్రభామన్యం చ తేన వై ౧౨
తద్రూపం వర్గభాగం చ కృత్వైకాంశం తదుత్తమమ్
ఆద్య? భాగం త్రిధాకృత్య ఏకాంశం మధ్యమం తథా ౧౩
తద్ద్విభాగం త్రిధాకృత్య ఏకాంశం కన్యసం బుధాః
తత్పఙ్క్త్యంశం ధ్రువం కుర్యాత్తాలం స్యాదర్ధ్యురాంశకమ్. ౧౪
తాలం తద్భానుభాగం చ కృత్వైకాంశం తదంగులమ్

---

* కౌతుకం దేవమర్చయేత్. గ. ‡ చ తద్విష్ణోః రూపమతాపి చేష్టతే.

* తదంగులేన రుద్రాదిద్విద్వ్యంగులవివర్ధనాత్ ౧౫
సప్తవింశతితుంగాని కౌతుకాదా విశేషతః
అన్యమానేన వా కుర్యాదంగులిచ్ఛేదనం వినా ౧౬
అన్యయోరోర్వ్యగ్యమానైశ్చ స్నాపనోత్సవయోరపి
శుభాశుభం తదాయాద్యైర్మతిమాన్ సంపరీక్షయేత్ ౧౭

ఆయాదిలక్షణమ్.

అగ్నినా వర్ధయేత్తుంగమాయం స్యాద్వసుభిర్హృతమ్
అక్రమేణ ? గుణీకృత్య వ్యయం నాగైర్హృతం పునః ౧౮
చతుర్భిర్గుణితం సూత్రైర్విభాసం ? తచ్ఛేషమంశకమ్
త్రిగుణీకృత్య తన్నాగైర్హృతం తదోన్యనిరుచ్యతే. ౧౯
వసుభిర్గుణితం కృత్వా క్షయే త్తద్వసుభిర్దినమ్
తన్నందైర్గుణితం వారైర్హృతం వారం తథా తిథిః ౨౦
ఆయాధిక్యం వ్యయం క్షీణం సర్వసంపచ్ఛుభావహమ్.
వ్యయాధిక్యేఽప్యనర్థః స్యాత్సమం స్యాదితి కేచన ౨౧
తస్కరో భుక్తిశక్తీ చ విత్తం చావనిపాలకమ్
క్లీబం భీతిర్దరిద్రం చ ప్రేష్యం నందాంశకం విదుః ౨౨
దరిద్రం తస్కరం షండం ప్రేష్యం త్యక్త్వా శుభావహమ్
ధ్వజో ధూమశ్చ సింహశ్చ శ్వా వృషో గర్దభస్తథా. ౨౩
గజశ్చ వాయసశ్చేతి అష్టధా యోనయః క్రమాత్
పూర్వం పూర్వం శుభం ప్రోక్తమశుభం త్వపరం తథా. ౨౪
ధ్వజే చ వృషభే సింహే మహాసిద్ధికరో భవేత్

---

* దశాంగులేన.

కర్తుర్దినం సమారభ్య ప్రతిమాయా దినాన్తకమ్. ౨౫
గణయేద్విపరీతం వా * విపత్ప్రత్యరనైధనాః
‡ నార్క్యర్కాంగారవారాశ్చ శుభయోగం హరేద్యది? ౨౬
అన్యథా నాచరేత్సర్వం శుభార్థం శుభమాచరేత్

పీఠం తత్కౌతుకాదీనాం వక్ష్యామి చ యథాబలమ్. ౨౭
అగ్నివేదప్రతిష్ఠాశ్చ రసధాత్వష్టనన్దభిః
(తత్) ఏకాంశమూర్ధ్వపట్టం స్యాద్భిన్నం వా భిన్నమేవ వా. ౨౮
తస్య చార్ధాష్టహీనం స్యాద్దలమూర్ధ్వోదయం బుధాః
అధఃపద్మస్య విస్తారాత్ పీఠం పంచాంశహీనకమ్. ౨౯
§ ఉదయం తస్య విస్తారముదయాద్ద్విగుణం తు వా
అధ్యర్ధం ¶ పాదహీనం వా శేషం యుక్త్యైవ కారయేత్. ౩౦
ఉపపీఠం యది స్యాచ్చేద్ద్వాదశాంశం విభజ్య చ
ఏకాంశం పాదుకం తస్య ద్వ్యంశం పద్మకమేవ హి. ౩౧
‡ కంపమేకాంశకం పశ్చాత్త్ర్యంశకం కంఠమేవ చ
కంపమేకాంశకం పద్మం ద్వ్యంశం చోపరిపట్టికా. ౩౨
ఆసనస్య తు పీఠం తద్బేరస్యాగ్న్యంశకాంశకమ్
+ వస్వంశమధికం వాఽథ హీనం వా ఉదయం బుధాః ౩౩
ఉదయాద్ద్విగుణం దీర్ఘం త్రిగుణం వేతి కేచన

---

* భూతాగ్నింతాస్తు భం వినా? గ. ‡ శనిశ్చాంగారమాదిత్యశుభయోగాయదిభవేత్. § మూలం స్యాత్. ¶ చైక. ‡ పద్మమేకాంశమేకాంశం పంచాంశం క్రియమేవచ? + యథోక్తమ్.

పార్శ్వయోశ్చ పరిభాధారం యుక్త్యా సుదృఢమాచరేత్. ౩౪
పరిభాం మానాధికారోక్తం కారయేత్ప్రతిమార్హకమ్ ౩౪౫

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే
* సప్తదశోఽధ్యాయః.

అథాష్టాదశోఽధ్యాయః.

(మధూచ్ఛిష్టక్రియా)

అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి మధూచ్ఛిష్టక్రియావిధిమ్
అయనే చోత్తరే శ్రేష్ఠమథవా దక్షిణే చరేత్ ౧
కుంభకన్యాకులీరేఽర్కే ధనుఃకర్కిరవిం ? వినా
మాసానన్యాన్ త్సమాహృత్య శుభమృక్షం తథా హరేత్ ౨
యజమానగృహే వాఽథ ఆలయే వా మనోరమే
అలంకృత్య వితానాద్యైః కుండమావాసనం తథా. ౩
కృత్వా చాఽగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య వైష్ణవం చ సుహూయతామ్
విష్ణుసూక్తం చ హుత్వా తు బ్రాహ్మం రౌద్రం తథైవ చ ౪
వీశశైషికచక్రాణాం విష్వక్సేనస్య సుహూయతామ్
తస్యాగ్నేర్దక్షిణే కుర్యాద్వ్రీహిభిః స్థండిలం తథా. ౫
చతురశ్రోపరి వస్త్రం చ సమాస్తీర్య యథాశుభమ్

* కౌతుకాదిలక్షణవిధిర్నామ షోడశోఽధ్యాయః. గ.

పశ్చిమే చక్రముద్దిశ్య చోత్తరే శైషికస్య చ ౬
ప్రాచ్యాం * విశేషికార్థం చ? విశ్వేశార్థం చ దక్షిణే
చక్రస్య వ్రీహిభిశ్చాధః స్థండిలాన్ కారయేద్బుధః ౭
తయోరుపరి ప్రాగగ్రం కూర్చాన్ త్సన్న్యస్య మంత్రవిత్
తథా జయాదీనిన్ద్రాదీన్ పరితః సమ్యగర్చయేత్. ౮
విఘ్నేశం సంప్రపూజ్యైవ హవిర్భిస్సన్నివేదయేత్
శోధితం తన్మధూచ్ఛిష్టమాదాయ ప్రణవేన చ ౯
లోహపాత్రే సుసన్న్యస్య మండలోపరి విన్యసేత్
‘ఇషేత్వోర్జే’ త్వేతి మన్త్రేణ ప్రధానాంగం ప్రకల్పయేత్. ౧౦
అక్షరాణి చ విన్యస్య పుణ్యాహమపి వాచయేత్
వైష్ణవం మంత్రముచ్చార్య సమభ్యర్చ్యాఽభిమృశ్య చ ౧౧
వైష్ణవం చ తతో హుత్వా దేవానన్యాన్ విసృజ్య చ
అగ్నిం విసృజ్య పశ్చాత్తద్యజమానస్య మూర్ధని ౧౨
ఆదాయ ‡ శాఖాఘోషైశ్చ సార్ధం తత్కర్మ మండపే
సన్న్యస్య శిల్పినం సమ్యగభిపూజ్య మనఃప్రియమ్. ౧౩
అభ్యర్చ్య స్థపతిస్తత్ర తస్మిన్నుపరి శాస్త్రవిత్
స్థపతిర్గురుణా సార్ధం § కృత్వా తత్ప్రతిమాం శుభమ్. ౧౪
శనైరాలిప్య ¶ మృదునా సంశోష్య బహిరాతపే
‡ పట్టైరాబధ్య విధినా పునరాలిప్య శోష్య చ ౧౫
యజమానానుకూలక్షే పూర్వవద్ధోమమాచరేత్

---

* విశ్వేశకార్థం చ విఘ్నేశార్థమ్. గ. ‡ శంఖ. § తతః కృత్వా తు మంగలమ్. ¶ మృదా చైవ. ‡ పట్టైరాచ్ఛాద్య.

తథా లోహం సమభ్యర్చ్య లోహపాత్రేషు సన్న్యసేత్ ౧౭
జలశుల్య (ష్య) క్రమాద్రాత్రావగ్నినా పాచ (తాప) యేద్యథా
* యుక్త్యా సిద్ధం చ సంస్రావ్య తస్మిన్ గర్భం ప్రతాపయేత్ ౧౮
పునస్సంతప్తలోహేన అత్వరస్త్వభిపూరయేత్
తతః ప్రభాతే కర్తా చ శిల్పీ తద్గురుణా సహ ౧౯
శనైర్మృద్భేదనం కృత్వా దోషాన్ త్సమ్యక్పరీక్షయేత్
ఖండాదిస్ఫుటితైర్దోషైర్దుష్టే సతి పునర్గురుః ౨౦
ఆలోచ్య దోషమల్పం చ దూషితే యది వా చరేత్
పూర్వవద్బేరమాహృత్య యథాపూర్వం తథా చరేత్ ౨౧

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే
‡ అష్టాదశోఽధ్యాయః.

అథైకోనవింశోఽధ్యాయః.

(అంగులిసంజ్ఞా.)

అథ ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి అంగులేర్మానలక్షణమ్
మానాంగులం తథా మాత్రం దేహలబ్ధాంగులం త్రిధా. ౧
పరమాణుభిరష్టాభీ రథరేణుస్తథైవ చ
రథరేణ్వష్టగుణితం రోమాగ్రం చ తథైవ చ ౨

---

* యుక్త్యా సిక్తం చ సంగ్రాహ్య తస్మిన్ గర్భం పరిదాపయేత్. గ. ‡ సప్తదశోఽధ్యాయః.

రోమాష్టగుణితం లిఖ్యం యూకం లిఖ్యాష్టకం తథా
యవం యూకాష్టగుణితమంగులం స్యాద్యవాష్టకమ్. 3
మానాంగులం స్యాత్తత్పశ్చాత్పురుషస్య చ సమస్య చ
మధ్యమాంగులిమధ్యస్య విపులం దీర్ఘమేవ వా. ४
మాత్రాంగులం తద్బేరస్య భాగైర్జాతం తు తత్తు వా
త్రియాణామంగులానాం చ భూతసంజ్ఞా ప్రివర్త్యతే ౫
మాత్రామోక్షోఽంబరో విష్ణురేకసంఖ్యేతి కీర్త్యతే
పక్షాక్షిగోలకాశ్విన్యా విభాగశ్చ కలా ద్విజాః ౬
* యూకం తు యుగలం పాదం ద్వ్యంగులస్యాభిధానకమ్
అగ్నిరుద్రాక్షివర్గాశ్చ గుణబంధం ? త్రియంగులమ్ ౭
జాతివర్ణాశ్రమా వేదయుగతుర్యాబ్జజాననాః
భాగప్రతిష్ఠాకరణాశ్చతురంగులిసంజ్ఞితాః ౮
విషయేన్ద్రియభూతాశ్చ పృథ్వీ బాణశ్చ పంచమమ్
సమయాంగకర్మ కర్తృశ్చ కుమారాననషడంగులాః ? ౯
ధాతుపాతాలద్వీపాశ్చ మునిః సప్తాంగులస్య చ
వస్వష్టగుణనాగాశ్చ దిక్పాలాశ్చాష్టసంఖ్యయా ౧౦
నవనన్దగ్రహారన్ధ్రసూత్రాణి నవమాంగులాః
ధర్మనాడీదిశః పంక్తిరవతారో దశాంగులమ్. ౧౧
త్రిష్టుప్ కుంతలరుద్రాశ్చ ఏకాదశసమాఖ్యయా
యమం రాశిగ్మ్రఖం తాలం ద్వాదశాంగులసంజ్ఞయా ౧౨

---

* యంగ్మమ్. గ.

మానం ప్రమాణమున్మానం పరిమాణోపమానకమ్
లంబమానం తథా మానాన్ లక్షయేత్సంజ్ఞయా తయా. ౧౩
మానం తత్ప్రతిమాయామం ప్రమాణం తత్తిర్యగ్గతమ్
ఘనం బహులనీవ్రం స్యాదున్మానేన చ దృశ్యతే. ౧౪
ఉన్మానం తత్ప్రదేశోచ్చమిష్టమున్నతవేశనమ్
పరిమాణమితి ప్రోక్తం పరిమాణం చ నాహకమ్. ౧౫
* ద్వ్యన్తరం హ్యుపమానం హి నీతే హ్యుపరమం ? తలమ్
లంబమానం చ సూత్రం చ ప్రతిమామేవ కథ్యతే. ౧౬

(తాలమానమ్.)

తాలసంఖ్యాక్రమం వక్ష్యే ధర్మాద్యం చాంబరాన్తకమ్
ఉత్తమం దశతాలేన విష్ణుబ్రహ్మమహేశ్వరాన్. ౧౭
శ్రియం భూమిముమాం వాణీం దశతాలేన మధ్యమమ్
ఇన్ద్రార్కచన్ద్రరుద్రాదీన్ మునయో వసవోఽశ్వినౌ. ౧౮
వీశశైషికదుర్గాశ్చ ఋషయోఽపి గుహస్తథా
హీనేన దశతాలేన కారయేదన్యపర్షదః. ౧౯
నవార్ధతాలమానేన యక్షేశం చ గ్రహాదయః
ఉత్తమం నవతాలేన సిద్ధవిద్యాధరాదయః ౨౦
మనుష్యాశ్చాష్టతాలేన ప్రేతాద్యా రససంఖ్యయా
సప్తతాలేన వేతాలాన్ పంచతాలేన కుబ్జకాన్ ౨౧
వామనం తచ్చతుస్తాలైః త్రితాలేనైవ కిన్నరాన్
కూశ్మాండాంస్తు ద్వితాలేన కబంధాంశ్చైకేన కారయేత్ ౨౨

* నీవ్రవీవర్ణమానకమ్, క.

ప్రత్యేకమేవమేతేషాం త్రిధా స్యాదుత్తమాం క్రమాత్
చతుర్వింశచ్ఛతాంగుల్య ముత్తమం దశతాలకమ్ ౨౩
సవింశతి శతాంగుల్యాం మధ్యమం చేతి కీర్త్యతే
కలాధికశతాంగుల్యమధమం పరిపఠ్యతే ౨౪
అంగుష్ఠప్రదేశినీభ్యాం ప్రాదేశం హి మితం తు తత్
మధ్యమేన మితం తాలం వితస్తిః స్యాదనామికా ౨౫
* కనిష్ఠాంగులేన గోకర్ణం దక్షిణేన కరేణ చ
చతుర్వింశత్యాంగులం కిష్కుః పంచవింశత్ప్రజాపతిః ౨౬
‡ ధనుర్గ్రహాశ్చ షడ్వింశః ధనుర్ముష్టిః సప్తవింశతిః
ఏతైశ్చతుర్గుణం దండం తద్దండేన గృహాదినామ్ [కాః] ౨౭
విన్యాసం కారయేద్వాఽథ దండచ్ఛేదం వినా సదా
హస్తేన దేవతావాసం మనుష్యసదనాదికమ్ ౨౮
శయనాది వితస్త్యా చ అంగుల్యా త్రిదశాదికాః ?
యవేన చ తిలేనైవ మితమేతద్గ్రహార్చనే ౨౯
ప్రాజాపత్యేన హస్తేన దేవతామన్దిరం స్మృతమ్
ధనుర్గ్రహేణ ధనుర్ముష్ట్యాఽథ వా పునః ౩౦
కిష్కుణా తన్మనుష్యస్య విశ్వేషాం వాఽథ కిష్కుణా

ఉపమానం ప్రవక్ష్యామి స్థానకాదా హరే స్తథా ౩౧
భుజాన్తం మణిబన్ధాన్తం వస్వంగులమథాపి వా
§ శ్రోత్రేణ శంఖచక్రాన్తం ముఖమానం ప్రవక్ష్యతే ౩౨

---

* అంగులేఽనామికాకర్ణమ్? క. ‡ షడ్వింశతిర్ధనుర్ముష్టిః సప్తవింశద్ధనుర్గ్రహః,
§ ఉష్ణీషాత్.

మధ్యోదరాత్కూర్పరాన్తం * తదష్టాంగులమిష్యతే
అథ యస్య వాన్తరాంగుల్యా చూచుకాన్తరమేవ చ ౩౩
త్రయోదశాంగులం ప్రోక్తం స్వాగతస్య విశేషతః
మధ్యమాంగులినాభ్యన్తం ‡ దశాంగుల్యుదరం తథా ౩౪
వదనస్య నవాంగుల్యం శ్రోణ్యన్తం మధ్యమాత్సుధీః
వామం తద్యోనిమూలాన్తం నాభి § సూత్రం తథైవ చ. ౩౫
పార్శ్వాన్తం మణిబంధాన్తం ¶ నవపంక్తిగుణైః క్రమాత్
యథాశోభం తథా నిమ్నమూరుమూలాన్తరం తథా. ౩౬
అంబరం చోరుమధ్యాన్తం మధ్యం ద్వ్యర్ధాంగులం తథా
భాగం జాన్వన్తరం ప్రోక్తం భూతం స్యాజ్జఘనాన్తరమ్. ౩౭
నలాన్తరం రసాంగుల్యం భూతం స్యాదక్షయోన్తరమ్
పాణ్యన్తమాశ్రమం ప్రోక్తం ‡‡ నరమధ్యాన్తరం రసమ్. ౩౮
వసవోఽంగుష్ఠయోర్మధ్యమత్రాఽనుక్తం ఖిలోక్తవత్
ప్రలంబఫలకాం పశ్చాదుక్తవృక్షేణ కారయేత్. ౩౯
సంకల్ప్య సుషిరం తద్వల్లంబమానం తథా చరేత్
అథాత ఊరుసూత్రం తచ్ఛిఖాయాం మణిమధ్యమే. ౪౦
** భ్రూసంగమస్య మధ్యే తు నాసాగ్రస్య తు మధ్యమే
కంఠే చ హృదయే కుక్షౌ నాభౌ యోనౌ చ పాదయోః. ౪౧
మధ్యే ప్రలంబయేత్సూత్రం కుక్షినాసాగ్రసంస్పృశమ్
సూత్రమాపాలిపట్టాన్తం సమయాంగులమీరితమ్. ౪౨
హనుమధ్యం యవాధిక్యమాశ్రమం పరిచక్షతే

---

* తద్దశాఙ్గులమ్. గ. ‡ దశాఙ్గులవివర్ధనమ్. గ. § సూత్రాన్తమేవ చ. గ.
¶ నవపంక్త్యంగులైః. ‡‡ తలమధ్యాన్తరం సమమ్. ** హను.

హిక్కాన్తం వేదమేవం స్యాదూరోర్మధ్యం ద్వియంగులమ్. ౪౩
నాభౌ మనుయవం ప్రోక్తం యోనిమూలం ద్వియంగులమ్
ఊరుమధ్యమవర్గం స్యాత్ జాన్వన్తరషడంగులమ్. ౪౪
జంఘాన్తరం తన్నాగాశ్చ * నలకాపూర్వతః క్రమాత్
సార్ధాష్టాంగులమేవం స్యాదంగుష్ఠాగ్రాత్పరో బుధః ౪౫
తద్ద్వ్యర్ధాంగులమేవం స్యాన్మధ్యసూత్రం. ప్రలంబయేత్
బాహ్వోః పర్యన్తమేవం స్యాత్పార్శ్వసూత్రం ప్రలంబయేత్.
బాహుకూర్పరయోః పార్శ్వే తచ్చూడామణిమధ్యమే
మూర్ధ్నన్త † త్కంఠవల్ల్యౌ చ గ్రీవా జాను చ జంఘయోః ౪౭
గుల్ఫానాం మధ్యమే చైవ మతిమాన్ సంప్రలంబయేత్
మౌలిమూర్ధకృకాటీ చ కకుద్వం శ స్తథైవ చ ౪౮
స్ఫిక్పార్ష్ణిపృష్ఠమధ్యే తు పరసూత్రం ప్రలంబయేత్
శిరపార్శ్వే వక్త్రబాహ్యే గండబాహ్యే చ చూచుకే ౪౯
శ్రోణ్యూరుజాను ‡ పర్యన్తం మధ్యసూత్రం ప్రలంబయేత్
తేషాం పద్మాదిపీఠే తు § లంబాన్యాని చ తత్ర వై ౫౦
¶ తత్తదంగస్య సంస్పర్శే యుక్త్యా చైవం ప్రలంబయేత్
ఆసనే పూర్వార్ధకాయే చ + షట్సూత్రం మధ్యమాదికమ్ ౫౧
లంబయేదాసనస్యార్ధే సర్వం పూర్వవదాచరేత్
సూత్రాంతాద్వామజాన్వన్తమూర్ధ్వ ‖ కాయార్ధసంస్పృశమ్ ౫౨
తద్దేవదక్షిణే జానుం ** హీనాంత్యాంగులమేవ చ

* నలకామ్. గ. † కర్ణకపోలా. ‡ జంఘానామ్. గ. § లంబాన్యన్యాని? అ. సుప్రలంబస్య తత్ర వై. గ. ¶ తత్తదంగం చ సంస్పృశ్య. + పట్సూత్రాణి. మధ్యమాదిషు. ‖ కాయాన్తసమ్మతమ్. ** హీనద్వంశం చ తత్క్రమాత్.

అన్యదనుక్తం యత్సర్వం ప్రోక్తం మానాధికారవత్ ౫౩
తథైవ కారయేద్విద్వాన్ భావం తచ్ఛుభదర్శనమ్. ౫౪

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే అంగులిసంజ్ఞాతాలక్రమవిధిర్నామ
* ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

అథ వింశోఽధ్యాయః.

(తాలమానక్రమః.)

అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి శ్రోత్రతాలక్రమం ద్విజాః
ఉష్ణీషాత్పాదపర్యన్తం చతుర్వింశచ్ఛతాంగులమ్ ౧
‡ మూర్ధ్ని సార్ధాంగులం చైవ కేశాంతం తద్ద్వియంగులమ్
తస్మాత్తదక్షిసూత్రాన్తం వేదం వేదయవాఽధికమ్ ౨
తస్మాత్తత్పుటసూత్రాన్తం తత్సమం చేద్యథా కురు
సార్ధత్రయోదశాంగుల్యం ముఖాయామం ప్రచక్షతే ౩

---

* అంగులైర్మానవిధిర్నామ అష్టాదశోఽధ్యాయః. గ. ‡ అతః పరం ప్రవక్ష్యామి ఆదిభూమ్యున్నతిం క్రమాత్, యావద్విమానవిస్తారం త్రిపాదం వా తదర్ధకమ్, పాదం వా తత్ర కుర్వీత యత్ర దేవాలయం క్రియాః, యద్వాయామం విమానస్య నవధా కల్పయేద్బుధః, తత్త్రైకాంశం ప్రమాణజ్ఞైర్హస్త ఇత్యభిధీయతే, తత్త్రైకాంశం సమారభ్య ద్విద్విహస్తప్రవర్ధనాత్, తత్త్రైక షష్టిపర్యన్తం త్రింశద్భేదాంస్తదున్నతే, ఏతేష్వేకం వినిశ్చిత్య తద్భూమేరున్నతిం చరేత్, తద్భూమ్యుపరిభాగే తు విమానం సంప్రకల్పయేత్. ఇతి.గ. ఆదర్శే అధికః.

తథైవ హనుపర్యన్తం కారయేన్మతిమాన్ బుధః
గళమర్ధాంగులం ప్రోక్తం భాగం కన్ధరముచ్ఛ్రయమ్ ౪
హిక్కాన్తం హృదయాన్తం చ సార్ధం త్రయోదశాంగులమ్
హృదయాన్నాభిపీఠాన్తం నాభిమేఢ్రాన్తకం తథా ౫
తస్మాజ్జాన్వన్తరం ప్రోక్తం నక్షత్రాన్తం చ కథ్యతే
ఆశ్రిమం జానుమానం స్యాజ్జంఘా చోరుసమా భవేత్ ౬
తాలభాగం సముత్తుంగం దీర్ఘమానం విలంబితమ్
ఊర్ధ్వే ముఖే చ కేశాంతం నవసూత్రం ప్రచక్షతే ౭
మూర్ధాన్తం పృష్ఠకేశాన్తం ముఖమేవ విశిష్యతే
అర్ధాంగులం తదుష్ణీషాత్పార్శ్వకేశాన్తమున్తకమ్ ౮
నవత్రింశాంగులం నాహం కర్ణయో * రుభయోరపి
హనుస్తద్ద్వ్యంగులాయామమూర్ధ్వోత్తుంగం యవాంగులమ్
హనోర్గలాద్రసార్ధాంశం కలార్ధం కంఠవేశనమ్ ౯
గ్రీవాగ్రవిపులం తస్య అష్టాంశార్ధం ప్రకీర్త్యతే
గ్రీవామూలస్య విపులం † గ్రీవమష్టాంగులం భవేత్. ౧౦
సువృత్తం గ్రీవమిత్యుక్తం త్రిరేఖాపరివేష్టితమ్
హిక్కాసూత్రాత్క్రమాత్తుంగం వేదస్యాంశాంశకం తతః. ౧౧
అర్ధాంగులం క్రమాత్ క్షీణం బాహ్వన్తం చ తథైవ చ
హిక్కాద్వితీయకం నిమ్నమధో జత్రు కలాంశకమ్. ౧౨
విపులం బాహుపర్యన్తం సార్ధస్మృత్యంగులం విదుః
§ చతురంగులపర్యన్తం కట్యగ్రవిపులం మతమ్. ౧౩

---

* ఊర్ధ్వతః శిరః. గ. † సార్ధరన్ధ్రిం చ కన్ధరే? గ. § వింశదంగులమానం తత్.

ద్వావింశదంగులం చైవ కటిమూలమిదం మతమ్
కటేరూర్ధ్వాత్కృతింకాయం గోముఖాకారవచ్చరేత్ ౧౪
శిష్టాయామమితి ప్రోక్తం భూతాంగులయవాధికమ్
ముష్కవిస్తారదీర్ఘం స్యాదాశ్రమాంగులమిష్యతే. ౧౫
* జానుమూలస్య మానం తత్ ‡ దూర్ధ్వే చోరుబన్ధనమ్
విపులం చోరుమూలస్య ముఖమానం చ కథ్యతే. ౧౬
ఊరుమధ్యతలం ప్రోక్తమర్కాంగులమితీష్యతే
ఊర్వగ్రవిపులం ప్రోక్తం సార్ధం పంక్తిస్తతో భవేత్ ౧౭
నందార్ధాంగులమానం స్యాజ్జానుమండలవిస్తృతమ్
యవేనాష్టాంగులంప్రోక్తం జంఘామూలం విశాలతః. ౧౮
సప్తమాత్రాంగులోపేతం జంఘామధ్యస్య తారకమ్
సార్ధ లాశ్రమం ప్రోక్తమళకావిపులం తథా ౧౯
భూతాంగులం విశాలం చ § అష్టగుల్ఫద్వయోస్తథా
¶ పాదయోర్మధ్యవిపులం క్రమేణోన్నానముచ్యతే ౨౦
రసాంశార్ధమితి జ్ఞేయం పాదాగ్రవిపులం తథా
అఙ్గుష్ఠాన్తర్మధ్యాంతరం వేదముదయం తత్సమం విదుః ౨౧
అఙ్గుష్ఠాంగుష్ఠమూలాన్తం తతం మాత్రార్ధమిష్యతే
ఆశ్రమాంగులమానం తత్పాదాంగుష్ఠాయతం తతమ్. ౨౨
తాలం తస్య యవోపేతం ద్వ్యంశకం స్యాత్ప్రకథ్యతే
నఖతారస్య తస్యార్ధం స్యాత్ పాదాయతవర్తులమ్. ౨౩
‡ అంగులస్య ముఖోచ్ఛ్రాయం మాంసలం పార్శ్వయోర్ముఖమ్

---

* లింగ, గ. ‡ తన్ముఖ్యమ్. § ఇష్టాంగులయవం తథా. ¶ పాదాయాధ్యర్ధ.
‡ అథాలస్య నఖోచ్ఛ్రాయం శలపార్శ్వమధోముఖమ్.?

ఆస్రేమాంశద్వయోపేతం సార్ధాంశోనత్రియంశకమ్. ౨౪
అగ్న్యంశం చ యవోపేతం కలార్ధం చాంగులం తతః
నన్దాష్టార్ధాష్టధాత్వాద్యాస్తర్జన్యాదియవైస్తతమ్. ౨౫
స్వతారార్ధం నఖం చైవ శేషం మానాధికారవత్
అధస్తాద్ధికాన్సూత్రస్య బాహుదీర్ఘాదినైస్తథా. ౨౬
యుగ్మం తత్పూర్వరాయామం ప్రకోష్ఠం చైకవింశతిః
* తస్మాన్నర్ధాంగులాగ్రం తన్ముఖమానం ప్రశస్యతే ౨౭
తలాయామస్తు ధాత్వంశం శిష్టమధ్యం (ర్ధాం) గులాయతమ్ ?
‡ రసాంశం ద్వియవాధిక్యమనామికోదయముచ్యతే. ౨౮
ప్రదేశిన్యాయతం ప్రోక్తసయ ? వేదశరాంశకమ్
చతురంశం సపాదాంశం కనిష్ఠాంగులమాయతమ్. ౨౯
అంగుష్ఠాదికనిష్ఠాన్తం విపులం తస్య వక్ష్యతే
ద్విపాదాధికమాయామం శేషాంశం తద్ద్విపార్శ్వయోః ౩౦
అగ్రపర్వోదయం మానం నఖాయామద్వయం తథా
అంగుష్ఠమూలపర్వ స్యాద్యవద్వయం చరణాంగులమ్. ౩౧
తర్జనీమూలపర్వం తదనామికాయాం కలాంగులమ్
మధ్యమాయామం తత్పర్వం తత్పాదోనత్ర్యంగులం భవేత్. ౩౨
అంశం భూతయవోపేతం కనీయం మూలపర్వకమ్
అగ్రమూలద్వయోర్మధ్యే శిష్టమధ్యస్థపర్వకమ్. ౩౩
అంగుష్ఠే తు కలా పర్వ త్రిపర్వాంగులయః స్మృతమ్
భూతార్ధాంశం కలాగ్రస్య తతం మధ్యం రసాంశకమ్. ౩౪

---

* తస్మాన్నధ్యాంగులాగ్రాన్తమ్. ౫. ‡ శరాంశార్ధం యవాధిక్యమ్.

తస్య తారస్య మూలస్య సార్ధకౌశికమాత్రకమ్
త్రియర్ధాంగుష్ఠమూలోర్ధ్వే తర్జనీమూలమధ్యమమ్. ౩౫
అంగుష్ఠమూలికాధస్తాన్మణిబంధావసానకమ్
శుకోదరేవ భాగః స్యాత్ ఘనం ద్వ్యర్ధాంగులం భవేత్ ౩౬
అధ్యర్ధం పార్ష్ణిహస్తస్య ఘనమగ్రాంగులం భవేత్
అంగులీనామధస్తాత్తద్ద్వ్యర్ధాంశం మాంసలం తథా. ౩౭
శుకోదరవిశాలం తద్ద్వామాసాంశం? పార్ష్ణిహస్తకమ్
నిమ్నం తలస్య మధ్యే తు మాంసలం ద్వితలాధికమ్? ౩౮
శంఖచక్రాదికం సూక్ష్మాః తలరేఖా ప్రకథ్యతే
బాహుమూలవిశాలం తన్నవమాత్రాంగులం స్మృతమ్ ౩౯
సార్ధాష్టాంగులమానం స్యాన్మధ్యమస్య విశేషతః
సార్ధం మున్యంగులం తస్య కూర్పరస్య తతః పునః ౪౦
కౌశికం తత్ప్రకోష్ఠస్య భూతార్ధాంశం చ మధ్యమే
అగ్న్యంగులార్ధకం తస్య మణిబన్ధతతం విదుః ౪౧
ద్వ్యంగులం శ్రోత్రవిస్తారం తస్యాయామం వసు స్మృతమ్
భ్రువోః సూత్రసమం ప్రోక్తం శ్రోత్రయోరుదయం విదుః ౪౨
పృష్ఠకంఠద్వయోరన్తః త్రయోదశాంగులికం తథా
ప్రముఖస్య తు విస్తారం త్రయోదశాంగులమేవ చ ౪౩
పిప్పల్యంతాదధస్తాత్తన్నాలలంబి ద్విభాగయా
నాలాన్తరం చార్ధమాత్రం * స్యాద్యవం నవనాళకమ్ ౪౪
పిప్పలీసార్ధమాత్రం స్యాత్సుషిరం చ యథాక్రమమ్

* స్యాత్త్రియవం నాలనిమ్నకమ్. క.

కర్ణికాకారవత్కర్ణం సాలాకారం ప్రకీర్త్యతే ౪౫
ద్వియవం కర్ణపాలీ చ సమం తత్కర్ణపట్టికా
మాత్రార్ధం కర్ణపాళీ చ కర్ణనాళం ద్వియంగులమ్ ౪౬
లకారాకృతివన్మధ్యే పిచూర్ణి? కర్ణచూలికా
కర్ణమూలాదపాంగాన్తం వసుమాత్రం ప్రశస్యతే ౪౭
ద్వ్యంగులావధికం నేత్రం తుర్యవాధికమేవ వా
షడ్యవం తస్య విస్తారం నేత్రాయామం త్రిధా చరేత్ ౪౮
కృష్ణమండలమధ్యే తత్పార్శ్వయోః శ్వేతమండలమ్
తులాం కృష్ణస్య మధ్యే తు జ్యోతిస్తద్యవమాత్రకమ్ ౪౯
దృష్టిమండలమధ్యే తు బిన్దు ‡ నాగాంశకం తు తత్
§ అష్టాంస్త్రే ద్వియవం రక్తం కన్యకాంశే యవం తథా ౫౦
ఊర్ధ్వతో వర్మతారాః స్యుర్యవార్ధం చ యవం చరేత్
పక్ష్మరోమాణి నవతిః కృష్ణాంజనసమప్రభమ్ ౫౧
పాదోనద్వియవం మాత్రం నేత్రభ్రూభువృయోః? ద్వయోః
కనీనికామపాంగస్య ద్వయోర్మధ్యేఽక్షిసూత్రకమ్ ౫౨
అక్షిసూత్రస్య కేశాన్తం మధ్యే తస్య భ్రువోః స్థితిః
మూలాదగ్రాన్తదా రూపం చాపాకారం క్రమాత్కృశమ్ ౫౩
గోలకస్య యవాధిక్యం భ్రూరేఖానేత్రరేఖయోః
భ్రూరేఖామూర్ధ్వకేశాన్తాత్సమం తద్ద్వ్యర్ధమాత్రకమ్ ౫౪
అర్ధమాత్రం భ్రువోర్మధ్యం భ్రువాయామస్తు నాసికమ్
యవతారం భ్రువోర్మధ్యం భ్రువః కుమవిశాలవత్ ? ౫౫

‡ నాగాం కణమ్. క. § అష్టాంశే.

యవాధికద్విమాత్రం స్యాదక్ష్యోరన్తరే బుధః
* నాసికాపుటయోర్వ్యాప్తిః ? స్యాత్తద్వర్ధద్వ్యంగులమిష్యతే ౫౬
మధ్యమం స్యాత్తదర్ధం తు మూలం తస్యార్ధకం విదుః.
గోలకాంశం తు గోజ్యగ్రాన్నాసికాగ్రోదయం క్రమాత్ ౫౭
నాసికాగ్రం పుటోర్ధ్వే తు తారం రన్ధ్రద్వయం మతమ్.
తాటికాయాస్త్రియుగ్ద్వారం తారం సప్తయవార్ధకమ్ ౫౮
శ్రోత్రస్యోచ్ఛ్రం య (వ) వం భూతం పుటనిమ్నం యవేన తు
‡ సదృశం నిష్పావబీజేన నాసికాయాః పుటాకృతి ౫౯
ఏవం తన్నాసికాకారం తిలపుష్పమివాకృతిః
అంశేన పుష్కరోత్తుంగం మధ్యమం ద్వియవం ఘనమ్ ౬౦
అధ్యర్ధలంబం నాసాగ్రలంబనం సుమనోహరమ్.
§ అధికోష్ఠాధిగన్తం చ ? గోలకం ద్వియవాధికమ్ ౬౧
¶ భాగార్ధం యవళోచ్ఛ్రం ? తదర్ధం తస్య తారకమ్.

... ...

... ...

భాగస్తు ద్వియవాధిక్యముత్తరోష్ఠాయతం విదుః ౬౨
ఉత్తరోష్ఠస్య విపులం త్రి వార్ధయవం తథా
‡ యవేన చోత్తరా పాలీ యవార్ధహృదయం బుధః ౬౩
అనుపూర్వాస్య తుయం తారమ ** సృక్వాంతాత్తదాయతమ్.
నందావర్తం క్షిపట్యార్ధయవోత్తత్యా యవోన్నతమ్ ౬౪
అధరం పాలికాస్యార్ధం మాయవారమధోగతః

---

* నాసికాపుటపుణ్యః ? గ. ‡ దుగజ ? § సధవే పుటసూత్ర స్యాదధకోష్ఠస్తక తన! ¶ భాగార్ధయవ శేషు. ‡ వర్ధవత్తో ? ** మానుభూతాత్వాం తదాయతమ్.

* దర్శనోద్దిశ్య దిశ్యం తద్ద్వాత్రింశత్పరిచక్షతే ౬౫
ద్వియవం విపులం తస్య ఉదయం తత్సమం విదుః
దంష్ట్రాత్రియామం యవాధిక్యం సదంశం ముకులోపమమ్ ౬౬
తదూర్ధ్వే షోడశదంతం స్యాత్తావదేవాధరే బుధాః.
అధోద స్తస్య విపులం యవార్ధం తారముచ్ఛ్రయమ్ ౬౭
జిహ్వాయామం షడంగుల్యం విస్తారం స్యాత్తదర్ధకమ్.
గ్రీవాయామం తు భాగం స్యాత్తుల్యం తచ్చ గురు స్తథా ౬౮
సప్తవింశతిమాత్రం స్యాత్కృకటి కా చ సంధికమ్.
సార్ధత్రయోదశాంశం స్యా ‡ త్తస్యాధః కంఠవేశనాత్ ౬౯
సార్ధభాగాంగులం మానం తస్యాధః పృష్ఠకాయతః.
తస్యాధోఽప్యాయతం మానం సార్ధద్వావింశదంగులమ్ ౭౦
వేదాంశం జానుదీర్ఘం స్యాజ్జంఘా త్రింశన్నవాంగులమ్.
§ అత్రమం పార్ష్ణికాయామం ¶ పృష్ఠాయామం ప్రకీర్తితమ్ ౭౧
కక్షయోరన్తరం పృష్ఠే సప్తవింశతిమాత్రకమ్.
సమారభ్య పృష్ఠవర్తిం చ తస్యోర్ధ్వే దశమాత్రకమ్ ౭౨
స్ఫిక్పిండం కారయేత్పశ్చాద్ద్వేదోచ్చం చోరుమూలతః.
బృహ (స్పృ) తీ స్తనయోర్మధ్యే ⁑ జత్రోర్మాత్రఘనం భవేత్ ౭౩
కట్యకాన్త్యబృహత్యాఽథ ఆయామార్ధం తు భాగికమ్.
తద్ఘనం చ కలామాత్రం తదూర్ధ్వే చాంశకం తథా ౭౪
కటిదండస్య విపులం నందపఙ్క్త్యర్ధభాగికమ్.
నవార్ధాంశకవిస్తారౌ స్ఫిక్పిండౌ తౌ సలక్షణౌ ౭౫

---

* దర్శనోయత్త దృశ్యన్తమ్. గ. ‡ తత్త్రయోదశ. § తథాత్రికమ్. ¶ తస్మాత్ పృష్ఠకాయతమ్. ⁑ ఋత్విక్.

నీవృద్ధ్యర్ధాంశకం పశ్చాద్బన్ధం తచ్చతురంశకమ్.
అత్రానుక్తం చ యత్సర్వం బుద్ధ్యా యుక్త్యా చ తక్షకః ౭౬
శిల్పశాస్త్రోక్తమార్గేణ కారయేద్గురుణా సహ. ౭౭

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే ఉత్తమదశతాలవిధిర్నామ
* వింశోఽధ్యాయః.

అ ష్టై క వి ం శో ఽ ధ్యా యః.

(వి మా న వి ధిః.)

*అథాతః సంప్రవక్ష్యామి దేవ్యాదీనాం విధిక్రమమ్
మధ్యమం దశతాలేన దేవ్యోర్మానం ప్రచక్షతే. ౧
‡ పాదాదిచోష్ణీషాంతం సవింశతిశతాంగులమ్
త్రిణతం ద్విభుజం ప్రోక్తమతిభంగం సమం తు వా. ౨
అశ్రమున్నతమానం? స్యాదుభయోరుభయం సమమ్
శ్రీదేవ్యా దక్షిణం హస్తం ప్రసారి సుమనోరమమ్. ౩
ఊరుమూలావలంబం చ పార్శ్వే క్షీణకరం తథా
భూమ్యాస్తద్దక్షిణం హస్తం చోత్పలం పూర్వవద్ధృతమ్. ౪
వామం ప్రసారితం తద్వత్కరండముకుటసంయుతే

---

* పరిమాలక్షణవిధిర్నామైకోనవింశోఽధ్యాయః. గ. ‡ భాగపాదాదిచోష్ణీషాన్మానమేకం పరిచక్షతే.

కనకశ్యామలాంగ్యౌ చ సర్వాభరణభూషితే. ౫
దేవపార్శ్వస్థచరణౌ కుంచితావితరౌ స్థితౌ
మూర్ధకేశాన్తకం భాగం నేత్రాంతం షడ్యవాధికమ్. ౬
* పుటాన్తం చతుర్యవాధిక్యం త్రిమాత్రం షడ్యవం తథా
పుటాద్ధనవ్ర స్తరం ప్రోక్తం కంఠం తస్మాద్ద్వి గోలకమ్. ౭
కంఠాద్ధృదయాన్తం చ హృదయాన్నాభ్యన్తమేవ చ
తస్మాత్తద్యోనిమూలాన్తం తత్ర ‡ షోడశమంగులమ్. ౮
తస్మాత్తదూరుమూలాన్తం షడ్వింశచ్చాంగులం విదుః
జాను ద్వియంగులం ప్రోక్తం జంఘా చోరుసమాయుతమ్ ౯
పాదం భాగం తలాయామం చతుర్భాగం చ కథ్యతే
భాగమంగుష్ఠమాయామం తర్జనీ తత్సమా మతా ౧౦
అర్ధాంగులం క్రమాత్ క్షీణం శేషాంగుల్యాస్తు లక్షణమ్
అంగుష్ఠాద్యాయతం ప్రోక్తం కలానాగముని స్తథా ౧౧
సప్తార్ధషడ్యవం ప్రోక్తం నఖాయామం ప్రశస్యతే
పాదాగ్రతలవిస్తారం రసభూతోదయం క్రమాత్. ౧౨
పార్ష్ణిర్ద్విగోలకం చాక్షుం గుల్ఫాన్తం భూతమంగులమ్
నలకావిపులం భాగం జంఘామధ్యం త్రిగోలకమ్. ౧౩
§ ధాతుస్తజ్జానువిపులమర్కస్సాన్యదూరుమూలతః
గజహస్తసమం వృత్తమూర్వన్తం నలకాంఘ్రికమ్ ౧౪
కటితారం చ విముఖం పీఠం ధాత్వంగులాయతమ్
చతుర్మాత్రాయతం చాఽన్యమశ్వద్ధదలవద్యథా. ౧౫

---

* పద్మాభమ్. గ. ‡ త్రియోదశాంగులమ్ § ధనం వ్య?

విపులం మాంసలం గుహ్యం శ్రోణితారం కలాంశకమ్
శ్రోణినేత్రాయతం ప్రోక్తం విస్తారం సప్తమాంగులమ్ ౧౬
నాభిః షడ్యవవిపులం గంభీరోదయ (తర) మంగులమ్
మధ్యమం నాగవిపులం స్తనయోర్హృదయాదపి. ౧౭
త్రయోదశాంగులం ప్రోక్తం స్తనతారం నవాంగులమ్
చూచుకం స్యాత్త్రిమాత్రేణ తారాదుచ్చం తదర్ధకమ్ ౧౮
కక్ష్యాబంధసమాయుక్తం యథాశోభం చ కారయేత్
కక్షయోరన్తరం పశ్చాత్సప్తాధికదశాంగులమ్. ౧౯
తతం వేదాంగులం ప్రోక్తం బాహుదీర్ఘం క్రమాద్బుధాః
కూర్పరం తద్ద్విమాత్రం స్యాత్ప్రకోష్ఠం రంధ్రకాంగులమ్. ౨౦
తలం సప్తాంగులం చైవ మధ్యమం తత్ర కలా మతా
అనామికా భూతమాత్రా చ కనిష్ఠవిపులం తథా. ౨౧
కారయేత్తద్యథాశోభం సాంగులీయకమంగులిమ్
మణిబంధం ప్రకోష్ఠం చ మధ్యకూర్పరధోన్తరమ్. ౨౨
భూజమూలం చ కంఠం చ క్రమాత్సప్తాంగులోన్నతమ్
ముఖమేకాదశాంగుల్యం కుక్కుటాండాకృతేః సమమ్. ౨౩
* కృత్వార్ధార్ధసమాయుక్తం సౌమ్యం చన్ద్రప్రభాసమమ్
కేశాన్తాద్ద్విద్విమాత్రార్ధం తతోక్షుద్వియవం క్రమాత్. ౨౪
పుమాన్ ? సద్వియవం తుల్య ‡ మగ్నిరంగులమాయతమ్
§ శేషం తద్ధనుకర్ణార్ధం త్రిమాత్రార్ధం తదుచ్ఛ్రయమ్. ౨౫
కటకాంగులస్య చోత్తుంగం స్తనాక్షుసమమేవ చ

---

* సకృద్ధోమ. గ ‡ తదర్ధాంగుళమ్. § కేశాన్తార్ధయ కంఠార్ధమ్.

నాభ్యాస్తన్మణిబన్ధాన్తం సార్ధత్రయోదశాంగులమ్ ౨౬
* పార్శ్వబాహ్వన్తరం సప్తప్రకోష్ఠం తత్ప్రసారితే
బాహ్వన్తం తద్రసాంగుల్యం మణిబన్ధోరుమూలతః ౨౭
ఆశ్రమం శిష్టం యుక్త్యా చ కుర్యాచ్ఛిల్పవిచక్షణః
మూర్ధ్నః పార్శ్వస్య వామే తు వామనేత్రే సితే తథా ౨౮
పుటేఽధరే హనోర్వామే స్తనే నాభౌ తథైవ చ
ఊరుమధ్యే చ పార్ష్ణ్యన్తే సూత్రం తస్మాత్ప్రలంబయేత్. ౨౯
సమభంగత్రిభంగస్య లంబమానం పురాఖిలే
ప్రోక్తం తథైవ కృత్వా వై యావన్నేత్రమనఃప్రియమ్. ౩౦
ధాత్రాదిభూతపర్యన్తం పరివారాన్విశేషతః
వర్ణవాహనకేత్వాది నక్షత్రం చాభిధానకమ్. ౩౧
మయూర్చాధికారే తు ప్రోక్తం ‡ వ్యక్తం సలక్షణమ్
తథైవ కారయేద్విద్వాన్విశ్వాన్ పారిషదాన్ క్రమాత్ ౩౨
అత్రానుక్తం చ యత్సర్వం ప్రతిమాదిస్తథా క్రమాత్
ఖిలోక్తవిధినా విద్వాన్ కారయేన్మతిమాన్ గురుః § ౩౩

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే
‡ ఏకవింశోఽధ్యాయః.

---

* పశ్చాత్, క. ‡ యత్నేన సంయుతమ్.

విష్వక్సేనప్రతిష్ఠావిధిః:—

§ విష్వక్సేనప్రతిష్ఠాయాం విశేషశ్చ ప్రవక్ష్యతే
వాసుదేవప్రసాదార్థం తత్ప్రస్తావ సుదారుణమ్

సారూప్యం చైవ సామీప్యం ప్రాప్తవానమితః పురా
దేహం ప్రాకృతముత్సృజ్య దేవదేవప్రసాదతః
అప్రాకృతమచిన్త్యం చ ప్రాప్తవాన్ దేవదుర్లభమ్
తపసాఽస్య సుతప్తేన సంతుష్టో విష్టరశ్రవాః
‘మద్భక్తో మాం యజేన్నిత్యమనేన సహ ధర్మవిత్
యో యజేత విధానేన నిర్మాల్యం తస్య కర్మ చ
విష్వక్సేనపదం చాస్మై గతి’రిత్యాహ మాధవః
ఆత్మార్థే వా పరార్థే వా దేవదేవసమీపతః
తస్మిన్ దేవాలయే వాఽపి విష్వక్సేనం సమర్చయేత్
స్థండిలే వా జలే కూర్చే పీఠే బేరే విమానకే
ప్రథమావరణే వాఽథ ద్వితీయావరణేఽథవా
కుబేరేశానయోర్మధ్యే చోత్తరే భిత్తిపార్శ్వతః
తస్యాలయం చ కృత్వైవ స్థాపయేద్విధినా బుధః
అథవా చూళికాయాం తు స్థాపయేద్దక్షిణాముఖమ్
దేవాలయేఽష్టభాగే తు సప్తాంశే వాఽంశకం తథా
తస్య విస్తారమస్యోక్తముత్సేధం చానుపూర్వ్యకమ్
తత్ప్రాసాదస్య మానేన ధ్రువబేరం ప్రకల్పయేత్
మూలబేరస్య మేఢ్రాన్తం కనిష్ఠోదయమీరితమ్
ఉత్తమం బాహుసీమాన్తం మధ్యే షడ్వింశదంశకే
ఏకైకాంశకవృద్ధ్యా తు సప్తవింశతిధా భవేత్
మూలబేరవశాత్కుర్యాత్ కౌతుకాద్యం పురోక్తవత్
ద్విభుజం నవతాలేన రక్తవర్ణం ప్రకల్పయేత్
నవార్ధతాలమానేన శ్యామవర్ణం చతుర్భుజమ్
దేవీయుక్తం వియుక్తం వా ‘జయా’నామేతి తస్య వై
మోక్షార్థీ ద్విభుజం కుర్యాద్విజయార్థీ చతుర్భుజమ్
పుత్రికామీ జయాయుక్తం జ్ఞానార్థీ రహితం తథా

కౌత్సవార్చాయుతం వాఽపి తయోరన్యతరాన్వితమ్
కౌతుకం తత్ర కర్తవ్యమేకబేరమథాఽపి వా
కౌత్సవం ప్రథమం కృత్వా సర్వత్రాసీనమర్చయేత్
పునశ్శక్తౌ విమానాద్యం కల్పయేత్తద్ధ్రువాదికమ్
తత్కౌతుకోత్సవార్చానాం ప్రమాణం తుల్యమాచరేత్
పలాశపుష్పమాలాభం పీతాంబరవరాన్వితమ్
అభయం దక్షిణం హస్తం వామం కటకమేవ చ
చతుర్భుజం తు కుర్యాచ్చేచ్ఛంఖచక్రధరౌ పరౌ
అభయం కటకౌ పూర్వౌ శ్యామవర్ణం ప్రకల్పయేత్
శ్రీవత్సం బ్రహ్మసూత్రం చ కౌస్తుభం చ వినైవ తమ్
దేవదేవేన సదృశం సర్వం శాన్తం ప్రకల్పయేత్
తప్తచామీకరప్రఖ్యా జయా దేవీ సుమధ్యమా
దక్షిణం పాదమాకుంచ్య వామపాదం ప్రసార్య చ
ఆసీనామబ్జహస్తాం తాం కుర్యాదమితపార్శ్వతః
శాన్తం నిరీక్షమాణాం తాం దేవమానుషమధ్యమే
స్థాపయేచ్ఛుభనక్షత్రే సుముహూర్తే శుభోదయే
ఆసనే దక్షిణం పాదం న్యస్య వామం ప్రసార్య చ
వజ్రం దక్షిణహస్తేన వామేనాబ్జం గదాం తు వా
పద్మాసనే సమాసీనం ముకుటాదివిభూషితమ్
తం కుర్యాదథవా చక్రశంఖపాణిసమన్వితమ్
అంకురానర్పయిత్వైవ విధివద్దక్షిణేఽథ వా
ప్రముఖే మండపే వాఽథ ప్రపాయాం వాసుదేవవత్
ద్వితీయేఽహని పూర్వాహ్ణే అక్షిమోచనమాచరేత్
ఆఘారం విధివత్కృత్వా వాస్తుహోమం సుహూయ తామ్
'దద్భ్యః స్వాహా'ఽదిభిర్హుత్వా 'శిరసే స్వా' హాదిభిస్తథా
మన్త్రైశ్చ పంచభూతానాం శాన్తమన్త్రద్వయేన చ

వైష్ణవం చ తథా హుత్వా జయాదిరపి హూయతే
వ్యాహృత్యన్తం చ హుత్వా తు దేవేశం మనసా స్మరన్
శాన్తమన్త్రం జపిత్వా తు కుర్యాన్నయనమోక్షణమ్
పటముత్సృజ్య గాం చాజ్యం ధాన్యరాశ్యాది దర్శయేత్
పుణ్యాహం వాచయిత్వా తు పశ్చాదగ్నిం విసృజ్య చ
బింబస్య శుద్ధయే కుర్యాదధివాసత్రయం పునః
యాగశాలామలంకృత్య మధ్యే శయనవేదికామ్
అగ్న్యగారత్రయాణాం వా కుర్యాదౌపాసనస్య వా
సాయం సంధ్యాముపాస్యైవ చాధివాసగతాం పురీమ్ ?
ఆదాయ వాద్యసంయుక్తం సర్వాలంకారసంయుతమ్
గ్రామం ప్రదక్షిణీకృత్య చాలయం సంప్రవేశయేత్
వాస్తుహోమం తతో హుత్వా కుండేష్వాఘారమాచరేత్
సంగృహ్య ద్రోణపూర్ణం చ కుంభం పూజాం సమాచరేత్
వైష్ణవం మంత్రముచ్చార్య ఆత్మసూక్తం జపేత్పునః
శాన్తమన్త్రం జపిత్వా తు తస్య బీజాక్షరం న్యసేత్
తద్దేవతాం విధానేన కుమ్భే ధ్యాయేద్యథావిధి
అర్చయిత్వా యథాన్యాయం కలశైరభిషేచయేత్
వేద్యామారోప్య తస్యాం వై కుర్యాత్కౌతుకబన్ధనమ్
పుణ్యాహం వాచయిత్వైవ శాయయేచ్ఛయనేఽమితమ్
ఉత్తరాచ్ఛాదనం కృత్వా హోతా హౌత్రం ప్రశంస్య చ
‘ఆయాతు భగవాన్ దివ్యశ్శాన్త’ ఇత్యాదిముచ్చరన్
‘పురుషస్సగణ’ శ్చాపి ‘జయాసహిత’ ఇత్యపి
‘సహ దేవతాభిరనుమన్యతా’ మిత్యతః పరమ్
‘యస్తు ధర్మరతో నిత్యమృషిభిశ్చానుగామినమ్
శాన్తం’ చ ‘భగవన్తం చ ఓ’ మిత్యాదికముచ్చరన్
‘విష్వక్సేనం తతః శాన్తం హారమిత్యమితం’ తథా

ఃజయాం సుఖప్రదాం భద్రాం తథైవ చ సమృద్ధినీమ్
పుణ్యాం' చ ఃపురుహూతం చ స్యన్దనం చ మహామతిమ్
అఘకర్మాణం విశ్వాంశం విశ్వాక్షం విశ్వసూదనమ్'
ఏతాన్ ద్వారస్థమూర్త్యాన్యో ధాత్రాదీనాం తు పూర్వవత్
ఃధర్మం వృషం చ భూతం చ గతిం' వై వాహనస్య తు
ఃచరక్యై దేవతాద్యై చ పూతనాయై' చ తత్క్రిమాత్
తథైవ ఃపాపరాక్షస్యై' చతస్రో మూర్తయస్తథా
ఆవాహ్యాఽఽజ్యం నిరుప్యైవ స్రువేణాజ్యాహుతీర్యజేత్
చిత్తాదీంశ్చ తతో హుత్వా వారుణం చ తతః పరమ్
ఃఆగ్నేయః ప్రేక్షామ'ధీతి విష్వక్సేనా ప్రకీర్తితా
సవ్యాహృతికమావర్త్య ఆజ్యేనాష్టశతం యజేత్
* అపూపలాజసక్తూభిర్యుక్తం దూర్వాంకురం తథా
హుత్వా షోడశపర్యాయం సర్పిషా వైష్ణవం యజేత్
ప్రతిష్ఠా సహ దేవేన యది సర్వం సమాచరేత్
మూర్తిభిర్వాఽస్య మన్త్రాభ్యాం సర్వకర్మాణి చాఽఽచరేత్
రాత్రిశేషం విహాయైవ ప్రాతః స్నాత్వా యథావిధి
స్థాపనాత్పూర్వ కాలే తు రత్నన్యాసం సమాచరేత్
అగ్నిం విసృజ్య తత్కాలే దక్షిణాం సోదకం దదేత్
ముహూర్తే సముపాప్తే స్థాపయేద్విధినా హరమ్
బింబస్య పాదౌ సంస్పృశ్య పురుషసూక్తం చ వైష్ణవమ్
ఏకాక్షరాదిం చ జపేదాత్మసూక్తం జపేత్తతః
ఃసుపర్ణవర్ణా' ఇత్యుక్త్వా సృష్టిన్యాసం న్యసేద్బుధః
పీఠే ఃయ'కారం సన్న్యస్య ఃశ'కారం హృదయే న్యసేత్
పంచభూతాక్షరం న్యస్య తత్తత్స్థానే న్యసేద్బుధః
న్యస్తాక్షరాణి సర్వాణి ప్రణవేనైవ వేష్టయేత్

* అపూపైః సక్తుభిర్లాజైరితి స్యాత్.

ఆవాహయేత్తదా పశ్చాదాసనాదిభిరర్చయేత్
దేవీం చోత్సవబింబస్య న కదాచిత్సమాచరేత్
'పుణ్యాహమఘకర్మాణాం' ద్వారదక్షిణవామయోః
ఆవాహ్య ప్రథమే స్థానే ధాత్రాదీంశ్చైవ పూర్వవత్
తస్యాలయస్య పృష్ఠే వా బేరపృష్ఠేఽపి వా క్రమాత్
చతస్రస్తు చరక్యాదీః సమావాహ్య సమర్చయేత్
కలశైః శుద్ధతోయైర్వా స్నాపయేదమితం పునః
పుణ్యాహం వాచయిత్వైవ నవవస్త్రైస్త్వలంకృతమ్
అర్చయిత్వా యథాన్యాయం హవిర్దత్వా విచక్షణః
అనుక్తాశ్చ క్రియాః సర్వా విష్ణోరివ సమాచరేత్
ఆచార్యం పూజయిత్వైవ భక్తానన్యాంస్తథేచ్ఛయా
తతో భక్తజనాన్త్సర్వాన్ పూజయిత్వా సమాహితః
రాజ్యార్థీ వా ధనార్థీ వా విద్యార్థీ పుత్రవాంఛితః
ఏవం యః కురుతే భక్త్యా సర్వాన్ కామానవాప్నుయాత్

విష్వక్సేనారాధనమ్:—

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి విష్వక్సేనస్య వాఽర్చనమ్
స్వప్రధానం న కుర్వీత కాన్తస్యైవ విశేషతః
దేవేశస్యార్చనాశేషైర్ద్రవ్యైరపి సమర్చయేత్
ప్రాతఃకాలే చ మధ్యాహ్నే కారయేదభిషేచనమ్
సప్తవింశతిభేదేన త్రికాలమపి పూజయేత్
దేవేశస్యైవ నిర్మాల్యైరలంకృత్య విశేషతః
నివేదితచతుర్థాంశమాదాయైవ నివేదయేత్
అథవా పాచయిత్వా తు ద్విప్రస్థం ద్విగుణం తు వా
నివేదయేద్యథాన్యాయం భాండశిష్టమథాపి వా
తన్నివేద్యం తు నిర్మాల్యం గోభ్యః శూద్రాయ వా దదేత్
తద్భక్తైర్భోజ్యమిత్యేతత్కేచిదాహుర్మనీషిణః

అర్ఘ్యాయామార్చనాన్తే వై ప్రార్థయేదమితం బుధః
విష్వక్సేన హరేర్భక్త పూజాయాం హీనమేవ యత్
తత్ క్షమ'స్వేతి చోక్త్వా తు ప్రణామం కారయేత్పునః

భక్తప్రతిష్ఠావిధిః—

అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి భక్తానాం లక్షణం క్రమాత్
భక్తానాం బ్రాహ్మణాదీనాం యజమానో విశేషతః
కర్తుమిచ్ఛేత్తథా కర్తా మానం మానాంగులేన వై
మాత్రాంగులేన వా కుర్యా * న్నాగతాల క్రమేణ వై
శైలజం దారవం వాఽథ కూలం వా స్థావరే చరేత్
జంగమే లోహజం చైవ సౌవర్ణం రాజతన్తు వా
దేవస్య బాహుమానం వా స్తనాన్తం నాభిసీమ వా
స్థావరం చేద్ధ్రువం ప్రోక్తం జంగమం చోత్సవే చరేత్
మాత్రాంగులేన సప్తాదిద్విద్వ్యంగులవివర్ధనాత్
నవధా తస్య మానాని చాన్యమానాని వా చరేత్
ఆసనం స్థానకం వాఽథ కారయేత్కర్తురిచ్ఛయా
ప్రథమావరణే వాఽథ స్థాపయేన్మండపాదికే
బ్రాహ్మణం చేచ్ఛిఖాయుక్తం † హృదయేఽంజలిసంయుతమ్
ద్విభుజం సుస్థితం ప్రోక్తం కించిత్తత్త్వనిరీక్షణమ్
చీరాత్తుర్యాంశకం పీతం వస్త్రయజ్ఞోపవీతినమ్
కుర్యాన్మనోహరం చీరమాసనే బ్రాహ్మమాసనమ్
సమాలిం క్షత్రియం వైశ్యం శూద్రాన్మాండ్యాంశ్చ కారయేత్
కేశబన్ధం చ వా కుర్యాద్యావన్నేత్రమనః ప్రియమ్
కారయేద్వందమానాం స్త్రాక్ స్థానకం వా సుఖాసనమ్
వినైవ బ్రాహ్మణానన్యాక్ త్సాయుధం పాణిమేవ వా
యజమానస్య యత్ ప్రీతిస్తథా కృత్వా సలక్షణమ్

* నవ. † పవిత్రం హృదయేంజలిమ్.

ఊర్ధ్వపుండ్రసమాయుక్తం సదా సాత్త్వికలక్షణమ్
పీతం రక్తం తథా కృష్ణం సర్వేషాం వర్ణముచ్యతే
ఏవం లక్షణసంయుక్తం బుద్ధ్వా యుక్త్యా చ కారయేత్
యజమానానుకూలర్క్షే ప్రతిష్ఠాం కారయేద్బుధః
అంకురానర్పయిత్వైవ అక్షిమోచనమేవ చ
జలాధివాసం తన్నామ్నా కృత్వా సర్వం చ మన్త్రవిత్
త్రయాణామపి వర్ణానాం తేషాం వేదాధికారిణామ్
ఔపాసనాగ్నిం తస్మాత్తత్సంకల్ప్య విధివద్యజేత్
అష్టోత్తరశతం వాఽథ సహస్రం వా స్వనామభిః
హుత్వాఽభిషేకం కలశైః శయనే కౌతుకం తథా
బద్ధ్వా కుంభం సమారాధ్య తద్రూపం చామ్భసి స్మరేత్
ఆకాశాత్తత్సమావాహ్య సమభ్యర్చ్య నిశాం నయేత్
ప్రాతఃప్రశంసనం నైవ మూర్తిం తత్ప్రవరం వినా
శూద్రశ్చేద్బేరశుద్ధిం చ కృత్వా చాఽవాహ్య చాంబరాత్
సమభ్యర్చ్య స్వనామ్నా చ విష్ణోః శేషం నివేదయేత్
నృత్తగేయాదివాద్యైశ్చ రాత్రిశేషం నయేత్పునః
ప్రభాతే కుంభభక్త్యా చ ఆదాయ స్థాననిర్మితే
సంస్థాప్య కుంభాత్తచ్ఛక్తిం సమావాహ్య స్వనామభిః
సమభ్యర్చ్య హవిర్దద్యాద్విష్ణోశ్శేషం నివేదయేత్
ఆచార్యదక్షిణాం దత్వా వైష్ణవాంశ్చాపి పూజయేత్

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం సంహితాయాం
యజ్ఞాధికారే భక్తప్రతిష్ఠావిధిర్నామ ఏకోనవింశోఽధ్యాయః. *

---

* క్వచిదాదర్శేఽత్ర గ్రన్థే 88 పుటే (మూలకోశేషు) 'విష్వక్సేన ప్రతిష్ఠావిధిః' (21 పంక్తిః) ఇత్యారభ్య 95 పుటే 'ఏకోనవింశోఽధ్యాయః' (23 పంక్తిః) ఇత్యన్తగ్రన్థోఽయమధికః పాఠోఽప్రాకరణికత్వేనసఙ్గతః.

అథ ద్వావింశో ఽధ్యాయః

భగవత్ప్రతిష్ఠా — (అంకురార్పణమ్.)

అథాంశో దేవదేవస్య భూపరీక్షాదికర్మణి
అంకురార్పణమార్గం చ ప్రవక్ష్యామి తపోధనాః ౧
పూర్వమేవ * తదృక్షాద్యై ర్నవమే వా ఽథ సప్తమే
పంచమే వా తృతీయే వా కారయేదంకురార్పణమ్. ౨
వితస్త్యా పాలికోత్సేధం తదర్ధం విపులం ముఖమ్
అధోఽపి విపులం నాహం మధ్యనాహం దశాంగులమ్. ౩
కుంభోదయం తు తత్తుల్యం రసమాత్రం ముఖాయతమ్
కుంభోష్ఠమివ వక్త్రం స్యాత్కుంభకుక్షిర్దశాంగులమ్. ౪
ఆశ్రమద్వారసంయుక్తం శేషం తత్పాలికాసమమ్
తాలోత్సేధం శరావం స్యాన్ముఖాద్యైః పాలికాసమాః. ౫
కుర్యాద్ధేమాదిభిర్వా ఽథ మృదా వాఽపి చ కేచన
మృదా చేత్పక్వం సంగ్రాహ్యం దోషైరన్యైర్వివర్జితమ్. ౬
శాలివ్రీహిప్రియంగూంశ్చ ముద్గనిష్పావసర్షపాన్
చణకం తిలతిల్వౌ చ కులుద్ధాంశ్చాపి చాహరేత్. ౭
† యథాలాభే చ ముద్గం వా సుభాన్యైః సార్ధమాహరేత్
తాని తోయే సునిక్షిప్య పూర్వాహ్ణే తు విశేషతః. ౮
అంకురం దృశ్యతే యావత్తావద్గుప్తే వినిక్షిపేత్
ఆలయాభిముఖే వాఽథ చైశాన్యే చోత్తరేఽథవా ౯

---

* చతం పక్షమ్. క. † సర్వాలాభే.

స్నపనాలయే వా శాన్తస్య ఉత్తరే వా సమాచరేత్
వితానాద్యైరలంకృత్య గోమయేనోపలిప్య చ ౧౦
పంచవర్ణైరలంకృత్య యావన్నేత్రమనః ప్రియమ్
నవహస్తం సప్తహస్తం పంచహస్తమథాపివా ౧౧
విస్తారాయామవత్తుల్యం చతురశ్రం ప్రకల్ప్య చ
ప్రాగుదన్తం రసైః సూత్రైః పంచవింశత్పదం తథా. ౧౨
కృత్వాఽత్ర మధ్యమే పీఠం పదేనైకేన వేధసః
సంకల్ప్య పరితశ్చాష్టౌ * చారణార్థాయ తాన్ పదాన్. ౧౩
త్యజేద్దిశాసు చతురో నిర్గమాయ విచక్షణః
శేషితార్కపదే ధీమాన్ పాలికానాం పృథక్ పృథక్ ౧౪
స్థండిలం కారయిత్వాఽత్ర తత్పదాయామవిస్తృతమ్
† విపులార్ధోచ్ఛమానాః స్యుర్యుగస్యాగ్రాః పృథక్ పృథక్. ౧౫
పాలికాపీఠమేవం స్యాద్ధాన్యైర్వా తండులేన వా
ఋత్విగ్విపులమాయామం వసుమాత్రోదయం క్రమాత్. ౧౬
పీఠం తద్ధ్వజయాదీనాం శేషాదీనాం క్రమాత్తథా
ఆఢకం వా తదర్ధం వా పాదం వా వ్రీహిభిః క్రమాత్ ౧౭
చతురశ్రం సువృత్తం చ త్రికోణం ధనురాకృతి
దండాకారం చ పద్మాంకం వహ్న్యశ్రం సమవృత్తకమ్. ౧౮
జయాదీనాం క్రమాత్పీఠం ‡ శార్ఙ్గదండౌ తతః పరమ్
అంగులేనైవ చైతేషాం ద్వారాణాం దక్షిణే చరేత్. ౧౯

---

* సంచారార్థమ్. గ. † విపులా చార్ధమాత్రైః స్యుర్యుగమాత్రైః పృథక్ పృథక్. ‡ శార్ఙ్గదండోత్తరం సమమ్.

శేషాదీనాం § చ శంభోశ్చ కృత్వా శాన్త్యాసనాన్ సహా ?
శేషాదీనాం జయాదీనాం పాలికాబాహ్యత ¶ శ్చరేత్ ౧౦
శక్తశ్చేత్తత్తద్దిక్పాలస్థండిలాన్ కారయేద్యథా
భూమ్యాం వా పూజ (కార) యేత్తద్వత్పవిత్రం తత్తదాసనమ్. ౧౧
అశ్వత్థపల్లవం దూర్వాం * కుశం చాబధ్య మధ్యమే
పాలికాదీన్ క్రమేణైవ మృదా వై పూరయేచ్ఛుచిః ౧౨
గాయత్రీమన్త్రముచ్చార్య ప్రణవేనాదాయ మన్త్రవిత్
మేదినీమన్త్రముచ్చార్య చైశాన్యాదిషు పాలికాః ౧౩
సన్న్యస్య చ తతః కుంభాన్ ద్వారవామే చ సన్న్యసేత్
'రాకామహం' సముచ్చార్య ద్వారదక్షిణతః పునః. ౧౪
'సినీవాలి పృథుష్టే'తి శరావం సన్న్యసేత్క్రమాత్
జాతిక్రమేణ చైకాన్తం పాలికానాం పదే పదే. ౧౫
బ్రహ్మణో దక్షిణే పార్శ్వే ఉపాచార్యశ్చోత్తరాముఖః
బ్రాహ్మమాసనమాస్థాయ దేవదేవమనుస్మరన్. ౧౬
బ్రహ్మాద్యాన్ హృదయాత్పూర్వం ప్రణిధ్యాం సన్నివేశయేత్
స్థండిలోపరి కూర్చేషు పాత్రాదావాహయేత్క్రమాత్ ౧౭
చతుర్ముఖం చతుర్బాహుం సర్వాభరణభూషితమ్
అభయం దక్షిణం హస్తం వామమూరుప్రతిష్ఠితమ్. ౧౮
కుండికామక్షమాలాంచ † కరాభ్యాం దధతం క్రమాత్
బ్రహ్మాసనస్థం హేమాభం శ్యామవస్త్రం చ పద్మజమ్ ౧౯
ప్రాగ్ద్వారే ప్రాఙ్ముఖం చైవ దక్షిణద్వారకే౽పి వా

---

§ తురభాగింశ్చ కృత్వా చ ఉగ్రాసనం తథా, గ. ¶ అర్చయేత్. గ. * కుశేన
† ధృతమన్యత్కరా పరా. గ.

ప్రత్యగ్ద్వారవిమానేఽపి చోత్తరద్వారకే తథా ౩౦
అపం ప్రాఙ్ముఖమన్యాంశ్చ యథావిధి చ సంస్మరేత్
హేమాంగం పీతవస్త్రం చ ద్విభుజం పద్మధారిణమ్. ౩౧
* స్థితం కరండికామాలిం శేషం తత్పశ్చిమాముఖమ్
ప్రవాలాభం గజముఖమాసీనం చోత్తరాముఖమ్. ౩౨
కదలీచూతపనసధరం పాశాంకుశం ప్రభుమ్
ఏకదంష్ట్రిం చతుర్బాహుం వక్రతుండం స్మరేద్బుధః ౩౩
† పీతాంబరం తం శ్యామాంగం ఖడ్గఖేటకధారిణమ్
ద్విభుజం ‡ కరండికామాలిం పంక్తీశం ప్రాఙ్ముఖం స్మరేత్. ౩౪
సితం శ్యామాంబరం సౌమ్యం ద్విభుజం దండపాణినమ్
కరండమకుటసంయుక్తం సుస్థితం దక్షిణాముఖమ్. ౩౫
రక్తాభం హాటకం పశ్చాద్ధరితం నీలమేవ చ
ధాతకీప్రశసంకాశం కుముదం (దాభం) చోత్పలప్రభమ్. ౩౬
ఆకాశాభం క్రమాదేతా ద్విభుజాః పద్మధారిణీః
ఉపవీతాంబరధరాః సుఖాసీనాస్తదాననాః ౩౭
జయాద్యాః సర్వభూషాంగాః ధ్యాత్వా మన్త్రీ దిశి స్వయమ్
మేదినీం చైవ రాకాం చ సినీవాలిం స్మరేద్బుధః ౩౮
మేదినీం పీతవస్త్రాం తాం శ్యామాంగీం ద్విభుజాం స్థితామ్
హస్తయోః పాలికధరాం సుకేశీం తద్దిగాననామ్ ౩౯
పూర్ణచన్ద్రప్రియాం దేవీం పూర్ణచన్ద్రనిభాననామ్
హేమాంగీం రక్తవస్త్రాం తాం రాకాం కుంభధరాం స్థితామ్ ౪౦

---

* సితమ్. గ † సితామ్బరమ్. అ. ‡ కుండికా. క. ఖ.

శేషం తద్వచ్చినీవాలీం సితాంగీం శ్యామలాంబరామ్
శరావం దధతీమన్యాం మేదినీసదృశాం తథా ౪౧
ధ్యాత్వా * తత్తత్పదే చైవ ఆసీనాంశ్చాథవాఽర్చయేత్
బీజే సోమం తథా ధ్యాత్వా హస్తాభ్యాం బీజధారిణమ్ ౪౨
స్థానకం వాఽథ చాసీనం దక్షిణే చోత్తరాముఖమ్
ఏవం ధ్యాత్వా తథా దేవానాసనాదిభిరర్చ్య చ ౪౩
హవిస్సమ్యఙ్నివేద్యైవ సర్వేషాం చ హవిర్దదేత్
బలిం వా దాపయేత్సమ్యక్ శేషాదిభ్యో యథాక్రమమ్ ౪౪
పానీయం ముఖవాసం చ దద్యాన్మన్త్రమనుస్మరన్
పుణ్యాహం వాచయిత్వాఽన్తే † సోమాద్బీజం సమాహరేత్ ౪౫
విష్ణుసూక్తం సముచ్చార్య ఐశాన్యాద్యం చ వాపయేత్
వారుణేన జలం దత్త్వా యజమానేన వాపయేత్ ౪౬
శూద్రశ్ఛైన్నైవ వస్త్రేణ సమాచ్ఛాద్య గురుం పునః
సంపూజ్య దక్షిణాం దత్త్వా యావ ‡ త్కాలావసానకమ్ ౪౭
తావత్త్రికాలమభ్యర్చ్య పశ్చాత్తాన్విసృజేత్పునః
సద్యోఽఙ్కురశ్చేద్రాత్రౌ వా దివా వాఽపి చ కారయేత్ ౪౮
తథా సర్వక్రియాః కృత్వా పుష్పైర్వా తండులేన వా
వాపయేత్కర్మణస్తస్య సద్య ఏవం తు కారయేత్ ౪౯
పాత్రాలాభే శరావే వా యథాలాభం చ వాపయేత్
లక్షణం చాంకురాణాం చ వర్ణముక్తం మయా ఖిలే ౫౦

---

* వీజజనాః పార్శ్వే శరావేషు సమర్చయేత్. గ. † సోమమ్. ‡ కాలం సమాపనమ్.

(* లక్షణం చ తథా చోక్తం తేనైవ చ గుణాగుణమ్) ౫౦౪

ఇతి (శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే) (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే అంకురార్పణవిధిర్నామ
† ద్వావింశోఽధ్యాయః.

అథ త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

(భగవత్ప్రతిష్ఠావిధిః.)

‡ అథ వక్ష్యామి దేవస్య స్థాపనావిధిముత్తమమ్
అయనే చోత్తరే ప్రోక్తమథవా దక్షిణే చరేత్. ౧
మార్గశీర్షమథాఽషాఢం మాఘప్రోష్ఠపదా వినా
మాసేషు ఫాల్గునం శ్రేష్ఠం § చైత్రో వైశాఖ ఏవ వా ౨
అధమం కృత్తికామాసం శేషమాసాశ్చ మధ్యమమ్
¶ నిన్దితేష్వపి మాసేషు ప్రాయశ్చిత్తాదికం చరేత్. ౩
శ్రవణం వారుణం హస్తం రేవతీ చ పునర్వసూ
స్వాత్యనూరాధకశ్చైవ తిష్య $ శ్చిత్రాశ్వయుక్తథా. ౪
ఉత్తరాత్రయరోహిణ్యో గ్రాహ్యాః సమ్యగ్విశేషతః
శుక్లపక్షే విశేషేణ + కాలే వా పంచమీగతమ్. ౫
షష్ఠీ చ పంచమీ గ్రాహ్యా విష్టిభాగవివర్జితా

---

* దక్షిణమ్. గ. † ఏకవింశోఽధ్యాయః. ‡ వక్ష్యామి దేవదేవస్య. గ. § చైత్ర వైశాఖయోరపి. ¶ అథవా పిత్రీ?. $ పిత్రే. + కృష్ణే.

స్థిరరాశిః సుసంగ్రాహ్యో న గ్రాహ్యం చరరాశికమ్. ౬
కేచనోభయరాశౌ వా త్వరితే తు శుభోదయే
గురుశుక్రబుధేన్దూనాం శుభవారం సమాహరేత్. ౭
* పూర్వత్రయమఘాఽఽర్ద్రాణాం చ మఘాం మూలం చ కృత్తికామ్
† జ్యేష్ఠాఽఽశ్లేషే వివర్జ్యైవ ‡ మందాఽఽరౌ చ విసర్జితౌ ౮
చతుర్థీం చాష్టమీం చైవ నవమీం చ చతుర్దశీమ్
అమావాస్యాం పౌర్ణమాసీం సాయం చైవాపరాహ్ణకమ్. ౯
వివర్జ్యైవ చ రాత్రిం తు పూర్వాహ్ణే సమ్యగాచరేత్
ఉల్కాపాతే వ్యతీపాతే భూకంపేఽశనిపాతకే. ౧౦
అన్యదోషేణ సంయుక్తం దినం సంవర్జయేత్సుధీః

ఆచార్యవరణమ్.

వైఖానసేన సూత్రేణ శ్రౌతస్మార్తక్రియాన్వితాన్. ౧౧
విప్రాన్ వేదవిదః శుద్ధాన్ వైష్ణవాన్ జ్ఞానతత్పరాన్
పారంపర్యాగతాన్ శిష్టాన్ నిత్యహోమపరాయణాన్. ౧౨
కల్పసూత్రప్రయోగజ్ఞాన్ దోషైరన్యైర్వివర్జితాన్
సుమనస్కాన్ సమాహూయ సర్వకార్యం ¶ నివేదయేత్ ౧౩
తత్రైవ గుణసంపన్నాన్ వరయేదృత్విజోఽర్చకాన్
తేషాం జ్ఞానోత్కటం దక్షం సర్వేషామపి సమ్మతమ్. ౧౪
సర్వలక్షణసంపన్నమేకం వై వరయేద్గురుమ్.
(గురుర్గోప్తా గురుర్భర్తా గురుర్మాతా గురుః పితా. ౧౫

* పుష్యా. గ. † జ్యేష్ఠాం చైవ. ‡ మన్దాంగారౌ. ¶ నియోజయేత్.

గురుర్నారాయణో దేవ స్తస్య యద్వరణం గురు)
బధిరాన్ కునఖానంధాన్ కుష్ఠోన్మత్తాదిరోగిణః. ౧౬
హీనాంగానతిరిక్తాంగాన్ శిపివిష్టాద్యలక్షణాన్
పత్న్యపత్యాగ్నిరహితానతివృద్ధాతిబాలకాన్. ౧౭
విరూపానన్యదీక్షాంశ్చ వర్జయేత్ప్రథమే సుధీః
(అథాఽచార్యః ప్రసన్నాత్మా గౌరవేణ నియన్త్రితః) ౧౮
స్వవిధిం మనసా జ్ఞాత్వా శిష్యానుగ్రహతత్పరః
స్నాత్వా నిర్వర్త్య నిత్యాని సంభారానపి సంభరేత్. ౧౯

క్రియాసరలీ.

వక్ష్యామి నవబింబానాం నయనోన్మీలనం క్రమాత్.
ప్రతిష్ఠాదివసాత్పూర్వం నవమే వాఽథ సప్తమే ౨౦
పంచమే వా తృతీయే వా ద్వితీయే వాఽప్యమన్త్రకమ్.
శిల్పినా కారయిత్వా తు శుద్ధిం చైవాత్ర కారయేత్ ౨౧
* అర్కాకారరాహుసారాణామున్మయం హిత్వా ద్విలోచనే.
శుభక్షేత్రే మంత్రవద్విద్వాన్ కారయేదక్షిమోచనమ్ ౨౨
కౌతుకాదిషు బేరేషు † లోహితేషు తతో బుధః.
పూర్వేద్యుస్తద్దినే వాఽథ పీఠసంఘాతమాచరేత్ ౨౩
ఆలయాభిముఖే వాఽథ యజమానగృహేఽథవా
కర్మమండపమధ్యే వాఽప్యన్యదేవాలయేఽథవా ౨౪
గోమయేనోపలిప్తైవ పంచవర్ణైరలంకృతమ్.
ధాన్యేన స్థండిలం కృత్వా పీఠం మధ్యే సుసన్న్యసేత్ ౨౫

* అర్కచ్ఛి? క. † ఉత్సవాది.

* ధాత్రాదిభూతపర్యన్తమవటం కారయేద్బుధః.
పీఠస్య దక్షిణే భాగేఽప్యాచార్యశ్చోత్తరాముఖః ౨౬
తస్య పశ్చిమభాగే తు కించిద్దూరం సమాశ్రితః.
ధృతోర్ధ్వపుండ్రోపవీతః స్థపతిః ప్రాఙ్ముఖః స్థితః ౨౭
పవిత్రం మనసా ధ్యాత్వా దేవేశం చ పునర్గురుః
† ఏకజానుసమాసీనః ధ్యాత్వా ప్రాఙ్ముఖమాసయేత్ ౨౮
‡ పశ్చాద్రత్నా౯్ సమాదాయ § అధిపాంస్తేషు సంస్మరేత్.
పీఠోపరి చ దిక్పాలా౯్ ¶ ధాతారం చార్చయేత్క్రమాత్ ౨౯
బ్రహ్మస్థానే బ్రహ్మమణిమైన్ద్రే వజ్రమణిం న్యసేత్.
ఆగ్నేయ్యాం మౌక్తికం యామ్యే వైడూర్యం నైరృతే బుధః ౩౦
శంఖజం వారుణే మన్త్రీ స్ఫాటికం పుష్యకాన్తకమ్.
వాయవ్యే చన్ద్రకాన్తం చ సౌమ్యే $ నీలం తతోపరి? ౩౧
‡ తద్దిగ్దైవత్య + మన్త్రాంశ్చ జప్త్వాపాంశు న్యసేద్గురుః
రత్నాలాభే యథాలాభం సౌవర్ణం వాఽథ నిక్షిపేత్ ౩౨
పశ్చాద్దేవం సమభ్యర్చ్య ‹భూరసీ›తి జప౯్ గురుః.
ప్రతిష్ఠాప్య నమస్కృత్య ఆహూయ స్థపతిం పునః ౩౩
పీఠస్యోపరి దేవేశం స్థపతిశ్చార్చ్యేత్స్వనః.
సూత్రా౯్ ప్రసార్య స్వస్థానే స్థాపయేత్ప్రతిమాః పునః ౩౪
గురుః పరీక్ష్య సుదృఢం కృత్వా యన్త్రేణ బుద్ధిమాన్.
శిల్పినం చ ప్రపూజ్యైవ తం విసృజ్య పునర్గురుః ౩౫

---

* ధాత్రాదీశాన † ఏకజానుసమాసీనః ధ్యాత్వా ప్రాఙ్ముఖమాసయేత్. ౫.
‡ పంచ. § తస్మిన్నిధిముపస్మరేత్. ¶ తత్తన్నామ్నా సమర్చయేత్. $ తం నీలజం న్యసేత్. ‡ తత్తత్. + మన్త్రాన్తమ్. ఖ.

గవ్యాద్యై ర్యరభిషించ్యైవ ఆహ గేత్ప్రతిమాం పురః
ఆలయాభిముఖే పీఠే స్థాపయేత్ప్రాఙ్ముఖం హరిమ్ ౩౬
ఆచార్యః సుప్రసన్నాత్మా యజమానేన ఋత్విజః
* సార్ధం స్నాత్వా విధానేన బ్రహ్మయజ్ఞం చ కారయేత్
ఆలయాభిముఖే వాఽథ దక్షిణే వా మనోరమే. ౩౭

ప్రపాం వా మండపం వాఽథ కృత్వాఽలంకృత్య పూర్వవత్
ఔపాసనాగ్నికుండం చ కృత్వా † మధ్యే సలక్షణమ్. ౩౮
తస్యైవోత్తరతః పార్శ్వే భూమియజ్ఞం యజేత్క్రమాత్
పర్యగ్నిం కారయిత్వా ‡ తద్బింబస్యాతివ పార్శ్వతః. ౩౯
హిరణ్యపవమానాద్యైః సమభ్యుక్ష్య కుశోదకైః
సంస్థాప్య సమలంకృత్య వస్త్రైరాద్యైర్నవైస్తథా. ౪౦
ఔపాసనాగ్నౌ విధివత్ప్రతిష్ఠాప్య చ పావకమ్
ఆఘారం వైష్ణవం హుత్వా తస్య పశ్చిమపార్శ్వతః. ౪౧
స్థండిలం కారయిత్వా తు నవవస్త్రేణ చాస్తరేత్
ఆదాయ దేవం సంస్థాప్య స్థండిలే ప్రాఙ్ముఖం ప్రభుమ్. ౪౨
వైష్ణవం విష్ణుసూక్తం చ బ్రాహ్మం రౌద్రం క్రమాద్బుధః
శ్రీభూసూక్తం చ హుత్వాఽన్తే మాలిమాలాదికం క్రమాత్. ౪౩
హుత్వా గురుస్తన్మన్త్రైస్తైః తత్తదంగం స్పృశేద్బుధః
ఖురశృంగాన్ త్సువర్ణేన సమాబధ్య సవత్సకామ్. ౪౪
గామేకాం వై సుసంస్థాప్య దేవస్యాభిముఖే శుభామ్
ఘృతం మధు దధి క్షీరం ప్రస్థమాత్రాదహీనకమ్ ౪౫

---

* స్నాత్వా స్నాన. గ. † ఆఘారం విచక్షణః. ‡ తు తత్తద్బీజం సుసన్న్యసేత్

సౌవర్ణే రాజతే తామ్రే కాంస్యపాత్రే * సహాటకే
† సమాపూర్య తతో మన్త్రీ చోత్తరాన్తం న్యసేత్క్రమాత్ ౪౬
సామవేదం యజుర్వేదమృగ్వేదాథర్వవేదకౌ.
క్రమాత్తేషు సమభ్యర్చ్య ధాన్యాన్యష్టౌ సమాహరేత్. ౪౭
శాలివ్రీహిప్రియంగూంశ్చ మాషనిష్పావసర్షపాన్.
తిలముద్గౌ చ ధాన్యాని ప్రత్యేకం ద్రోణమాహరేత్. ౪౮
అథవా తత్సమం వ్రీహీన్ గృహ్ణీయాదేకమేవ వా
తదర్ధం తండులం ప్రోక్తం తదర్ధం తిలమాహరేత్. ౪౯
వాయుం తస్మిన్ త్సమభ్యర్చ్య వేదాధ్యయనమాచరేత్
శంఖకాహళసంయుక్తం ‡ వేదఘోషసమాయుతమ్ ౫౦
§ నవవస్త్రేణ దేవాగ్రే ప్రచ్ఛన్నముదగాననమ్
కృత్వా చాభ్యన్తరే ధీమానుత్తరాభిముఖః స్థితః. ౫౧
ప్రాణాయామం చ కృత్వా తు దేవేశం మనసా స్మరన్
¶ హేమరూప్యాం ప్రహారిణీం దశాంగులసమాయతామ్. ౫౨
మూలాదగ్రం కృశం వృత్తమాహరే $ త్తాడనీం శుభామ్
భాగాంగులాయతాం సూచీం · వనాహసమాయుతామ్. ౫౩
తౌ సమాదాయ హస్తాభ్యాం 'ప్రతద్విష్ణు' రితి బ్రువన్
విష్ణుసూక్తేన సవ్యం తు అపసవ్యం యథా తథా ౫౪
నరసూక్తేన నయనే మోచయేన్మతిమాన్ గురుః
పక్ష్మ వర్త్మ చ రక్తం చ శుక్లం కృష్ణం చ ♯ తైజసమ్ ౫౫

---

* సహాయకే. గ. † సమాహృత్య. ఖ, ‡ వాద్య § సూక్ష్మేన చ నవేనైన ప్రచ్ఛన్నపటముత్తమమ్. ¶ హేమరూపం పరిహారణం దశాంగులాదహీనకమ్. $ తత్ప్రహారిణీమ్. ♯ మండలమ్.

* పృథివ్యాదీన్ క్రమాత్తస్మిన్నధిపాన్ మనసా స్మరన్
సమీక్ష్య దేవదేవేశం ప్రణమ్యైవానుమాన్య చ ౫౬
ప్రచ్ఛన్నపటముద్ధృత్య గాం తత్సూక్తేన దర్శయేత్
'మహతః పరమా'త్మేతి † ధాన్యం చ తిలతండులాన్ ౫౭
తత్తద్వేదాదిమన్త్రేణ ఘృతాదీన్ దర్శయేద్బుధః
'బ్రహ్మ జజ్ఞాన' మిత్యుక్త్వా బ్రాహ్మణాన్ దర్శయేత్తథా. ౫౮
దేవీభ్యాం సహ చేద్దీమాన్ తథా సర్వం చ కారయేత్
స్నపనోత్సవబేరాదీన్ సహ చేత్తాన్ పృథక్ పృథక్ ౫౯
సంభృత్య దర్శయేద్విద్వానేక ‡ హీనే చ కారయేత్
తద్విమానం నవం చేత్తు ¶ ప్రతిష్ఠోక్తం చ కారయేత్. ౬౦
ధ్రువాక్షిమోచనే విద్వాన్ తత్తద్వర్ణైవ హాటకే
పాత్రేఽభ్యర్చ్య మహీం దేవీం పద్మాదీన్మోచయేత్తథా ౬౧
ధాత్రాదిపరిషద్దేవాం స్తత్తన్మన్త్రేణ మోచయేత్
విశేషోఽయం సమం చాన్యదధివాసం సమారభేత్ ౬౨
ధ్రువార్చాం చేద్విశేషేణ కౌతుకోక్త § పదే గృహే
పీఠసంఘాతవచ్చాత్ర కృత్వా రత్నోపరి స్థితమ్ (స్తరన్ ?) ౬౩
తత్రాక్షిమోచనం కృత్వా గర్భగేహే విశేషతః.
అథాధివాసనాదీంశ్చ యన్త్రైర్వాఽపి కారయేత్. ౬౪

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే అక్షిమోచనవిధిర్నామ
✠ త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

---

* పృథివ్యాదికరీమాత్. గ. † ధాన్యరాశీంశ్చ. ‡ హోమే. ¶ ప్రతిమోక్తస్య తం తథా. § పదం. ధ్రువే. ఖ. ✠ ద్వావింశోధ్యాయః. గ,

అథ చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

అధివాసవిధిః.

అథాతో ధ్రువబేరస్య శుద్ధ్యర్థమధివాసనమ్
ప్రవక్ష్యామి విశేషేణ ధ్రువార్చాయాః సపాప్షదమ్. ౧
ద్వాత్రింశత్ప్రస్థసంపూర్ణం ఖండస్ఫుటితవర్జితమ్
ప్రత్యేకం కుంభమాదాయ తంతునా పరివేష్ట్య చ ౨
ప్రక్షాళ్యాభిముఖే కుమ్భం ద్రోణధాన్యోపరి క్రమాత్
సన్న్యస్యైవాద్భిరాపూర్య హేమరత్నాదినా సహ ౩
ప్రక్షిప్య కుశకూర్చాంశ్చ సూక్ష్మవస్త్రేణ వేష్టయేత్
బ్రాహ్మమాసనమాస్థాయ దక్షిణే చోత్తరాముఖః ౪
ధ్యాత్వా తీర్థాన్త్సమావాహ్య కుమ్భేఽంభసి జలే క్రమాత్
* అధిదేవం సమభ్యర్చ్య ప్రణమ్యైవానుమాన్య చ ౫
ధ్రువం పశ్చాత్సమభ్యర్చ్య పుణ్యాహమపి వాచ్య చ
‘సంయుక్తమేత’ దుచ్చార్య కుమ్భేన సహ మన్త్రవిత్. ౬
సంబద్ధకూర్చం విన్యస్య తేనైవాఽప్యమ్భసా బుధః
ప్రోక్ష్యైవామ్భఃస్థితాన్ † దేవాన్ బుద్ధ్యా తస్మిన్నివేశయేత్. ౭
శీతోఽగ్నిమితి ధ్యాత్వా దేవీభ్యాం చ పృథక్ పృథక్
దేవదేవస్య దేవ్యోశ్చ ‡ ఏకకుమ్భేఽథవా చరేత్. ౮
ధాత్రాదిపరిషద్దేవాన్ పృథగేవ సహాఽపి వా
త్రిదినం ద్విదినం వాఽథ చైకాహం వాఽధివాసయేత్. ౯

---

* అధివాస్య. గ. † అంభసి తా౬. ‡ ఏకకుమ్భే తథా.

గృహపిండ్యా? ధ్రువార్చా చేత్కృత్వా నేత్రవిమోచనమ్
* తదధో యాజ్ఞికైర్వృత్రైర్యష్టిం కృత్వా సలక్షణమ్. ౧౦
వృక్షక్రమేణ తత్పాదాన్ కృత్వా బేరోదయం యథా
ఆగ్నేయాదిషు కోణేషు వేదానామాదిమన్త్రతః. ౧౧
స్థాపయిత్వా తదూర్ధ్వే తు యష్ట్యాం శేషం సమర్ప్య చ
గాయత్రీముచ్చరన్ యష్టిముదగన్తం న్యసేత్స్వనః. ౧౨
తత్రైవ కుమ్భాన్ త్సంగృహ్య † బ్రహ్మపార్శ్వే విశేషతః
సుసూక్ష్మసుషిరం కృత్వా తన్తునా వేష్టయేత్క్రమాత్. ౧౩
శుద్ధతోయైః సమాపూర్య రత్నాదీన్ త్సన్న్యసేత్క్రమాత్
తస్మిన్ జలే సమభ్యర్చ్య యష్టికోపరి సన్న్యసేత్. ౧౪
వారుణం మన్త్రముచ్చార్య దేవీభ్యాం సహ చేత్పృథక్
మాళ్లౌ సదేవం? సంస్రావ్యావిచ్ఛిన్నమధివాసయేత్ ౧౫
‡ జలాధివాసనార్థాయ నద్యాదిషు మనోరమే
వితానాద్యైరలంకృత్య నవవస్త్రాణి చాస్తరేత్. ౧౬
సమలంకృత్య దేవేశం గ్రామే వా చాలయేఽథవా
కృత్వా ప్రదక్షిణం పశ్చాత్తీరం తత్సంప్రవిశ్య చ ౧౭
సంస్నాప్య నవవస్త్రేణ సమాచ్ఛాద్యాభిపూజ్య చ
పుణ్యాహం వాచయిత్వాఽన్తే గురుం సమ్యక్ప్రపూజయేత్. ౧౮
హస్తాభ్యాం దేవమాదాయ స్థానం సమ్యక్ప్రదక్షిణమ్
గత్వా ప్రవేశ్య తన్మధ్యే స్థాపయేత్పశ్చిమాముఖమ్. ౧౯

---

* తదన్యైః. గ. † పృష్ఠభాగే, ‡ సంబంధాయ చ కుమ్భేన కూర్చం మాలా న్యసేత్తథా, తథాధివాస్య గవ్యాదీన్ నద్యాదిషు మనోరమే.

పశ్చా‘ద్ధిరణ్యశృం’ గేతి వరుణం సంప్రణమ్య చ
తస్మిన్ జలేశమర్ఘ్యాద్యైస్తం సమభ్యర్చ్య సమాధినా ౨౦
‘యద్వైష్ణవం’ సముచ్చార్య దేవీభ్యాం చ సమాయుతమ్
ప్రాక్ఛిరశ్శాయయేద్దేవం శయనే చ విచక్షణః. ౨౧
శిరోపధానం దత్వాఽన్తే * వస్త్రేణైవ పృథక్ పృథక్
ఆచ్ఛాద్య తద్గలాధస్తా † త్స్ఛాదయేత్తాన్ క్రమాత్ స్థలే ౨౨
నానాఽధిపం ప్రపూజ్యైవ ప్రాచ్యాం శంఖం సమర్చయేత్
గదాం యామ్యే సమభ్యర్చ్య ప్రతీచ్యాం శార్ఙ్గమర్చయేత్. ౨౩
ఖడ్గం వామే సమభ్యర్చ్య ఊర్ధ్వాయాం చక్రమర్చయేత్
అజస్రదీపం సన్దీప్య పరితః ప్రావరణం చరేత్. ౨౪
త్రిదినం ద్విదినం వాఽథ హ్యైకాహమధివాస్య చ
పశ్చాత్సమర్చ్య దేవేశం ప్రవిశేదాలయం తథా. ౨౫
అరణీదర్భమాలాం చ తోరణాన్ వస్త్రమేవ చ
స్రువాదియజ్ఞపాత్రాణి కరకాదీన్ యథాక్రమమ్. ౨౬
సూత్రే విఖనసా ప్రోక్తమగ్నిష్టోమాదిషు క్రమాత్
తథైవ కారయేద్విద్వాన్ యజ్ఞైస్సర్వైర్విశిష్టితమ్ ౨౭
వృక్షైస్తద్యాజ్ఞికైః కుర్యాద్వితస్త్యంగులమున్నతమ్
విపులం నాగాంగులేనైవ అశ్రనేత్రఘనం క్రమాత్. ౨౮
ఫలకాం కృత్వైవ తన్మధ్యే ధాత్వంగులసమున్నతమ్
శ్రీవత్సాదీంస్తథా తస్మిన్నర్ధచిత్రం చ కారయేత్. ౨౯
శ్రీవత్సం పూర్ణకుంభం చ భేరీమాదర్శనం క్రమాత్

* నవవస్త్రైః. గ. † పూజయేదాయతాన్ జలే?

మత్స్యయుగ్మాంకుశం శంఖమావర్తం చాష్టమంగలమ్. ౩౦
శంఖం చక్రం గదాం చైవ శార్ఙ్గం ఖడ్గం తథైవ చ
కారయేత్ఫలకామధ్యే ఏతత్స్యాదగ్ధచిత్రకమ్. ౩౧

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే
* చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

అథ పంచవింశోఽధ్యాయః.

యాగశాలావిధిః.

అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి యాగశాలావిధిక్రమమ్
ఆలయాత్పూరతో వాఽపి దక్షిణే వా మనోరమే. ౧
మండపం వాఽథ కూటం వా కృత్వా వాసాధికారవత్
చతుర్ద్వారసమాయుక్తం దర్శనీయం చ కారయేత్. ౨
ప్రపా చేత్కిష్కుహస్తేన నందధాతుకసేన వా
విస్తారాయామసంయుక్తం చతురశ్రం సమం స్థలమ్. ౩
కృత్వా చ దర్భరజ్జ్వా వా మౌంజ్యా వా తదృజుం సమమ్
బిల్వకీలాన్ త్సుసంస్థాప్య దశరజ్జుం ప్రసారయేత్. ౪
ప్రాగన్తాశ్చోత్తరాన్తాశ్చ రజ్జుకంఠద్వయాన్వితే
కీలాన్ కీలే సమాబద్ధ్య అచలం సుదృఢం క్రమాత్. ౫

---

* మానోపకరణం నామ త్రయోవింశోఽధ్యాయః. క.

ప్రసార్య పూర్వం ప్రాగన్తాః పశ్చాత్తదుపరి క్రమాత్
ఉదగన్తాస్తథా మధ్యే తేనైవ గణయేత్పదాన్ ౬
చతుశ్శాలే చతుష్షష్ట్యా వసుసన్ధా యథాక్రమమ్
స్థాపయేత్క్రమశః స్తమ్భాన్ క్రముకాద్యైర్మనోరమైః ౭
దశతాలమర్కతాలం వా స్తమ్భానామున్నతిర్భవేత్
ప్రాగన్తాశ్చోత్తరాన్తాశ్చ సన్న్యసేత్పట్టికాః క్రమాత్. ౮
నాళికేరదలైః రన్ధ్రాన్ సంఛాద్య ప్రాగుదఙ్ముఖమ్
వర్షవారణకూటం చ * వినా కేచిద్వదన్తి చ ౯
† కారయేచ్చేత్పలాలైస్తమచ్ఛిద్రం ‡ కారయేత్క్రమాత్
మధ్యే నవపదం బ్రాహ్మం శయనస్థానమీరితమ్. ౧౦
బిమ్బాభ్యర్ఘ్యప్రమాణం వా భిత్తిమానమథాపి వా
ప్రాగాది పరితో భాగాన్ పదాన్ ద్వారాయ సన్న్యసేత్. ౧౧
బ్రహ్మాంశాత్తత్తృతీయాంశే సభ్యం శ్రామణకాగ్నివత్
కారయేత్తత్పదాత్పూర్వం కుండమాహవనీయకమ్ ౧౨
ఔపాసనాగ్నివద్ధీమానాగ్నేయ్యాం మధ్యమే పదే
పౌండరీకాగ్నికుండం తద్ద్వాదశాంగులముచ్ఛ్రయమ్. ౧౩
అష్టాదశభిరధ్యర్ధైరంగులీభిర్భ్రమీకృతే
వృత్తం తదూర్ధ్వవేదిః స్యాదేకైకం భాగమున్నతమ్. ౧౪
ఊర్ధ్వమధ్యమవిస్తారమాశ్రమాంగులమేవ చ
షడంగులవిశాలం తదధో వేద్యాస్తు లక్షణమ్. ౧౫
దలైః షోడశభిర్వృత్తం కృత్వా నిమ్నం దశాంగులమ్

* రక్షార్థం చైవ కారయేత్. గ. † వర్షవారణకూటం చద్వితాలకే. సమాచరేత్. ‡ ఛాదయేత్. ఖ.

తస్మాత్ప్రతీచ్యాం భాగాంశే పదే * సూత్రోక్తవత్సుధీః. ౧౬
అన్వాహార్యం తథా కుర్యాత్తస్మాజ్జాతి పదే పునః
చతుస్తాలసమాయామం తాలోత్సేధం సమస్థలమ్. ౧౭
కృత్వా సంభారవేదిః స్యాదుదీచ్యాం మాత్రమే పదే
కృత్వాఽథ గార్హపత్యం తత్సూత్రోక్తవిధినా బుధః. ౧౮
తస్మాజ్జాతిపదే సాక్షాత్కుర్యాద్భార్యాయై ప్రకల్పయేత్
తస్మాత్ప్రాచ్యాం యుగాంశే తు చావసథ్యం సులక్షణమ్. ౧౯
కృత్వా సూత్రోక్తవద్ధీమాన్నైశాన్యే శ్వభ్రియాచరేత్
బహిర్గతే పదే ధీమానష్టావింశత్పదేషు తత్. ౨౦
దేవానాం పార్షదాం స్థానం శిష్టాః సంచారణాయ వై
తోరణం పూర్ణకుమ్భం చ దీపాంకురసమాయుతమ్. ౨౧
ద్వారే ద్వారే విభూష్యైవ వితానాద్యైర్విభూషయేత్
దర్భమాలాసమాయుక్తం బాలధ్వజసమాయుతమ్. ౨౨
పుష్పమాలాదిభిశ్చాన్యైర్భూషయేద్దర్శనీయకమ్
గోమయేనోపలిప్యైవ సర్వతః సమలంకృతమ్. ౨౩
† పంచవర్ణైరలంకృత్య తండులానవకీర్య చ
సర్వేషాం పరివారాణాం తత్తదాలయసన్నిధౌ. ౨౪
కుండమావాహనం పశ్చాచ్ఛయనం హవ్యాత్రశంసనమ్
వృణీయురథవా విష్ణోః కాలే వై హవ్యాత్రశంసనే. ౨౫
ఆవాహ్యాన్తేఽథవా సర్వపరివారాన్ త్సమాహ్వయేత్
పంచాగ్నీన్ పౌండరీకేణ సార్ధం చేదుత్తమం విదుః. ౨౬

---

* పూర్వోక్తవత్. క. అ. ఖ. † రూపవర్ణైః.

గార్హపత్యం తథా ప్రాచ్యామన్వాహార్యమతః పరమ్
ఔపాసనాగ్నికుండం చ మధ్యమం తేషు చేద్బుధః ౨౭
ప్రధానం గార్హపత్యం స్యాత్సభ్యవద్ధాత్రశంసనే
సభ్యమేకాగ్నికుండం చేదధమం పరిచక్షతే ౨౮
పౌండరీకాగ్నినా సార్ధం యజ్ఞే చాస్య హరేః ప్రభోః
సహ చేత్పంచబేరాణాం ప్రతిష్ఠాఽత్ర విశేషతః ౨౯
సహైకవేద్యాం కుమ్భం చ * కుర్యాద్ధ్యానే (నం) తథైవ చ
అన్యథా చేద్విశశ్యన్తి పాత్రిమభాగవం చ లౌకికమ్ ౩౦
యది స్యాద్విధివ † ద్ధోమాన్ పృథగేవ సమాచరేత్
స్నాత్వా పదార్థినః సర్వే సాయంసన్ధ్యాముపాస్య చ ౩౧
యాగశాలాం ప్రవిశ్యైవ దక్షిణే చోత్తరాముఖః
ఆచార్యమభివాద్యైవ బ్రహ్మాసనసమన్వితమ్ ౩౨
‡ ఆస్థాయ చోర్ధ్వపుండ్రం తత్ప్రాణాయామం చ ధారయేత్
గాయత్రీం సశిరస్కాం చ తత్సవ్యాహృతికాం క్రమాత్ ౩౩
పఠేత్త్రిరాయతప్రాణః ప్రాణాయామః స కథ్యతే
ద్విజశ్చేద్యజమానస్తత్కృత్వైవం గురుసన్నిధా ౩౪
భూసురానుజ్ఞయాఽన్యే తు వృణీయుస్తు పదార్థినః
ఆచార్యేణ తథా ధీమాన్ పూర్వాహ్ణే తు విశేషతః ౩౫
యుంజీత కర్మణ్యధ్వర్యూన్ పశ్చాత్కర్మ సమారభేత్.
అధివాసగతం దేవం సాయాహ్నే సంప్రణమ్య చ ౩౬
§ సముత్థాప్య చ తత్తీరే విష్టరే స్థాపయేత్క్రమాత్
శుద్ధోదైరభిషిచ్యైవ వస్త్రాద్యైరపి భూషయేత్ ౩౭

* కుర్యాదేవమ్. ఖ. † ధీమాన్. క. ‡ ఆధాయ, § సన్ధ్యాముపాస్య.

యానే వాఽథ రథే వాఽథ సమారోప్య సలక్షణమ్
గ్రామం ప్రదక్షిణం కృత్వా యాగశాలాం ప్రవిశ్య చ ౩౮
పశ్చిమేఽలం కృతే పీఠే స్థాపయేత్ప్రాఙ్ముఖం ప్రభుమ్
ప్రణమ్యైవ తథా ధీమాన్ పశ్చాత్కర్మ సమారభేత్. ౩౯
అథాంకురార్పణాదూర్ధ్వం స్నాత్వా స్నానవిధానతః
వైష్ణవం నరసూక్తం చ చతుర్వేదాదిమన్త్రకమ్. ౪౦
* యథాక్రమం జపిత్వాఽన్తే బ్రహ్మయజ్ఞమథాచరేత్
త్రిరాత్రముపవాసం వా పాదకృచ్ఛ్రమథాపి వా ౪౧
ఏకాహముపవాసం వా సర్వపాపాపనుత్తయే
చరిత్వైవం గురుర్ధీమాన్ కర్మాన్తం యావదేవ చ ౪౨
గురోస్తస్య విశేషేణ యావత్కర్మ సమాప్యతే
తావదంకురమారభ్య ద్విధాఽశౌచం న లిప్యతే. ౪౩
తథైవ ఋత్విజాం వాపి యజమానస్య తస్య చ
యావత్కర్మావసానాన్తం నాస్తి తావదఘం తయోః ౪౪
ప్రతిష్ఠోక్తదినాత్పూర్వం కారయేద్ద్విజభోజనమ్
అష్టోత్తరశతం ముఖ్యం తదర్ధం మధ్యమం భవేత్. ౪౫
అధమం సప్తవింశచ్చ యథాశక్తి యథాబలమ్
తద్భోజనాన్తే ధర్మాత్మా సాధయేత్పావకం బుధః. ౪౬
మథితం లౌకికం వాఽథ సమాహృత్య చ పావకమ్
పశ్చాద్రాత్రౌ విశేషేణ వాస్తుహోమం సమారభేత్. ౪౭
ఆలయస్యోత్తరే వాఽథ శాలాయాశ్చోత్తరేఽథ వా
కుండం శ్రామణకం కల్ప్య ఆఘారం పూర్వవచ్చరేత్. ౪౮

* యథాకామమ్. గ.

'వాస్తోష్ప' తేతి మంత్రౌ ద్వౌ భూమియజ్ఞద్వయం క్వచిత్
పశ్చాద్ధ్యామ్యాశ్చ దైవత్యం వ్యాహృత్యన్తం చ హూయతే. ౪౯
'అహమగ్నే'తి మన్త్రేణ ఉల్కయాఽగ్నిం ప్రగృహ్య చ
'దహనాదశుంధః శుం'ధేతి పర్యగ్నిం కారయేద్బుధః. ౫౦
విశ్వతశ్చ విశేషేణ పుణ్యాహమపి వాచయేత్
పశ్చాదగ్నిం పరిస్తీర్య వారుణాన్తం చ వైష్ణవమ్. ౫౧
సహవ్యాహృతిభిర్హుత్వా అన్త్యహోమం తథా చరేత్
తతస్తద్గార్హపత్యాగ్నౌ * పూర్వోక్తవిధినా బుధః. ౫౨
హుతాశనం ప్రతిష్ఠాప్య వర్ధయేద్గురుణాలయమ్ (దనలం గురుః)
గురుణా వర్ధయిత్వాఽన్తే సమాహూతాశ్చ ఋత్విజః ౫౩
ప్రణీయుర్గార్హపత్యాద్యాం స్తదాశ్రియణమంత్రవత్
యమేన్ద్రియతురాజేషు ? మధ్యేఽగ్నౌ దిక్షు వై కృతే ౫౪
'జాతవేదోఽగ్న ఆయాహి, అయన్తే, మయి' చైవ హి
'ఘృతప్రతీక' ఇత్యేతైర్మన్త్రైరగ్నిం నిధాపయేత్ ౫౫
పశ్చిమాదనలాన్మన్త్రీ గృహీత్వా స్థండిలే క్రమాత్
ప్రణీయ సర్వహోమానామాఘారాదౌ విశేషతః ౫౬
వక్ష్యామి హోమద్రవ్యాణామధిదేవాన్ ద్విజోత్తమాః
వసుధా సికతస్యేందుః స్థండిలేషు బర్హిష్ష్వథ ౫౭
మునయో వరుణో వారి వాయుర్విహరణే తథా
వేదాశ్చాగ్రే తు కూర్చస్య హరిగ్రంథౌ హరస్తథా. ౫౮
చతుర్ణాం పరిస్తరాణామధిపః క్రమశో హరిః

* హూతోక్త. గ.

పరిధీనాముత్తరాన్తం దక్షిణాపశ్చిమాదికమ్. ౫౯
గన్ధర్వేన్ద్రిజలేశేశాః కరకే పాంచభౌతికమ్
* తర్పణస్యాఽనలో ? జ్ఞేయ ఊర్ధ్వయోరగ్నివేధసౌ. ౬౦
ఈశేన్ద్రౌ వర్హిష్ఠాభ్యాం త్రయో † మూర్ధ్ని పవిత్రయోః
దధ్యాజ్యస్థాల్యోర్యూభమిజ్జహవ్యోశ్చ శ్రీరుదాహృతా. ౬౧
స్రువస్య చాధిపోఽథర్వా పాత్రేఽన్యే వాసుకిః స్మృతః
ప్రణీధ్యోర్బ్రహ్మసోమౌ చ దక్షిణోత్తరయోరపి. ౬౨
ఆజ్యస్యాగ్నిశ్చరోరీశః సర్వే దేవాస్తథా క్రమాత్
అన్యేషాం హోమద్రవ్యాణామధిపః స పితామహః. ౬౩
సమిధామేకవింశానాం దేవాస్సర్వే ఇతి స్మృతాః
పలాశబిల్వన్యగ్రోధః శమీ చోదుంబరః క్రమాత్ ౬౪
అశ్వత్థః ఖాదిరశ్చేతి సమిధః సప్త కీర్తితాః
‡ అగ్నిః శ్రీః సమయా యేషాం సౌమ్యార్కౌ వేధసాధిపౌ ౬౫
ద్విరేఖాసహితే కుండే ఊర్ధ్వాఢో విధివేధసౌ
ప్రజాపతిరథాగ్న్యోర్దా సభ్యాదిష్వథతో ? వసూన్. ౬౬
గర్తేందుః షణ్ముఖో రేఖాహ్యాముకార్యే విశేషతః
బుద్ధ్వాఽధిదైవతం మన్త్రీ తత్తత్కర్మణి కారయేత్. ౬౭
యది స్యాదన్యథా నాశః కర్మ కర్తా చ నశ్యతి

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే యాగశాలావిధిర్నామ
§ పంచవింశోఽధ్యాయః.

---

* పర్ణస్య ? గ. † మూర్తిః ? ‡ అగ్నిః శ్రీర్యమథర్వేషాం సోమార్కౌ వేధసాధిపౌ. § చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

అథ షడ్వింశో౽ధ్యాయః.

(ఆఘారవిశేషః.)

అథాఘారవిశేషం చ ప్రవక్ష్యామి తపోధనాః
ప్రణీధీ ద్వే నిధాయైవ ఉత్తరప్రణిధౌ జలే. ౧
అగ్న్యాదిపరిషద్దేవాంస్సమావాహ్య తతః పరమ్
గార్హపత్యే గార్హపత్యయజ్ఞం * యజ్ఞాధిదైవతమ్. ౨
ఓం భూః పురుషం చేతి అచ్యుతం చేతి చ క్రమాత్
అన్వాహార్యకమిత్యుక్త్వా అన్వాహార్యే తథైవ తమ్. ౩
యజ్ఞదైవతవిశ్వేతి ఓం భువః పురుషం క్రమాత్
సత్యం చేతి సమావాహ్య జుష్టాకారం తథా యజేత్ ౪
ఆహవనీయమిత్యుక్త్వా యజ్ఞదైవతమిత్యపి
ఓం సువః పురుషం చేతి పురుషమావాహ్య దైవతమ్. ౫
పశ్చాత్తథా౽వసథ్యాగ్నిం యజ్ఞదైవతమిత్యపి
ఓం మహః పురుషం పశ్చాదనిరుద్ధమపి క్రమాత్. ౬
సభ్యాగ్నిం యజ్ఞదైవం చ ఓం జనః పురుషం తథా
విష్ణుం చేతి తథా సభ్యే సమావాహ్య యథాక్రమమ్. ౭
అబ్జాగ్నౌ పౌండరీకం తద్యజ్ఞదైవతమిత్యపి
ఓం తపః పురుషం పశ్చాద్వాసుదేవమతః పరమ్. ౮

... ...

ఓం సత్యం పురుషం చేతి నారాయణమితి బ్రువన్
సమావాహ్య చ నిర్వాప్య తదాద్యం జుహుయాత్క్రమాత్. ౯

---

* యజ్ఞదైవతమిత్యపి. గ.

అథ * దేవాయ హోమస్య పావకస్య మహాత్మనః
ధ్యానం వక్ష్యే యథాపూర్వం యథాశక్తి యథావిధి. ౧౦
అథ కింశుకపుష్పాభం శుకపింఛాంబరాన్వితమ్
సర్వాభరణసంయుక్తం జ్వాలామాలాసమాకులమ్. ౧౧
ఏవం తం మాహిషాస్యేన తం తథా జాతవేదసమ్
ద్విశీర్షం చ చతుఃశృంగం ద్విశ్రోత్రం చ ద్వినాసికమ్. ౧౨
చతుర్నేత్రం సప్తహస్తమేకాయతనచేతసమ్
త్రిపాదం మేఖలోపేతం దండకృష్ణాజినాన్వితమ్ ౧౩
అత్యన్తసూక్ష్మబిసినీసమయజ్ఞోపవీతినమ్
స్వాహాస్వధాభ్యామాసీనమాసనే దర్భసంస్తరే ౧౪
కపిధ్వజం † మేషారూఢం సర్వదేవగణావృతమ్
కుండమధ్యే తథాఽఽసీనం బ్రహ్మాసనసుఖోచితమ్ ౧౫
‡ సప్తహస్తం తు జటిలం పశ్చిమాం దిశమాస్థితమ్
హస్తే తు దక్షిణే శక్తిం వరదం స్రుక్స్రువావపి ౧౬
వామే జుహూముపజుహూం గదాం బిభ్రన్తమాదరాత్
ఏవం ధ్యాత్వా తతో జిహ్వాలక్షణం వచ్మి శక్తితః ౧౭
హిరణ్యా కనకా రక్తా కృష్ణా చాపి వసుప్రభా
అతిరక్తా తథా చైవ బహురూపేతి సప్తధా ౧౮
హిరణ్యా శ్యామరక్తా చ కృష్ణపీతాఽతిరక్తకమ్ (కా)
శంఖాభవర్ణా స్థానాని ఈశేన్ద్రాగ్నియమా అపి ౧౯
వారుణం మారుతం మధ్యే జిహ్వానాం నియమః క్రమాత్

* హోమాధిదేవస్య. క. † వృషారూఢమ్. ‡ సప్తజిహ్వాల ? క.

అగ్నిర్వైశ్వానరశ్చాపి హుతాశో హుతవర్చసః ౨౦
జాతవేదాః కృష్ణవర్త్మా దేవస్యేత్యాదయోఽభిధాః ? *
† పూజానాం చైవ స్థానం చ దేవానాం చ యథాక్రమాత్ ౨౧
ధ్యాత్వా సమాధియుక్తస్తు తత్ర తత్ర హునేత్సుధీః
‡ సమిధాజ్యపయస్సర్వై లాజాపూపతిలోదనైః ౨౨
అపూపసమిధోరీశో లాజస్యా చ రవిర్భవేత్
ఆజ్యసర్షపయోరగ్నిః పితరస్తిలదైవతమ్ ౨౩
చరోః సమస్త § జంతూనామపి నిర్మాణకర్మణి
విధాతా దైవతం సాక్షా ¶ ద్ద్విదండః కర్తుమంజసా ౨౪
కర్ణే యది హుతే వ్యాధిర్నాసికాయాం మహద్భయమ్
చక్షుష్యన్ధో భవేత్కిన్తు మస్తకే సర్వనాశనమ్ ౨౫
అన్యైః కరాద్యైర్దారిద్ర్యం తస్మాదన్యైర్విచార్య చ
శరోఽంగారేణ సంమన్త్ర్య జిహ్వాగ్రే జుహుయాత్సుధీః ౨౬
ఇధ్మహోమే తు తిష్ఠన్తమాసీనం చరుణో హుతౌ (భవేత్)
సమిధాజ్యహుతౌ దేవం శయానం శాన్తతేజసమ్. ౨౭
సుఖాసీనం తిలాపూపహోమాదిషు చ కేవలమ్
ఏవం ధ్యాయన్ ఘృతాదీని హోమయేద్విధివద్బుధః ౨౮
ఆగ్నేయం సౌరదైవత్యమనామికాంగుష్ఠయోర్గతమ్ (గతః)
ఆచార్యః సమిదాధానం కుర్యాదగ్నౌ విధానతః ౨౯
వాసవం మారుతం హిత్వా $ సృవమధ్యే ఘృతానిలమ్ ?

---

* అధిపాః. గ. † నామస్థానం చ వర్ణం చ దేవానాం చ యథాక్రమమ్. ‡ సమిదాజ్య సర్షపౌదనైః. § హోమాస్తే జప ? ¶ దతి) కర్తామనన్యథా ? $ స్రువమధ్యే ఘృతాబలిమ్.

చతురంగులమాదాయ * ధ్యాయన్నగ్నౌ వినిక్షిపేత్ ౩౦
తిలస్థపయోహోమే విహాయేన్ద్రాంగులిం బుధః
† శుక్తిమాత్రికమేకైవ హునేదన్నమథాక్షువత్ ‡ ౩౧
లాజం ముష్టిప్రమాణేన స్మారం స్మారమథాధిపమ్
జిహ్వాయాం తత్ర తత్రైవ స్వాహాన్తం జుహుయాత్సుధీః ౩౨
అదితే అనుమన్యస్వ ఇతి పూర్వం కథం భవేత్
స్వస్థాగ్నేరనుమఖ్యార్థాయ కృతః శాస్త్రేషు నిశ్చయః. ౩౩
అదితే అన్వమగ్గ్స్థా ఇతి హోమే హుతే సతి
అగ్నేః స్వాస్థ్యవిధానాయ కృతమన్తే విసర్జయేత్. ౩౪
జిహ్వాయాం § విహితం యత్తు తదుచ్ఛిష్టమిహోచ్యతే
తత్ర కిం స్యాన్న ? ¶ దోషాయ వదన్తి బ్రహ్మవాదినః ౩౫
అగ్నిం వదన్తి దేవానామాననం శ్రుతయః సుఖమ్
'అగ్నిం దూతం వృణీమహ' ఇత్యాద్యా బహుశోఽభవన్. ౩౬
యత్ర యత్ర చ కాష్ఠాని తత్ర కర్ణం విదుర్బుధాః
ధూమః స్వల్పతరో యత్ర నాసికామపి తద్విదుః ౩౭
మన్దప్రజ్వలనం యత్ర తత్ర నేత్రం ప్రచక్షతే
అంగారపుంజమగ్నేస్తు శిరశ్శంసన్తి పండితాః. ౩౮
మహాప్రజ్వలనం యత్ర ముఖం తత్ర విశిష్యతే
$ జ్వాలాజిహ్వాశతయుతం ధ్యాయన్నేవం హునేత్సుధీః. ౩౯
వసన్తీం శ్యామకౌశేయాం ధృతకాంచనశోభినీమ్

* ధారామ్. క. † భుక్తమాత్రమ్ ‡ అక్త. § యత్తు. ¶ దేవాశ్చ. $ యత్ర జ్వాలా తత్ర జిహ్వా.

లక్ష్మీమివాపరాం దేవీం స్వాహాం ధ్యాయీత మన్త్రవిత్. ౪౦
నవదూర్వాదలశ్యామాం రక్తకౌశేయవాసినీమ్
సుఖభోగాసనాసీనాం స్వధామేవం విభావయేత్ ౪౧
ఆచార్యః శిష్యమాహూయ పూర్వాహ్ణే తు విశేషతః
ప్రధానకుంభపూజార్థం * గృహ్ణీయాత్తత్పదే స్థలమ్. ౪౨
తతః స పుణ్యతీర్థేషు నద్యాదిషు విశేషతః
సర్వవాద్యసమాయుక్తం సర్వాలంకారసంయుతమ్. ౪౩
గత్వా చోదఙ్ముఖో భూత్వా శిరసా ధారయన్ ఘటమ్
'ధారాసు సప్త' ఇత్యుక్త్వా అర్చనోక్తం జలం హరేత్ ౪౪
గృహీత్వా పూర్వవచ్ఛిష్యః సన్న్యసేదుత్తరాముఖః
సమ్భారవేద్యాం మధ్యే తు కుశేనోత్పూయ మన్త్రైః ౪౫
ఏలాచన్దనగన్ధాదీం స్తస్మిన్ త్సన్న్యస్య బుద్ధిమాన్
తం పిధాయ శరావేణ సమాచ్ఛాద్య చ వస్త్రతః ౪౬
సంభారానథ చాహృత్య పరితః సన్న్యసేత్క్రమాత్
స్నాత్వాఽఽచార్యః ప్రసన్నాత్మా సూత్రోక్తవిధినా బుధః ౪౭
శ్వేతవస్త్రోత్తరీయాభ్యాం హేమపుష్పాదిభూషణైః
† అంగులీయపవిత్రాద్యైః శ్వేతగన్ధానులేపనైః ౪౮
విభూష్యాఽఽచమ్య తత్పశ్చాత్ప్రాణాయామం చ ధారయేత్. ౪౮½

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే ‡ షడ్వింశోఽధ్యాయః.

---

* గృహ్యతాముత్యపాం వదేత్. గ. † అంగులీయోపవీతాద్యైః. ‡ ఆఘారాదికుంభజలాహరణాన్తవిధిర్నామ పంచవింశోఽధ్యాయః

సౌవర్ణం రాజతం వాఽథ తామ్రం మృణ్మయమేవ వా
ద్వాత్రింశత్ప్రస్థసంపూర్ణం కుమ్భం సంగృహ్య మన్త్రవిత్. ౧
కుంభం తన్మృణ్మయం చేత్తు దోషైస్సర్వైర్వివర్జితమ్
పక్వబిమ్బఫలాకారం సమ్యగ్దగ్ధం సమాహరేత్ ౨
యజ్ఞాఽలయే చ వాయవ్యే చోత్తరాభిముఖో బుధః
యజుర్వేదాదిమన్త్రేణ త్రివృతేనైవ తన్తునా ౩
యవాన్తరం సమావేష్ట్య 'శుచీవో హవ్య' ఇతి బ్రువన్
ప్రక్షాల్య శుద్ధతోయేన సపిధానం సమాహరేత్. ౪
భారం వాఽథ తదర్ధం వా పాదం వా వ్రీహిభిః క్రమాత్
గురోః ప్రముఖే విన్యస్య కుమ్భం చోపరి విన్యసేత్. ౫
'ఇదమాపః శి'వేత్యుక్త్వా నవవస్త్రేణ తజ్జలమ్
ఉత్పూయ పూరయేత్కుమ్భం 'ధారా'స్వితి చ మన్త్రతః ౬
'ఆపో' వేత్యభిమృశ్యైవ గన్ధతోయసమాయుతమ్
కౌశేయక్షౌమవస్త్రాభ్యాం కుమ్భమావేష్ట్య మన్త్రవిత్. ౭
కుశకూర్చాక్షతాశ్వత్థపల్లవాన్యపి సర్వశః
* తులస్యాదిపుణ్యపుష్పాణి సన్న్యసేచ్ఛుద్ధవారిణి. ౮
మంగలాని చ రత్నాని గడతార్క్ష్యయుతాని చ
కూర్మరూపం చ సౌవర్ణం స్రుక్స్రువాదీన్విశేషతః ౯
ఛత్రధ్వజాందీం స్తత్రైవ తులాదీన్ యుగలాంగలా
సువర్ణేనైకాంగులాహీనం విష్ణుగాయత్రియా బుధః ౧౦
ప్రక్షిప్య దేవదేవేశం ప్రణమ్యైవానుమాన్య చ

* తులసీమ్. గ.

‘శన్నో మిత్ర’ేతి శాన్తిం చ జప్త్వా ధ్యానం సమారభేత్. ౧౧
ఆసనం స్వస్తికం కుర్యాత్ దక్షిణం పాదమూర్ధ్వతః
వామపాదమధస్తాచ్చ తథా జాన్వన్తరే బుధః ౧౨
అంగుష్ఠౌ ద్వౌ నిగృహ్యైవ శిశ్నం తద్వృషణావపి
పీడయన్నైవ నివాతస్థప్రదీప ఇవ నిశ్చలః ౧౩
కించిదున్నామితముఖో దన్తైర్దన్తానసంస్పృశన్
నాసాగ్రస్థేక్షణశ్చైవమాసయేదాసనం బుధః ౧౪
ప్రాణాయామం చ కుర్యాత్తత్త్రిధా భవతి సంజ్ఞయా
రేచకం పూరకం చేతి కుమ్భకం చేతి తత్క్రమాత్ ౧౫
నిశ్వాసవిసృజం యత్తద్రేచకం చేతి కథ్యతే
ఆత్మపూరకనిఃశ్వాసః పూరకం తద్విదుర్బుధాః ౧౬
నిశ్వాసస్య నిరోధం (రోధనం) యత్తత్కుంభకమితి స్మృతమ్
ప్రాణాయామం చ కృత్వైవ యథాశక్తి యథాబలమ్. ౧౭
బీజం తద్ధృదయే న్యస్య ప్రణవేన చ వేష్టయేత్
* అకారం చాఽదిబీజం తదుకారం కుటిలం భవేత్ ౧౮
మకారం చైవ నాదాన్తమేవం ప్రణవముచ్యతే
వారుణం మండలం ధాత్వా కుమ్భేఽమ్భసి (చ) సుమధ్యమే. ౧౯
ఆదిబీజం సుసన్న్యస్య ప్రణవైరపి వేష్టయేత్
ఆత్మానమభిమృశ్యైవ ఆత్మసూక్తం జపేత్తతః. ౨౦
‘సహస్రశీర్షం’ చేతి తతో నారాయణీయకమ్
శ్రీసూక్తం చ † మహీసూక్తం జప్త్వా ప్రణవశతాన్యపి. ౨౧

* వలయమ్. గ. † జపిత్వా తు ప్రణవేన శతైరపి.

సమాహితమనా భూత్వా ధ్యానం సమ్యక్సమాచరేత్
అప్రమేయమజం నిత్యం సర్వాధారం సనాతనమ్ ౨౪
నిర్గుణం నిష్కలం * నిత్యం పరమాత్మానమవ్యయమ్
క్షీరే సర్పిస్తిలే తైలం పుష్పే గన్ధం ఫలే రసమ్ ౨౫
కాష్ఠేఽగ్నిమివ సర్వత్ర వ్యాపినం పురుషోత్తమమ్
మనసా సకలం ధ్యాత్వా హృదయే పద్మమధ్యమే ౨౬
ధ్యాత్వైవాత్ర తతో మన్త్రీ తస్మాత్కుమ్భజలే హరిమ్
సువర్ణవర్ణం రక్తాస్యనేత్రపాణిపదం తథా ౨౭
శుకపిఞ్ఛాంబరధరం విష్ణుం తు ప్రణవాత్మకమ్
కిరీటహారకేయూర (ప్రి) లంబయజ్ఞోపవీతినమ్ ౨౮
శంఖచక్రధరం దేవం శ్రీవత్సాంకం చతుర్భుజమ్
పరాత్పరతరం దేవం దేవ్యాదిపరిషద్దైస్సహ ౨౯
ధ్యాత్వా † సుమనసః కుంభే సమ్యగావాహయేద్గురుః
విశ్వాత్మో వ్యాపినస్తస్మాదావాహనమిదం బుధాః ౩౦
ఏకత్రి స్మరణం కించిద్విశ్వస్మాదాహురర్చనాత్
తస్మాత్కుంభే సమావాహ్య సమభ్యర్చ్యేష్టవిగ్రహైః ౩౧
ఏవమాదిప్రతిష్ఠా చేద్బాలధామ్ని విశేషతః
ప్రవిశ్య బాలధామ తం దేవదేవం ప్రణమ్య చ ౩౨
శుద్ధతోయైః సుసంస్నాప్య జీవస్థానే సుసన్న్యసేత్
సమభ్యర్చ్య విశేషేణ హవిః సమ్యఙ్నివేదయేత్ ౩౩
క్షమస్వేతి ప్రణమ్యైవ కుంభపూజాం సమాచరేత్
ఉత్తరాభిముఖో భూత్వా దక్షిణే కౌతుకస్య చ ౩౪

* శుద్ధమ్. గ. † తు సుమనాః.

ప్రముఖే ధాన్యరాశౌ తు కుమ్భం సన్న్యస్య * మన్త్రవిత్
తథాఽభిమన్త్ర్య తత్కుమ్భం స్నపనోత్సవయోరపి ౩౫
ఆరోప్య కౌతుకే శక్తిం పశ్చాద్దేవం ప్రణమ్య చ
కుమ్భేఽమ్భసి చ † పద్మే తు ధాత్వా ‡ దేవం సలక్షణమ్ ౩౬
మండలాన్యుపరి ధాత్వా తస్మిన్ దేవేశమవ్యయమ్
తద్బింబసంస్థితాం శక్తిం మన్త్రేణావాహయేత్క్రమాత్ ౩౭
తతః కుమ్భజలే ధ్యాత్వా అర్ఘ్యాన్తం పూజయేద్ధరిమ్
బింబం తత్స్ఫుటితాద్యైశ్చ దోషైరన్యైర్యుతం భవేత్ ౩౮
సన్త్యజ్య విధినా పశ్చాన్నవబిమ్బం సమాహరేత్
బాలాలయే ఽర్చితం బిమ్బం యాచితం లౌకికం యది ? § ౩౯
¶ మూలాలయే తు తద్బిమ్బం మూర్తిమన్త్రేణ మన్త్రవిత్
సంస్థాప్య చ యథాశక్తి పూజయేన్మూర్తిమన్త్రతః ౪౦
దేవీభ్యాం నైవ బేరం తజ్జీర్ణం చేత్కౌతుకాదిషు
శక్తిమావాహ్య బేరం $ తత్త్యజేదబ్ధ్యాదిషు క్రమాత్ ౪౧
తద్బేరం లక్షణైర్యుక్తం దేవీభ్యామంచితం యది
కృత్వైవ విధినా పశ్చాన్నయనోన్మీలనాదిభిః ౪౨
సహైవ కారయిత్వైవ స్థాపయేద్విధిచోదితమ్
దోషో నాస్తి ⁑ తతో నైవమేకత్వాచ్ఛక్తిసన్తతేః ౪౩
బాలాలయార్చితం బిమ్బం మూలధామార్హకం యది

---

* చోపరి. గ. మన్త్రవిత్. క. † మధ్యే. గ. ‡ పద్మమ్. § తయోశ్చ కులధర్మే తన్న స్థాప్యం సర్వదా బుధైః. ఇత్యత్రాధికః పాఠః. గ, ఆదర్శే. ¶ మండపాదౌ తు తద్బింబం మూర్తిమన్త్రేణ మన్త్రవిత్. $ అగ్న్యుదప్స్వాదిషు క్రమాత్. గ. త్యజేన్నద్యాదిషు. ఖ ⁑ చ తేనైవ ద్వారా శక్తిం చ పండితాః.

న త్యజే త్తత్సమాదాయ స్థాపయేన్మూలధామని ౪౪
పునరాయ దేవేశం కుమ్భేన సహ మన్త్రవిత్
శకునసూక్తసమాయుక్తం సర్వాలంకారసంయుతమ్ ౪౫
యాగశాలాం ప్రవిశ్యైవ స్థాపయే * చ్చాత్ర మధ్యమే
దక్షిణే ధాన్యపీఠే తు కుంభం సన్న్యస్య మన్త్రతః ౪౬
దేవం దేవ్యా సుసంస్థాప్య స్నపనం సమ్యగారభేత్
కుమ్భేన నహ సమ్బద్ధకూర్చం సన్న్యస్య మన్త్రతః ౪౭
తండులై ర్వ్రీహిభిర్వాఽథ పంక్తిం కృత్వాఽథ దండవత్
దేవీభ్యాం సహ చేద్విద్వా౯ సహ వా పృథగేవ వా ౪౮
పంక్తిశ్చ కలశం తత్ర పృథక్చేదుత్తమం విదుః
క్షీరం ఘృతం మధు చైవ సిద్ధార్థోదకమక్షతమ్ ౪౯
ఫలోదకకుశోదే చ పూరయేత్కలశేష్వపి
పృథక్ పృథగుపస్నా † నాదాయ స్థండిలోపరి ౫౦
ఉత్తరాది సుసన్న్యస్య ఉపస్నానాంశ్చ దక్షిణే
అధిపానథర్వవేదం చ అశ్వినౌ సామవేదకమ్ ౫౧
‡ వత్సరం తద్యజుర్వేదం వాయుమాదిత్యమప్సరాః ?
కశ్యపం § మరుతం పశ్చాన్మునీం స్తక్షకవాసుకీ ౫౨
ఉపస్నానే ఋతూంశ్చైవ క్రమేణైవ సమర్పయేత్
సంస్నాప్య దేవదేవేశం సమభ్యర్చ్య చ మన్త్రవిత్ ౫౩
'శన్నో దేవీర' భీత్యుక్త్వా 'అగ్న ఆయాహి' మన్త్రితః

* శ్వభ్రే. గ. † సమాదాయ స్థలోపరి. గ. ‡ వత్సరాంశ్చాపి ఋగ్వేదమ్.
§ బృహస్పతిమునీ౯. ?

'అగ్నిమీ' ళేతి చోక్త్వా తు 'పూత స్తస్య' ఇతి బ్రువన్ ౫౪
'ఇమా ఓషధయ' ఇత్యుక్త్వా 'అభి త్వా శూర' ఇత్యపి
'చత్వారి వా'గిత్యుక్త్వా చ సోపస్నానం యథాక్రియమ్ ౫౫
'వారీశ్చతస్రి' ఇత్యుక్త్వా స్నాపయేత్క్రమశో హరిమ్
ద్రవ్యం ప్రతి సమభ్యర్చ్య కుంభం ప్రోక్ష్యైవ మంత్రవిత్ ౫౬
* గంధోదకైః పురః స్నాప్య ప్లోతేన విమృజేత్పునః
శ్వభ్రాదాదాయ దేవేశం వాయవ్యే విష్టరోపరి ౫౭
నవవస్త్రోత్తరీయాద్యైర్భూషణైరపి భూష్య చ
సమభ్యర్చ్య చ దేవేశం కుంభస్థం ప్రభుమవ్యయమ్ ౫౮
తతో 'వేదాహ'మిత్యుక్త్వా శయనం ప్రోక్ష్య మంత్రవిత్
షడ్ద్రోణం శాలిధాన్యం చ తదర్ధం తండులం తిలమ్ ౫౯
ఉపర్యుపరి తదర్ధం చ సమాస్తీర్యోపరి క్రమాత్
అండజం ప్రథమం తల్పం ద్వితీయం ముండజం తథా ౬౦
తృతీయం రోమజం తల్పం చతుర్థం చర్మజం తథా
పంచమం వామజం తల్పం క్రమాదుపర్యుపరి చ ౬౧
సమాస్తీర్య గురుర్ధీమాన్ శ్వేతవస్త్రోపవేష్టనమ్
కృత్వాఽత్ర చోపధానే ద్వే విన్యస్యైవ తతో బుధః ౬౨
పుష్పాక్షతాన్వికీర్యైవ 'వేదాహ' మితి మన్త్రితః
పశ్చాద్దేవం సమాదాయ కుశ్మేన సహితం క్రమాత్ ౬౩
శకునసూక్తం సముచ్చార్య శయ్యావేద్యాం సుమధ్యమే
స్థాప్యైవ దేవం దేవీభ్యాం స్థాపయేద్వైష్ణవం వదన్ ౬౪

---

* అన్యోదకైః K.

సంస్థాప్య పరితో ధీమాన్ మంగలాన్యాయుధాన్యపి
ప్రదక్షిణక్రమేణైవ సన్న్యస్యైవ సమర్చ్య చ ౬౫
కుమ్భవేద్యాం సుసన్న్యస్య పుష్పాద్యైః సమ్యగర్చయేత్
శయనాన్యథవాఽఽస్తీర్య శ్వభ్రాదాదాయ మన్త్రవత్ ౬౬
శయనోపరి సంస్థాప్య కుంభేన సహ పూజయేత్
చూళికాం హేమపాత్రం తు తండులైరాఢకైరపి ౬౭
పూరయిత్వాఽగ్రతో న్యస్య * సౌవర్ణం తాన్తవన్తు వా ?
తస్మిన్నుపరి సన్న్యస్య ఆలయం తత్ప్రదక్షిణమ్ ౬౮
కృత్వైవాభిముఖే న్యస్య పుణ్యాహమపి వాచయేత్
సూత్రోక్తవిధినా విద్వాన్ 'కృణుష్వ పాజ' ఇతి బ్రువన్. ౬౯
'మహాగ్ం ఇన్ద్రో నృ'వేత్యుక్త్వా 'త్రాతార'మితి మన్త్రతః
తథాఽపి 'వాగ్నిరాయుష్మా'నిత్యుక్త్వాఽథ పునర్గురుః ౭౦
'స్వస్తిదా'ఇతి మన్త్రేణ పూర్వహస్తే ప్రదక్షిణమ్
బంధయేన్మతిమాన్ దేవ్యోస్తత్తన్మన్త్రేణ చ క్రమాత్ ౭౧
వామహస్తే చ బధ్నీయాత్తథా కుమ్భే చ మన్త్రతః
ఆచార్య ఋత్విగ్భిః సార్ధం గర్భగేహం ప్రవిశ్య చ ౭౨
న్యస్తకుమ్భాన్ విసృజ్యైవ ధ్రువం సమ్యక్సమర్చ్య చ
స్థాపకైః సహ పూర్వోక్తం పుణ్యాహమపి వాచ్య చ ౭౩
† తతశ్శాలాం ప్రవిశ్యైవ దేవదేవం ప్రణమ్య చ
'యద్వైష్ణవ'మితి మన్త్రేణ దేవీభ్యాం సహ శాయయేత్ ౭౪

---

* అత్ర కౌతుకం విశేష్యం స్యాత్. † తత్రైవ కౌతుకం బద్ధ్వా 'యద్వైష్ణవ' మితి ఋగ్వన్, శావయేచ్ఛయనం పశ్చాద్గర్భగేహస్థపార్శ్వదాన్, తత్తన్మన్త్రం సముచ్చార్య రక్షాం బద్ధ్వాఽథ శాయయేత్. అ.

యద్దిగ్ద్వారం విమానం స్యాత్తద్దిగ్ద్వారం చ మాలికమ్
ఉత్తరాచ్ఛాదనం కృత్వా గలాధస్తాద్విశేషతః 25
తత్రైవ * వేద్యాం దేవస్య పార్శ్వయోః స్నపనోత్సవౌ
శాయయేద్బలిబేరం చ సార్ధం పూర్వోక్తమన్త్రతః 26
తతః ప్రావరణం విద్వాన్ పరితః సమలంకృతమ్
సమాచ్ఛరవేద్యామాస్తీర్య ధాన్యం వస్త్రోపరి క్రమాత్ 27
హేమాదిపాత్రే రత్నాదీన్ న్యస్య సర్వాధిదైవతమ్
అధివాస్య విష్ణుమభ్యర్చ్య నవవస్త్రేణ ఛాదయేత్ 28
యజ్ఞాలయస్య పరితః ప్రాగాద్యం చ యథాక్రమమ్
వేదాన్ తన్త్రపురాణాద్యానధ్యాపనమథాఽచరేత్ 29
స్తోత్రైశ్చ స్తుతిభిశ్చాన్యైః సర్వైర్వాద్యైశ్చ వివిధైరపి
ప్రముఖే గేయనృత్తే చ కారయేద్విధినా బుధః 30

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే కుంభపూజావిధిర్నామ
† సప్తవింశోఽధ్యాయః.

అథాష్టావింశోఽధ్యాయః.

సర్వదేవతార్చనమ్.

అథాతః పరివారాణాం సర్వేషామపి చ క్రమాత్
‡ యథోక్తవిధినా విద్వాన్ హోమాద్యం చ తథా చరేత్. 1

---

* వేద్యాః పార్శ్వే తు శాయయేత్. గ. † షడ్వింశోధ్యాయః. ‡ ఖిలోక్త.

మహావేద్యుపరిష్టాత్తు శివాదీనర్చయేద్బుధః
బ్రహ్మాణం దక్షిణే ధీమానుత్తరే శంకరం తథా. ౨
మార్కండేయం * భృగుం చైవ దక్షిణోత్తరయోరపి
† పూజయేద్విధినా విద్వాన్ ధ్యాత్వా పూర్వోక్తమార్గతః. ౩
ద్వారే ద్వారే చ షడ్దేవాన్ ప్రాగాద్యమభిపూజ్య చ
మణికం చ తథా సన్ధ్యాం ప్రాగ్ద్వారే సమ్యగర్చయేత్. ౪
ఈశం బలీశం వాగ్దేవీమర్కం శక్రం శ్రియం తథా
ఆగ్నేయే పావకం ప్రాచ్యామీశాద్యాన్ పశ్చిమాముఖాన్. ౫
ధామం జగద్భవం దుర్గాం ‡ ధర్మం మన్దం చ రోహిణీమ్
మాతౄంశ్చ దక్షిణే పార్శ్వే పూజయేదుత్తరాముఖాన్, ౬
§ నీలం చైవ మహాకాళీం పురుషం వరుణం క్రమాత్
బుధం జ్యేష్ఠాం చ పుల్లం చ వాయుం వై ప్రాఙ్ముఖాంస్తథా ౭
శుక్రం మునీంశ్చ భృగ్వాదీన్ గంగాం ధన్యం నిశాపతిమ్
పంచభూతాని ¶ శాన్తం చ ప్రాగన్తం దక్షిణాముఖాన్ ౮
సమభ్యర్చ్య చ నృత్తాదీన్ ప్రాగాద్యం చోత్తరాన్తకమ్
వికటం నాగరాజం చ ప్రాగ్ద్వారే క్రమశోఽర్చయేత్ ౯
ద్వారస్యాభిముఖే బాహ్యే అనపాయిగణాన్ క్రమాత్
ధ్యాత్వైవ పూర్వవన్మన్త్రీ పూజయేదష్టవిగ్రహైః ౧౦
యస్యాం దిశి విమానం స్యాద్ద్వారం తత్ర ప్రకల్పితమ్
✠ తత్తద్దిశ్యవసానం స్యాత్ స్థానం తదనపాయినామ్ ౧౧
భూతాది పూజయేత్తత్ర తత్తద్ధ్యానసమాయుతః

---

* చమామ్. గ. † భూమ్యాం చ పూజయేత్. ‡ యమమ్. § నిర్ఋతిం చ.
¶ ప్రాగన్తం దక్షిణాభిముఖాన్ క్రమాత్. ✠ తద్దిగ్ద్వారమ్.

తత్రద్వి * గవసానం చ నామ్నా వై అనపాయినామ్ ౧౨
పశ్చాద్ధోతారమాహూయ వస్త్రాద్యైరభిపూజ్య చ
అధ్వర్యుశ్చ తథా సభ్యే పూర్వవత్పరిషేచనమ్ ౧౩
హుత్వైవ వైష్ణవం పశ్చాద్ధోతరేహి వదేత్ పునః
పశ్చిమాభిముఖస్తిష్ఠన్ హోతా సభ్యస్య పూర్వతః ౧౪
‘అధ్వర్యో దేవ’ తేత్యుక్త్వా పునరాచమ్య పూర్వవత్
‘నమః ప్రవక్త్రే’ ఇత్యాది † పూర్వోక్తం సంప్రశంసయేత్ ౧౫
‘బ్రాహ్మణ భార’ తేత్యన్తముక్త్వైవాగ్నిం పరి ‡ తోష్య చ
బ్రాహ్మణో యజమానశ్చేత్ప్రవరం తస్య శంసయేత్ ౧౬
క్షత్రియశ్చేత్క్రమేణైవ పురోహితప్రవరం వదేత్
పురోహితప్రవరం వాఽథ గురోః ప్రవరమేవ వా ౧౭
విట్ఛూద్రయోః క్రమేణైవం గ్రామశ్చేత్కశ్యపస్య తు
§ హరాత్రిం ప్రశంసయేద్విద్వాన్ గురుప్రవరమేవ ¶ వా ౧౮
‘ఇదం విష్ణుర్విచక్ర’ మేతి తస్యాన్తే పశ్చిమాముఖః
‘ఆయాతు భగవా’ నితి మూర్తిమన్త్రైరనుక్రమాత్ ౧౯
‘విష్ణుమావాహయా’ మితి భూతపర్యన్తమేవ చ
ఆవాహయేత్తథా హోతా చతుర్భిర్మూర్తిభిః క్రమాత్ ౨౦
నిర్వాపం చ తథాఽధ్వర్యుః స్వాహాకారం చ కారయేత్
ప్రజ్వాల్య వైష్ణవం పశ్చాద్యజేద్వ్యాహృతిభిః సహ ౨౧
ఆదౌ నిశ్చిత్య పూజాయాం నవధోక్తం యథాబలమ్

* ద్వారస్థానం. గ. † సూత్రోక్తమ్. ‡ ప్రబోధ్య. ఖ. § ప్రవరమ్. ¶ చ. ఖ.

తథోక్తపరిషదాం కేచిత్కాలే * వా సంప్రశంసయేత్ ౨౨
పరిషిచ్య పూర్వవత్సభ్యం పలాశేధ్మాన్ ఘృతాప్లుతాన్
'నారాయణాయ విద్మే'తి వైష్ణవం జుహుయాత్క్రమాత్ ౨౩
విష్ణోర్నుకాద్యైర్మన్త్రైశ్చ షడ్భిస్తద్వైష్ణవైః సహ
శ్రీసూక్తం చ మహీసూక్తం యజేన్మన్త్రైరనుక్రమాత్ ౨౪
షడ్భిః 'తత్స్వస్తి చ్చే'వేతి మహావ్యాహృతిభిః సహ
పంచవారుణమన్త్రైశ్చ జుహుయాత్తజ్జయాంస్తథా ౨౫
అభ్యాతానాంశ్చ హుత్వాఽన్తే రాష్ట్రభృన్మన్త్రమేవ చ
యద్దేవాద్యైశ్చ కూశ్మాండైస్తత్తద్దేవమనుస్మరన్ ౨౬
'బ్రహ్మ జజ్ఞాన' మిత్యాది 'యే భూ'తేత్యవసానకమ్
ఖిలోక్తం జుహుయాన్మన్త్రాన్ సర్వదైవత్యమేవ చ ౨౭
అథవా తద్విమానోక్తనవమార్గస్థపార్షదాన్
మన్త్రాంస్తాన్ జుహుయాన్మన్త్రీ ఘృతేన విధినా క్రమాత్ ౨౮
వైష్ణవైర్మూర్తిభిశ్చాఽత్ర మన్త్రో యస్య న విద్యతే
జుహుయాత్తస్య తస్యైవ నారాయణమనుస్మరన్ ౨౯
అగ్నిమాహవనీయం చ పరిషిచ్య చ మన్త్రవిత్
వైష్ణవం † నరసూక్తం చ జుహుయాద్దేవమనుస్మరన్ ౩౦
బ్రాహ్మం చ విష్ణుసూక్తం చ అన్వాహార్యం విశేషతః
మధ్యే తు గార్హపత్యస్య ‡ దేవ్యోర్మన్త్రం చ వైష్ణవమ్. ౩౧
రౌద్రమన్త్రద్వయేనాపి కౌబేరం మన్త్రమేవ చ
జుహుయాదావసథ్యాగ్నౌ దశకృత్వోఽథవా పునః ౩౨

* వాచః. గ. † రాత్రి. ‡ దేవదేవస్య మన్త్రితః.

పయోదధిఘృతైర్యుక్తం సలాజం వైష్ణవైరపి
క్రమేణ జుహుయాద్విద్వాన్ సర్వాగ్నౌ ముష్టిమాత్రతః ౩౩
జుహుయాత్పౌండరీకాగ్నావతో దేవాది వైష్ణవమ్
నరసూక్తం విష్ణుసూక్తం పారమాత్మికమేవ చ ౩౪
శ్వేతపద్మదలైర్యుక్తం ఘృతమాప్లుత్య మన్త్రవిత్.
ధ్యాత్వైవ మనసా దేవం జుహుయాత్క్రమశః సుధీః. ౩౫
ఇన్ద్రాదీనాం చ హోమేషు తత్తన్మన్త్రైః పృథక్ పృథక్
ఘృతేన జుహుయాన్మన్త్రీ తత్తద్దేవమనుస్మరన్ ౩౬
సభ్యం చ పౌండరీకం చ సర్వాగ్నిషు వినా బుధః
సూత్రోక్తమన్తహోమం చ జుహుయాత్క్రమశో బుధః ౩౭
అచ్ఛిన్నం రక్షయేదగ్నిం గేయనృత్తాదిభిః క్రమాత్
వేదఘోషసమాయుక్తం రాత్రిశేషం నయేత్క్రమాత్. ౩౮

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే
* పరివారార్చనవిధిర్నామాష్టావింశోఽధ్యాయః.

అథైకోనత్రింశోఽధ్యాయః.

రత్నన్యాసః.

తతః ప్రభాతే ధర్మాత్మా స్నాత్వా స్నానవిధానతః
స్థాపకాద్యైశ్చ సూత్రోక్తసంధ్యోపాసనతర్పణమ్ ౧

---

* సప్తవింశోఽధ్యాయః. గ.

బ్రహ్మయజ్ఞం చ కృత్వైవ యజ్ఞశాలాం ప్రవిశ్య చ
ప్రణమ్య దేవదేవేశం ప్రణవేన ప్రబోధయేత్. ౨
విష్ణుసూక్తం సముచ్చార్య క్రమాదుద్ధాపయేద్ధరిమ్
విమోచ్య వస్త్రమాల్యాదీన్ వస్త్రైర్దైశ్చ విభూషయేత్ ౩
పశ్చాద్రత్నాని చాఽదాయ గర్భగేహం ప్రవిశ్య చ
* వేదాన్తదపటే ధీమాన్ ఖిలోక్తం సన్న్యసేత్సుధీః ౪
సమస్థలం చ కృత్వాఽత్ర ధాన్యాన్యాస్తీర్య మన్త్రతః
ఉదగన్తం నవం వస్త్రం తస్మిన్నుపరి చాస్తరేత్. ౫
యాగశాలాం ప్రవిశ్యాథ దేవదేవస్య సన్నిధౌ
యజమాన ఋత్విజాం చైవ యథోక్తం దక్షిణాం దదేత్. ౬
కటకాంగులీయకాద్యైశ్చ వస్త్రైశ్చ వివిధైరపి
ఆచార్యం పూజయిత్వైవ యజమానోఽథ దైవవత్ ౭
దశనిష్కం చ వా దద్యాత్తోసదకం దేవసన్నిధౌ
దేవపాదస్పృశో భూత్వా జపేయుర్ధ్యానతత్పరాః ౮
శ్రీసూక్తం చ జపేత్పశ్చాత్తత్పాదావనుస్పృశన్.
దేవస్య దక్షిణే పార్శ్వే చోదఙ్ముఖమతః పరమ్ ౯
అల్పదక్షిణయాగస్తద్యజమానస్య నాశనమ్
తస్మాద్యథోక్తం దద్యాత్తం పూజయేద్విధిచోదితమ్ ౧౦
దైవజ్ఞాన్ వైష్ణవానన్యాన్ వేదాధ్యయనపండితాన్
సర్వానన్యాన్ విశేషేణ పూజయేత్సబలాహారకమ్ ౧౧
పశ్చాన్మహూర్తే ధర్మాత్మా యజమానసమన్వితః
మన్త్రిభిః స్థాపకైః సార్ధం 'భూః ప్రప'ద్యేతి మన్త్రతః ౧౨

న్యూనాతిరిక్తం యత్సర్వం గృహాణ పరిపూర్ణకమ్
క్షమస్వేతి ప్రణమ్యైవ కుసుమాంజలిముత్సృజేత్ ౧౩
వాద్యైశ్చ వివిధైః సర్వైర్ధ్వజపింఛాదిభిః సహ
ఆయుధైర్మంగళైశ్చాన్యైర్ధూపదీపసమాయుతమ్. ౧౪
బ్రహ్మఘోషసమాయుక్తం శకునసూక్తసమాయుతమ్
కుంభం సంగృహ్య శిరసా ధారయన్నగ్రతో వ్రజేత్. ౧౫
కౌతుకాదీన్ త్సమాదాయ కుంభస్యానునయేత్క్రమాత్
కృత్వా ప్రదక్షిణం ధామ ప్రవిశేదాలయం పునః ౧౬
బ్రహ్మస్థానే ప్రతిష్ఠాప్య కౌతుకం వైష్ణవేన తు
పార్శ్వయోరుభయోర్దేవ్యౌ స్నాపనం దక్షిణే తతః ౧౭
ఉత్సవం బలిబేరం చ స్థాపయేచ్చోత్తరే తథా
కౌతుకప్రముఖే కుంభం ధాన్యోపరి సలక్షణమ్. ౧౮
సన్న్యస్య దక్షిణే పార్శ్వే చోత్తరాభిముఖో బుధః
స్వస్తికాసనమాస్థాయ ప్రాణాయామం జపేత్పునః ౧౯
ఆత్మసూక్తం జపిత్వాఽన్తే మాతృకాం విధివన్న్యసేత్
ధ్యాయన్ విష్ణుసూక్తం చ నరసూక్తమతః పరమ్ ౨౦
* దేవపాదస్పృశో భూత్వా జపేయుర్ధ్యానసంయుతాః
శ్రీసూక్తం చ జపేత్పశ్చాత్తత్పాదావనుస్పృశన్ ౨౧
ధ్రువస్య దక్షిణే పార్శ్వే స్థిత్వా చోదఙ్ముఖో గురుః
ధ్రువస్య పాదౌ స్పృష్ట్వైవ ధ్రువసూక్తం తథైవ చ ౨౨
నరసూక్తం వైష్ణవం చ దేవ్యోరపి తథైవ చ

* దేవస్య పాదం స్పృష్ట్వైవ ధ్రువసూక్తం తథైవ చ. గ.

పరిషదాం తత్తన్మన్త్రం చ ధ్యాయన్నేవ జపేద్గురుః ౨౩
కుశకూర్చం సమాదాయ చోత్తరాభిముఖో బుధః
అకారం పాదయోర్మధ్యే ఆకారం గుల్ఫయోరపి. ౨౪
ఇకారం జాన్వన్తరే ప్రోక్తం గుహ్యే చాన్యమతః పరమ్
ఉకారం జఠరే పశ్చాదూకారం హృదయేఽపి చ ౨౫
ఋకారం కంఠమూలే తు అన్యం కంఠాగ్ర ఏవ చ
ఌకారం దక్షిణే బాహౌ వామే చాన్యమతః పరమ్. ౨౬
ఏకారమోష్ఠయోర్న్యస్య ఐకారం దన్తయోరపి
ఓకారం నాసికాగ్రే తు ఔకారం దృష్టిమధ్యమే. ౨౭
అంకారం మధ్యమే న్యస్య * సవిసర్గం చ మూర్ధని
నాదయుక్తం సుసన్న్యస్య రాజమన్త్రేణ వేష్టయేత్. ౨౮
అకారం మస్తకే పశ్చాదాకారం ముఖవృత్తకే
ఇకారం దక్షిణే నేత్రే ఈకారం వామనేత్రకే. ౨౯
ఉకారం దక్షిణే కర్ణే వామే చాన్యం తథైవ చ
ఋకారం దక్షిణపుటే నాసికాయాశ్చ వామతః ౩౦
అన్యం తద్గండయోః పశ్చాత్ ఌ ౡ కారౌ క్రమేణ తు
ఏకారముదరే న్యస్య ఐకారం మూర్ధ్ని ఏవ చ ౩౧
దన్తయోరుభయోః పార్శ్వే ఓకారౌకారకౌ తథా
శిరస్యంకారమేవ స్యాజ్జిహ్వాయాం సవిసర్గకమ్. ౩౨
స్వరాన్ క్రమేణ విన్యస్య పశ్చాత్తద్దక్షిణే కరే
† కవర్గమితరే హస్తే చవర్గం సన్ధిషు న్యసేత్ ౩౩

* అవిసర్గస్య క. † కవర్గం దక్షిణే హస్తే చవర్గం వామమేవ చ.

టవర్గం దక్షిణే పాదే వామపాదే తవర్గకమ్
పార్శ్వయోరుభయోః పశ్చాత్పకారద్వయమేవ చ ౩౪
పృష్ఠే బకారం జఠరే భకారం * హృదయే తతః
మకారం కుక్షిమధ్యే తు యకారం బాహుమూలతః ౩౫
రకారం † తు గలే చైవ వామబాహౌ వకారకమ్
‡ పాణినా స్పృశతాధశ్చ శకారం వక్త్రదక్షిణే? ౩౬
వామభాగే షకారం స్యాద్ధృదయాదూర్ధ్వతః క్రమాత్
పరహస్తే విశేషేణ సకారం దక్షిణే పునః ౩౭
హకారమితరే హస్తే స్పృశతా పాణినా బుధః
కూర్చస్యాగ్రేణ చా పశ్చాళ్ళకారం జఠరే న్యసేత్ ౩౮
క్షకారం మస్తకే న్యస్య మూర్ధ్ని చాన్యం న్యసేత్క్రమాత్
వర్ణాధిపాంస్తాన్ ధ్యాత్వైవ § సనాదప్రణవైర్యుతమ్. ౩౯
క్రమేణ విన్యసేత్పశ్చాన్మన్త్రైరంగాన్ త్సుబన్ధయేత్
¶ ఏకాక్షరం సముచ్చార్య మూర్ధ్ని మధ్యే విశేషతః ౪౦
లలాటే 'విశ్వే నిమ'గ్నేతి భ్రువోః 'ప్రాణ' ఇతి క్రమాత్
'వితత్య బాణ'మిత్యుక్త్వా చక్షుషోః శ్రోత్రయోరపి. ౪౧
'త్వం వజ్రభృద్భూ'తేత్యుక్త్వా 'ధాతా' నాసికయోరపి
'ఋచో యజూంషి' జిహ్వాయాం 'స ఏ'షేతి చ దన్తయోః ౪౨

---

* గుద ఏవ చ. గ. † లకారం చ. ‡ పాణిస్పృశం శకారం చ వామభాగే షకారకమ్, సకారం దక్షిణే పాదే హకారం వామపాదకే, శకారం జఠరే న్యస్య క్షకారం మూర్ధ్ని మధ్యమే. § బిందుప్రణవసంయుతమ్. ¶ 'ఏకాక్షరాదిన్యాసం చ తత్త్వన్యాసమతః పరమ్' అష్టాక్షరం తు విన్యస్య ద్వాదశం నామ విన్యసేత్ పశ్చాద్ధ్యాత్వై వ' ఇత్యధికః పాఠః. గ. ఆదర్శే.

హన్వోః ‘స సర్వవే’త్తేతి ఓష్ఠే ‘సామైశ్చ సా’మితి
‘త్వం శ్రీ’తి హృదయే నాభ్యాం ‘మిత్ర’శ్చేతి తతః పరమ్ ౪౩
‘త్వం విష్ణు’రితి గుహ్యే చ జాన్వో‘స్త్వం భూర్భు’వేతి చ
‘య ఏవం నిత్య’ మిత్యుక్త్వా గుల్ఫయోః పాదమధ్యమే ౪౪
‘బుద్ధిమతాం పరాం’ చేతి క్రమేణైవ బుధో న్యసేత్
పశ్చాద్ధ్యాత్వైవ దేవేశం మూర్ధ్ని నాథా చ పాదయోః ౪౫
‘సువర్ణవర్ణా’రిత్యుక్త్వా క్రమాల్లోకాన్ త్సుసన్న్యసేత్
విశ్వరూపం తతో ధ్యాత్వా వాయుబీజేన మన్త్రవిత్. ౪౬
క్రమాల్లోకాన్ త్సంబధ్య బీజమాద్యం హృది న్యసేత్
సర్వదేవమయం తత్ర హేమాంగం సర్వకారణమ్. ౪౭
ఆదిబీజం సుసన్న్యస్య వేష్టయేత్ప్రణవేన తమ్
పార్శ్వయోరుభయోర్ద్వయో స్తథా విన్యస్య మాతృకామ్ ౪౮
తత్తద్బీజం సుసన్న్యస్య హృదయే వేష్టయేత్తథా
ప్రాణాయామం తతః కృత్వా దేవదేవం సమీక్ష్య చ ౪౯
పుష్పాంజలిం విసృజ్యైవ ప్రణమ్యైవానుమాన్య చ
ప్రణమ్య శక్తిం కుమ్భస్థా‘మిదం విష్ణు’రితి బ్రువన్. ౫౦
‘ఆయాతు భగవా’నితి కూర్చేనాదాయ మన్త్రవిత్
కుమ్భాచ్ఛక్తిం ధ్రువే పూర్వం ‘విష్ణుమావాహయామి’ చ ౫౧
* ఇదం జలం మూర్ధ్ని సహ స్రావయేన్మతిమాన్ గురుః
తస్య పీఠస్య పరితః ప్రాచ్యాం పురుషం చ దక్షిణే ౫౨
సత్యం ప్రతీచ్యాం పూర్వోక్తమచ్యుతం చానిరుద్ధకమ్

* ఇదమీషజ్జలం మూర్ధ్ని. ఖ.

ఉత్తరే సమ్యగావాహ్య కపిలాదీన్ యథాక్రమమ్ ౫౩
పుష్పన్యాసోక్తవద్ధీమాన్మూర్త్యా చావాహయేత్క్రమాత్
'శ్రియమావాహయామి'తి పార్శ్వే తద్దక్షిణే తతః ౫౪
మహీం వామే సమావాహ్య ప్రణమ్యైవానుమాన్య చ
మకారం హృదయే న్యస్య బ్రహ్మాణమపి పూర్వవత్ ౫౫
శకారం హృదయే న్యస్య రుద్రమావాహయేత్క్రమాత్
మకారం చ * భృకారం చ హృది మున్యోర్యథాక్రమమ్ ౫౬
సన్న్యస్యైవ చ మూర్త్యా వై మూర్ధ్ని చావాహయేత్క్రమాత్
'సంయుక్తమేత'దిత్యుక్త్వా న్యసేత్సమ్బద్ధకూర్చకమ్. ౫౭
పూర్వోక్తానక్షరాన్ న్యస్య చోక్త్వా వై 'భూరసీ'తి చ
కూర్చం ప్రాగగ్రకం న్యస్య ధ్రువకౌతుకమధ్యమే ౫౮
కౌతుకాదుత్తరాగ్రం చ దక్షిణే స్నపనాన్తరే
ఉత్తరాగ్రముదీచ్యన్తం మధ్యమే చోత్సవస్య తు ౫౯
ఏవం గర్భగృహే చోక్తం కూర్చం నైవాన్యయోస్తయోః
ధ్రువబేరాత్తథా శక్తిం దీపాద్దీపమివ క్రమాత్. ౬౦
కౌతుకే సమ్యగావాహ్య స్నపనే చోత్సవే తతః
ధ్యాయన్నావాహయేద్విద్వాన్ ధ్రువాత్తత్క్రమశః సుధీః ౬౧
యథా వా గార్హపత్యాగ్నేరన్వాహార్యే ప్రణీయతే.
తస్మాదాహవనీయే తు నిత్యమగ్నిః ప్రణీయతే ౬౨
తథైవ కౌతుకాదౌ తు సమ్యగావాహయేద్ధ్రువాత్
ప్రాగాది పరితో వేద్యామింద్రాదీనాం స్వనామతః ౬౩

* భ. గ.

ఆవాహయేత్తథాఽభ్యర్చ్య ధాత్రాదీన్ పార్షదాన్ క్రమాత్
తత్తద్బీజం సుసన్న్యస్య మహాభూతాన్తమేవ చ ౬౪
ఆవాహయేద్గురుర్ధీమాన్ బీజం నైవ స్థలే యది
పాదౌ ప్రక్షాళ్య చాచమ్య గర్భగేహం ప్రవిశ్య చ ౬౫
సమీక్ష్య దేవదేవేశం ప్రణామం కారయేత్తథా.
పుణ్యాహం కారయిత్వాఽన్తే పూజయేదర్చనోక్తవత్
వేదాన్ త్సూత్రపురాణాద్యాన్ క్రమాదధ్యాపయేత్పునః ౬౬
పాయసాన్నం నివేద్యైవ హోమం హుత్వా బలిం దదేత్
* బలిబింబం సమభ్యర్చ్య ఆలయం తత్ప్రదక్షిణమ్ ౬౭
† స్తుత్వా దేవం ప్రణమ్యైవ గురుం పశ్చాత్సుపూజయేత్
స్నపనోక్తక్రమేణైవ తద్రాత్రౌ స్నపనం చరేత్ ౬౮
ప్రతిష్ఠాన్తోత్సవం పశ్చాత్తద్దినస్యాపరాహ్ణతః
ప్రతిష్ఠాయాం చ సంభారం యత్సర్వం గురవే దదేత్ ౬౯
అన్యథా చేద్వినశ్యన్తి నిష్ఫలం స్యాన్న సంశయః
అనుపయుక్తద్రవ్యాణి పిదధ్యాదవటే సుధీః ౭౦
అశక్యం తత్ఫలం వక్తుం మయా చాప్యమరైరపి
వైకుంఠస్యాధిపో భూత్వా సాయూప్యం తత్స్వయం లభేత్ ౭౧

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే ‡ధ్రువబేరప్రతిష్ఠా విధిర్నామ
ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

---

* గ. ఆదర్శేఽధికః పాఠః. † కృత్వా. ‡ మహాప్రతిష్ఠా విధిర్నామాష్టావింశోఽధ్యాయః.

అథ త్రింశోఽధ్యాయః.

(శ్రీభూమ్యోః ప్రతిష్ఠా.)

* అథ దేవ్యోః శ్రియో భూమ్యాః స్థాపనావిధిముత్తమమ్
పృథక్ పృథక్ ప్రవక్ష్యామి పూర్వం దేవే ప్రతిష్ఠితే ౧
దేవీయుక్తమయుక్తం వా కౌతుకం స్థాపయేద్బుధః
ఔత్సవం చ విశేషేణ దేవీభ్యాం స్థాపయేత్సహ ౨
తద్గ్రామస్యాభివృద్ధ్యర్థముత్సవార్థం విశేషతః
యద్ద్రవ్యేణ కృతో దేవో దేవ్యా తేనైవ కారయేత్ ౩
స్థానకే స్థానకే దేవ్యా చాసనే వాఽథ కేచన
ధ్రువం తదాసనం స్యాచ్చేదౌత్సవం స్థానకం తథా ౪
కుర్యాదత్ర చ దేవ్యోస్తు ధ్రువోక్తం చాసనం భవేత్
పూర్వోక్తేనైవ మార్గేణ కారయేద్విధివత్సుధీః ౫
అంకురానర్పయిత్వైవ ప్రముఖే దక్షిణేఽథవా
యాగశాలాం చ సంకల్ప్య భూషయేత్సమలంకృతమ్ ౬
సభ్యం తన్మధ్యపంక్తౌ తు కృత్వా శ్రామణకాగ్నివత్
దక్షిణే ధర్మపంక్తౌ తు బింబాధ్యర్ధప్రమాణతః ౭
వేదిం కృత్వాఽథ తత్ప్రాచ్యాం కుండమౌపాసనం † క్రమాత్
కృత్వా శ్వభ్రం చ తత్ప్రాచ్యాం పూర్వోక్తేన ప్రమాణతః ౮
సోమపంక్తౌ తు భూమ్యర్థం కారయేచ్ఛయనం బుధః
ప్రాచ్యామౌపాసనం తద్వత్ప్రాచ్యాం తచ్ఛ్వభ్రమాచరేత్ ౯

---

† తథా. ఖ.

అధివాసగతే దేవ్యా సమాదాయ చ పూర్వవత్
పశ్చిమే యాగశాలాయాం * ప్రాఙ్ముఖే స్థాపయేత్క్రమాత్ ౧౦
వాస్తుహోమం చ పూర్వోక్తం కృత్వా శుద్ధిం చ పూర్వవత్
సమభ్యుక్ష్య చ సర్వేషు అగ్నిం సంసాధయేత్క్రమాత్ ౧౧
సంగృహ్య పూర్వవత్కుంభే సంసాధ్య చ పృథక్ పృథక్
సప్తభిః కలశైర్ధీమాన్ సంస్నాప్యైవ చ పూర్వవత్ ౧౨
శయనాని తథాఽఽస్తీర్య శయ్యావేద్యాం పృథక్ పృథక్
తయోః సంస్నాప్య పూర్వోక్తం దేవ్యా కుంభం సమాయుతమ్. ౧౩
ప్రతిసరం బన్ధయిత్వాఽన్తే ప్రాక్ఛిరశ్శాయయేత్క్రమాత్
ఉత్తరాచ్ఛాదనం కృత్వా పరితః ప్రావరణం చరేత్. ౧౪
వేద్యాముపరి సంపూజ్య జయాదీః క్రమశస్సుధీః
హౌత్రం ప్రశంస్య పూర్వోక్తం తత్తదావాసనద్వయే. ౧౫
దేవ్యోస్తన్మూర్తిమన్త్రేణ జయాదీశ్చావాహయేత్క్రమాత్
క్రమేణైవ చ నిర్వాప్య స్వాహాకారం చ కారయేత్. ౧౬
దక్షిణే చాఽగ్నికుండే తు శ్రీసూక్తం † వైష్ణవం యజేత్
జయాదిమూర్తిమన్త్రైశ్చ హుత్వా సమ్యక్సరక్షయేత్. ౧౭
ఉత్తరే చాగ్నికుండే తు మహీసూక్తం చ వైష్ణవమ్
జయాదిమూర్తిమన్త్రైశ్చ హుత్వా వ్యాహృతిభిః సహ. ౧౮
సభ్యాగ్నౌ సర్వదైవత్యం శాన్తిం హుత్వా చ పూర్వవత్
సంరక్షేత్పూర్వవత్సభ్యం నిశాశేషం నయేత్క్రమాత్. ౧౯
స్నాత్వా ప్రభాతే పూర్వోక్తం యాగశాలాం ప్రవిశ్య చ

* పశ్చిముఖే. ఖ. † వైష్ణవైర్యుతమ్. క.

ఉత్థాప్య చాన్యవస్త్రైస్తైరలంకృత్యైవ పూర్వవత్. ౨౦
గురుం సంపూజ్య పూర్వోక్తం విసృజ్యాగ్నిం తథైవ చ
తావగ్ని సమ్యగాదాయ సభ్యాగ్నౌ యోజయేత్క్రమాత్. ౨౧
అన్తహోమం చ హుత్వాఽన్తే అగ్నిం సమ్యక్ప్రగృహ్య చ
ఔపాసనాగ్నౌ సంయోజ్య శాన్తిశ్చాత్ర సుహూయతే ౨౨
ముహూర్తే శుభోదయే ప్రాప్తే కుంభం సంగృహ్య పూర్వవత్
దేవ్యోశ్చానుగతే పశ్చాద్గర్భగేహం ప్రవిశ్య చ ౨౩
కౌతుకాభిముఖే కుమ్భే సన్న్యస్య స్థండిలోపరి
తత్తన్మన్త్రేణ దేవ్యా చ పార్శ్వయోర్దక్షవామయోః ౨౪
కౌతుకస్య తు పూర్వోక్తం తత్తత్సూక్తం జపేద్గురుః
అక్షరాన్ పూర్వవన్న్యస్య దేవ్యోశ్చైవాచలే తథా. ౨౫
పూర్వం సమ్యక్సమావాహ్య దీపాద్దీపమివ క్రమాత్
ఆవాహయేత్క్రమాదేవం పుణ్యాహమపి వాచయేత్ ౨౬
అర్చనోక్తక్రమేణైవ దేవీభ్యాం సహ చావ్యయమ్
సమభ్యర్చ్య చ పూర్వోక్తం హవిః సమ్యఙ్నివేదయేత్ ౨౭
సహితం రహితం వాఽథ దేవీభ్యాం చ విశేషతః
స్నాపనం బలిబేరం చ కారయేత్కర్తురిచ్ఛయా ౨౮
సంభవేద్యది జీర్ణాదిదోషే బిమ్బే తు కౌతుకే
వినైవ దేవ్యా తం త్యక్త్వా శక్తిముద్వాస్య పూర్వవత్. ౨౯
గురులాఘవ * మాలోక్య దోషాణాం శాస్త్రవిత్తమః
యది దోషో గురుర్ధీమాన్ సన్త్యజేత్ప్రతిమాం తథా ౩౦
సన్ధానయోగ్యప్రతిమాం న త్యజేన్మతిమాంస్తథా

*ఆలోచ్య. ఖ.

(యది)త్యజేచ్చేత్ప్రతిమాం మోహాత్పాపీయాన్ భవతి ధ్రువమ్. ౩౧
కృత్వా బేరం తతః పశ్చాత్ ధ్రువాదిషు తథైవ చ
యద్ద్రవ్యేణ కృతం పూర్వం తద్ద్రవ్యేణ చ కారయేత్. ౩౨
అత్యున్మేషణమారభ్య దేవీభ్యాం సహ మన్త్రవిత్
న వివాహక్రమశ్చాత్ర స్థాపయేత్పూర్వవత్సుధీః. ౩౩
బహుబేరేషు సర్వేషు తత్త్యజేద్దోషదం తు యత్
కృత్వా బేరం పునస్తస్మాచ్ఛిష్టైస్సార్ధం తు పూజయేత్. ౩౪
చోరైరపహృతం బేరం సంభవేద్యది తత్స్వయమ్
న త్యజేత్పూర్వవద్ధీమాన్ పశ్చాదన్యే ప్రతిష్ఠితే. ౩౫
స్థానాదన్యత్ర సంస్థాప్య యథాలాభం సమర్చయేత్
దేవ్యా తత్కౌతుకం నైవ యది. ౩౬
కారయిత్వా స పూర్వోక్తం దేవ్యా తు స్థాపయేద్బుధః
ఏవం ప్రతిష్ఠితే దేవ్యా సంభవేతాం చ తే యది ౩౭
దోషహీనే యది తథా తాభ్యాం సార్ధం చ పూజయేత్
సర్వత్ర తుల్యం ప్రాధాన్యం తదేకైకతయా తయోః ౩౮
తాభ్యాం తత్పూర్వదేవీభ్యాం పూజయేత్సహ కౌతుకమ్
పాణిగ్రహణమార్గం చ ప్రవక్ష్యామి హరేర్బుధాః. ౩౯
సాయమర్చావసానే తు దేవ్యా సమ్యక్ ప్రణమ్య చ
విప్రశ్చేద్యజమానస్తద్దేవ్యా చాత్మగృహే తథా. ౪౦
సమానీయ సుసంస్థాప్య పూజయేద్గురుణాఽత్ర వై
పృథక్ పృథక్ గృహే వాఽథ చాలయే వా మనోరమే. ౪౧
పూర్వవద్యాగశాలాం చ సమలంకృత్య మంగలమ్

నిర్గమద్వారపార్శ్వే తద్వీథిశ్చాపి విశోధ్య చ ౪౨
క్రముకైర్నాళికేరైర్వా యాజ్ఞికైర్వా మనోరమైః
అర్ధ్యర్ధదండమానేన డోలాయా ఉదయం చరేత్ ౪౩
డోలాయా దక్షిణే స్థాప్య శ్రీదేవ్యర్థం విశేషతః
మహ్యర్థం వామతః స్థాప్య చాగ్రాన్ సుబన్ధయేత్ ౪౪
అవసథ్యోపమం ? చాగ్రం సమాబధ్య చ రజ్జునా
కుశపాశేన వా ధీమాన్ నాళికేరోద్భవేన వా ౪౫
తస్మిన్ శేషం సమభ్యర్చ్య యుక్త్యా లంబసమాయుతమ్
శ్రియే జాతేతి చ తౌ తు బన్ధరేత్సాదృఢం నయేత్ ౪౬
శేషం తదాసనే పూజ్యం భూషయేత్తమలం కృతమ్
స్తమ్భేషు దర్భమాలాం చ వేష్టయేత్తత్ప్రదక్షిణమ్ ౪౭
చమ్పకోత్పలమాలాం చ రజ్జ్వా తాం వేష్టయేత్క్రమాత్
గోమయేనోపలిప్యైవ పంచవర్ణైరలంకృతమ్ ౪౮
కృత్వా తయోశ్చ పరితో జయాదీనర్చయేత్క్రమాత్
శుభే ముహూర్తే సంప్రాప్తే దేవదేవం ప్రణమ్య చ ౪౯
గంధోదకైః సుసంస్నాప్య భూషయేత్సమలంకృతమ్
అభ్యర్చ్య కౌతుకం బద్ధ్వా దేవదేవం ప్రణమ్య చ ౫౦
రథే వా శిబికాయాం వా అశ్వే వా డోలకేఽథవా
ఆరోప్య పూర్వవద్ధీమాన్ సర్వాలంకారసంయుతమ్ ౫౧
శంఖకాహళసంయుక్తం నృత్తగేయసమాయుతమ్
స్తోత్రధ్వనిసమాయుక్తం స్వస్తిఘోషసమాయుతమ్ ౫౨
సమ్యాభరైః సకలైః సార్ధం పుష్పవృష్టిసమాయుతమ్

తురగైశ్చ గజైశ్చాన్యైః సార్ధం దీప్తైస్సమావృతమ్ ౫౩
రాజవద్దేవమానీయ డోలాయాం సంప్రవేశయేత్
* పశ్చాద్దేవ్యౌ సమాదాయ పూర్వస్థానే నివేశయేత్ ౫౪
యజమానః పత్నిభిః సార్ధం పశ్చాద్దేవం ప్రణమ్య చ
క్షీరేణ పాదౌ ప్రక్షాళ్య కుసుమాంజలిముత్సృజేత్ ౫౫
ఆర్తి నీరాజనం దత్త్వా ప్రణమ్యైవానుమాన్య చ
భక్తైః సర్వజనైః సార్ధం గృహం తత్సంప్రవేశయేత్ ౫౬
ఆఘార్య దక్షిణే పార్శ్వే విష్టరే సమలంకృతే
సంస్థాప్య దేవదేవేశం ప్రాఙ్ముఖం రాజవద్గురుః ౫౭
యజమానః పత్నిభిః సార్ధం ప్రణమ్యైవానుమాన్య చ
తద్వైఖానససూత్రోక్తం మధుపర్కం చ దాపయేత్ ౫౮
జలప్రదానమారభ్య యావత్తద్ధ్రువదర్శనమ్
సూత్రోక్తవిధినా తావత్కారయేద్విశ్వతః క్రియాః. ౫౯
గోత్రం తద్దేవదేవస్య గురుగోత్రేణ కల్ప్య చ
దేవ్యోస్తద్యజమానస్య గోత్రేణైవ ప్రదాపయేత్. ౬౦
రాజా చేద్యజమానస్తు స్వామిగోత్రేణ మన్త్రవిత్
విట్శూద్రౌ చేద్యజమానః స్వామిహస్తేన దాపయేత్. ౬౧
విశేషోఽయమితి ప్రోక్తః శిష్టం సూత్రోక్తమార్గతః
కారయేద్విధినా పశ్చాద్గురుం సమ్యక్ ప్రపూజయేత్. ౬౨

---

* పశ్చాద్దేవ్యౌ సమాదాయ తత్తద్వ్యక్తం చ డోలయోః, ఆరోప్య తత్తత్స్వాన్తేన రాజకం నైవ భావయన్, సన్నిధౌ దేవదేవస్య ఛందసామం ప్రశంస్య చ ? పశ్చాద్దేవ్యౌ సమాదాయ పూర్వస్థానే సుసన్న్యసేత్. గ.

తద్విష్ణోః స్థాపనాగ్నిం చ సమాదాయ చ మన్త్రతః
ద్విధాకృత్య చ సర్వాంగే శ్రియర్థం హోమమాచరేత్. ౬౩
మహ్యర్థం చాహరేద్వామే ప్రగృహ్యాత్ర గృహే న్యసేత్
క్రియావసానే పూర్వోక్తమగ్నిం సమ్యక్ప్రగృహ్య చ ౬౪
* పచనాలయే చ పూర్వోక్తే సంస్థాప్యాగ్నిం సురక్షయేత్
తతః ప్రభృతి నిత్యాగ్నౌ పూర్వోక్తం హోమమాచరేత్, ౬౫
ధ్రువసన్దర్శనాన్తాం చ క్రియామత్ర సమాప్య చ
ఆచార్యదక్షిణాం దత్వా పుణ్యాహమపి వాచయేత్. ౬౬
దేవీభ్యాం సహ దేవేశం వైవాహికగృహే తథా
శుద్ధస్నానోక్తమార్గేణ గన్ధోదైరభిషేచయేత్, ౬౭
అన్యాఽసనే సమారోప్య వస్త్రాద్యైరభిభూష్య చ
అష్టోపచారైరభ్యర్చ్య రాజవద్విగ్రహైరపి ౬౮
హవిఃపాకోక్తమార్గేణ ఋత్విగ్భిః పాచితౌదనమ్
యథాశక్తి నివేద్యాత్ర షడ్ద్రోణాదధికం పరమ్. ౬౯
ప్రభూతం వా గృహే చాత్ర ముఖవాసం ప్రదాయ చ
స్త్రీగణైః సార్ధమవ్యగ్రమగ్నిం సమ్యక్ ప్రగృహ్య చ ౭౦
సర్వాలంకారసంయుక్తం సర్వవాద్యసమాయుతమ్
గ్రామం ప్రదక్షిణం కృత్వా చాఽలయం సంప్రవేశయేత్. ౭౧
† దేవయానే ద్విజైః స్పృష్టే పాణిగ్రహణకర్మణి
యది ‡ తేనాఽస్తి దోషశ్చ తేనైవ చ సముద్భవః ౭౨
ప్రవిశ్య మన్దిరం పశ్చాత్సంస్నాప్యైవ చ పూర్వవత్
జీవస్థానే ప్రతిష్ఠాప్య హవిః సమ్యఙ్నివేదయేత్. ౭౩

* పూర్వోక్తమ్. గ. † అన్యసూత్రీ. గ. ‡ తతాస్తి.

వివాహోత్సవమేవం తత్కృతం యేన సలక్షణమ్
తస్య జన్మకృతం పాపం తత్ క్షణాదేవ నశ్యతి ౭౪

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే శ్రీభూమిస్థాపన విధిర్నామ
త్రింశోఽధ్యాయః.

అష్టైకత్రింశోఽధ్యాయః.

స్నపనాదీనాం పృథక్ ప్రతిష్ఠా.

పృథక్ప్రతిష్ఠామార్గం చ స్నాపనోత్సవయోరపి
బలిబిమ్బస్య వక్ష్యామి శృణుధ్వం మునిసత్తమాః ౧
పూర్వోక్తేన విధానేన బిమ్బం కృత్వా సలక్షణమ్
కర్తుశ్చాప్యనుకూలర్క్షే తద్దినాత్పూర్వమేవ చ ౨
అంకురానర్పయిత్వైవ సంభారానపి సంభరేత్
యాగశాలాం తథా కృత్వా భూషయేద్విధిచోదితమ్ ౩
త్రయాణామపి బిమ్బానాం సహ చేత్ స్థాపనం బుధాః
అక్షిమోచనహోమాద్యావేకాగ్నౌ కారయేత్తథా ౪
గవాదిదర్శనద్రవ్యం దర్శయిత్వా పృథక్ పృథక్
యథోక్తమధివాసం త * ద్బిమ్బశుద్ధ్యర్థమాచరేత్ ౫
సహైకకుమ్భే దేవానాం త్రయాణాం చాపి పూర్వవత్

---

* కేర. ఖ.

సాధయిత్వా ధ్రువాచ్ఛక్తిం దీపాద్దీపమివ క్రమాత్ ౭
గురూపదేశమార్గేణ కుమ్భేఽమ్భసి తథా బుధః
సమావాహ్య సమభ్యర్చ్య ప్రణామమపి కారయేత్ ౮
అబ్జేన సార్ధం పంచాగ్నీన్ కృత్వా పూర్వోక్తమార్గతః
తథా హోమం తథా చాన్యాన్ కారయేత్ పూర్వవత్సుధీః ౯
సప్తభిః కలశైర్దేవాన్ త్సంస్నాప్యైవ పృథక్ పృథక్
తత్రైవ వేద్యాం పూర్వోక్తం ధాన్యోపరి పృథక్ పృథక్
అండజాదీంస్తథాఽఽస్తీర్య దేవాన్ త్సంస్థాపయేత్క్రమాత్
కుమ్భేన సార్ధం దీపాంశ్చ పూజయేదష్టవిగ్రహైః ౧౦
తథా ప్రతిసరం బద్ధ్వా శాయయిత్వా యథాక్రమమ్
హకాత్రిం ప్రశంస్య పూర్వోక్తమూర్తిమన్త్రాన్ విశేషతః ౧౧
గంగాధరాన్తమావాహ్య జుష్టాకారాహుతీ తథా
హోమావసానే పూర్వోక్తం రాత్రిశేషం నయేత్క్రమాత్ ౧౨
స్నాత్వా ప్రభాతే ధర్మాత్మా దేవానుత్థాప్య పూర్వవత్
నిర్మాల్యం సంవ్యపోహ్యైవ పూజయేదష్టవిగ్రహైః ౧౩
ప్రవిశ్యాభ్యన్తరం పీఠే రత్నాన్విన్యస్య పూర్వవత్
విసృజ్యాగ్నిం తథా ధీమాన్ నిత్యాగ్నౌ స్థాపయేత్క్రమాత్. ౧౪
యజమానో గురుం పూజ్య సోదకం దక్షిణాం దదేత్
ప్రణమ్యైవ గురుం పశ్చాత్తం యాచేత్ స్థాపనాయ వై. ౧౫
తతః కుమ్భం సమాదాయ శిరస్సైవ వహేన్ గురుః
తతోఽను స్థాపకా దేవానాదాయైవ ప్రదక్షిణమ్. ౧౬
మన్దిరం చ తథా కృత్వా గర్భగేహం ప్రవిశ్య చ

ధ్రువాగ్రే స్థండిలే కుమ్భం సన్న్యస్యైవ తపోధనాః ౧౭
వ్యసేయుః పూర్వవద్దేవాం స్తత్తత్ స్థానే విశేషతః
కుమ్భాచ్ఛక్తిం సమాదాయ ధ్రువబేరే చ పూర్వవత్. ౧౮
సమావాహ్య ధ్రువాచ్ఛక్తిం స్నాపనే చోత్సవే తతః
బలిబేరే సమావాహ్య క్రమేణైవ తథాఽర్చయేత్. ౧౯
అన్యత్సర్వం చ పూర్వోక్తం విశేషోఽయం క్రమాద్బుధః
స్నాపనే స్నపనం కుర్యాదుత్సవే చోత్సవం చరేత్. ౨౦
తత్కాలే బలిబేరే చ నిత్యోత్సవమథాఽచరేత్
ఏవం యః కురుతే భక్త్యా విష్ణులోకం స గచ్ఛతి ౨౧

పంచప్రతిష్ఠావిధిః.

పంచప్రతిష్ఠాకాలం చ ప్రవక్ష్యామి తపోధనాః
భూమిం సమ్యక్పరీక్ష్యైవ కర్షణం కారయేద్యథా ౨౨
ప్రాసాదం కల్పయిత్వాఽత్ర ద్వారస్థానస్య దక్షిణే
భూమ్యామధస్తాద్విధివద్విశేషేణోపవర్గతః? ౨౩
ప్రథమేష్టకానాం విన్యాసకాలం స్థానమిదం బుధాః
పశ్చాద్యథోక్తం విధినా గర్భం సంసాద్య మన్త్రవిత్ ౨౪
తే వా కంఠాన్తే పట్టికాన్తరే
ద్వారస్థాపనకాలే వా స్థాపయేద్గర్భభాజనమ్. ౨౫
తతో ధీమానాలయస్యావసానకే
శిష్టమంగం చ దేవాద్యం క్రమశస్తతః ౨౬
సమాలోక్య సుసంస్థాప్య స్థూపికీలం తతో బుధః
స్థాపయిత్వా యథాన్యాయం సుధావర్ణం చ లేపయేత్. ౨౭

ప్రథమం చేష్టకాన్యాసం గర్భన్యాసమతః పరమ్
పునశ్శూలం సుసంస్థాప్య ప్రతిష్ఠాం పునరాచరేత్. ౨౮
అథో మూర్ధేష్టకాన్యాసం కృత్వా చైవం ద్విజోత్తమాః
క్రమం పంచప్రతిష్ఠాయాం సామ్మృతే తు విశేషతః ౨౯
హారకం చేద్విశేషేణ ప్రథమే చేష్టకాం క్రమాత్
స్థాపయిత్వా తతో గర్భం పశ్చాన్మూర్ధేష్టకాం పునః. ౩౦
తతః శూలం సుసంస్థాప్య వర్ణేనైవానులిప్య చ
ధ్రువం తత్కౌతుకాద్యైశ్చ స్థాపయేద్ధారకే బుధః ౩౧
ఆది * మధ్యావసానే తు స్థాపయేచ్చేద్ధ్రువార్చనమ్
ధ్రువాన్తే జాతివర్గాన్తే స్థాపయేత్సహ కౌతుకే ౩౨
నిశ్చిత్య విధినా పూర్వం ప్రాసాదం కర్తురిచ్ఛయా
బాలస్థానం చ తస్యోక్తే స్థానే కృత్వా సలక్షణమ్ ౩౩
బాలబిమ్బం చ సంగృహ్య ప్రతిష్ఠాప్య యథావిధి
పశ్చాత్ప్రతిష్ఠాం కృత్వాఽన్తే ప్రతిమాం త్వరితో గురుః ౩౪
తతో బాలగృహాద్దేవం మూలధామని పూర్వవత్
కృత్వా యత్ స్థాపితం చైవ సామ్మృతం త్వితి తద్విదుః ౩౫
అశక్తః కౌతుకాద్యైశ్చ మూలధామని శాస్త్రవిత్
ప్రతిష్ఠా యత్కృతా తత్తు హారకం చేతి కథ్యతే. ౩౬
తయోస్తు సామ్మృతం ముఖ్యం గౌణం తద్ధారకం విదుః
తతో ధ్రువార్చాభేదోఽపి సామాన్యం స్యాద్విశేషతః ౩౭
బలయుగ్యజమానేచ్ఛా సర్వశాస్త్రేషు సర్వధా

* వర్గః ఖ.

కర్తు శాస్త్రమాత్రం ప్రగృహ్య చ ౩౮

ద్వితలస్థాపనామార్గం ప్రవక్ష్యామి తపోధనాః
ధామ వాసాధికారోక్తం కృత్వాఽలంకారసంయుతమ్ ౩౯
ఆదౌ భోగాసనం స్థాప్య ద్వితీయే
ద్వితీయే స్థానకం స్థాప్య పూజయేత్కర్తురిచ్ఛయా ౪౦
యోగభోగాదిమార్గేషు చైకమార్గేణ మన్త్రవిత్
ధ్రువబేరాణి పూర్వోక్తం కారయేత్తత్తలార్హకమ్ ౪౧
బహుభూమివిమానత్వాత్సామ్యతే తు విశేషతః
ప్రస్తరస్యావసానం స్యాత్తలస్య చ తలస్య చ ౪౨
తస్మాత్తత్తద్గృహే ధీమాన్ కాలే తత్తద్ధ్రువం తథా
స్థాపయిత్వా తలం చాన్యం కారయేచ్ఛాదితే సతి ౪౩
ధ్రువాణి తద్విమానేషు తలంప్రతి తలంప్రతి
స్థాపయేల్లఘుబేరాణి చోర్ధ్వే చోర్ధ్వే విశేషతః ౪౪
విపరీతేఽప్యనర్థః స్యాదాదావేవ శిలామయమ్
దారు ద్వితీయే సంస్థాప్య తృతీయే శూలమేవ వా ౪౫
చతుర్థే మృణ్మయం ప్రోక్తం ధ్రువమన్యేషు లోహజమ్
అథవా సర్వతః శూలం స్థాపయేద్విధిచోదితమ్ ౪౬
పూర్వోక్తేన విధానేన వర్ణైర్వానులిప్య చ
ప్రతిష్ఠోక్తవిధానేన ప్రతిష్ఠామారభేత్క్రమాత్ ౪౭
యథోక్తదివసే ధీమాంస్తలం ప్రతి తలంప్రతి

అంకురానర్పయిత్వైవ సంభారానపి సంభరేత్ ४౮
తథాఽక్షిమోచనం కృత్వా అధివాస్య తథైవ చ
ప్రముఖే యాగశాలాం చ ఆదిభూమేశ్చ పూర్వవత్ ४౯
తస్య పశ్చిమభాగే తు ద్వితలార్థం సమాచరేత్
తస్య పశ్చిమభాగే తు తథైవ త్రితలాయ చ ౫౦
యాగశాలామలంకారం పూర్వవత్కారయేద్యథా
తేషాం మధ్యేషు వేదిం చ పూర్వవత్కారయేత్తథా ౫౧
తత్తద్వేద్యాశ్చ పరితశ్చాగ్నికుండాని పూర్వవత్
ప్రత్యేకమపి దేవానామాలోక్య వరయేద్యథా ౫౨
ఋత్విజశ్చ తథా ధీమానాలయస్యోత్తరే తతః
వాస్తుహోమం తథైశాగ్నౌ చలానామపి సర్వశః ౫౩
హుత్వా తథైవ సంశోధ్య సర్వాగ్నౌ హోమమాచరేత్
ఆచార్యశ్చ తథా కుమ్భాన్ సంసాధ్య విధినా తతః ౫४
సంస్నాప్య కలశైర్దేవాన్ కౌతుకం బన్ధయేత్తథా
హస్తాత్రం ప్రశంస్య పూర్వోక్తమాదిభూమౌ విశేషతః ౫౫
ఆవాహ్య పార్షదాన్ సర్వాన్నిరుప్యాజ్యాహుతిం తథా
వీశామిశాభ్యాం సార్ధం వై ముఖపాల్యస్తమన్యయోః ౫౬
ఆవాహయేద్విశేషోఽయం శిష్టం పూర్వవదాచరేత్
ప్రభాతే దేవానుద్ధాప్య సుముహూర్తే శుభోదయే ౫౭
ఆచార్యాన్ సంప్రపూజ్యైవ వైష్ణవాంశ్చైవ పూజయేత్
తత్తద్గర్భగృహే దేవాన్ త్సంస్థాప్యైవ చ పూర్వవత్ ౫౮

సమావాహ్యైవ పూర్వోక్తం సమభ్యర్చ్య నివేదయేత్
ద్వితలాదౌ విశేషేణ బ్రహ్మాదీన్ వైష్ణవాన్తకమ్ ౫౯
పీఠామితాభ్యాం సప్తదశ పూజయేత్తాం స్తలే తలే
సర్వానాదౌ తలే విద్వాన్ పరివారాన్త్సమర్చయేత్ ౬౦
స్నపనోత్సవాది సర్వాణి బల్యుద్ధరణమేవ వా
నైమిత్తికాని సర్వాణి కుర్యాదాదితలే తథా. ౬౧
కారయేన్నిత్యకర్మాణి తలేష్వన్యేషు పూర్వవత్
విభవే సతి తృతీయాదౌ తలంప్రతి తలంప్రతి. ౬౨
నిత్యస్నానం చరేద్విద్వాన్ నిత్యమాదౌ తు వా చరేత్
బహుభూమివిమానే తు కర్తరి త్వరితే సతి ౬౩
స్థలావసానం వా తత్తత్ స్థాపయేత్కౌతుకైః సహ
తలమన్యం సముద్దిశ్య బాలస్థానే ప్రపూజయేత్ ౬౪
అకృతే బాలస్థానే చ హేతునా యేన కేనచిత్
ముఖమండపవామాంశే స్థాపయేదితి కేచన ౬౫
స్థలేఽన్యస్మిన్ స్థాపితం చేద్బాలాన్మూలాలయే తథా
క్రియామా (మ) ద్యైవ పూర్వోక్తం యజమానే త్వరితే సతి ౬౬
కాలాపేక్షాం వినా ధీమాన్ స్థలాన్తం యావదత్ర వై
ఏకైకం స్థాపయే * త్తేషాం దోషో నాస్తి న సంశయః ౬౭
సర్వశాస్త్రేషు దేవార్థం యజమానస్య యత్ప్రియమ్
తత్ప్రియం వాఽచరేత్తేన గురుః ఖలు న దోషదః ౬౮
యావత్సమాప్తి శిరసస్తావన్మూర్ధేష్టకాం తథా

• లేద. ఖ.

స్థూపికీలం తథా స్థాప్య సుధాకర్మాణి కారయేత్ ౭౯
విమానస్థాపనోక్తేన స్థాపయేత్పూర్వవత్తతః
ధ్రువాణి పూర్వం సంస్థాప్య పునర్మూర్తేష్టకాం న్యసేత్ ౭౦

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే స్నపనాదీనాం పృథక్ప్రతిష్ఠా విధిర్నామ ఏకత్రింశోఽధ్యాయః.

అథ ద్వాత్రింశోఽధ్యాయః.

(భగవదర్చనవిధిః.)

అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి దేవేశస్యార్చనాక్రమమ్
పూజకః ప్రాతరుత్థాయ దేవేశం మనసా స్మరన్ ౧
సూత్రోక్తేన విధానేన స్నాత్వా సన్ధ్యాముపాస్య చ
ప్రతద్విష్ణుః స్తవేత్యుక్త్వా గత్వా దేవాలయం పునః ౨
ప్రణామం కారయేత్పూర్వం విమానం పూర్వమన్త్రతః
విమానం ప్రదక్షిణం కృత్వా పరిథమావరణే ద్వయమ్ ౩
అస్తి చేచ్ఛాన్తభవనం తదన్తర్మణ్డలేఽర్చకః
న కుర్యాత్ప్రదక్షిణం చాత్ర నాస్తి చేదథవా చరేత్ ౪
సన్ధ్యాకాలం వినాఽన్యత్ర పూజకశ్చాన్యభక్తకః
న లంఘయేద్విమానస్య * ఛాయాం చేద్వ్యర్థకృత్. ౫

* ఛాయామాత్మ, ఖ.

సాయం ప్రాతస్తు సంధ్యాయాం హారేద్ధామప్రదక్షిణే
ఫలం వక్తుమశక్యం తన్మయా చ బ్రహ్మణాఽపి చ ౭
ప్రదక్షిణద్వయం కృత్వా విమలం సంప్రణమ్య చ
యంత్రికాం చ సమాదాయ 'నిరస్తం రక్ష' ఇతి బ్రువన్. ౮
'హిరణ్యపాణి'మిత్యుక్త్వా కవాటే మోచయేత్క్రమాత్
'దివం విష్ణు'రితి మన్త్రేణ చోద్ఘాటనమథాఽచరేత్. ౯
తేనైవాన్తః ప్రవిశ్యైవ ప్రణమేద్దేవమవ్యయమ్
పాణిభ్యాం సంప్రహారైశ్చైవ 'శామ్య'న్త్వితి చ మన్త్రతః ౯
భక్త్యా 'భగవతే' ఇత్యుక్త్వా ప్రార్థయేద్దేవకీసుతమ్
స్నాత్వా తత్రైవ శిష్యశ్చ దేవదేవం ప్రణమ్య చ ౧౦
'మహాతాం దివ'మిత్యుక్త్వా కుంభమాదాయ భక్తిమాన్
తోయ'మాద్యమ'భీత్యుక్త్వా నద్యాదౌ సంప్రగృహ్య చ ౧౧
'సోమం రాజాన'మిత్యుక్త్వా ప్రవిశేదాలయం పునః
పానీయసంచయస్థానే సన్న్యస్యోత్పూయ మన్త్రతః. ౧౨
వాసయిత్వా ఉశీరాద్యై'రిదమాపశ్శివా' ఇతి
మార్జయిత్వా తు మార్జన్యా 'అవధూ'తేతి మన్త్రతః ౧౩
'ఆశాసు స్తు' ఇత్యుక్త్వా ప్రోక్షయేద్గోమయాంభసా
గర్భద్వారాది సర్వత్ర ద్వారే ద్వారే విశేషతః ౧౪
అర్ధచన్ద్రసమాకారం గోమయేనోపలేపయేత్
గోచర్మమాత్రం పరితో భూతపీఠస్య చైవ హి ౧౫
ప్రక్షాళ్య సర్వపాత్రాణి 'చామా వాఘ' ఇతి బ్రువన్
హావింషి చోపదంశాని పాచయేద్విధినా * బుధః ౧౬

* తథా. అ.

పాదౌ ప్రక్షాళ్య చాచమ్య దేవేశమనుమానయేత్
'పూత స్త' స్యేతి నిర్మాల్యం వ్యపోహ్య పరిమృజ్య చ ౧౭
విష్వక్సేనం సుసంపూజ్య పర్షదోఽన్యాం స్తుస్పూజయేత్
పశ్చాత్తదర్భో ధీమాన్ పవిత్రం ధారయేత్తథా ౧౮
చన్దనేన మృదా వాఽథ చోర్ధ్వపుండ్రాణి ధారయేత్
ఊర్ధ్వపుండ్రాధిపాన్ దేవాన్ కేశవాదీన్ ప్రణమ్య చ ౧౯
మాతృకాం పూర్వవన్న్యస్య చాత్మానం భావయేద్ధరిమ్ (త్యథా)
'బ్రహ్మ బ్రహ్మ స్త'రాత్మేతి హృదయం చాభిమృశ్య చ ౨౦
'ద్యార్ద్యర'సీతి చ శిరః 'శిఖే'తి చ శిఖాం బ్రువన్
'స వేదా' ఇతి మన్త్రేణ కారయేత్కవచం స్వయమ్. ౨౧
దక్షిణే తు భుజే వామే చక్రశంఖౌ స్మరేత్తతః
తతశ్చాత్మసురక్షార్థం ధనుః పూర్వే సుసంస్మరేత్ ౨౨
శక్తిం చ దక్షిణే పార్శ్వే గదాం చైవాపరే తథా
ఖడ్గం వామే సుసన్న్యస్య చక్రమూర్ధ్వే స్మరేద్బుధః ౨౩
వాసుకిం విదిశాస్వన్యాస్వస్త్రాణ్యన్యాని పూర్వవత్
ఫడంతం చ స్మరేదేవం పాణినా దక్షిణేన చ ౨౪
'విష్ణుస్త్వా'మితి * రక్షాం వా శ్రుతిరస్తి తథా స్మరేత్
'సూర్యోఽసీ'తి చ సవ్యే వై 'చన్ద్రోఽసీ'తి చ వామతః ౨౫
సన్న్యస్య చక్షుషోర్ధీమాన్ బీజమాదిం హృది న్యసేత్
'అభురణ్యం విధిం యజ్ఞం బ్రహ్మాణం † చేన్ద్ర'మిత్యపి ౨౬
అంగుష్ఠాదికనిష్ఠాన్తం సంస్పృశైర్వాధిదేవతాః

---

* రక్షాయామ్. గ. † దేవేన్ద్రమ్. గ.

హస్తయోస్తలయోః స్మృత్వా మండలే సూర్యసోమయోః. ౨౭
‘అన్తరస్మిన్నిమ’ ఇతి ప్రకోష్ఠౌ చాభిమర్శయేత్
‘బ్రహ్మైవ భూత’మిత్యుక్త్వా తం దేవం భావయేత్స్వయమ్. ౨౮
గురూపదేశమార్గేణ ప్రాణాయామం చరేత్తతః
ఉత్థాయ తస్మాద్ధర్మాత్మా విష్ణుగాయత్రియా పునః ౨౯
ధ్రువస్య పాదయోర్మధ్యే మూర్తిమన్త్రైశ్చ పంచభిః
పాదపుష్పం చ దత్త్వాఽన్తే కౌతుకం సంప్రణమ్య చ ౩౦
‘భూః ప్రపద్యే’తి మన్త్రేణ సమానీయ చ కౌతుకమ్
మూలాలయస్య చైశాన్యాం దేవీభ్యాం సహ చావ్యయమ్. ౩౧
స్నానపీఠే ప్రతిష్ఠాప్య ‘పరం రంహ’ ఇతి బ్రువన్
సంస్నాప్య విధినా తత్ర ప్లోతేనైవ విమృజ్య చ ౩౨
పూజాపీఠే ప్రతిష్ఠాప్య వస్త్రాద్యైరపి భూషయేత్
పీఠం చ గాయత్ర్యా ప్రోక్ష్య ‘సంయుక్త’మితి చోచ్చరన్. ౩౩
ధ్రువకౌతుకసంబంధం కూర్చం నిక్షిప్య బుద్ధిమాన్
ప్రాగ్ద్వారే పశ్చిమద్వారే ప్రాగగ్రం తం న్యసేద్బుధః ౩౪
దక్షిణే చోత్తరే వాఽపి కూర్చం తముదగాననమ్
ధ్రువస్య పాదయోర్మధ్యే ‘విష్ణవే నమ’ ఇత్యపి ౩౫
దద్యాత్పుష్పం చ పూర్వాది దిశాసు పురుషాదికాన్
కపిలాదీంస్తు కోణేషు ప్రథమేఽష్టౌ సుసన్న్యసేత్ ౩౬
వారాహాదీంశ్చతుర్దిక్షు ద్వితీయే సన్న్యసేత్క్రమాత్
విదిశాసు సుభద్రాదీన్విన్యసేత్పుష్పమేవ చ ౩౭
తృతీయే సన్న్యసేత్పుష్పం దిక్పాలాన్ క్రమశోఽత్ర వై

ధ్రువే స్థితే కరోత్యేవమాసనే తు విశేషతః ౩౮
ప్రసారితస్య పాదస్య పరితః సన్న్యసేత్తథా
అనన్తోర్ధ్వ శయానస్య పాదయోర్మధ్యమేఽథవా ౩౯
దేవ్యోశ్చ మూర్తిమన్త్రేణ తతో దద్యాన్నమోన్తకమ్
పీఠాన్తే కౌతుకస్యాఽపి ప్రాగాదీశాన్తమేవ చ ౪౦
సుభద్రాద్యష్టదేవాంశ్చ * మిత్రాదీనర్చయేత్తథా
మార్కండేయం భృగుం చాపి దక్షిణోత్తరయోరపి ౪౧
కౌతుకస్య తథా క్రాన్తం పూజయేద్బ్రహ్మశంకరౌ
ధాత్రాదీనర్చయేత్పశ్చాన్నవధోక్తాంశ్చ పార్షదాన్ ౪౨
అఘూర్ణ్యాన్తం పూజయేచ్ఛిష్యో మూర్తిమన్త్రైర్నమోన్తకైః
ప్రధానద్వారతో ధీమాన్ ధాత్రాదీనర్చయేత్క్రమాత్ ౪౩
నాన్యత్ర కేవలం తత్త్రి? ద్వాః పార్శ్వలాన్ త్సమర్చయేత్
† వేధాదిపార్షదస్సర్వే ద్విధా స్యుర్దైవ తపోధనాః ౪౪
అర్చనాకాంక్షిణః కేచిత్కేచిద్దైవ బలికాంక్షిణః
ప్రాతరేవార్చయేత్సర్వాన్ పార్షదో ద్వివిధానపి ౪౫
‡ దద్యాద్దైవ బలకాంక్షాణాం తస్మిన్ కాలే బలిం బుధః
కాలయోర్బలికాంక్షాణామన్యయోర్బలిమేవ చ ౪౬
విపరీతేఽప్యనర్థః స్యాత్పూజాపేక్షాం తయోరపి
పూజయేత్పూజనాకాలాద్దేవదేవస్య పూర్వతః ౪౭

* ఇన్ద్రాదీన్. ? గ. † ధాత్రాదిద్వార దేవాశ్చ బ్రహ్మేశౌ చ మునిస్తథా, ఏతే పూజామపేక్షన్తే శిష్టాశ్చ బలికాంక్షిణః. ‡ కాలయోరన్యతః శిష్టాన్ బలిదేవం వి విక్షిపేత్. ?

నివేద్యాన్తేఽథ దేవస్య తత్ప్రియాణాం బలిం క్షిపేత్
నిత్యం నైమిత్తికం చేతి ద్విధా స్యాత్తత్తు పూజనమ్ ౪౮
హవిర్నివేదితే (ఽనే) తేషాం నిత్యే చైవ బలిం దదేత్
అన్యస్మిన్న బలిం దద్యాదుత్సవాగ్రయణౌ వినా ౪౯
అర్చాపాత్రాణి సర్వాణి సంగృహ్యైవ ఖిలోక్తవత్
ప్రచ్ఛన్నపటమచ్ఛిద్రం గర్భద్వారే తు నిక్షిపేత్. ౫౦
అదర్శనార్థం పూజాయాః పూజకస్య తు మధ్యమే
వేదదూషకపాషండాన్ దీక్షితాన్ బధిరాదికాన్ ౫౧

... ...

దేవస్య దక్షిణే పార్శ్వే ఆసీనః ప్రాఙ్ముఖోఽర్చకః
* ఏకజాన్వా సమాసీనః ప్రాఙ్ముఖోదఙ్ముఖోఽథవా ౫౨
వస్త్రే వా ఫలకాయాం వా † చారణ్యే వాఽసనోచితే
ఆసయిత్వాఽఽత్మసూక్తం చ జప్త్వా దేవమనుస్మరన్ ౫౩
'సుపర్భవర్భా'రిత్యుక్త్వా మూర్ధ్ని నాభౌ చ పాదయోః
విన్యస్య హృదయే బీజం 'య'కారం పాదుకాన్తరే ౫౪
ప్రణవైర్వేష్టయిత్వా తౌ బిన్దునాదసమాయుతమ్
అక్షరాణి తథా ధ్యాత్వా దేవదేవమనుస్మరన్ ౫౫
నత్వా ప్రణిధిముద్ధృత్య దీపాద్దీపమివ క్రమాత్
భక్త్యా ప్రణిధ్యామావాహ్య దేవీభ్యాం సహ తజ్జలే ౫౬
ధ్యాత్వా తత్రైవ ధర్మాత్మా తస్మాత్కౌతుకమూర్ధని
'విష్ణుమావాహయా'మీతి స్రావయేన్మూర్తిభిః క్రమాత్ ౫౭

* ఏకజాన్వాసనాసీనః. గ. † చర్మే వా చాసనోదితే.

శ్రియం చ దక్షిణే పార్శ్వే మహీం వామే తథా బుధః
సమావాహ్య తథాఽర్చాయామాత్సవేఽపి చ కేచన ౫౮
ఆవాహనవిసర్గా * ద్వా స్నాపనే చోత్సవే † పునః
విశ్వాత్సనాయామాదౌ తు తథైవాన్తే తు వా చరేత్ ౫౯
స్థాపితే ‡ తద్గృహే? వేద్యామేకస్యాం కౌతుకేన వై
యది చావాహనోత్సర్గౌ కుర్యాద్వా శ్రీమ్రభో (పూ?) జనే ౬౦
ఏవమావాహ్య పీఠాన్తే పుష్పైర్దర్భైః కుశైస్తు వా
ఆసనం కల్పయిత్వా తు 'చాస్త్వాసన'మితిబ్రువన్ ౬౧
'విశ్వాధికా'నామిత్యుక్త్వా ఆభిముఖ్యన్తు స్వాగతమ్
'మనోఽభిమ'న్తేత్యుచ్చార్య యాచయేదనుమానకమ్ ౬౨
'త్రీణిప'దేతి మన్త్రేణ పాద్యం దత్వాఽథ పాదయోః
'శన్నో దేవీ'రితి తథా దద్యాదాచమనీయకమ్ ౬౩
'తద్విష్ణోః పరమం' చేతి 'తద్విప్రాస' ఇతి బ్రువన్
'పరోమ్మా'త్రేతి చ తథా 'విష్ణోః కర్మాణి' మన్త్రతః ౬౪
'త్రిర్దే'వేతి చ మన్త్రైః స్త్రైః క్రమేణైవ చ బుద్ధిమాన్
పుష్పం గన్ధం చ ధూపం చ దీపం చార్ఘ్యం చ పూర్వవత్ ౬౫
దద్యాత్తదుక్తమన్త్రైస్తైస్సార్థం ద్రవ్యాధిపాన్ స్మరన్
ఉపచారేషు సర్వేషు ప్రియమర్ఘ్యం హరేర్బుధాః ౬౬
తస్మాన్నివేదవేద్ధీమాన్ మధుపర్కోపమం శుభమ్
తస్మాదాచమనం చాఽన్తే కారయేత్పూర్వమన్త్రతః ౬౭
ద్రవ్యాలాభే తు తోయం వా పాత్రాలాభే తు చాక్షతమ్

* చ కుర్యాద్వా శ్రీమ్రపూజనే. క. † బుధః. ఖ. ‡ తదధః. ఖ.

* కూర్చేన తోయదానం వా స్నానాన్తే పాద్యకస్య చ ౬౮
అర్ఘ్యాన్తే హవిషశ్చాదావన్తే చైవ విశేషతః
తత్థైవాచమనస్యార్థం భవత్యన్యత్ర నాఽఽచరేత్. ౬౯
స్నానం ప్లోతం చ వస్త్రం చ ఉత్తరీయం చ భూషణమ్
ఉపవీతం క్రమేణైవ దద్యాన్మన్త్రైః సలక్షణమ్. ౭౦
'ఆపో మిత్రశ్చ † తేజశ్చ భూతో భూ' తేతి మన్త్రతః
'అగ్నిం దూ' తేతి మన్త్రాన్తే సంస్మృత్యైవాధిపాన్ పునః ౭౧
తతః పాద్యాది దీపాన్తం దదేత్పూర్వోక్తమన్త్రతః
ద్రవ్యాలాభే తు పుష్పైర్వా మూర్తిమన్త్రైః క్రమాద్బుధః ౭౨
దేవేన సార్ధం దేవ్యా చ పూజయేత్స్వస్వమన్త్రతః
స్నాపనం చౌత్సవం పశ్చాద్బలిబేరం సమర్చయేత్. ౭౩
ఉపలిప్య మండలం పశ్చాత్ప్రముఖే గోమయేన చ
'అధావనీ'తి మన్త్రేణ గురోః శిష్యస్త్వనుజ్ఞయా ౭౪
హవిః పాత్రం ‡ చ సంగృహ్య భాస్కరం పూజయేత్క్రమాత్
'దేవస్య' త్వేతి మన్త్రేణ ఘృతేనైవాభిఘారయేత్. ౭౫
స్థాల్యామన్నం చతుర్భాగం కృత్వైకాంశం తతో బుధః
ప్రక్షిప్య వైష్ణవైర్మన్త్రైః పాత్రే దేవమనుస్మరన్. ౭౬
వ్యంజనాని తథా పాత్రే ప్రక్షిపేత్పూర్వమన్త్రతః
గాయత్ర్యా చ సమాధాయ ఆదాయైవ చ మండలే. ౭౭

---

* స్నానాన్తే చైవ పాద్యాన్తే అర్ఘ్యాన్తే హవిషోఽన్తరే, తత్థైవాచమనం చాహ (౦) భవత్యన్యత్ర నాచరేత్. గ. † సోమః. ‡ సమభ్యర్చ్య భాస్కరం పూజ్య శోధ్య చ.

త్రిపాదే హేమజాదౌ తు వస్త్రే వా మండలోపరి
విన్యస్య ఘృతమాస్రావ్య పుష్పం చోపరి విన్యసేత్. ౭౮
'అహమ'స్మీత్యభిమృశ్య 'సుభూః స్వయ'మితి బ్రువన్
హవిర్నివేదయేత్పశ్చాన్మూర్తిమన్త్రైశ్చ పంచభిః ౭౯
దేవ్యావపి తథా పశ్చాత్ స్నపనాదిభ్య ఏవ వా
ఆసీనో వా స్థితో వాఽపి తద్బింబస్యార్హకం చరేత్. ౮౦
హోమార్థాయ ద్వితీయాంశం సమాదాయ పునర్గురుః
హుత్వా ఖిలోక్తవ * ద్ధీమాన్ బలిం దద్యాత్తథా పునః, ౮౧
స్వాదు శీతలపానీయ 'మిదం విష్ణు'రితి బ్రువన్
దద్యాదాచమనం పశ్చాత్ ప్లోతం గన్ధైర్విమర్దితమ్. ౮౨
మూలమగ్రం చ సంభేద్య తాంబూలం చాధివాస్య చ
చతురః పూగఫలకా విభజ్య ద్వౌ తథైవ చ ౮౩
'ఘృతాత్ప'రీతి తద్దద్యాచ్చూర్ణయుక్తమథాపి వా
ఇదం కనీయో గృహ్ణీయాత్ నవధోక్తప్రకారతః ౮౪
విధినా బలిమారాధ్య బలిబేరేణ ఏవ వా (చాన్యయోః)
ఖిలోక్తవిధినా పశ్చాత్ప్రదక్షిణమథాఽచరేత్ ౮౫
† కుర్యాత్ప్రణామాన్విధినా విష్ణుసూక్తేన మన్త్రవిత్
కుసుమాంజలిముత్సృజ్య 'క్షమ'స్వేతి చ యాచయేత్ ౮౬
ద్వారేశాన్ సంప్రణమ్యైవ 'సూర్య' స్త్వేతి చ మన్త్రతః
కవాటం బన్ధయేత్పశ్చాత్ ‡ కాలాత్పూర్వం న మోచయేత్ ౮౭

* హోమాన్. ఖ. † కుర్యాత్ప్రణామాన్ గ. పంచ. ‡ నాన్తరే మోచయే ద్బుధః

*అకాలే యది మోహాద్వై క్రుద్ధో భూత్సహసా హరిః ?
తద్గ్రామే కలహో భూత్వా గచ్ఛన్తి చ యథాతథా ౮౮
ఆత్మనశ్చ చతుర్థాంశం వైశ్వదేవార్థమర్చకః
ఆదాయ వైశ్వదేవాన్తే †శిష్టాంశం భోజయేత్స్వనః ౮౯
‡బలిశేషం హోమశేషం వైశ్వదేవస్య శేషితమ్
గృహ్ణీయాద్వైశ్వదేవార్థం భోజనార్థం చ పూజకః ౯౦
నివేదితాంశమాదాయ చతుర్ధా పరికల్ప్య చ
ఏకభాగం ప్రదాతవ్యం సేనేశాయ విచక్షణాః ౯౧
విష్వక్సేననివేద్యాన్నం నిర్మాల్యం స్యాత్తతో బుధః
తన్నివేద్యం సమాదాయ గోభ్యః శూద్రాయ వా దదేత్ ౯౨
శిష్టం ద్విభాగమాదాయ దాతవ్యం చ ద్విజన్మనామ్
§భోజయేయుర్ద్విజాః సర్వే గురోరుచ్ఛిష్టవద్ద్విజాః ౯౩
సర్వేషాం చ పితా విష్ణుః తస్మాద్భోజ్యం నివేదితమ్
విప్రాణామాశ్రమస్థానామృత్విజాం చ తథాఽర్చకః ౯౪
చండాలపతితాదీనామన్యపాషండినామపి
న దద్యాత్తు విశేషేణ యది చేద్దోషకృద్భవేత్. ౯౫
ప్రాయశ్చిత్తం మయా వక్తుమశక్యం బ్రహ్మణాఽపి చ
తస్మాత్తదన్త్యజా యే చ తేషాం విద్వాన్న దాపయేత్. ౯౬
మయా ప్రోక్తం ఖిలే పూర్వం తథైవ విధినా చరేత్

---

* దిశే దనన్తరే మోహాత్ క్రుద్ధోఽభూత్సహసా హరిః. గ. † శిష్టాన్నమ్. ‡ బలిశేషం హోమశేషం సమాదాయైవ ఋత్విజః, భోజయేయుస్తథా పశ్చాద్వైశ్వదేవావశేషితమ్. § భోజయేద్యజ్ఞశిష్టం తద్విప్రః స్వగురుశిష్టవత్.

* మధ్యాహ్నే చ తథా సాయే ఖిలోక్తవిధినాఽర్చయేత్ ౯౭
హవిఃపాకవిధానాని నిత్యాన్యన్యాని సర్వశః
ఉపదంశవిధానాని గౌల్యాదీని తథైవ చ ౯౮
నిత్యోత్సవవిధానాని బలిదానవిధా అపి
ఉపచారాణి సర్వాణి ఖిలోక్తవిధినా చరేత్. ౯౯

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరశాస్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే నిత్యార్చన విధిర్నామ
ద్వాత్రింశోఽధ్యాయః.

అథ త్రయస్త్రింశోఽధ్యాయః.

నైమిత్తికార్చనమ్.

అథాతః సంప్రవక్ష్యామి శృణుధ్వం మునిసత్తమాః
నైమిత్తికార్చనం వక్ష్యే సర్వకామఫలప్రదమ్. ౧
అమావాస్యాపౌర్ణమాస్యోః ద్వాదశ్యోః శ్రవణేఽపి చ
† అర్చనం ముఖ్యమాహుర్వై విదుషో వేదపారగాః. ౨
నైమిత్తికార్చనామాహుర్విష్ణుపంచదినా అపి
నిత్యార్చనాయాం తన్మాసే ‡ త్వజ్ఞానాద్దోష ఏవ యత్. 3
న్యూనాతిరిక్తం యత్సర్వం పూర్ణం స్యాత్తేషు పూజనాత్

* పూజనం సర్వమాచరేత్. గ. † విష్ణోరర్చనమిత్యాహుః. ‡ విష్ణునా ఉద్ధృవేదితి.

మాసక్షేష్వన్యపుణ్యాక్షే విష్ణుపంచదినే తథా. ౪
అర్చనార్థాయ దేవస్య కాలో మధ్యాహ్న ఉచ్యతే
విషువాయనసఙ్క్రాన్తివ్యతీపాతాదిషు క్రమాత్. ౫
తత్తత్కాలే చ దేవేశం పూజయేద్విధిచోదితమ్
జయా జయన్తీ పుణ్యర్క్షే సర్వకామఫలప్రదా? ౬
సర్వపాపహరా పుణ్యా వదన్తి మునయో బుధాః
ద్వాదశ్యాం పూర్వపక్షే తు మాఘమాసి పునర్వసూ. ౭
యదా యుక్తా తదా వాఽపి జయేతి పరిపఠ్యతే
అష్టమీ కృష్ణపక్షే తు శ్రావణే రోహిణీయుతా ౮
వియుక్తా వా జయన్తీతి కీర్త్యతే వేదపారగైః
సౌమ్యాగ్నేయయుతా వాఽపి తాం జయన్తీం విదుర్బుధాః. ౯
జయా దినప్రధానా స్యాజ్జయన్తీ చ * తథావిధిః (తిథిః)
జయార్చనం చ మధ్యాహ్నే పూజయేద్రాఘవం బుధాః ౧౦
చంద్రోదయే జయన్త్యాం వై కృష్ణం వై పూజయేత్తథా
జయాయాం చ జయన్త్యాం చ పూజయేద్దోషశాన్తయే ౧౧
సంవత్సరస్య మాసర్క్షే తన్మాసస్యాపి శాన్తయే
సర్వత్రైవ చ శాన్త్యర్థమన్తే పూర్ణాహుతిర్యథా. ౧౨
పూజయేద్విష్ణుపంచర్క్షే స్థానవృద్ధ్యర్థకారణాత్
స్నాపనే స్నపనం కుర్యాదాత్సవే చోత్సవం బుధః ౧౩
తత్తత్కాలే చ దేవేశం యథావిభవవిస్తృతమ్
ఊర్ధ్వమోఽర్చనామార్గం ప్రవక్ష్యామి తపోధనాః. ౧౪

---

* 'తథా వి' ళేతి ప్రచురః పాఠః. 'తథావిధ' ఇత్యపి స్యాత్.

ఆచార్యో యజమానేన సార్ధం దేవం ప్రణమ్య చ
స్నపనాలయేఽథ దేవేశం మధ్యాహ్నే స్నాపనం ప్రభుమ్ ౧౫
సమాదాయ సుసంస్థాప్య భూషితే శ్వభ్రమధ్యమే
యథోక్తం స్నపనం కుర్యాత్కామ్యస్యైవానురూపతః. ౧౬
పశ్చాదభ్యర్చనాదేశే జీవస్థానే సుసన్న్యసేత్
మాధ్యన్దినార్చనాత్పూర్వం కారయేత్స్నపనం తథా ౧౭
తస్యాన్తే చోత్సవం కుర్యాదౌత్సవే సర్వశాన్తయే
మాధ్యన్దినార్చనాన్తే తు ఔత్సవప్రతిమాం పునః ౧౮
ప్రణమ్య దేవదేవేశం యానే చారోపయేచ్ఛుభమ్
స్వస్తిసూక్తం సముచ్చార్య మన్దిరం తత్ప్రదక్షిణమ్. ౧౯
సర్వాలంకారసంయుక్తం కృత్వా చాఽఽస్థానమండపే
దేవీభ్యాం సహితం వాఽథ రహితం వాఽథ చేచ్ఛయా ౨౦
* యజమానస్య సంస్థాప్య ప్రథమే చాసనే శుభే
ఆస్థానపూజనార్థాయ చతుర్ధా చాసనం భవేత్ ౨౧
తాపసం చాసురం చేతి యోగం పరమమేవ చ
విపరీతేఽప్యనర్థః స్యా † దాస్థానే చాసనే ద్విజాః ౨౨
‡ అధికే రిపువృద్ధిః స్యాద్ధీనే చాపి బలక్షయః
తత్తన్మానం చ వృక్షశ్చ ఖిలే ప్రోక్తం మయా తథా. ౨౩
తోరణాని ప్రకల్ప్యైవ తత్తత్స్థానే సుసన్న్యసేత్.

---

* ప్రథమాసనే సంస్థాప్య ప్రణామమపి కారయేత్. క. † ఆస్థానాదిషు చాసనమ్
‡ అధికేప్యభివృద్ధిః స్యాత్ గ.

* దేవరూపాణి తాన్ ధ్యాత్వా ఖిలోక విధినాఽర్చయేత్. ౨౪
సమలంకృత్య సర్వత్ర కదలీక్రముకాదిభిః
ఆస్థానమండపం చైవ నవభాగం విభజ్య చ ౨౫
తాపసం కల్పయేత్పూర్వే ధాతురంశే తపోధనాః
ధనదే చాసురం కల్ప్య వారుణే యోగమాసనమ్. ౨౬
ఐన్ద్రే తు పరమం పశ్చాద్బ్రహ్మాద్యైః సేవితాఽసనమ్
సమ్భారాణి చ సర్వాణి సమ్భరేత మనోరమమ్. ౨౭
హవిర్నిధానం ధర్మేశే నీరేశే వా యథోచితమ్
యత్పదే దేవదేవేశ స్తత్పదేత్వర్చనకస్థితిః ౨౮
పదేఽన్యస్మిన్ స్థితశ్చేత్తు (తత్) పూజానిష్ఫలతామియాత్
కుర్యాచ్చ తాపసే విద్వాన్ స్వాగతం చానుమానకమ్. ౨౯
పాద్యం చ తాలుజిహ్వయోశ్శుద్ధిమాచమనీయకమ్
పుష్పాంజలిం ప్రణామం చ ముఖవాసమతః పరమ్. ౩౦
గలాచ్ఛాదనవస్త్రం చ తస్మై వాభ్యంజనం చరేత్
చన్దనేన తథా గాత్రం రాజవన్మర్దయేత్పునః. ౩౧
ముఖవాసం వినోదం చ కుర్యాదత్ర యథోచితమ్
రాజవద్దేవమాదాయ స్థాపయేచ్చాఽసురాసనే. ౩౨
తతః ప్రావరణం కృత్వా పాద్యమాచమనం దదేత్
అలకాశోధనం కృత్వా పూర్వమామలకేన చ ౩౩
వస్త్రేణైవ తమాబధ్య తతశ్చాంగాన్ సుశోధయేత్
అభిషిచ్య గలాధస్తాచ్చందనాద్యైర్మనోరమైః (మమ్) ౩౪

---

* ఋగ్యజుస్సామాథర్వాణః క్రమేణైవాధిపాం స్తథా. గ.

సుగంధై ర్వాసితైః శుద్ధైర్హారిద్రేణ తథా ప్రభుమ్
ఆలిప్యాథోఽపి కంఠాద్యైర్వ యథాశోభం తథా బుధః ౩౫
నాళికేరోదకైః శుద్ధైః సుఖార్థమభిషేచయేత్
మౌళిబన్ధం విసృజ్యాఽథ గంధోదై రభిషిచ్య చ ౩౬
వస్త్రేణాచ్ఛాదనం కృత్వా పాద్యమాచమనం దదేత్
ఉత్తరీయం పవిత్రం చ ఉపవీతం తథా బుధః ౩౭
దద్యాత్పాద్యాది * చ తథా అర్చయేత్పూర్వవద్బుధః
స్పర్శనీయం తదర్ఘ్యం స్యాత్ స్నాపనే స్నపనే తథా ౩౮
నివేదితవ్యం చాఽన్యత్ర నిత్యనైమిత్తికార్చనే
కుసుమాంజలిముత్సృజ్య ప్రణమ్యైవానుమాన్య చ ౩౯
సహస్రధారామాచార్యః సమాదాయేన్దుమర్చయేత్
తస్యాముదఙ్ముఖస్తిష్ఠన్ ధరేన్మౌళ్యుపరి క్రమాత్ ౪౦
† సంస్నాపయేత్ప్రధానాంగం గురుణా కరణీయకమ్
సహస్రధారయా తస్మాదభిషేకం గురుశ్చరేత్ ౪౧
‡ ఇత్థం సర్వేషు కార్యేషు కర్తవ్యం గురుణా తథా
శిష్యైరన్యన్నిరుద్ధం చేత్తత్పూజా నిష్ఫలా భవేత్ ౪౨
శిష్యైశ్చ శంఖపద్మాభ్యాం తస్యామేవాభిషేచనమ్
వేదానధ్యాపయేచ్ఛిష్యైర్భూసురైః పరితః క్రమాత్ ౪౩
తత్కాలే నరసూక్తం చ గురుశ్చాపి జపేత్తథా
సహస్రధారాస్నానాన్తే § కుమ్భాద్యై రభిషిచ్య చ ౪౪

* చార్ఘ్యస్తమ్. గ. † అంగమ్, ‡ స్నానే ప్రధానమంగం యద్గురుణా.
§ శుద్ధోదైః. ఖ.

ప్లోతం దత్వా తతో యోగే చాఽసనే స్థాపయేద్ధరిమ్
కృత్వా పారివరణాం పశ్చా * ద్రాజవద్ధూపయే త్తథా ४५
అలకాన్వికీర్య హస్తాభ్యాం మంగలం బన్ధయే త్తథా
గన్ధమాలై ్యరలంకృత్య వస్త్రైరాచ్ఛాదయేచ్ఛుభమ్ ४६
సూక్ష్మైర్దుకూలైః కఙ్కాద్యైర్యావద్భ క్తజనప్రియమ్
గన్ధమాలై ్యరలంకృత్య పాద్యాద్యర్ఘ్యా న్సమర్పయేత్. ४७
యవనికాం చ విసృజ్యైవ ప్రణామమపి కారయేత్
దూర్వాక్షతోదం మధ్యాహ్నే సాయే నీరాజనం తథా. ४८
సంగృహ్య పాత్రే దేవేశం దర్శయేత్త్వణవాకృతిమ్
పుష్పాక్షతైశ్చ † తుర్థ్య స్తం మహాబత్తు విసర్జయేత్. ४९
ప్రదక్షిణం సమావేష్ట్య తద్దిగ్దేవ మనుస్మరన్
'విష్ణుస్త్వా'మితి రక్షార్థం ‡ లలాటే చోర్ధ్వపుండ్రకమ్. ५०
ఆదర్శనం దర్శయిత్వా ఛత్రచామరవాహనాన్
దర్శయిత్వా తథా వేదాన్ దిశాసు విదిశాసు చ ५१
పురాణస్తోత్రసూత్రాణి కల్పమధ్యాపయేత్క్రమాత్
ప్రముఖే గేయనృత్తే చ సర్వవాద్యసమాయుతమ్. ५२
ఘోషయేల్లక్షణోపేతం స్తుతిభిః స్తూయతే ప్రభుః
తండులం చాఘకార్థం స్యాత్తిలం ప్రస్థం ఘృతం పునః ५३
కుడుబం ముఖవాసం చ పాత్రే తాన్యాహరేత్పృథక్
తస్మిన్ వేదాన్ త్సమభ్యర్చ్య వేదవిద్భ్యో దదేత్పునః ५४

* కేశాంశ్చైవ నర్తకం తథా ?. గ. † రక్షార్థమ్. ‡ కారయేదక్షతైరపి.

పూర్వం దూర్వాం దదేద్గోభ్యః దేవదేవస్య సన్నిధౌ
* గురుప్రణామం కృత్వాఽన్తే 'క్షమ'స్వేతి జనార్దనమ్. ౫౫

ప్రభూతం † చాత్రసన్దద్యాత్పూర్వోక్తవిధినా తతః
లబ్ధే మహాహవిః పశ్చాత్ ఖిలోక్తవిధినా దేత్. ౫౬

‡ పానీయాచమనం దత్వా ప్లోతం గన్ధం చ హస్తయోః
ముఖవాసం తతో దత్వా దేవదేవం ప్రణమ్య చ ౫౭

తస్మాదారోపయేద్దేవం రాజవత్పరమాసనే
అపూపాదీని భక్ష్యాణి సర్వాణి వివిధాని చ ౫౮

నివేదయేద్యథాన్యాయం నాళికేరోదకం తథా
§ ఆచమనం దదేత్పశ్చాన్ముఖవాసం నివేదయేత్. ౫౯

వినోదనృత్తం కృత్వాఽన్తే దేవదేవం ప్రణమ్య చ
యానే దేవం సమారోప్య సర్వాలంకారసంయుతమ్. ౬౦

గ్రామే దేవాలయే వాఽథ ప్రదక్షిణమథాఽచరేత్
ఆలయే చ విశేషేణ ప్రదక్షిణమథాఽచరేత్. ౬౧

జీవస్థానే ప్రతిష్ఠాప్య దేవీభ్యాం సహ చావ్యయమ్.
సమభ్యర్చ్య విశేషేణ ప్రణామమపి కారయేత్. ౬౨

సర్వేషాముపచారాణాం మన్త్రః ప్రోక్తః పురా ఖిలే
మయా తథా చరేద్విద్వాన్ నిత్యనైమిత్తికార్చనే ౬౩

¶ మన్త్రాణాం స్ఖలనే కేచిత్కుర్యురష్టాక్షరేణ వా

---

* ప్రణమ్య దేవదేవేశమ్. అ. † చ హవిః ‡ ప్రక్షిప్తైర్వాక్యతో దేవదేవం సంస్థాప్య చాఽథవా. § పానీయాచమనం పశ్చాత్. ¶ తేనైవ విధివా విద్వాన్మన్త్రాణాం స్ఖలనేఽపి చ, విగృహ్య (గ్రహ) మూర్తిభిః కుర్యాత్కేచిష్టాదక్షరేణ చ.

ఏవం యః కురుతే భక్త్యా ఇదం నైమిత్తికార్చనమ్. ౬౪
సర్వపాపైర్విముక్తాఽఽత్మా విష్ణులోకం స గచ్ఛతి ౬౪½

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే నైమిత్తికార్చన విధిర్నామ
* త్రియస్త్రింశోఽధ్యాయః.

అథ చతుస్త్రింశోఽధ్యాయః.

(స్నపన విధిః.)

అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి దేవస్య స్నపన (ం) క్రమమ్ (మాత్)
ప్రతిష్ఠాన్తే చోత్సవాన్తే అయనే విషువద్వయే ౧
సూర్యేందోర్గ్రహణే చాపి యత్నేన స్నపనం చరేత్
విభవే సతి పంచర్క్షే మాసర్క్షే చాన్యసంక్రమే ౨
దుర్నిమిత్తాదిశాన్త్యర్థం దర్శనేఽప్యవలక్షణే
యజమానస్య † నక్షత్రే రాజ్ఞో జన్మర్క్ష ఏవ వా ౩
దేవస్య స్నపనం కుర్యాత్తత్తత్కాలే విశేషతః
‡ విషువద్వయే వర్తమానే గ్రహణే సూర్యచన్ద్రమోః ౪
అయనే చోత్తరేఽతీతే ఆరబ్ధే దక్షిణే తథా
అన్యేషు చైవ మధ్యాహ్నే దినద్వయగతే సతి ౫

---

* ద్వాత్రింశోఽధ్యాయః గ. † రాజ్ఞో వా రాష్ట్రే. ‡ విష్వాదౌ వర్తమానే చ దక్షిణే చోత్తరేఽయనే, ప్రారంభే చాఽప్యతీతే చ గ్రహణే చన్ద్రసూర్యయోః, మధ్యాహ్నే చాన్యయోస్తస్మిన్ ద్విదినే యదిసంగతే.

తయోరప్యధికం శ్రేష్ఠం మాసర్క్షే ద్విగుణం యది
సంభవేచ్చేత్పరం శ్రేష్ఠం స్నపనే తు విశేషతః ౬
* పూర్వస్మిన్ పూర్ణయోగశ్చేత్తస్మిన్నేవాపరే (ఆచరేత్) తథా
అంకురానర్పయిత్వైవ యథోక్తదివసే తథా ౭
స్నపనార్థం చ సర్వాణి మృదాదీని సమాహరేత్
నద్యాం వాఽథ తటాకే వా క్షేత్రాద్వా దర్భమూలతః ౮
గజదంతోద్ధృతం వాఽపి గోశృంగోద్ధృతమేవ వా
కులీరవాసే వల్మీకే తులసీమూలమాశ్రితే ౯
శుద్ధాం మృదం చ గృహ్ణీయాత్తత్పూర్వదివసే తథా
హిమవానూర్జవింధ్యౌ చ విదూరో వేతపర్వతః ౧౦
మహేంద్రశ్చ హరిశ్చంద్రః శతృంగాఖ్యపర్వతాన్
ప్రాగాదిషు క్రమేణైవ శ్వేతం పీతం చ కృష్ణకమ్ ౧౧
రక్తాభం వసుమాత్రోచ్చా అశ్రిమూలా రసాయతాః
† తద్విస్తృతాశ్చ సర్వేఽగ్రిం దేవాయతనవిస్తృతాః ౧౨
శాలివ్రీహియవా ముద్గాస్తథా మాషాః ప్రియంగవః
గోధూమ ‡ కం చ తిల్వం చ తిలం చైవ మసూరకమ్ ౧౩
సర్షపం చైవ ధాన్యాని అంకురార్థం సమాహరేత్
తథాఽష్టమంగలానన్యాన్ పూర్వోక్తానపి గృహ్య చ ౧౪
ఆధారం పర్వతాదీనాం కుర్యాత్పీఠం చ కేచన
పంచగవ్యం ఘృతం చాపి మధు దధి చ వై తథా ౧౫

---

* అపరమ్. ? గ. † క్రమాత్కృశాస్త్రిమాత్రాస్స్యా? విపులాశ్చాగ్రతః క్రమాత్.
‡ చణకాః క్రుఖ్య? తిలతిల్వమ్.

క్షీరం గన్ధోదకం పశ్చాద్గతక్షతోదం ఫలోదకమ్
కుశరత్నోదకం జప్యం సర్వౌషధ్యుదకం పునః ౧౬
ద్రవ్యాణి ద్వాదశైతాని గృహ్ణీయాదాఢకం పృథక్
* బిల్వపత్రం చ పుష్పాణి పుణ్యాని చ సమాహరేత్ ౧౭
జాతీఫలం చ కర్పూరం శ్రీవేష్టం చాప్యుశీరకమ్
మసూరం దమనం ముద్గం చణకం చూర్ణార్థమేవ చ ౧౮
† అశ్వత్థవటయోశ్చైవ పిత్రుద్రుమార్జునయోరపి
ఖదిరస్య మధూకస్య వంజులాసనయోరపి ౧౯
త్వక్చూర్ణం చ కషాయార్థం సద్యాదా తీర్థమాహరేత్
సింహీ చ నకులీ వ్యాఘ్రీ నందాఽదిత్యా చ సాహ్వయా ౨౦
పాఠా చ సహదేవీ చ దూర్వా చైతా వనౌషధీః
హరిద్రాణాం చ హేమాభం హరిద్రం చూర్ణమేవ చ ౨౧
షడ్భాగతండులస్యాపి చూర్ణయుక్తమథాఽహరేత్
హరేణుస్థౌణేయకం పత్రమన్యాని చ తథా బుధః ౨౨
ఏలాలవంగకర్పూరచన్దనోశీరమేవ చ
ప్రాణినాం నైవ మంగాది సర్వగన్ధం సమాహరేత్ ౨౩
పుష్పాణ్యన్యాని గన్ధాని ప్లోతాన్యాభరణాని చ
అర్చనోక్తం యథామార్గమాహరేన్మతిమాన్ పునః ౨౪
జాతి హింగులికం పశ్చాన్మనశ్శిలాంజనరోచనాః
ధాతూంశ్చ క్రమశో విద్వానాహరేద్విధిపూర్వకమ్ ౨౫

* కరవీరం బిల్వపత్రం పద్మపుష్పాణి చాహరేత్. క. † అశ్వత్థాదిచతుర్వృక్షాః ఖాదిరం వంజులాసనమ్.

అథ కాఽపూర్ణకలశాన్ ప్రస్థపూర్ణాః శరావకాః
ద్రోణార్ధపూర్ణాః కరకాః ద్రోణపూర్ణాః ఘటానపి ౨౬
భాండాన్యన్యాని విశ్వాని ఖండస్ఫుటితవర్జితమ్
శుభాన్యన్యాని చాహృత్య బుద్ధిమాః పూర్వ ఏవ తు ౨౭
కూర్చానన్యాఁత్సమాహృత్య * ఖిలోక్తవిధినా బుధః
పూర్వరాత్రౌ సమభ్యర్చ్య నివేద్య చ గృహాన్గృహిః ౨౮
ప్రథమాఽపరణే సర్వే శయనాని తథా బుధః
ధాన్యోపరి సమాస్తీర్య సంస్థాప్యోపరి చావ్యయమ్ ౨౯
తథైవ ప్రతిసరం బద్ధ్వా శాయయేత్ స్థాపనోక్తవత్
స్నాపనప్రతిమాం చైవ తదభావే తు చౌత్సవే ౩౦
ఔత్సవే చేద్వినా దేవ్యా కౌతుకం బన్ధయేద్ధరిమ్
† ద్వయోరభావే తత్కాలే కౌతుకే వా సమాచరేత్. ౩౧
‡ దేవ్యా నైవ సమాదాయ రక్షాద్యాః § సద్య ఆచరేత్
ప్రాణస్థానం తథా ¶ శూన్యం సదా చాత్ర న చాలయేత్. ౩౨
తస్మాద్దేవ్యా వినా దేవం చాలయేద్ధేతునాఽ (ద్య) పిచ
నిత్యస్నానం వినా $ దేవ్యా ప్రాణదేశాన్న చాలయేత్ ౩౩
+ అగ్నిష్ఠమన్దిరం శూన్యం యాజుషాం భార్యయా ఇవ
అగ్నిహోత్రగృహాత్పత్నీ న గచ్ఛేద్గ్రామ ‡ మన్యకమ్ ౩౪
** తథైవ దేవ్యావర్చాయాం నార్చయేదాసనేఽన్యతః

* సూత్రోక్త. గ. † ఉభయోరప్యభావే తదశక్తః కౌతుకం ప్రభుమ్. గ. ‡ దేవ్యాః. § సమ్యక్. ¶ ధీమాః శూన్యం చాత్ర న చాచరేత్. $ దేవ్యోర్నాచరేత్ప్రాణదేశతః. + అగ్నిస్త్వామన్దిరం చాస్య యజుషా భక్తయా మివ. ‡ తోఽన్యతః. ** తస్మాద్దేవ్యా చ కర్మార్చాం నార్చయేదాసనేఽన్యకే.

దేవోశ్చ కౌతుకస్యైవ విశేషోఽయం సదా బుధః ౩౫
అన్యేషాం చలనత్వాచ్చ హేతునా తే చ చాలయేత్
* సన్ధ్యాకాలే తతః ప్రాప్తే స్నపనం యది కౌతుకే ౩౬
సమాప్య స్నపనం పశ్చాన్నిత్యం సమ్యక్సమాచరేత్
ప్రాతఃకాలే యది భవేత్సమావాహ్యార్చనాసనాత్ (నం సకృత్)
కృత్వా తత్స్నపనం పశ్చాదాచరేత్కౌతుకే యది
పూర్వరాత్రౌ విశేషేణ నైవోద్వాసనమన్యయోః ౩౭
కౌతుకాబన్ధనం కృత్వా తత్తత్కాలే సమాచరేత్
† తత్తత్కాలే (చ) విహితే ఆవాహన విసర్జనే ౩౮
కౌతుకస్య విశేషేణ విపరీతేఽప్యనర్థకృత్
రాత్రౌ తురీయయామే తు స్నపనం యది సంభవేత్ ౪౦
కౌతుకే కౌతుకాచ్ఛక్తిం ధ్రువే చారోపయేత్తథా
తత్కాలే కౌతుకం పశ్చాదాదాయ శ్వభ్రమధ్యమే ౪౧
సంస్నాప్య కౌతుకం బద్ధ్వా స్నాపయేత్స్నపనోక్తవత్
ధ్రువేఽప్యారోపణం ప్రోక్తం రాత్రిపూజావసానకే ౪౨
‡ నిశాన్తే తద్ధ్రువాచ్ఛక్తేః నిత్యమావాహనం సదా
సంప్రోక్తం కౌతుకే చాపి క్రియాం తాం కౌతుకే చరేత్ ౪౩
దోషో నాస్తి సకృచ్ఛక్తిరస్తి తత్కౌతుకే సదా
సర్వత్ర వాసుదేవత్వాద్దీపాదుద్దీపనం యథా ౪౪
కారయేత్స్నపనం తస్మా § ద్ధవిర్నైవేద్య ? కౌతుకే

* తయోరభావే సంధ్యాయాం ప్రాప్తేస్నపన కౌతుకే. అ. † తత్కాలవిహితం త స్మాదావాహోద్వాసనం సదా. † నిశాం నివేద్యధ్రువాచ్ఛక్తిం పునరావాహయేత్స దా, అప్రోక్తం కౌతుకాత్తస్మాత్ క్రియాస్తత్ప్రతిమాం చరేత్. § విధినైవ సకౌతు కమ్. గ.

స్నానాంతే తం సమభ్యర్చ్య జీవస్థానే సుసన్న్యసేత్ ౪౫
అర్కోదయే తథాఽఽవాహ్య పునరభ్యర్చ్య పూర్వవత్
నైమిత్తికం హవిః పూర్వం నిత్యం పశ్చాన్నివేదయేత్ ౪౬
సంధ్యయోరుభయోర్మధ్యే స్నపనం యది కౌతుకే
సంబంధకూర్చమాదాయ ప్రణమ్యైవానుమానయేత్ ౪౭
బద్ధ్వా ప్రతిసరం పశ్చాత్స్నపయేత్స్నపనోక్తవత్
అభ్యర్చ్య మండపే తస్య నివేద్యైవ హవిః ప్రభుమ్ ౪౮
పశ్చాద్దేవం సమాదాయ వేద్యాం సంస్థాపయేత్తథా
'భూరసీ'త్యాదినా ధీమాన్ సంస్థాప్య ప్రణవైః సహ ౪౯
తతః సమ్బంధకూర్చం తత్తథా న్యస్య సమర్చయేత్
అథాతస్స్నపనాగారం ప్రముఖే చోత్తరే తథా ౫౦
ఐశాన్యాం వా విశేషేణ ప్రపాం వా మండపన్తు వా
కారయేత్తాం నిరుక్తోక్తం భూషయేత్స్నపనోక్తవత్ ౫౧
మధ్యమే బ్రహ్మపంక్తౌ తు శ్వభ్రం కృత్వా సలక్షణమ్
తస్యైవ పరితః పంక్తిం చతుర్ద్వారసమాయుతామ్ ౫౨
వ్రీహిభిః కారయేద్ధీమాన్ పంక్తీశామిత * యోస్తథా
దిక్పాలానాం చ పీఠాని కుర్యాద్బాహ్యాం తు వాఽర్చయేత్ ౫౩
పంక్తిం గాయత్రియా ప్రోక్ష్య 'సుమిత్రా'నేతి మన్త్రతః
సముల్లిఖ్య 'హిరణ్యే'తి దర్భానత్ర సమాస్తరేత్ ౫౪
'ధారాస్వి'తి చ మన్త్రేణ గృహీత్వోదకం తథా
వస్త్రేణోత్పవనం కృత్వా రాత్రౌ చేదగ్నిసన్నిధౌ ౫౫

* పాలయోః. గ.

సంగృహ్య కలశాన్ పశ్చాత్తంతునాఽఽవేష్ట్య మంగలమ్
అద్భిః ప్రక్షాల్య పూర్వోక్తద్రవ్యైరపి సుపూరయేత్ ౫౬
స్థానే యథోక్తం తత్పంక్త్యాం మృదాదీన్ సన్న్యసేత్క్రమాత్
మృదోఽష్టౌ తత్పృథక్పాత్రే గృహీత్వోద్వదుత్య'మిత్యపి ౫౭
సన్న్యసేదింద్రేశయోర్మధ్యే * ద్వారాణాం వామపార్శ్వకే
కోణేషు విష్ణుసూక్తేన అద్రీన్ ప్రాగాది సన్న్యసేత్ ౫౮
యమాగ్న్యోరన్తరే న్యస్య ‹శుక్రన్త' ఇతి మన్త్రతః
శాల్యాదీని చ ధాన్యాని మధ్యే వై యమనీలయోః ౫౯
అంకురాన్ ‹సోమ ఓష'ధీతి ఇన్ద్రాదిద్వారదక్షిణే
విదిశాసు చ ‹శంసాని' శ్రీవత్సాద్యష్టమంగలాన్ ౬౦
సన్న్యసేత్పంచ గవ్యాదీ † ‹నిదం విష్ణు'రితి బ్రువన్.
ఈశానే పంచగవ్యం తద్ఘృతమీశేన్ద్రయోరపి ౬౧
మధు చేన్ద్రాగ్నిమధ్యే తు సన్న్యసేత్పావకే దధి.
యామాగ్న్యోరన్తరే క్షీరం యామ్యనైర్‌ఋతయోరపి ౬౨
గన్ధోదకం చ నైర్‌ఋత్యామక్షతోదకమేవ చ
నీలవారుణయోర్మధ్యే సన్న్యసేద్వై ఫలోదకమ్ ౬౩
వరుణోదానయోర్మధ్యే కుశతోయం తథా న్యసేత్
వాయవ్యాం రత్నతోయం చ సోమవాయ్వోశ్చ మధ్యమే ౬౪
జప్యోదకం తథా మధ్యే కుబేరేశానయోరపి
సర్వౌషధ్యుదకం పశ్చాదేతేషాం వామపార్శ్వతః ౬౫
‹సాధిష్ఠ'యేతి మన్త్రేణ ఉపస్నానాన్న్యసేత్క్రమాత్.

* ద్వారయోర్వామపార్శ్వయోః ? † ‹ఇన్ద్రావిష్ణూ' క.

'ఇమాః సుమనస' ఇత్యుక్త్వా యమనీలేశమధ్యమే ౬౬
పుణ్యపుష్పాణి బిల్వాది సన్న్యసేన్మన్త్రవిత్తమః
జాతీఫలాదిచూర్ణం చ వరుణానైర్ఋతిమధ్యమే ౬౭
'వంధ్యో న ఏమ' ఇత్యుక్త్వా సన్న్యసేదధిపాన్ స్మరన్.
వరుణోదానయోర్మధ్యే వారుణేనైవ మన్త్రతః ౬౮
కషాయచూర్ణం క్రమశస్తీర్థతోయం చ సన్న్యసేత్
'వారీశ్చతస్ర' ఇత్యుక్త్వా వాయుసోమేశమధ్యమే ౬౯
'రుద్రమన్యే'తి మన్త్రేణ సన్న్యసేద్దివ్యవనౌషధీః
నీలపంక్తీశయోర్మధ్యే పశ్చాద్ధారిద్రచూర్ణకమ్ ౭౦
'సినీవా'లీతి మన్త్రేణ 'ఇమే గ'న్ధేతి మన్త్రతః
ఈశానసోమయోర్మధ్యే సర్వగన్ధం హారేణుకమ్ ౭౧
ప్లోతవస్త్రోత్తరీయాణి 'తత్పురుషా'యేతి మన్త్రతః
ఐశాన్యే సన్న్యసేద్ధీమాన్ * మృదాదీన్ క్రమశః సుధీః ౭౨
కేచిద్ద్రవ్యాణి సన్న్యస్య మృదాదీని విశేషతః
మన్త్రాణాం స్ఖలనే విద్వాన్ ప్రణవేన తపోధనాః ౭౩
నవవస్త్రైః సమాచ్ఛాద్య సర్వాణ్యేతాని మన్త్రవిత్.
ద్వితీయవేద్యాం శ్వభ్రస్య జయాదీరర్చయేత్క్రమాత్ ౭౪
వీశానితౌ చ పంక్తీశ † దిక్పాలానాం స్వమూర్తిభిః
తత్తత్స్థానే సమభ్యర్చ్య ప్రణామం కారయేద్ధరేః ౭౫
శయనాద్దేవమాదాయ శ్వభ్రమధ్యేఽథ రాజవత్.

---

* త్వగాదీన్ ? గ. † దిక్పాలాన్ స్వ.

సంస్థాప్య పూజయేత్పశ్చాదర్ఘ్యాన్తం క్రమశః సుధీః ౨౬

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే స్నపనప్రకరణే ద్రవ్యాసాదన విధిర్నామ
* చతుస్త్రింశోఽధ్యాయః.

అథ పంచత్రింశోఽధ్యాయః.

స్నపనప్రయోగః.

అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి ద్రవ్యాణామర్చనక్రమమ్
మృత్స్నస్వష్టాసు మహీం పూజ్య పర్వతేష్వద్రిమర్చయేత్ ౧
ధాన్యేషు వాయుమభ్యర్చ్య ఉక్తాభిర్మూర్తిభిః క్రమాత్
అంకురే తార్క్ష్యమభ్యర్చ్య దిక్పాలాన్మంగళేషు చ ౨
పంచగవ్యే శివం విశ్వానుపస్నానే ఘృతేఽపి చ
సామవేదముపస్నానే వత్సరానర్చయేత్క్రమాత్ ౩
ఋగ్వేదం మధుని త్వష్ట్యుపస్నానే ప్రాణమిత్యథ
దధ్ని యజుస్తథా రుద్రముపస్నానే సమర్చయేత్ ౪
క్షీరేఽప్యథర్వాణం తస్య చోపస్నానేఽశ్వినా తతః
గన్ధోదకే ఋతూన్ పశ్చాదుపస్నానే తు మరుతః ౫
కాశ్యపం త్వక్షతోదే చ ఉపస్నానే గురుం తథా

---

* స్నపన విధిర్నామ చతుస్త్రింశోఽధ్యాయః. గ.

సోమం ఫలోదకేఽభ్యర్చ్య ఉపస్నానేఽథ వాసుకిమ్ ౬
కుశే మునీనుపస్నానే సర్పరాజం సమర్చయేత్
విష్ణుం రత్నోదకేఽభ్యర్చ్య సోమం తస్య జలే తథా ౭
జప్యోదకే పవిత్రం తదుపస్నానే తు పుష్పజాన్
సర్వౌషధ్యుదకే చార్క్యముపస్నానేఽప్సరసస్తథా ౮
ధాతారం పుణ్యపుష్పేషు చక్రం మార్గే జలాధిపమ్
కషాయే తు పునః తీర్థే కుమారం చార్చయేత్క్రమాత్ ౯
ఓషధీషు తు రుద్రాంస్తాన్ హారిద్రేషు తథా బుధః
సినీవాలీం సమభ్యర్చ్య గన్ధేష్విన్ద్రం తథాఽర్చయేత్ ౧౦
ప్లోతే త్వష్టారమభ్యర్చ్య మూలగన్ధే ప్రజాపతిమ్
దుర్గాం ధాతుషు చాభ్యర్చ్య మూర్తిభిః పూర్వవత్క్రమాత్ ౧౧
అథో గురుం ప్రపూజ్యైవ సశిష్యం దక్షిణాం దదేత్
దధిప్రాశం తథా కృత్వా తథాఽఽచమ్యాచమేత్స్వతః ౧౨
కరయోరుభయోః పశ్చాత్పవిత్రే ధారయేత్తథా
శ్వేతవస్త్రోత్తరీయశ్చ కటకాద్యన్వితో గురుః ౧౩
పునరభ్యర్చ్య దేవేశం పాద్యాద్యర్ఘాన్తమేవ చ
పూజాద్రవ్యాణి సంభృత్య ప్రోక్షయేత్కరకోదకైః ౧౪
«రక్షస్వ త్వమితి ఛాత్రో ద్రవ్యదేవం ప్రణమ్య చ
సమాదాయ గురోర్హస్తే దద్యాస్నప్రమాంగ ఏవ చ ౧౫
గురుస్తం ప్రణవేనైవ ప్రోక్ష్యాఽఽదాయ కరద్వయే
మస్తకాంతం సముద్ధృత్య త్రిః సకృద్వా ప్రదక్షిణమ్ ౧౬
కారయిత్వాఽథ దేవేశం మన్త్రేణైవ పునర్గురుః

తద్ద్రవ్యనామ క్రమశో యోజయిత్వాఽథ మన్త్రవిత్ ౧౭
'తద్విష్ణుం స్నాపయామి'తి * తద్ద్రవ్యేణాభిషేచయేత్
పునరాదాయ తత్పాత్రం పూర్వస్థానే సుసన్న్యసేత్ ౧౮
ద్రవ్యంప్రతి చ నిర్మాల్యమపోహ్యాఽభ్యర్చ్య మంత్రతః
'ఏకాక్షర'మితి ప్రోచ్య స్నాపయేత్తం మృదా పునః ౧౯
'విశ్వే నిమగ్న' ఇత్యుక్త్వా ప్రాదక్షిణ్యం చ పర్వతైః
కారయిత్వా పునర్ధాన్యైః 'ప్రాణపరిసూతి' మన్త్రతః ౨౦
స్నాపయేదంకురైః పశ్చా'ద్విత' త్యేతి తు మన్త్రతః
'త్వాం వజ్రిభృద్భ్యా' తేత్యుక్త్వామంగళైశ్చ ప్రదక్షిణమ్ ౨౧
'వసోః పవిత్ర' మిత్యుక్త్వా పంచగవ్యేన చావ్యయమ్
ఘృతేన 'చాగ్న ఆయాహి' మధునా 'చాగ్నిమీ' ళతః ౨౨
'ఇషే త్వోర్జే' త్వేతి దధ్నా 'శన్నో దేవీ' రితి బుధైర్వ
క్షీరేణ స్నాపయేత్పశ్చా 'దభిత్వా శూర' మన్త్రతః ౨౩
గన్ధోదకేన విధినా 'ఇమా ఓషధయ' ఇత్యపి
అక్షతోదకమిత్యుక్త్వా 'జపన్దత్వా' ఫలోదకమ్ ౨౪
'చత్వారీ'తి కుశాద్భి స్తద్విష్ణుగాయత్రియా బుధః
రత్నోదకేన జప్యాద్భిః 'పూత స్త' న్యేతి మన్త్రతః ౨౫
'చత్వారి శృంగా' ఇత్యుక్త్వా సర్వౌషధ్యుదకేన చ
తత్తద్ద్రవ్యాన్తరే తత్తదుపస్నానాన్ క్రమేణ వై ౨౬
'వారీశ్చతస్రి' ఇత్యుక్త్వా స్నాపయేదచలాత్మనా
పూజయేత్పుణ్యపుష్పైశ్చ 'ధాతా విధా' తేతి చ బుధైర్వ ౨౭

---

* మన్త్రైరేవ. గ.

‘ఋచో యజూంషి’ చోక్త్వా తు చూర్ణైః సంస్నాపయేత్క్రమాత్
‘స ఏష దేవ’ ఇత్యుక్త్వా చూర్ణేనోద్వర్తయేద్ధరిమ్ ౨౮
‘స సర్వవే’ త్తేతి తతస్తీర్థైశ్చైవాభిషేచయేత్
‘సామైశ్చ * తాంగ’ మిత్యుక్త్వా వనౌషధ్యా సమార్జయేత్ ౨౯
హారిద్రం స్నాపయేద్విద్వాన్ ‘సతో దేవా’ ఇతి ఋత్విక్
‘త్వం స్త్రీ’తి సర్వగన్ధేన చూర్ణేన స్నాపయేత్క్రమాత్ ౩౦
† సంస్నాప్య గన్ధతోయేన ప్లోతేన విమృజేత్తతః
వస్త్రాద్యైః సమలంకృత్య ‘త్వం భూర్భువ’ స్త్వేతి మన్త్రతః ౩౧
మాలగన్ధైః సుసంస్పృశ్య తతో ‘బుద్ధిమతా’ మితి
అలంకృత్య ధాతుభిర్ధీమాన్ పాద్యాద్యైరభి పూజ్య చ ౩౨
పునరాదాయ దేవేశం శ్వభ్రాద్యోగాసనే హరిమ్
మండపస్యైవ నైరృత్యాం వారుణ్యాం వా విశేషతః ౩౩
యోగాసనం సుసంకల్ప్య స్థాపయే‘ద్భూర’సీతి చ
ఉపచారాణి సర్వాణి ఆసనోక్తాని తస్య చ ౩౪
కారయిత్వాఽత్ర దేవేశం హవిః సమ్యజ్నివేదయేత్
పశ్చాద్దేవం సమాదాయ చాఽలయం తత్ప్రదక్షిణమ్ ౩౫
కృత్వా త్రిర్వా సకృద్వాఽథ జీవస్థానే సమాహితః
గురుః సంస్థాప్య దేవేశం ‘క్షమ’ స్వేతి ప్రణమ్య చ ౩౬
పశ్చాన్నిత్యార్చనే సమ్యక్పూజయేద్గలితాని చ
ధ్రువార్చాయామపి భవేన్మండపే తు యథాక్రమమ్ ౩౭

---

* సాంగమ్. ఖ. † ఇతః ప్రభృతి. గ. ఆదర్శే, ఏకం పత్రం (73) నష్టమ్.

మృదాదీని చ సన్న్యస్య దేవానభ్యర్చయేత్క్రమాత్
తతోఽభ్యన్తరం ప్రవిశ్యైవ ద్రవ్యమాదాయ పూర్వవత్ 3౮
స్నాపయేత్పూర్వవన్మన్త్రై ర్ధ్రువార్చాం పూజయేత్తథా
అవగ్రహాదిదుర్భిక్షే స్నాపనేనాఽశుభాని చ 3౯
నశ్యన్తి కుర్యాత్తస్మాచ్చ ప్రయత్నాత్ స్నపనం ప్రభోః
ఏతేషామపి ద్రవ్యాణాం మానం యోగం ప్రతిక్రియా ౪౦
ఉత్పత్తిర్నవభేదాశ్చ మయా ప్రోక్తాః పురా ఖిలే
తథా చరేదనుక్తాని సర్వాణ్యనాని మన్త్రతః ౪౧
కర్మాన్తే తస్య దేవ్యా చ స్నాపయేదితి కేచన
సహావీతే యది భవేన్నామాద్యం కర్మణోఽన్తరే ౪౨
శుద్ధస్నానైః సహాత్రాపి స్నాపయేన్మాం మహీం ప్రభుమ్
దేవీయుక్తం ధ్రువార్చాం చేద్దేవ్యా తత్స్నపనాన్తరే ౪3
సంస్నాప్య శుద్ధతోయేనసహ శేషం సమాచరేత్ ౪3½

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే
స్నపనద్రవ్యవిధిర్నామ పంచత్రింశోఽధ్యాయః.

అథ షట్ త్రింశోఽధ్యాయః.

స్నపనభేదాః.

అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి స్నపనం చాధమాధమమ్
భక్తానాం దుర్బలానాం చ క్షుద్రం చాపి మహార్థదమ్ ౧

సామాన్యాని చ సర్వేషాం భవన్తి స్నపనేషు చ
తస్మాద్గవ్యాదిభిర్ద్రవ్యైః సర్వౌషధ్యుదకాన్తకైః ౨
ద్రవ్యైః ప్రధానాః సంపూర్ణాః కలశా ద్వాదశైవ చ
వారిపూర్ణా ఉపస్నానకలశా ద్వాదశ క్రమాత్ ౩
హారిద్రాచూర్ణసంయుక్తకలశేన సహైవ చ
పంచవింశతిసంఖ్యాశ్చ కలశాశ్చ తపోధనాః ౪
స్నపనార్థం విశేషేణ పూర్వోక్తదివసే తథా
అంకురానర్పయిత్వైవ రక్షార్థం చాధివాసయేత్ ౫
పూర్వోక్తమండపే ధీమాన్ కర్మసూత్రైః సమస్థలే
పంచవింశత్పదం కృత్వా భిత్తిమానం విశేషతః ౬
అత్ర * మధ్యపదే శ్వభ్రం పరితోఽష్టౌ పదాంస్త్యజేత్
సంచారణార్థం చతురో ద్వారార్థం దిక్షు వై క్రమాత్ ౭
కలశస్థాపనార్థం తచ్ఛేషితేఽర్కపదే తథా
ఆఢకం వా తదర్ధం వా ప్రస్థం వా కలశం ప్రతి ౮
సంగృహ్య వ్రీహిభిః పీఠం తత్పదాయామవిస్తృతమ్
యథాలాభోదయం కుర్యాద్ద్రవ్యం ప్రతి పృథక్ పృథక్ ౯
ప్రోక్షణోల్లేఖనే పీఠే దర్భాణామాస్తరం పృథక్
కృత్వా సంగృహ్య కలశాన్ ద్రవ్యైరపి సుపూరయేత్ ౧౦
ప్రణవేన కూర్చాన్ నిక్షిప్య సోపస్నానం పృథక్ పృథక్
సాపిధానం చ కృత్వా తు విష్ణుగాయత్రియా న్యసేత్ ౧౧
గవ్యం దధ్యక్షతోదం చ రత్నోదం విదిశాసు చ
ఈశాద్యం సన్న్యసేత్పశ్చాద్ద్వారాణాం వామపార్శ్వకే ౧౨

* శంభు. అ.

ఘృతం క్షీరం ఫలం జప్యం * ప్రాగాద్యం చాన్యపార్శ్వకే
మధు గన్ధం కుశోదం చ సర్వౌషధ్యుదకం న్యసేత్. ౧౩
విధినా తత్క్రమేణైవ † ఏతేషాం వామపార్శ్వతః
సన్న్యసేత్తదుపస్నానాన్నిలశో యాధిపాస్తరే ౧౪
సన్న్యస్యైవ చ హారిద్రం వస్త్రేణ పరివేష్టయేత్
అథాధివాసితం దేవమాదాయ శ్వభ్రిమధ్యమే. ౧౫
సంస్థాప్య కూర్చాన్ పరితః ప్రాగగ్రాంశ్చోదగగ్రకాన్
వేద్యాముపరి ‡ చాష్టాస్త్రం జయాదీరర్చయేత్క్రమాత్. ౧౬
పంక్తీశమమితం వీశం దిక్పాలాన్మూర్తిమన్త్రతః
కలశాద్బాహ్యశోఽభ్యర్చ్య కలశేశానథార్చయేత్- ౧౭
శివం చ విశ్వసూనుం చ. సామవేదం చ వత్సరాన్
ఋచః ప్రాణం యజూ రుద్రమథర్వాణమథాశ్వినౌ ౧౮
తీర్థాశ్చం లోకనాథం చ విశ్వమూర్తిం గురుం తతః
సోమం చ నాగరాజం చ మునిం తక్షకమేవ చ ౧౯
పురుషం చాపి గన్ధర్వాన్ మంత్రం విద్యాధరాన్ క్రమాత్
అర్కమప్సరసస్తస్మిన్నేకమూర్త్యాఽధిపాంస్తతః ౨౦
హారిద్రే చ సినీవాలీమఘూర్ణ్యన్తం చాసనాదికమ్
§ ప్రణవాది నమోఽన్తం వై ధ్యాత్వా మూర్తిభిరర్చయేత్. ౨౧
పశ్చాద్దేవం ప్రణమ్యైవ పాద్యాద్యైరభిపూజ్య చ
ఉత్తరాభిముఖస్తిష్ఠేద్గురుర్దేవస్య దక్షిణే. ౨౨
తతః ప్రణమ్య శిష్యస్తం 'రక్ష' స్వేతి చ మన్త్రతః

* ప్రాగాద్యైశాన పార్శ్వయోః ? గ, † తేషాం దక్షిణతో తతః ? ‡ సన్న్యస్య. అ. § నమోఽన్తం ప్రణవాద్యన్తమ్.

సమాదాయ చ గవ్యాద్యం క్రమాద్ధస్తే దదేద్గురోః ౨౩
పునస్తం ప్రణవేనైవ ప్రోక్ష్యాఽఽదాయ సమాధినా
ఆదాయ వామహస్తే తం ధృత్వా తదితరేణ వై ౨౪
న్యస్తం కూర్చం సమాదాయ ద్రవ్యనామ ప్రశంస్య చ
మన్త్రాన్తే స్రావయేన్మౌలౌ కూర్చాగ్రేణ సకృత్పునః ౨౫
కూర్చేన సార్ధం తద్ద్రవ్యం త్రిః సకృద్వా ప్రదక్షిణమ్
విష్ణుం చ స్నాపయామీతి ద్రవ్యేణ స్నాపయేత్తతః ౨౬
గవ్యానాం పంచకం చాత్ర ఫలోదం * పాదయోః పునః
సంస్రావ్య రాజవచ్ఛిష్టైః స్నాపయేదథవా హరిమ్. ౨౭
తతః కలశమాదాయ శిష్యస్తం గురుహస్తతః
పూర్వస్థానే సుసన్న్యస్య కరౌ ప్రక్షాళయేత్తథా. ౨౮
‘వసోః పవిత్ర’మిత్యుక్త్వా ‘అగ్న ఆయాహి’ మన్త్రతః
‘అగ్నిమీళే’ ఇషే’త్వేతి ‘శన్నో దేవీ’రితి క్రమాత్ ౨౯
‘అభిత్వా’ చ ‘ఇమా ఓష, జపన్, చత్వారివా’గితి
‘తత్పురుషాయ, పూతే’తి క్రమా‘చ్చత్వారి శృంగ’తః ౩౦
ప్రధానైః స్నాపయేద్దేవముపస్నానైస్సదా బుధః
‘వారీశ్చతస్ర’ ఇత్యుక్త్వా స్నాపయేత్కలశైస్తథా ౩౧
ద్రవ్యంప్రతి చ వస్త్రాద్యైర్విభూషాద్యర్ఘ్యైస్తమర్చ్య చ
‘శ్రియే జా’తేతి చోక్త్వాఽన్తే హారిద్రైః స్నాపయేత్తథా ౩౨
తతః ప్రణమ్య దేవేశం కలశాన్ విసృజ్య చ
శుద్ధస్నానోక్తమార్గేణ తైలేనైవాభిషేచయేత్ ౩౩

---

* హారయేత్. ఖ, గ.

విసృజ్య ప్లోతవస్త్రేణ శ్వభ్రాదాదాయ చావ్యయమ్
యోగాసనే సుసంస్థాప్య వస్త్రాద్యైర్భూషయేత్తథా. ౩౪
సమభ్యర్చ్య తథాఽర్ఘ్యాన్త్యం దానం దత్వాఽథ పూర్వవత్
మహాహవిః ప్రభూతం వా వా నివేద్యాత్రైవ చావ్యయమ్. ౩౫
ప్రణమ్య దండవద్భూమౌ ప్రార్థనామన్త్రముచ్చరన్
వినోదానత్ర కృత్వాఽన్తే గురుం పశ్చాత్ప్రపూజయేత్ ౩౬
పునరాదాయ దేవేశం కృత్వా ధామప్రదక్షిణమ్
జీవస్థానే ప్రతిష్ఠాప్య పూర్వోక్తం చాత్రపూజయేత్ ౩౭
శ్వభ్రాదాదాయ కర్మాన్తే కౌతుకం యది మన్త్రతః
జీవస్థానే సుసంస్థాప్య పూజయేదథవా బుధః ౩౮

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే సామాన్యస్నపనవిధిర్నామ
* షట్త్రింశోఽధ్యాయః.

అథ సప్తత్రింశోఽధ్యాయః.

(చక్రలక్షణమ్.)

ఉత్సవార్థం విశేషేణ చక్రమానం ప్రవక్ష్యతే
మానాంగులేన వా తస్య మానం మాత్రాంగులేన వా ౧
ధ్రువస్యాంగులినా వాఽథ కారయేద్ధాటకాదినా

---

* కలశాభిషేక విధిర్నామ పంచత్రింశోఽధ్యాయః. గ.

* యవమాత్రేణ విస్తారం † తోయతారం ప్రకథ్యతే ౨
తేనైవ సమవృత్తం తం కృత్వా పశ్చాద్ద్విచక్షుణః
కస్య వా చరణం ‡ పర్గమశ్విన్యంగులినా క్రమాత్ ౩
అరాణామయుతం పశ్చాద్ద్విజేన హృదయం తథా
తస్య మధ్యమసూత్రస్య పార్శ్వయోరుభయోరపి ౪
ఏకాంగుళఘనం మధ్యం బహిఃపట్టస్య పార్శ్వయోః
యవాయతఘనం తత్స్యాద్యథాశోభం క్రమాత్కృశమ్ ౫
కుకుశ్చార్ధ్వయారాః స్యుః పంక్తియుగ్మమథాన్తరా
షోడశారాస్తథా హీనాస్తే త్ర్యశ్రా వేణుపత్రవత్ ౬
తన్మూర్ధ్ని పార్శ్వయోర్జ్వాలాశ్చాన్యాంగులసమాయుతమ్
ప్రభాజ్వాలాసమా జ్ఞేయా స్త్రితయా (నతా) స్తీక్ష్ణ దర్శనాః ౭
చక్రేశం హృదయే తస్య నవతాలేన మానతః
త్రయోదశాంగులైర్ రుద్రనవసప్తాంగులైస్తు వా ౮
తచ్చక్రాంగులినా దేవం ద్విభుజం ప్రాంజలీయుతమ్
ఆసీనం స్థానకం వాఽథ కౌతుకం తద్యథా తథా ౯
సర్వాభరణసంయుక్తం తత్త్వస్మరణసంయుతమ్
పీఠయుక్తం వియుక్తం వా కారయేద్ధృదయేఽధిపమ్. ౧౦
కరండమకుటసంయుక్తమర్ధచంద్రాంగసంయుతమ్
సుముఖం చానపాయిశం పురతః కల్పయేత్తథా ౧౧
అపరం సింహవదనం పద్మస్య ముకులం తు వా
కారయేదథవా ధీమాన్ పార్శ్వయోరుభయోరపి ౧౨

* ధర్మ. గ. † తావదాయమ్. ‡ పట్టమ్.

చక్రేశం నైవ చక్రస్య జ్వాలాయుక్తమథాపి వా
పద్మం వా సింహవక్త్రం వా మకరాననమేవ వా ౧౩
ఫలకోపరి వా యోగే స్థాపయేత్సుదృఢం యథా
అథవా సింహయోర్మూర్ధ్ని స్థాపయేత్ఫలకోపరి ౧౪
తచ్చక్రస్య సమం వాఽథ ద్విగుణం త్రిగుణం తు వా
చక్రేశస్య సమం వాఽథ గదాయామం ప్రకథ్యతే ౧౫
యథార్హనాహసంయుక్తం సమవృత్తమృజుం తథా
ఫలకాకుమ్భతాటీభిర్భూషితాం కారయేద్గదామ్. ౧౬
చక్రం తమథవా ధీమాన్ గదాం చైవ? సలక్షణమ్
స్థాపయేత్పద్మపీఠోర్ధ్వే సుదృఢం విధిచోదితమ్. ౧౭
చతురంగులోన్నతం పీఠమష్టాంగులయుతం తథా
అశ్రం తత్సమవృత్తం వా దలైరష్టభిరావృతమ్. ౧౮
కారయిత్వా గదామూలే పూర్వవద్యోజయేత్క్రమాత్
నాగాంగులోదయం కుర్యాద్గదాం హీనేఽథవా యది ౧౯
అత్రాప్యనుక్తం యత్సర్వం కారయేచ్ఛిల్పశాస్త్రవత్
సిద్ధార్చనాదికం సర్వం కారయేత్పూర్వవద్బుధః (పృథక్) ౨౦

చక్రస్థానప్రకారః.

చక్రస్య స్థాపనామార్గం ప్రవక్ష్యామి తపోధనాః
గ్రామస్య యజమానస్య చానుకూలే దినే తథా ౨౧
అంకురస్యార్పణం కృత్వా పూర్వమేవ చ తద్దినాత్
సంభృత్యైవ చ సంభారాన్ కారయేదక్షిమోచనమ్. ౨౨
* తథాఽధివాసనం కృత్వా నద్యాదౌ కౌతుకోక్తవత్

* గవ్యాదిషు చ పూర్వవత్. గ.

యాగశాలాం తథా కృత్వా భూషయేత్తోరణాదిభిః ౨౩
శయ్యావేదిం చ తన్మధ్యే చాధ్యర్ధాయామవిస్తృతామ్
తురీయాంశోదయాం వేదిం కుర్యాత్తాం చతురశ్రకామ్. ౨౪
ప్రాచ్యామాహవనీయం చ కుండమౌపాసనాగ్నివత్
ప్రాచ్యాం తత్స్నానవేదిం చ కృత్వా పూర్వోక్తమానతః ౨౫
అథాధివాసితం చక్రమాదాయైవాభిషిచ్య చ
గ్రామప్రదక్షిణం కృత్వా శాలాయాం స్థాపయేత్తథా ౨౬
అగ్నిం సంస్థాప్య పూర్వోక్తం కుమ్భం సంసాధయేత్పునః
పూర్వోక్తం కుంభమాదాయ జలేనాఽపూర్య పూర్వవత్ ౨౭
వస్త్రాభ్యాం వేష్టయిత్వా తు రత్నాదీంస్తన్న్యసేత్తథా
చక్రస్యాఽభిముఖే కుమ్భం ధాన్యపీఠోపరి న్యసేత్ ౨౮
పూజితో యజమానేన ఆత్మానం భావయేద్గురుః
హృత్పద్మమధ్యే చక్రేశం ద్విభుజమంజలిసంయుతమ్ ౨౯
రక్తాభం పీతవస్త్రాంగం ధ్యాత్వా సమ్యక్ ప్రపూజ్య చ
తస్మాత్కుంభే సమావాహ్య పూర్వోక్తమభిపూజ్య చ ౩౦
వేద్యాం సంస్థాప్య తచ్చక్రం కలశైః స్నాపయేత్క్రమాత్
సమలంకృత్య వస్త్రాద్యైర్ధాన్యపీఠోపరి క్రమాత్ ౩౧
సన్న్యస్య కుంభసంయుక్తం బద్ధ్వా ప్రతిసరం తథా
శాయయిత్వా తథా చక్రం హరాత్రిం సమ్యక్ ప్రశంస్య చ ౩౨
చక్రాద్యాంశ్చాయుధానన్యాన్ మూర్తిమన్త్రైః ప్రశంసయేత్
పశ్చాదగ్నిం పరిస్తీర్య వైష్ణవం మన్త్రముచ్చరన్ ౩౩
'భూమాన', 'వన్ధోశ్యేన' ద్వే చ హుత్వా గాయత్రిసంయుతమ్

శతమష్టోత్తరం హుత్వా రాత్రిశేషం వ్యపోహ్య చ 34
స్నాత్వా ప్రభాతే పూర్వోక్తం చక్రమాదాయ పూర్వవత్
ధా(గ్రా)మప్రదక్షిణం కృత్వా * చక్రేణసహ మన్త్రవిత్ 35
మండపే దక్షిణే పార్శ్వే కృతే పీఠే విశేషతః.
రత్నం నిక్షిప్య పూర్వోక్తం మన్త్రేణ స్థాపయేత్తథా 36
చక్రమన్త్రా సుసంజప్య బీజాంత్సన్న్యస్య పూర్వవత్
కుంభాచ్ఛక్తిం తథాఽఽవాహ్య పూజయేదాసనాదిభిః 37
పాయసాద్యైర్నివేద్యాఽథ గురుం సమ్యక్ప్రపూజయేత్
ఏవం యః కురుతే భక్త్యా రిపూంత్సర్వాన్ విజేష్యతి 38

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే చక్రలక్షణవిధిర్నామ
† సప్తత్రింశోఽధ్యాయః.

అథాఽష్టత్రింశోఽధ్యాయః.

ఉత్సవవిధిః.

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి దేవేశస్యోత్సవక్రమమ్
కాలశాన్తినిమిత్తార్థా ఉత్సవాస్త్రివిధాః స్మృతాః 1
మాసే తు యస్మిన్ కస్మింశ్చిత్ వర్షం వర్షం ప్రతిప్రతి
క్రియతే సమయేనైవ స తు కాలోత్సవో భవేత్. 2

---

* కుమ్భేన. గ. † షట్త్రింశోఽధ్యాయః.

ఇష్టమానే దినే చేష్టే శ్రద్ధయా క్రియతే తు యః
స తు శ్రద్ధోత్సవో జ్ఞేయస్తస్మాత్కాలోత్సవో గురుః ౩
భయప్రదనిమిత్తేషు తథాఽనావృష్టికాదిషు
క్రియతే తస్య శాన్త్యర్థం స నిమిత్తోత్సవః స్మృతః ౪
గ్రామాదౌ చోత్సవః స్యాచ్చేత్క్రమేణైవ చ కారయేత్
తస్మాదుత్పాతశాన్త్యర్థమాదౌ కాల్యుత్సవం క్రమాత్. ౫
అన్యేషాం క్రూరదేవానాం శిష్టభూతగణస్య చ
శాన్త్యర్థం కారయేత్పశ్చాచ్ఛాస్త్రోక్తం శంకరోత్సవమ్ ౬
విశస్త్రిగణశాన్త్యర్థం సౌమ్యమార్గేణ వాస్తుషు
చక్రసేనేశసంయుక్తం కుర్యాద్దుర్గోత్సవం పునః ౭
సర్వేషామపి దేవానాం మునీనామపి సర్వశః
పితౄణాం చ గ్రహాణాం చ పత్నీనామపి సర్వశః ౮
ద్విజానామపి శాన్త్యర్థం లోకానామపి సర్వశః
పుష్ట్యర్థం కారయేత్పశ్చాద్దేవేశస్యోత్సవం క్రమాత్ ౯
అన్యథా చేద్వినాశః స్యాత్సర్వేషాం చ న సంశయః
తస్మాత్పరిహరేద్విద్వాన్ గ్రామాదౌ చ విశేషతః ౧౦
అయనాదౌ తు సంక్రాన్త్యాం గ్రహణే చ విశేషతః
తత్తత్కాలే చ తీర్థం స్యాద్రాత్రావపి చ కారయేత్. ౧౧
రాహుదర్శనసంక్రాన్త్యోః స్నానం శ్రేష్ఠం నిశాస్వపి
తథాఽఽహుః స్మృతికారాశ్చ నిశాయామనిషిద్ధతామ్. ౧౨
క్రియాం సమాప్య మధ్యాహ్నే రాత్రౌ చేత్కాలం బుధః
తావత్కాలం వినోదేన నీత్వా తత్తీర్థమాచరేత్. ౧౩

విష్ణుపంచదినేష్వేవం మాసర్క్షే స్థాపనాదినే
యజమానస్య జన్మర్క్షే రాజ్ఞో జన్మర్క్ష ఏవ వా ౧౪
ఏతేష్వవభృథం కల్ప్య చోత్సవం సమ్యగాచరేత్
తేషు కాలశ్చ మధ్యాహ్నః పూర్వాహ్ణో వా శుభోదయే. ౧౫
ఋక్షే తు ద్విదినే సంగే యదహన్యధికం పరమ్
తథా మాసర్క్షకాశ్చాన్యే ఏకమాసే పరస్పరమ్. ౧౬
దినద్వయ్యే తు సంప్రాప్తే నేష్టం తత్ప్రథమం విదుః
తీర్థస్యాత్ర పరం శ్రేష్ఠమన్యనైమిత్తికేషు చ ౧౭
పూర్ణపర్వేందుసంయోగం యద్దినే చోభయోరపి
తీర్థస్యాత్రి విశేషేణ తత్పరం వాఽన్యకర్మణామ్ ౧౮
పక్షం త్రయోదశాహం వా ఙినాన్యేకాదశ క్రిమాత్
నవాహం తత్ర సప్తాహం పంచాహమథవా పునః ౧౯
త్రిదినం ద్విదినం చైవ ఏకాహం చాఽథవా పునః
* అథ తీర్థదినాత్పూర్వమేకవింశద్దినే తథా ౨౦
† తథైవ ధ్వజమారోప్య నవాహం చోత్సవం చరేత్
ఉత్సవస్య దినాదౌ వా ఘోషయేద్విధిపూర్వకమ్ ౨౧
ఘోషణా ‡ దదినాత్పూర్వం కారయేదంకురార్పణమ్
వేణుం వా జాతివృక్షం వా చమ్పకం క్రముకం తు వా ౨౨
అన్యాంశ్చ శుభవృక్షాన్వా చాన్యేషాం సారమేవ వా
ధ్వజదండమృజుం కృత్వా కృమికోటరవర్జితమ్ ౨౩
విమానస్య సమం వాఽథ పాదహీనం తథాఽధికమ్

* గ. ఆదర్శేఽధికోయమర్ధశ్లోకః. † తత్రైవ. అ. క. ‡ * దివసాత్. ఖ.

అధ్యర్ధం * వాఽధికం వాఽథ మూలాదగ్రం క్రమాత్కృశమ్
చతుర్వింశత్యంగులనాహం వా యథాలాభమథాపి వా
గర్తమానం వినై వాఽత్ర ధ్వజండప్రమాణకమ్ ౨౫
యష్టియోగం వియోగం వా ఋజుం కృత్వా సలక్షణమ్
అహతం సుదృఢం వస్త్రం కార్పాసం సంపరిగృహ్య చ ౨౬
విపులం భాగతాలం స్యాదాయామం ద్వాదశాఽష్ట వా
పాదవర్గసమాయామం గర్భద్వారసమం తు వా ౨౭
తదర్ధవిస్తృతం వాఽథ కారయేద్విధివద్ధ్వజమ్
పూర్వోక్తేనైవ మార్గేణ పీఠం మధ్యే లిఖేద్బుధః ౨౮
యథాఽత్రివత్? తథా ధీమానాకాశారోహణం తు వా
సుచిత్రితం ధ్వజం పశ్చాత్ప్రోక్ష్య చాఽదాయ మన్త్రవిత్ ౨౯
ఏకవింశతితాలేన చాఽయతం వేణుయష్టికమ్
ఆదాయాగ్రాదధశ్చాత్ర త్వయమే? 'స్వస్తి దా' ఇతి ౩౦
బధ్నీయాత్తద్ధ్వజం తత్ర స్థాపనం సమ్యగాచరేత్
అథవా యాజ్ఞికైర్వృక్షైర్యష్టిం కృత్వా సలక్షణమ్ ౩౧
త్రితాలాయతమర్ధం స్యాద్విస్తారం బహులం క్రమాత్
ఆహృత్య యష్ట్యాధారాణి యోజయేదచలం క్రమాత్ ౩౨
దండాగ్రాదధికం వేణుం క్రమేణైవ చ యోజయేత్
తామ్రేణ వలయం కృత్వా సంయోజ్య క్రమశః సుధీః ౩౩
దండద్విగుణమాయామమంగుష్ఠాంగులినాహకమ్
త్రివృతాం తంతునా రజ్జుం కుశరజ్జుమథాఽపి వా ౩౪

* వా త్రియశ్రం వా. గ.

సంయోజ్య వలయే పూర్వం దర్భమాలాం సువేష్టయేత్
బలిపీఠాత్పశ్చిమే భాగే మధ్యసూత్రస్య మధ్యమే 3౫
తస్మాద్వ్యపోహ్య షట్తాలం పంచతాలఘనం తు వై
దండం ప్రణిధాయ్య మధ్యాహ్నే హేమ సన్న్యస్య చావటే 3౬
ధ్వజమన్త్రం సముచ్చార్య దండం సంస్థాపయేద్దృఢమ్
ద్విహస్తాయతవిస్తారమేకహస్తోదయం క్రమాత్ 3౭
ఏకవేదిం చ కృత్వాఽత్ర శిలయేష్టకయాఽథవా
మృదా వా తస్య మూలే తు దళైరష్టభిరావృతమ్ 3౮
పద్మం సలక్షణం కృత్వా ధ్వజమూలే తు (సు) శోభితమ్
మండపం వాఽథ కూటం వా ప్రపాం వా చాఽలయాగ్రతః 3౯
కృత్వా తత్ర వితానాద్యైరలంకృత్య యథోచితమ్.
మధ్యపంక్తౌ విశేషేణ ప్రాచ్యాం తస్య ధ్వజస్య చ ౪౦
చతుస్తాలసమాయామం వ్రీహిభిః స్థండిలం చరేత్
ద్వితాలాయతవిస్తారం భాగోత్సేధం చ పశ్చిమే ౪౧
చక్రస్య స్థండిలం కృత్వా తథా శాన్తస్య చోత్తరే
ఖగాధిపస్య తత్ప్రాచ్యాం స్థండిలం కారయేత్తథా ౪౨
తస్యైవోత్తరతః పార్శ్వే కుండమాపాసనం తథా
కృత్వాఽఽఘారం చ పూర్వోక్తమగ్నేః పశ్చిమతో బుధః ౪3
స్థండిలం కారయిత్వాఽత్ర స్థాపయేత్ప్రాఙ్ముఖం ధ్వజమ్.
పర్యగ్నిపంచగవ్యాభ్యాం సంశోధ్య చ యథాఽర్హకమ్ ౪౪
‘దధ్యశ్వస్యే’హేతి చోక్త్వా తు అంగ్హ్యామం చ కారయేత్.
వైష్ణవం గారుడం పశ్చాద్ధ్వజమన్త్రం ఘృతేన చ ౪౫
హుత్వాఽక్షిమోచనం పశ్చాత్తథైవ విధినా బుధః

కుంభం సంసాధ్య విధినా ప్రముఖే స్థండిలోపరి ౪౬
సన్న్యస్య గరుడం ధ్యాయేత్కుంభేఽంభసి సమాహితః.
గరుడం తస్మిన్నావాహ్య తథాఽభ్యర్చ్య చ మన్త్రవిత్ ౪౭
సంప్రోక్ష్య కౌతుకం బద్ధ్వా కుంభేనసహా తద్ధ్వజమ్
పున స్తదాదాయ బీజం హృదయే న్యస్య వేష్ట్య చ ౪౮
కుంభస్థాం శ క్తిమాదాయ తథా పీఠస్య మూర్ధని
మూ ర్తిమన్త్రేణ చాఽవాహ్య సమభ్యర్చ్య నివేద్య చ ౪౯
పూర్వో క్తస్థండిలే పశ్చాత్ స్థాపయేత్పశ్చిమాముఖమ్
పున స్తత్పశ్చిమే చక్రం ప్రాఙ్ముఖం చోత్తరే బుధః ౫౦
పీఠామితౌ సుసంస్థాప్య దక్షిణాభిముఖౌ క్రమాత్
సంస్థాప్య మూ ర్తిమన్త్రేణ చార్ఘ్యాన్తం చాఽసనాదికమ్ ౫౧
సమభ్యర్చ్య విశేషేణ ముద్గాన్నం గరుడస్య చ
శుద్ధాన్నమన్యయోః పశ్చాన్నివేద్య ముఖవాసకమ్ ౫౨
దత్త్వాఽభివన్ద్య పూర్వోక్తం పుణ్యాహమపి వాచయేత్
ఆగ్నేయ్యాం ధాన్యపీఠే చ భేరీం సన్న్యస్య మన్త్రవిత్ ౫౩
భూతేశం చ సమభ్యర్చ్య హవిః సమ్యఙ్నివేదయేత్
పశ్చాదగ్నిం పరి స్తీర్య త త్తన్మన్త్రం సవైష్ణవమ్ ౫౪
హుత్వైవ పూర్వవన్మన్త్రీ అన్తర్హోమం జుహోతి చ
గురు స్తదపరాహ్ణే తు ప్రాఙ్ముఖో వాఽప్యుదఙ్ముఖః ౫౫
ఆదాయ ప్రణవై ర్యష్టిం 'భూర్భువస్స్వ'రితి బ్రువన్
* దండేన చ త్రిభిస్తాడ్య పశ్చాత్ప్రారశవం పునః ౫౬

• యజ్ఞస్యై•. గ.

ఆహూయోష్ణీషవస్త్రాద్యైః సమలంకృత్య పూర్వవత్
సర్వవాద్యసమాయుక్తం భేరీమాదాయ శాస్త్రవిత్ ౫౭
* స్వర సర్వశాస్త్రోక్తవిధినా చకారిగేరితాడయేత్తథా

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే † ఉత్సవ (ధ్వజపటప్రతిష్ఠా) విధిర్నామ అష్టత్రింశోఽధ్యాయః.

అష్టైకోనచత్వారింశోఽధ్యాయః.

బలిహరణవిధిః.

బలిప్రదానమార్గం చ ప్రవక్ష్యామి పృథక్ పునః
‡ సాయాహ్నే తు విశేషేణ యజమానసమాయుతః. ౧
ద్రోణైర్ద్రోణార్ధకైర్వాఽథ ఆఢకైర్వాఽథ తండులైః
పాచయిత్వా కటాహే తు ప్రక్షిపేద్విధిచోదితమ్. ౨
ముద్గనిష్పావతిలాంశ్చ లాజాపూపౌ ప్రగృహ్య చ
హేమపాత్రే సుసన్న్యస్య శిష్యస్తచ్ఛిరసా వహేత్ ౩
అభివన్ద్య ధ్వజం పూర్వమాదాయ సమలంకృతమ్
రథే వా శిబికాయాం వా యన్త్రేణాఽఽరోప్య మంగలమ్ ౪

---

* శాస్త్రోక్తవిధినా విద్వాంశ్చకరిముద్ధారయేత్క్రమాత్, క. † ధ్వజపట ప్రతిష్ఠావిధిర్నామ సప్తత్రింశోఽధ్యాయః. ‡ సర్వకార్యం చ మధ్యాహ్నే స్థాపకాః పరిచారకాః, కర్తవ్యైవ తస్య సాయాహ్నే యజమానయుతో గురుః.

హవిః పుష్పబలిం పాత్రే సంగృహ్యానునయేత్పునః
చక్రపీఠామితాన్ పశ్చాన్నాథవద్గమయే త్తథా. ౫
ఆచార్యః పురతో గచ్ఛేత్సర్వవాద్యసమాయుతమ్
నిశాచరవినాశార్థం సర్వవాద్యసమావృతమ్. ౬
ఆచార్యరక్షణార్థాయ మనసా స్వస్తివాచనమ్
చక్రం చానునయే త్తస్య పీఠం చామితమేవ చ ౭
పశ్చాద్ధ్వజం క్రమాన్నేయాత్సర్వాలంకారసంయుతమ్
గర్భగేహస్థదేవానాం బ్రహ్మాదీనాం చ పూర్వవత్. ౮
నిక్షిప్య తద్బలిం పశ్చాద్ద్వారేశానాం పునః క్షిపేత్
పునర్విమానపాలేభ్యో లోకపాలేభ్య ఏవ చ ౯
అన్యేభ్యోఽప్యనపాయిభ్యః తత్తన్నామ్నా బలిం దదేత్
* గోపురేశాన్ పునర్గత్వా సర్వాలంకారసంయుతమ్ ౧౦
గ్రామం గత్వా తు సంప్రాప్య సంధౌ సంధౌ విశేషతః
ధ్యాత్వా బుద్ధ్యాఽధిపాన్ మన్త్రీ భూమావావాహ్య పూర్వవత్
అర్ఘ్యాద్యన్తం చ సమభ్యర్చ్య ముష్ట్యన్నం నామభిర్దదేత్
మధ్యే తత్సంధిమాదాయ ప్రాచ్యాం 'భూతేభ్య' ఇత్యపి ౧౨
యక్షేభ్యో దక్షిణే పశ్చాద్రాక్షసేభ్యశ్చ పశ్చిమే
నాగేభ్యశ్చోత్తరే వాఽథ ఊర్ధ్వాయాం దిశి తత్క్రమాత్ ౧౩
రాక్షసేభ్యస్తథా భీమాన్ పూర్వం తదుదకం పునః
పుష్పం బలిం తథాఽఽధావం సందదేచ్చక్రసన్నిధౌ ౧౪

---

* గురుస్తత్త్వం చ రిక్తానాం సచాచక్రేణ పాలయోః ?, దత్వా తు ద్వార పాలేభ్యో చినే గోపురేషు చ. గ.

ధూపదీపసమాయుక్తం ఘంటానాదసమాయుతమ్
నృత్తగేయసమాయుక్తముక్తముక్తదిశో యథా ? ౧౫
యస్యాం దిశి విమానం చేద్బ్రహ్మస్థానాదికం బలిమ్
ఆచరేదథవా తస్య దిగీశాది బలిం క్షిపేత్ ౧౬
పశ్చిమాదివిమానం చేద్వారుణస్య వాయుసోమయోః
బలిం దత్త్వాఽథ శంభోస్తు క్షిపేదన్యాని పూర్వవత్ ౧౭
అథవా బ్రహ్మవీథిస్తద్గ్రామమధ్యే భవేద్యది
బ్రహ్మద్వయం * నైవ దిక్పాలాంస్తథా భూతబలిం క్షిపేత్ ౧౮
† అన్యథా శంభుమేనైతే తిర్యగ్వీథ్యాం వ్యవస్థితాః
‡ తద్దిశాధిపదిగ్గామ్ని బలిభేదోఽస్తి తస్య వై ౧౯
ధాత్రంశాత్పూర్వవీథ్యాం తత్ § మధ్యే బ్రహ్మబలిం దదేత్
ఐన్ద్రీణసార్ధం తత్రైవ బలిం దత్త్వా ఖగాధిపమ్. ౨౦
(నమో బ్రాహ్మణేభ్యో వాఽత్ర బ్రహ్మస్థానాఽవృతావపి ?)
దేవానాం పరితః పశ్చాద్భూతాద్యం పూర్వవత్క్రమాత్. ౨౧
నిక్షిప్యైవ బలిం పశ్చాచ్చక్రాగ్రే తు గురుః సుధీః
నాభివీథ్యాం చ పరితో దిక్పాలాంశ్చ విశేషతః. ౨౨
బలిం క్షిప్త్వా తథైశాన్యాం నిర్గమ్య మతిమాన్ గురుః
ప్రవేశ్య మంగలాం వీథిం నాభిసోమప్రవేశకే ౨౩
పురన్దరబలిం క్షిప్త్వా పావకస్య ¶ పునః క్షిపేత్
దిగీశయోర్ద్వయోర్మధ్యే మహావీథ్యాం విశేషతః ౨౪
సన్ధిస్తద్యది చేత్తత్ర భూతానాం చ బలిం క్షిపేత్

---

* చ దిగీశం చ తథానగ్న్య ? గ. † త్రివృతామ్. ‡ విదిశాసు తమీశాద్యః.
§ మధ్యే శంభోర్బలిమ్. ¶ ద్వయం దశి.

సన్ధ్యన్తరగతాం సన్ధిమాచరేద్యది మోహతః. ౨౫
కర్మణో వాస్తుజాతానామనర్థం భవతి ధ్రువమ్
ప్రాగన్తం పశ్చిమాద్యం చ ఏకవీథిం చ దండకమ్ ౨౬
కుర్యాత్తత్ర చ చక్రాద్యైః పశ్చిమాద్యం బలిం క్షిపేత్
వరుణనిర్ఋతివాయుభ్యః పశ్చిమే తు బలిం దదేత్ ౨౭
ధాతృయమకుబేరేభ్యః సంధా మధ్యే బలిం క్షిపేత్
ఇన్ద్రపావకరుద్రేభ్యః ప్రాచ్యాం సంధా క్షిపేత్ క్రమాత్ ౨౮
ఉదగన్తమేకవీథిశ్చేద్దక్షిణాద్యం బలిం క్షిపేత్
యమనీలానలేభ్యశ్చ దక్షిణే మధ్యమే తు వా ౨౯
బ్రహ్మవారుణశక్రేభ్యశ్చోత్తరే చ బలిం క్షిపేత్
కుబేరపవనేశేభ్యో బలిం దద్యాత్క్రమేణ చ ౩౦
బలిమాలాఽథ వాస్తౌ చేదిన్ద్రాదిభ్యో బలిం దదేత్
మధ్యే వీథిం తథేంద్రేఽష్టౌ గోపురాగ్రే ఉదఙ్ముఖః ౩౧
బ్రాహ్మణం చ బలిం దద్యాత్సర్వవీథ్యాం సమస్తు వా
నద్యాదిషు విమానం చేత్పరితః పారిపరణే దదేత్ ౩౨
పూర్వం క్షిప్త్వా బలిం ధీమాన్ పునస్తస్య చ తస్య చ
మన్త్రముచ్చార్య పూర్వోక్తం గద్యైః పద్యైశ్చ ఘోషయేత్ ౩౩
నగరాదౌ చ గద్యైశ్చ ప్రశంస్యోపాంశునా బుధః
తత్తన్మన్త్రం సముచ్చార్య ఘోషయేత్పటహాదిభిః ౩౪
ప్రీయతాం భగవాన్విష్ణుః సర్వదేవేశ్వరో హరిః
బ్రహ్మేశాభ్యాం చ సహితశ్చోత్సవే నః ప్రసీదతు ౩౫
దేవాశ్చ ఋషయః సర్వే పితరశ్చ గ్రహాదయః

రుద్రాదిత్యాప్సరసస్సర్వే అశ్వినౌ చ మరుద్గణాః ౩౬
సిద్ధా విద్యాధరా యక్షా వసవో దైత్యదానవాః
భూతయక్షపిశాచాశ్చ నాగా వై రాక్షసాదయః ౩౭
విష్ణులోకగతాః సర్వే లోకాలోకనివాసినః
సర్వేఽన్యే దేవతాస్సర్వాః పరివారగణైః సహ ౩౮
విశ్వే తే విష్ణుయాగేఽస్మిన్ సమాగచ్ఛన్తు సాదరాః
హవ్యం బలిం సమాదాయ భుంజన్తు శుభదాయినః, ౩౯
ఇత్యుక్త్వా ఘోషయేత్తన్త్రీ చక్రస్యాభిముఖే పునః
బ్రహ్మాద్యం స్వస్వతాలైశ్చ ఘోషయేద్వాదకః పునః ౪౦
బలిమేవం చ నిర్వాప్య ప్రదక్షిణవశేన తు
శకునసూక్తం పునర్జప్త్వా ప్రవిశేదాలయం పునః ౪౧
బలిశిష్టం భూతపీఠే 'సర్వభూతేభ్య' ఇత్యపి
బలిం తత్తోయశేషం చ ప్రక్షిపేచ్చక్రసన్నిధౌ ౪౨
ధామప్రదక్షిణం కృత్వా ధ్వజాద్యైరనపాంబుభిః
సార్ధం చక్రం చ స్వస్థానే స్థాపయేన్మతిమాన్ పునః ౪౩
ధ్వజస్థానం ప్రవిశ్యైవ ధ్వజమాదాయ మన్త్రవిత్
'స్వస్తిదా' ఇతి మన్త్రేణ బధ్నీయాద్రజ్జునా సహ ౪౪
యన్త్రేణ మతిమాన్ పశ్చాత్ ప్రాఙ్ముఖో వాఽప్యుదఙ్ముఖః
దండాగ్రే యోజయేత్పశ్చాచ్ఛంఖకాహళసంయుతమ్. ౪౫
సమాబధ్య పునః స్నిగ్ధం 'భూరసీ'తి జపన్ పునః
అభిమన్త్ర్య ధ్వజం పశ్చాదాసనాద్యం సమర్చయేత్. ౪౬

పుణ్యాహం వాచయేత్పశ్చాన్ముద్గాన్నం తు ధ్వజస్య చ
నివేద్య ముఖవాసం చ ప్రణామమపి కారయేత్ ౪౭
ధ్వజస్థగరుడస్యాత్ర నివేద్యాన్నం పవిత్రకమ్
స్త్రియస్సత్వత్ర * కామాస్తదశ్నీయుర్భక్తిసంయుతాః ౪౮
† ఆయుష్మంతం బలారోగ్యవన్తం శంభుసమం ‡ తు వా
సత్పుత్రం జనయేయుస్తా బుద్ధిమన్తం సలక్షణమ్. ౪౯
ధ్వజావరోహణం యావత్తావ § న్మూర్త్యా విశేషతః
త్రికాలం వా ద్వికాలం వా ఏకకాలమథాపి వా ౫౦
హవిః సమ్యఙ్నివేద్యైవ సప్తవింశతివిగ్రహైః
పూజయిత్వా ధ్వజం పశ్చాద్రాత్రౌ భూతబలిం క్షిపేత్ ౫౧
ధ్వజారోహణమారభ్య చోత్సవాదిదినాదధః
సాయమర్చావసానాన్తే ధ్వజారోహణవద్బలిమ్. ౫౨
శిష్యేణ గురుణా వాఽథ చక్రస్యాభిముఖే తథా
నిత్యం రాత్రౌ విశేషేణ తథా భూతబలిం క్షిపేత్. ౫౩
వీశామితౌ వినా ధీమాన్ తీర్థాన్తం సర్వరాత్రిషు
చక్రమేవ నయేద్వీథ్యాం రక్షణాయ బలిం తథా ౫౪
(ధ్వజాంకురా) ధ్వజాఽరోహాద్యవరోహాన్తమాచార్యస్తు విశేషతః
ఆశౌచం న లభేద్విద్వాన్ సూతికం ప్రేతకం తు వా ౫౫
తథా పదార్థినస్సర్వే యజమానస్య తస్య చ
గురోర్నైవోత్సవార్థం వా భవిష్యత్యఘమన్యథా ౫౬
యావత్తీర్థావసానం స్యాత్తావత్తద్గ్రామవాసినః

* కామార్థమ్. గ. † సుతమ్. ‡ సత్యం.చ. § నిత్యమ్.

జనా నాన్యత్ర గచ్ఛేయుర్గచ్ఛేయుశ్చేన్మహద్భయమ్ ౫౭

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే * బలిహరణధ్వజారోహణ విధిర్నామ ఏకోనచత్వారింశోఽధ్యాయః.

అథ చత్వారింశోఽధ్యాయః.

ఉత్సవభ్రమణమ్.

ఉత్సవార్థం విశేషేణ సమ్భారానాహరేత్తతః
రథం చ శిబికాం చైవ యన్త్రడోలాదికాం స్తథా. ౧
కారయిత్వాఽథ శిల్పోక్తం దీపానన్యాన్ ప్రగృహ్య చ
వాద్యాన్ భేర్యాదికానన్యాన్ శంఖకాహళకాన్ హరేత్ ౨
తాలవృన్తధ్వజానన్యాన్ ఛత్రిచామరబర్హిణః
నర్తకాన్ గాయకానన్యాన్ యథోక్తం పూర్వమాహరేత్ ౩
ఆలయం సమలంకృత్య తోరణాద్యైర్విభూష్య చ
పరిచారకాన్ సమాహూయ స్వస్వకర్మ నివేదయేత్ ౪
మండపాదీని సర్వాణి ప్రపాద్యాని చ సర్వతః
ఆస్థానార్థం చ నృత్యార్థం కారయేచ్ఛిల్పిశాస్త్రవత్ ౫
'అవధూ' తేతి మన్త్రేణ గ్రామవీథీర్విశేషతః
విప్రా వేదవిదః శుద్ధాః శోధయేయుర్మనోరమమ్ ౬

---

* బలిప్రదాన విధిర్నామ అష్టత్రింశోఽధ్యాయః.

'ఆశాసు సప్త' ఇత్యుక్త్వా * గన్ధోదైః సర్వతశ్శుభమ్
సమభ్యుక్షైవ లిప్త్వైవ తండులానవకీరయేత్ ౭
కదలీక్రముకకుంభాద్యైర్ద్వారేద్వారే ప్రతిప్రతి
వితానాద్యైర్విశేషేణ భూషయేత్సర్వతః శుభమ్. ౮
తద్గ్రామవాసినః సర్వేఽలంకృత్వాఽనన్యతత్పరాః
నైమిత్తికాన్ వినా భక్త్యా ధ్యాయేయుర్మనసా హరిమ్. ౯
తద్గ్రామసీమస్య స్తథా నిత్యకర్మక్రియాం వినా
నైమిత్తికాని కామ్యాని తీర్థాన్తం నాఽఽచరేద్బుధః ౧౦
ప్రవృత్తే చోత్సవే విష్ణోః సౌమ్యమార్గేణ వాస్తుషు
అన్యదేవోత్సవం తత్ర నాచరేచ్చేద్వినశ్యతి ౧౧
అస్మిన్ దేవోత్సవే యాగే తద్వాస్తుషు విశేషతః
సంకల్ప్య చోత్తరాం వేదిం ప్రవృత్తేఽన్యాని నాఽఽచరేత్ ౧౨
యది (చోత్సవ) చేత్సర్వనాశః స్యాత్కర్తా భర్తా వినశ్యతి
తస్మాత్పరిహరేద్ధీమాన్ తీర్థాన్తం తేషు వాస్తుషు ౧౩
ఉత్సవాదిదినాత్పూర్వం సప్తమే పంచమేఽథవా
అంకురానర్పయిత్వా తు పూర్వోక్తస్యోత్సవస్య తు ౧౪
ఆరంభః స్నపనార్థం చ పూర్వరాత్రౌ విశేషతః
సాయమర్చావసానే తు దేవమాదాయ మండపే ౧౫
విష్టరోపరి సంస్థాప్య సమభ్యర్చ్యాఽష్టవిగ్రహైః
రాజవన్ముఖవాసం చ తైలం దద్యాచ్చ పూర్వవత్. ౧౬
పూర్వోక్తం దేవమాదాయ స్థాపయేదాసురే పునః
శుద్ధస్నానోక్తమార్గేణ స్నాపయేదవ్యయం పునః ౧౭

* గవ్యాద్యైః. గ.

యోగాసనే సమారోప్య నృత్తగేయావసానకమ్
ఆసనాద్యం సమభ్యర్చ్య హవిః సమఙ్నివేదయేత్ ౧౮
ఆలయాద్దక్షిణే పార్శ్వే గోమయేనోపలిప్య చ
ధాన్యోపరి ప్రతిష్ఠోక్తమండలాదీంత్సమాహరేత్ ౧౯
సంప్రోక్ష్యాత్రైవ దేవేశం దేవీభ్యాం సహ వా వినా
సమారోప్య సమభ్యర్చ్య కౌతుకం బన్ధయేత్తథా ౨౦
తత్రైవ శాయయిత్వాఽత్ర నృత్తగేయాదిభిః సహ
తలాదివాద్యైః సర్వైశ్చ రాత్రిశేషం నయేత్క్రమాత్ ౨౧
ప్రభాతే దేవముత్థాప్య హవిషైవ సమర్చ్య చ
స్నపనోక్తప్రకారేణ మధ్యాహ్నే స్నపనం చరేత్ ౨౨
తతో హవిర్నివేద్యైవ స్థాపయేద్యాగమండపే
అర్చాస్థానేఽథవా ధీమాన్ చక్రాద్యైస్సహ చావ్యయమ్ ౨౩
కౌతుకం యది చేద్ధీమాన్ ప్రాతరర్చావసానకే
దేవ్యా నైవ సమాదాయ స్నాపయేత్స్నపనం తు వా ౨౪
సంస్నాప్యైవ సమభ్యర్చ్య హవిః సమ్యఙ్నివేద్య చ
పశ్చాత్సన్ధ్యార్చనార్థాయ స్థాపయేద్వేదికోపరి ౨౫
ప్రథమేఽహని సాయాహ్నే చక్రవిశామిత్రైః సహ
సంస్నాప్య చ సమభ్యర్చ్య హవిః సమ్యఙ్నివేదయేత్ ౨౬
పాలికాదీన్ సమాదాయ చక్రాద్యైః సమలంకృతమ్
యానమారోప్య వీణాద్యైః ధూపదీపసమాయుతమ్ ౨౭
గచ్ఛేన్మృద్గ్రహణార్థాయ గ్రామాద్వా బాహ్యతః సుధీః
ప్రాచ్యామైశేఽథవా సౌమ్యే గత్వా చక్రాదిభిః సహ ౨౮

గోమయేనోపలిప్యైవ శుద్ధే తత్ర మనోరమే
నవతాలేన మానేన పౌష్టీం తత్ర లిఖేద్గురుః 29
ప్రసార్యమాణాం నైర్ ఋత్యాం పాదమైశాన్యమాలికామ్
ఊర్ధ్వాననాం చ ద్విభుజాం సర్వాభరణభూషితామ్ 30
లిఖిత్వాఽత్ర సమభ్యర్చ్య పుణ్యాహమపి వాచ్య చ
భూమిం తు పశ్చిమే చక్రం శాన్తం చైవోత్తరే తథా 31
ప్రాచ్యాం పీఠం సమభ్యర్చ్య ఖనిత్రే శేషమర్చయేత్
నవవస్త్రేణ చాఽఽవేష్ట్య ఖనిత్రమాదాయ మన్త్రవిత్ 32
* స్తనయోర్మధ్యమే వాఽథ బాహ్వోర్వా మస్తకేఽథవా
ఉదఙ్ముఖః స్థితో భూత్వా ‘త్వాం ఖనా’మీతి మన్త్రతః 33
ఖనిత్రేణ ఖనిత్వా తాం గృహీత్వాఽథ మృదం పునః
పాత్రేణ శిరసాఽఽదాయ దేవై రన్యై స్తథా క్రమాత్ 34
గ్రామం ప్రదక్షిణం కృత్వా మన్దిరం సంప్రవిశ్య చ
పూర్వస్మిన్నుత్తరే పార్శ్వే చాంకురానర్పయేత్తథా 35
చక్రాదీనభిషిచ్యైవ హవిః సమ్యఙ్నివేద్య చ
స్వేస్వే స్థానే సుసంస్థాప్య యాగం పశ్చాత్సమారభేత్ 36
ఆలయాభిముఖే వాఽథ దక్షిణే వా మనోరమే
యమపావకయోర్మధ్యే పావకాంశేఽథవా చరేత్ 37
ఐశాన్యాం వాఽథవా కేచిత్సోమేశానాన్తరేఽథవా
కల్పయేద్యాగశాలాం చ ప్రతిష్ఠోక్తేన మార్గతః 38
వేదిం తన్మధ్యమే పంక్త్యా పంక్తిమానేన కారయేత్
ఉత్సవాద్యర్ధమాత్రం వా రత్నిమాత్రోదయం క్రమాత్ 39

---

* నాభేరూర్ధ్వం ఖనిత్వా తు తాలమాత్రం విశేషతః.గ. ఆదర్శేఽధికః పాఠః.

పంచాగ్నీన్ కల్పయేద్ధీమానుత్తమే చోత్సవే తథా
త్రేతాగ్నీన్ కల్పయేద్విద్వాన్ మధ్యమే చోత్సవే క్రమాత్ ౪౦
అధమం యది చేత్సభ్యం కల్పయేత్పూర్వవత్సుధీః
త్రేతాగ్నికల్పనం యత్ర ప్రధానం గార్హపత్యకమ్ ౪౧
ఉభయోరన్యయోః సభ్యం ప్రధానం చాఽచరేత్తథా
భూమియజ్ఞేన సర్వత్ర శోధయేచ్చ యథావిధి ౪౨
పూర్వోక్తవిధినా ధీమాన్ నవకుంభం ప్రగృహ్య చ
* 'ఇంద్రం నరో న' ఇత్యుక్త్వా తంతునా వేష్టయేత్తథా ౪౩
వేద్యాముపరి పూర్వోక్తం ధాన్యాన్యాస్తీర్య మన్త్రవిత్
విభజ్య నవభాగం చ తస్మిన్ కుంభాన్ న్యసేత్క్రమాత్ ౪౪
కుంభానద్భిః ప్రపూర్యైవ కుశకూర్చాక్షతాదికమ్
మంగలాన్యాయుధాని త్రీన్ కుంభం ప్రతి పృథక్ పృథక్ ౪౫
గాయత్ర్యా సువినిక్షిప్య మధ్యకుమ్భే విశేషతః
ద్వియంగులప్రమాణేన సుసిగాద్యానపి పూర్వవత్ ౪౬
హాటకేనైవ కృత్వా తు విష్ణుసూక్తేన నిక్షిపేత్
ఆవృణేద్వస్త్రయుగ్మేన సర్వానపి పృథక్ పృథక్ ౪౭
వేద్యామధస్తాత్పూర్వే తు పీఠం వై పశ్చిమాముఖమ్
సన్న్యస్య దక్షిణే పశ్చాచ్చక్రం చైవోత్తరాముఖమ్ ౪౮
పంక్తీశం ప్రాఙ్ముఖం పశ్చాత్పశ్చిమే చోత్తరే తథా
దక్షిణాభిముఖం శాన్తం స్థండిలోపరి సన్న్యసేత్ ౪౯
అలాభే గరుడాదీనాం స్థానే వై తత్ర తత్రి చ

---

* 'ఇన్ద్రిం ప్రణవమ్'. గ.

తంభాంస్తన్న్యస్య తన్మధ్యే ధ్యాత్వైవాఽఽవాహయేత్క్రమాత్
యావత్తీర్థావసానం స్యాత్తావత్కుమ్భే చ పార్షదాన్
సన్ధ్యాంప్రతి విశేషేణ పూజయేత్క్రమశః సుధీః ౫౧
ప్రతిష్ఠోక్తవిధానేన అఘారావాహనే చ వై
జుష్టాకారం చ కృత్వైవ స్వాహాకారం చ కారయేత్ ౫౨
హోమక్రియం నిరుక్తోక్తం మధ్యమోత్తమయోరపి
తత్రైవ కారయేద్విద్వానన్యమార్గః ప్రవక్ష్యతే ౫౩
ఉత్తరాభిముఖస్తిష్ఠన్ వేద్యాస్తద్దక్షిణే గురుః
ప్రాణాయామం చ కృత్వాఽత్ర ప్రతిష్ఠోక్తధ్యానమారభేత్ ౫౪
ప్రధానకుమ్భమధ్యే తు విష్ణుం దేవ్యౌ చ పార్షదాన్
ధ్రువాదావాహయేన్మన్త్రైః ప్రాగాదిషు యథాక్రమమ్ ౫౫
పురుషం కపిలం సత్యం యజ్ఞమచ్యుతమేవ చ
నారాయణం తతః పశ్చాదనిరుద్ధం పుణ్యమేవ చ ౫౬
ప్రాగాద్యం చ సమావాహ్య సమభ్యర్చ్యాష్టవిగ్రహైః
పరిషిచ్య పావకం పశ్చాద్వైష్ణవం జుహుయాత్క్రమాత్ ౫౭
వేద్యాం తత్పశ్చిమే వాఽథ వాయవ్యాం వా విశేషతః
స్థండిలం కల్పయిత్వాఽత్ర చాస్తరేదండజాదికాన్ ౫౮
యజమానసమాయుక్తో గురుర్దేవం ప్రణమ్య చ
కుసుమాంజలిముత్సృజ్య 'ప్రతద్విష్ణు'రితి బ్రువన్ ౫౯
దేవీభ్యాంసహ దేవేశమాదాయ స్థండిలోపరి
ప్రాఙ్ముఖం చ సుసంస్థాప్య పూజయేదష్టవిగ్రహైః ౬౦
ఉత్సవప్రతిమాభావే స్నాపనే వా విశేషతః

స్నాపనస్యాప్యభావే తు కౌతుకే వా చరేత్తు వా ౬౧
కౌతుకే యది చేద్దేవ్యా నైవాఽఽదాయ తథా చరేత్
నాచరేన్నిత్యవైకల్యం విసర్గావాహనే తథా ౬౨
ఆచరేదుత్సవం విద్వాన్ నిత్యార్చాం వా యథాక్రమాత్
అస్తి చేన్నిత్యవైకల్యం సర్వనాశో భవేద్ధ్రువమ్ ౬౩
స్నాపనే యది చేద్విద్వాన్మధ్యమే చోత్సవస్య తు
స్నపనే యది సంప్రాప్తే కౌతుకే స్నపనం చరేత్ ౬౪
స్నపనప్రతిమాభావే స్నపనం యది చోత్సవే
(ఆచరేత్తత్ప్రవృత్తేన్యమాత్సవోత్తమమధ్యమే) ౬౫
సంభవే త్స్నపనం? చాత్ర కౌతుకే చోత్సవం వినా
ఆచరేత్కర్మసాంకర్యం నాచరేదుభయోర్బుధః ౬౬
ఉత్సవే వర్తమానే తు కౌతుకే స్నపనం యది
సంభవేదుక్తకాలే తు క్రమాత్కర్మాణి వాఽఽచరేత్ ౬౭
పురాప్రవృత్తకార్యస్య నాస్తి దోషోఽత్ర కేచన
కౌతుకం చేద్వ్యర్థైకాగ్నా బహుకర్మాణివచ్చరేత్ ౬౮
*గృహే త్రేతాగ్నివన్నిత్యం ప్రణీయారోపణం వినా
స్నాపనోత్సవబేరా తు కౌతుకేన దినం ప్రతి ౬౯
ఆరోపణం యది భవే † ద్ధ్రువే తత్కర్మపూర్వతః
ఆవాహ్య కర్మణామన్తే తథా సాయే విసర్జయేత్ ౭౦
ప్రాతరావాహనం నిత్యమర్చనాదౌ విశేషతః
విసర్జ్యం సాయమర్చాన్తే కౌతుకే హి యథా తథా ౭౧

---

* యథా. గ. † ధ్రువాత్.

తథా చోత్సవదీక్షాదౌ సమావాహ్య ధ్రువాత్సుధీః
విసర్గం నాఽఽచరేన్మధ్యే తీర్థాన్తే తం * సమాచరేత్ ౭౨
ఏవం సంకల్ప్య తాన్ సర్వాన్ దేవేశం స్థండిలోపరి
సంస్థాప్య చ సమభ్యర్చ్య పుణ్యాహమపి వాచయేత్ ౭౩
హేమపాత్రే తు సౌవర్ణం కౌతుకం స్థండిలోపరి
సన్న్యస్య పూర్వవద్ధీమాన్ బన్ధయేద్దక్షిణే కరే ౭౪
కుంభాన్ దేవ్యౌ చ చక్రాద్యాన్ సమాబధ్య సమర్చయేత్
పరిషిచ్య పావకం పశ్చాద్విష్ణుసూక్తమతః పరమ్ ౭౫
వైష్ణవం నరసూక్తం చ † శ్రీభూసూక్తం తథైవ చ
తద్దినాధిపదైవత్యం హుత్వా దేవం ప్రణమ్య చ ౭౬
చక్రపీఠామితాద్యైశ్చసార్ధం గ్రామం ప్రవిశ్య చ
ఘోషణోక్త బలిం దత్వా ప్రవిశేదాలయం పునః ౭౭
భూతపీఠే సమారోప్య బలిశేషం జలైః సహ
యది తద్రాజధాన్యాం చేద్రాజవేశ్మాఙ్కణం బుధః ౭౮
త్ర్యంశీకృత్య చ తన్మధ్యే నమోన్తం చ శచీపతేః
పత్నీభిః సహ నిక్షిప్య పశ్చిమాంశే విశేషతః ౭౯
శ్రియై చ పరితో ధీమాన్ వసుభ్యశ్చ బలిం క్షిపేత్
శంఖపద్మనిధీ ద్వారే పార్శ్వయోరుభయోరపి ౮౦
పశ్చాదాలయమావిశ్య దేవదేవం ప్రణమ్య చ
అలంకృతైశ్చ వస్త్రాద్యైశ్చాన్యైర్నేత్రమనఃప్రియమ్ ౮౧
'వేదాహ'మితి మన్త్రేణ యానమారోప్య పూర్వవత్
దేవీయుక్తం వియుక్తం వా బలిమార్గే ప్రదక్షిణమ్. ౮౨

---

* సమర్చయేత్. క. † శ్రీసూక్తం. చ. గ.

కుర్యాద్భక్తజనైః సార్థం సర్వాలంకారసంయుతమ్
రాజచిహ్నసమాయుక్తం తోయధారాపురస్సరమ్. ౮౩
గ్రామప్రదక్షిణే కాలే బలిమార్గం వినాఽన్యతః
న గచ్ఛేద్యది చేచ్చాన్యం పరచక్రభయం భవేత్ ౮౪
గృహప్రవేశనే స్వేస్వే విప్రాస్తద్గ్రామవాసినః
కుర్యుర్దీపాదిభిః సార్థం ప్రత్యుత్థానం ససంభ్రమమ్ ౮౫
దేవేశం యే తు సేవన్తే తే జనాః పుణ్యభాగినః
పదేపదే క్రతుఫలం లభన్తేత్యతే న సంశయః ౮౬
కృత్వా ప్రదక్షిణం సమ్యక్ప్రవిశేదాలయం పునః
అవరోప్య యానాద్దేవేశమాస్థానే విష్టరోపరి ౮౭
సంస్థాప్య చ సమభ్యర్చ్య సంస్నాప్య కలశోదకైః
రక్షాబన్ధం విసృజ్యైవ స్నాపయేత్పూర్వవత్సుధీః ౮౮
శ్వభ్రాదాదాయ దేవేశం యాగశాలాం ప్రవిశ్య చ
సంస్థాప్య పశ్చిమే కుమ్భాద్దేవీభ్యాంసహ పూజయేత్ ౮౯
కుమ్భాంశ్చ కాద్రికానన్యాన్ దేవానపి జనార్దనమ్
హవిః సమ్యక్ప్రవేద్యైవ శాన్తిమగ్నౌ యజేత్పునః ౯౦
ప్రణమ్య దేవమాదాయ దేవీభ్యాంసహ పూర్వవత్
జీవస్థానే ప్రతిష్ఠాప్య ప్రణమ్యైవానుమానయేత్ ౯౧
కౌతుకం యది తత్కాలే వేద్యాం సంస్థాప్య పూర్వవత్
సమారాధ్య చ పూర్వోక్తం ధ్రువే చారోపయేత్క్రమాత్ ౯౨
ఔత్సవం యది చేన్నైవమత్రోద్వాసనవిగ్రహః
యావత్తీర్థావసానం స్యాత్తావద్భూమౌ నాచరేద్బుధః ౯౩

యది చేత్సర్వనాశః స్యాద్విసర్గావాహనద్వయమ్
కర్మ తన్మధ్యమే సద్యో విచ్ఛిన్నం స్యాత్తథోత్సవే ౯౪
ప్రథమేఽహని సాయాహ్నే ఏవమేవ విధానతః
కారయిత్వా సమాప్యైవ ప్రణామమపి కారయేత్ ౯౫

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే * ఉత్సవవిధానే యాగదీక్షాకౌతుకబన్ధనవిధిర్నామ చత్వారింశోఽధ్యాయః.

అథైకచత్వారింశోఽధ్యాయః

ద్వితీయాదిదినప్రయోగః.

ద్వితీయాహం సమారభ్య ప్రాతరర్చావసానకే
కుమ్భానారాధ్య విధివద్ధవిః సమ్యఙ్నివేదయేత్. ౧
పశ్చాత్ప్రణమ్య దేవేశం దేవ్యా నైవ విచక్షణః
యానే వా డోలకే వాఽథ సమారోప్యైవ రాజవత్. ౨
ఆస్థానమండపే వాఽథ స్నపనాలయ ఏవ వా
భక్తైః సర్వజనైః సార్ధం రాజవత్సంప్రవేశయేత్. ౩
అత్రైవ పూర్వవద్ధీమాన్ కల్పయేచ్చతురాసనమ్
పూర్వోక్తం సమలంకృత్య తాపనే స్థాపయేత్పునః ౪
స్నానాత్పూర్వోపచారాణి కుర్యాత్సర్వాణి తత్ర వై

---

* ప్రథమదినోత్సవ విధిర్నామ నవతితమోఽధ్యాయః. గ.

స్నానాంగాని చ సర్వాణి కారయే * దాసురే తథా ౫
తతః క్రమేణ దేవేశం ప్లోతవస్త్రాన్తమేవ చ
యోగాసనే సమారోప్య వస్త్రాద్యైరపి భూషయేత్ ౬
పునరర్ఘ్యాన్తమభ్యర్చ్య పాద్యాద్యం పూర్వమన్త్రతః
అక్షతాంకురదూర్వాఢ్య సాంబునా పూర్య హాటకే ౭
పాత్రే తస్మిన్త్సమభ్యర్చ్య సోమం పశ్చాత్ప్రగృహ్య చ
ప్రణవాకృతివద్ధీమాన్ మౌళేరుపరి వైష్ణవైః ౮
ప్రదక్షిణం సమావర్త్య శిష్యహస్తే దదేత్పునః
సాక్షతం పుష్పమాదాయ ముష్టిమాత్రం విశేషతః ౯
ముకుటోపరి సత్కృత్వా ప్రదక్షిణం విసృజేద్దిశి
వేదానామపి తృప్త్యర్థం నమోన్తం వేదమూర్తినా ౧౦
'విష్ణుస్త్వా'మితి మన్త్రేణ రక్షాం కృత్వాఽథ చాక్షతైః
'దేవస్య' త్వేతి మన్త్రేణ దర్పణం దర్శయేత్పునః ౧౧
ఛత్రం తేనైవ దత్వాఽన్తే చామరాదిపరిచ్ఛదాన్
సంయోజ్య పరితో ధీమాన్ వేదానధ్యాపయేత్క్రమాత్ ౧౨
పురాణస్తోత్రసూత్రాణి కల్పం చ విదిశాసు చ
ప్రముఖే గేయనృత్తే చ కృత్వా చాన్యైశ్చ ఘోషయేత్ ౧౩
ద్విప్రస్థం తండులం పాత్రే తిలం ప్రస్థం ప్రగృహ్య చ
ప్రస్థపాదం ఘృతం చైవ తాంబూలం సంప్రగృహ్య చ ౧౪
దేవస్య దర్శనార్థాయ దూర్వాముష్టిం పృథక్ పృథక్
† పాత్రే సంగృహ్య దేవస్య ప్రముఖే సన్న్యసేత్క్రమాత్ ౧౫

* ఆసనే. క. † పృథక్పాత్రే సుసంగృహ్య.

ఋగ్వేదం తండులేఽభ్యర్చ్య యజుర్వేదం తిలే తథా
ఘృతే సామ త్వథర్వాణం తాంబూలే పూజయేత్క్రమాత్ ౧౬
దూర్వాయాం చక్రమభ్యర్చ్య తామాదాయ చ మన్త్రవిత్
దేవం ప్రదక్షిణం తేన కృత్వా గోభ్యః ప్రదాపయేత్ ౧౭
తత్తద్వేదవిదో విప్రాన్త్సమాహూయాగ్రతో హరేః
అర్చనోక్తప్రకారేణ * మండలం చ దదేత్క్రమాత్ ? ౧౮
తాంబూలం చ దదేత్పశ్చాత్పురాణాద్యాం చ భూసురాః
సంస్తూయ పశ్చాద్దేవేశం ప్రణామం కారయేద్గురుః ౧౯
పాద్యమాచమనం పశ్చాద్దత్త్వాఽత్ర ప్రముఖే తథా
మండలం చోపలిప్యైవ ప్రభూతం పూర్వవద్దదేత్. ౨౦
ప్రణమ్యైవానుమాన్యైవ దేవమాదాయచాఽసనాత్
సకృత్ప్రదక్షిణం † కృత్వా యాగశాలాం ప్రవేశయేత్. ౨౧
వేద్యాస్తు పశ్చిమే భాగే విష్టరే సమలంకృతే
సంస్థాప్య దేవదేవేశం సమభ్యర్చ్యాష్టవిగ్రహైః ౨౨
తత్తత్కుంభాన్త్సమారాధ్య దేవానన్యాన్ సపార్షదాన్
సమభ్యర్చ్య హవిః సమ్యఙ్నివేద్య ముఖవాసకమ్ ౨౩
దత్త్వా సభ్యం సమాసాద్య పరిషిచ్య చ పూర్వవత్
తద్దినాధిపదైవత్యం పూర్వోక్తం మన్త్రమేవ చ ౨౪
హుత్వాఽన్తే బలిమాదాయ చక్రిపీశామిత్రైః సహ
బలిబింబసమాయుక్తమన్న ? దేవసమాయుతమ్ ౨౫
సర్వాలంకారసంయుక్తం § పూజయేత్తు యథావిధి

---

* తండులమ్. గ. † ధామ కృత్వా. § సర్వవాద్య సమాయుతమ్.

ధాత్రాదిభూతపర్యన్తం పరిషద్భ్యో భక్త బలిం దదేత్ ౨౬
పశ్చాద్గ్రామం క్రవిశ్యైవ బలిం నిర్వాప్య పూర్వవత్
పునరాలయమావిశ్య భూతపీఠే సమాచరేత్ ౨౭
పాదౌ ప్రక్షాల్య చాఽఽచమ్య దేవదేవం ప్రణమ్య చ
సుస్నాప్యైవ చ చక్రాదీన్ శాలాయాం సన్న్యసేత్తథా ౨౮
హవిర్భిః సన్నివేద్యైవ పావకం చ సురక్షయేత్
పునర్దేవం సమాదాయ యాగస్థానాన్మనోరమే ౨౯
మండపాదౌ సుసన్న్యస్య వస్త్రైశ్చ వివిధైరపి
హారాద్యాభరణైరన్యైః పుష్పమాలాదిభిః క్రమాత్ ౩౦
సమలంకృత్య దేవేశం హవిశ్చైవాత్ర రాజవత్
నివేద్యైవ యథాశక్తి దధి చాత్ర నివేదయేత్ ౩౧
మర్దయేచ్చన్దనేనైవ * దేవహస్తౌ పునర్గురుః
బహులం ముఖవాసం చ దత్వా దేవం ప్రణమ్య చ ౩౨
† స్వస్తిగానసమాయుక్తం భక్తైరన్యైః సమావృతమ్
రాజవచ్ఛిబికాయాం చ సమారోప్యైవ మన్దిరమ్ ౩౩
‡ సకృత్ప్రదక్షిణం కృత్వా గ్రామవీథిం ప్రవేశయేత్
పునస్తదాసనాద్దేవం శిబికాయాం రథేఽథవా ౩౪
తురగే వా గజే వాఽథ దేవం సంస్థాప్య రాజవత్
ప్రణమ్య ముఖవాసం చ దత్వా శృంగారసంయుతమ్ ౩౫
గ్రామప్రదక్షిణం కృత్వా § ధామమాత్రగతేఽపి వా
నాభివీథ్యాం యది భవేద్బ్రహ్మస్థానం ప్రదక్షిణమ్ ౩౬

* దేవదేవమ్. గ. † స్తుతిరాగ. ‡ సద్మ. § యామ్య.

కృత్వా పశ్చాన్మహావీథిం బలిమార్గేణ రాజవత్
కృత్వా ప్రదక్షిణం పశ్చాదాలయం సంప్రవేశయేత్ ౩౭
* అవరోప్య యానాద్దేవేశం పశ్చాద్గ్రామప్రదక్షిణమ్
కృత్వా పూర్వోక్తవద్ధీమానాస్థానే స్థాపయేత్తతః. ౩౮
రాజవత్సంప్రణమ్యైవ పాద్యం దత్వాఽథ పాదయోః
కుర్యాదాచమనం తత్ర ముఖవాసం దదేత్పునః ౩౯
యవనికయా తిరస్కృత్య పాద్యాద్యర్ఘ్యాన్తమేవ చ
పూజయిత్వాఽథ దేవేశం జహ్యాద్యవనికాం పునః ౪౦
నీరాజనం చ పూర్వోక్తం దాసీభీ రాజవత్సుఖమ్
కృత్వాఽన్తే ముఖవాసం చ బహులం సందదేత్పునః ౪౧
లోకయాత్రాకథాశ్చాన్యా భక్తైర్విజ్ఞాపయేద్గురుః.
తత్తదుక్తాని వాక్యాని గురుస్తత్స్వయమేవ చ ౪౨
శ్రావయేత్తస్య వాక్యం చ విష్ణోర్వాక్యమితి స్వయమ్
స్మృత్యోక్తాని చ కార్యాణి సర్వే కుర్యుశ్చ పండితాః ౪౩
ప్రణమ్యైవ గురుః పశ్చాన్మాల్యాదీన్త్సంప్రగృహ్య చ
విష్వక్సేనం ప్రపూజ్యైవ వస్త్రైరన్యైశ్చ శిష్టకైః ౪౪
ముఖవాసం పునర్దత్వా శ్వేతవస్త్రేణ బుద్ధిమాన్
స్కంధోపరి సమాచ్ఛాద్య అలంకారాత్సంవికీరయేత్ ౪౫
తైలం శిరసి సంస్రావ్య రాజవన్మర్దయేత్పునః
శనైస్తదలంకారాన్ బధ్య పుష్పమాలాం చ వేష్టయేత్ ౪౬
విసృజ్య స్కన్ధవస్త్రం తదంగేష్వభ్యంజనం శనైః
కృత్వా దేవం ప్రణమ్యైవ చన్దనేనానులేపయేత్ ౪౭

* అవరోప్యాథ. గ.

ముఖవాసం చ దత్వాఽన్తే స్నానార్థం సంప్రణమ్య చ
సంయోజ్య పాదుకే పశ్చాద్రాజవత్పాదయోరపి ౪౮
హస్తాభ్యాం దేవమాదాయ స్థాపయేదాసురే పునః
పాద్యమాచమనం దత్వా పూర్వోక్తవిధినా బుధః ౪౯
సంస్నాప్య గన్ధతోయేన ప్లోతేన విమృజేత్తతః
యోగాసనే సమారోప్య సమలంకృత్య పూర్వవత్ ౫౦
గేయనృత్తావసానాన్తే హవిః సమ్యఙ్నివేదయేత్
మహాహవిర్యది భవేత్పూర్వోక్తం సంప్రకల్ప్య చ ౫౧
తస్య పశ్చిమభాగే తు సంస్థాప్య ప్రభుమవ్యయమ్
నివేదయిత్వా పూర్వోక్తం పానీయాచమనే తథా ౫౨
దత్వా తస్మాత్సమాదాయ స్థాపయేత్పరమాసనే
అపూపాదీని భక్ష్యాణి చాన్యాని వివిధాని చ ౫౩
బహుభిర్నాళికేరైశ్చ విష్ణుగాయత్రియా బుధః
నివేద్య విధినా పశ్చాద్గన్ధం దత్వాఽథ పూర్వవత్ ౫౪
ముఖవాసం చ దత్వాఽన్తే ప్రణామమపి కారయేత్
కథాభిస్తత్పురాణైశ్చ వేదైర్వాద్యైర్విశేషతః ౫౫
వినోదం కారయిత్వాఽన్తే దేవమాదాయ పూర్వవత్
సకృత్ప్రదక్షిణం కృత్వా యాగశాలాం ప్రవేశయేత్ ౫౬
పూర్వస్థానే సుసంస్థాప్య సమభ్యర్చ్య హవిర్దదేత్
కుంభానన్యాన్నివేద్యైవ హోమం కృత్వా పునస్తథా ౫౭
చక్రమేకం సమాదాయ బలిద్రవ్యం ప్రగృహ్య చ

బలిం నిర్వాప్య పూర్వోక్తమాలయం సంప్రవేశయేత్ ౫౮
దేవం ప్రణమ్య పూర్వోక్తమలంకృత్య మనఃప్రియమ్
రథే వా శిబికాయాంవా సమారోప్య చ పూర్వవత్ ౫౯
గ్రామప్రదక్షిణం కృత్వా మన్దిరం సంప్రవిశ్య చ
యానాదాదాయ దేవేశం కృత్వా ధామప్రదక్షిణమ్ ౬౦
సంస్థాప్య స్నానవేద్యాం చ వస్త్రమాల్యం విసృజ్య చ
పాద్యమాచమనం దత్త్వా పూర్వోక్తవిధినా బుధః ౬౧
గన్ధోదైరభిషిచ్యైవ ప్లోతం దత్త్వాఽథ పూర్వవత్
తస్మాదాదాయ దేవేశం జీవస్థానే విశేషతః ౬౨
సంస్థాప్యైవ సమభ్యర్చ్య దేవీభ్యాం సహ చావ్యయమ్
హవిః సమ్యఙ్నివేద్యైవ ముఖవాసం దదేత్పునః ౬౩
•అపరాధం క్షమస్వేతి దేవదేవం ప్రణమ్య చ
స్వేస్వేస్థానే చ చక్రాదీన్ స్థాపయేన్మతిమాన్ బుధః ౬౪
ద్వితీయాహఃప్రభృత్యేవం సాయంప్రాతర్దినేదినే
ప్రాతర్నిత్యార్చనస్యాన్తే ద్విగుణార్చనమాచరేత్ ౬౫
ఏవం కర్తుమశక్తశ్చేత్పూర్వవద్ద్విగుణార్చనమ్
హవిర్నివేదనం హోమం కుంభదేవసమర్చనమ్ ౬౬
బలిదానం తథా కృత్వా ద్వికాలం చాథవాఽవ్యయమ్
ఏకకాలే చ సాయాహ్నే చోత్సవం కారయేత్తథా ౬౭
శత్రుచోరాదిభీతౌ వా మహావాతభయే తథా
అతివృష్టిభయే వాఽథ ద్వితీయావరణేఽపి వా ౬౮
ఉత్సవం బలినిర్వాపం (చ) కారయేదితి కేచన

హేతునాన్యేన చేత్సద్యో నాశో భవతి తద్ధ్రువమ్ ౬౯

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరశాస్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే * ద్వితీయాదిదినోత్సవవిధిర్నామ
ఏకచత్వారింశోఽధ్యాయః.

అ థ ద్వి చ త్వా రిం శో ఽ ధ్యా యః.

మృ గ యో త్స వః.

అథ తీర్థదినాత్పూర్వం ప్రాతస్సంధ్యార్చనాన్తరే (అవసానకే)
హోమాద్యం సకలం కృత్వా చోత్సవం కారయేత్తథా ౧
మృగయార్థం విశేషేణ రాజచిహ్నైః సమావృతమ్
ఆరోప్య యానే దేవేశం దేవీభ్యాం సహవా వినా ౨
ఆరామే వాఽథ నద్యాదౌ వనపార్శ్వే మనోరమే
అన్యస్మిన్నాలయే వాఽథ వాస్తుబాహ్యే నయేత్ప్రభుమ్ ౩
గచ్ఛేత్తద్యోజనాదర్వాక్ పుణ్యస్థానం భవేద్యది
మృగయార్థం విశేషేణ యస్యాం దిశి తథాఽత్ర చ ౪
పూర్వమేవ ప్రపాదీని కారయేత్సుమనోరమమ్
తత్రైవ శుద్ధిం పూర్వోక్తాం కారయిత్వా పునః ప్రభుమ్ ౫
నీత్వాఽత్ర విష్టరే దేవం స్థాపయేత్సమలంకృతమ్
దేవీభ్యాం పార్శ్వదేశే చైవ విష్వక్సేనేన చైవ హి ౬

---

* ద్వితీయదినోత్సవం నామ చత్వారింశోఽధ్యాయః. గ.

పశ్చాద్దేవం ప్రణమ్యైవ దేవీభ్యాంసహ పూర్వవత్
అత్రైవ స్నాపయేద్ధీమాన్ శుద్ధస్నానోక్తమార్గతః ౭
సమభ్యర్చ్య చ పూర్వోక్తమర్ఘ్యాన్తం సంప్రణమ్య చ
మహాహవిః ప్రభూతం వా యథాశక్తి యథారుచి ౮
దేవీభ్యాంసహ దేవేశం నివేద్యైవ చ పూర్వవత్
ప్రీత్యర్థం దేవదేవీనాం (భ్యాం) ముఖవాసం దదేత్పునః ౯
విష్వక్సేనం విశేషేణ పార్షదైశ్చ సహాత్ర చ
నివేద్య విధినా పశ్చాన్మృగయార్థం చ పూర్వవత్ ౧౦
అన్యాసనే సమారోప్య దేవ్యా నైవ సహాఽసనమ్
మృగయార్థమలంకృత్య సర్వతో నన్దనాని చ ౧౧
అపూపాదీని భక్ష్యాణి నాళికేరోదకైః సహ
నివేద్య ముఖవాసం చ ప్రిణామమపి కారయేత్ ౧౨
అశ్వాదివాహనేష్విష్టే కృతే యన్త్రేణ చావ్యయమ్
సమారోప్య పునర్దేవమాయుధాని దదేత్పునః ౧౩
యానే దేవ్యా సమారోప్య దివ్యచిహ్నైః సమావృతే
దేవస్యానునయేత్పశ్చాత్సార్థం తదమితేన చ ౧౪
కేచిదశ్వసమారూఢాః కేచిద్వారణవాహనాః
కేచిచ్చాపధరాశ్చైవ కేచిత్ ఖడ్గధరాస్తథా ౧౫
కేచిన్నృత్తసమాయుక్తాః కేచిద్గానసమాయుతాః
కేచిద్గదాధరాః పుణ్యాః కేచిద్దీపధరాః క్రమాత్ ౧౬
శ్రుతిభిః స్మృతిభిశ్చాన్యై సర్వాలంకారసంయుతాః
ఇత్యేవం మృగయాత్రాం చ కారయిత్వాఽథ రాజవత్ ౧౭

పశ్చాద్దేవం చ దేవీభ్యాంసహ గ్రామం ప్రవేశ్య చ
గ్రామప్రదక్షిణం కృత్వా ప్రవిశేదాలయం పునః ౧౮
దేవం సంస్థాప్య చాఽఽస్థానే దేవీభ్యాంసహ పూర్వవత్
సంస్నాప్యాథ సమభ్యర్చ్య తథా రాత్ర్యుత్సవం చరేత్. ౧౯
పునః సంస్నాప్య పూర్వోక్తం దేవీభ్యాం సహవా వినా
బద్ధ్వా ప్రతిసరం పశ్చాచ్ఛయనే శాయయే త్తథా. ౨౦
ప్రభాతే దేవముత్థాప్య హవిర్భిశ్చైవ చ పూజయేత్

దినాధిదైవత్యమ్.

దినదేవానథో వక్ష్యే శృణుధ్వం మునిసత్తమాః. ౨౧
ప్రథమం బ్రాహ్మముద్దిష్టం ద్వితీయం చార్షకం తథా
తృతీయం * స్కాన్దమేవోక్తం చతుర్థం వాసవం తథా. ౨౨
పంచమం † సోమదైవత్యం షష్ఠం స్యాద్వైష్ణవం పునః
సప్తమం సర్వదైవత్యమష్టమం యామ్యమేవ చ ౨౩
నవమం వారుణం తస్మాత్తద్దినాధిపమన్త్రతః
మూర్తిమన్త్రైశ్చ దేవానాం జుహుయాత్తం నిరుక్తవత్ ౨౪

చూర్ణోత్సవః

తస్మిం స్తీర్థదినే పశ్చాత్పూర్వోక్తం ప్రాతరుత్సవమ్
హవిర్భిశ్చైవ దేవేశం స్థాపయేన్మండపే తథా. ౨౫
ప్రముఖే గరుడం పశ్చాద్దక్షిణే చక్రమేవ చ
అమితం చోత్తరే ధీమాన్ ధాన్యపీఠోపరి న్యసేత్. ౨౬
సమభ్యుక్ష్య సమభ్యర్చ్య పాద్యాద్యై రష్టవిగ్రహైః

* రౌద్రమ్. గ. † సౌమ్య.

వ్రీహిభిః స్థండిలం కృత్వా ద్విహస్తాఽఽయతవిస్తృతమ్ ౨౭
చతురశ్రం సమం కృత్వా ప్రముఖేఽతోఽపరి క్రమాత్
ముసలోలూఖలే న్యస్య వస్త్రేణైవ చ వేష్టయేత్. ౨౮
తయోరీశౌ క్రమేణైవ బ్రహ్మేశావర్చయేద్బుధః
సినీవాలీం హారిద్రాయాం సమభ్యర్చ్య విశోధ్య చ ౨౯
* ఆచార్యః ప్రాఙ్ముఖో భూత్వాఽవఘాతం కించిదాచరేత్
గణికాభిశ్చ భక్తైశ్చ కారయిత్వాఽవఘాతకమ్. ౩౦
చూర్ణీకృత్య క్రమాచ్చూర్ణమాహరేత్కలశోదకే
ఏకం వాఽథ ద్వయం వాఽథ పూరయేత్కలశం సుధీః. ౩౧
గంధోష్ణితం చ తత్తైలమాఢకం సంప్రగృహ్య చ
సాపిధానం తథా తాభ్యాం స్థండిలోపరి సన్న్యసేత్. ౩౨
ఆచ్ఛాద్య నవవస్త్రేణ సోమం తైలే సమర్చయేత్
సినీవాలీం తథా చూర్ణే చక్రాదీన్ పూజయేత్తతః ౩౩
తతో దేవం సమభ్యర్చ్య పుణ్యాహమపి వాచయేత్
తైలమాదాయ హస్తాభ్యాం వైష్ణవం మన్త్రముచ్చరన్ ౩౪
సంస్రావ్య మాలా తత్తైలం 'వేదాహ'మితి మన్త్రతః
అభిషిచ్య చ చూర్ణేన దేవం చక్రాదికానపి ౩౫
అభిషిక్తం తు తచ్చూర్ణం శిరసా ధారయన్నరః
దేవదేవమనుస్మృత్య సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ౩౬
అథ యానే సమారోప్య దేవేశం సమలంకృతమ్

* 'హారిద్రాముసలూఖలే న్యస్య వైష్ణవం ముసలే న్యసేత్' ఇతి తత్ర. గ. ఆదర్శేఽధికః పాఠః.

చక్రాద్యైః సహ తద్గ్రామం కృత్వా చూర్ణోత్సవం తథా. ౩౭

అ వ భృ థో త్స వః

ఆలయాభిముఖే పశ్చాద్దేవఖాతం భవేద్యది
తత్ర తీర్థం ప్రకర్తవ్యం తద్దివ్యం జాహ్నవీసమమ్. ౩౮
అవరోప్య చ దేవేశం యానాచ్చక్రాదిభిః సహ
మన్దిరం సంప్రవిశ్యైవ చాఽఽస్థానే సన్నివేశయేత్ ౩౯
సంస్థాప్య విష్టరే దేవం దేవీభ్యాం సహవా వినా
చక్రాదీన్ పూర్వవత్ స్థానే స్థాపయేత్క్రమశః సుధీః ౪౦
ప్రముఖే స్థండిలం కృత్వా నవభాగం విభజ్య చ
ద్రవ్యేణాఽఽపూర్య కలశాన్ నాదేయేన తతో బుధః ౪౧
గాయత్రీమన్త్రముచ్చార్య మధ్యే సిద్ధార్థకం న్యసేత్
ప్రాచ్యాం తు అక్షతోదం స్యాద్గంధోదం దక్షిణే తథా ౪౨
కుశోదం పశ్చిమే పశ్చాజ్జపోదం చోత్తరే తథా
విదిశాసు చ మధ్యే తదుపస్నానాన్ న్యసేత్క్రమాత్ ౪౩
తతోఽధిపాన్ త్సమభ్యర్చ్య పుణ్యాహమపి వాచ్య చ
దేవేశమపి చక్రాద్యైః సమభ్యర్చ్య చ పూర్వవత్. ౪౪
ప్రణమ్య దేవదేవేశమాదాయ కలశాంస్తథా
మన్త్రేణ ప్రోక్ష్య దేవేశం శేషతోయైః సుదర్శనమ్ ౪౫
అభిషిచ్య తథా ధీమాన్ దేవమానమ్య పూర్వవత్
హస్తాభ్యాం దేవమాదాయ దేవైః పారిషదైర్యుతమ్ ౪౬
ప్రవిశ్య దేవఖాతం తద్వరుణం తత్ర చార్చయేత్

ఆచార్యశ్చాపి తత్తీర్థే * చక్రమాదాయ గాహయేత్ ౪౭
పశ్చాత్సంస్నాప్య చక్రాదీనాస్థానే దేవసన్నిధౌ
శ్వేతవస్త్రేణ సంవేష్ట్య పాదౌ ప్రక్షాల్య మన్త్రవిత్. ౪౮
తథాఽఽచమ్యైవ పూర్వోక్తం ప్రాణాయామం చ కారయేత్
తతో విసృజ్య వస్త్రాదీన్ దేవం చాన్యైర్విభూష్య చ ౪౯
తత్రైవ స్నానసంభారాన్ సంభృత్యైవ చ పూర్వవత్
సంస్థాప్య చాఽసురే దేవం తైలం నైవ విచక్షణః ౫౦
దేవీభ్యాం సహ చక్రాద్యైః స్నాపయేత్పూర్వవత్ప్రభుమ్
ప్లోతవస్త్రం తథా దత్వా స్థాపయేద్యాగికాఽసనే ౫౧
ఆసనోక్తోపచారాణి కుర్యాదత్ర హవిర్వినా
పశ్చాద్దేవం సమాదాయ సర్వాలంకారసంయుతమ్ ౫౨
ధామప్రదక్షిణం కృత్వా జీవస్థానే విశేషతః
దేవీభ్యాం † సహ సంస్థాప్య చక్రాదీన్ స్థాపయేత్తథా ౫౩
సమభ్యర్చ్య చ పూర్వోక్తం పరిభూతం చాత్ర సందదేత్

అవభృథే వికల్పః

అథవా పుణ్యతీర్థం తద్దూరే దేవాలయాద్యది ౫౪
తత్తీర్థకాలాదన్యస్మిన్నాచార్యస్యాప్యనుజ్ఞయా
తంతునా వేష్టితం కుమ్భం దోషైరన్యైర్వివర్జితమ్ ౫౫
'దుహతాం దివ'మిత్యుక్త్వా కుంభమాదాయ పూర్వవత్
చక్రదేవం సమాదాయ పుణ్యతీర్థం ప్రవిశ్య చ ౫౬
ఊరుదఘ్నజలే గత్వా ప్రాఙ్ముఖో వాఽప్యుదఙ్ముఖః
చక్రస్యాభిముఖే శిష్యస్తోయేశమభిపూజ్య చ ౫౭

* చక్రం స్పృష్ట్వాఽవగాహయేత్. క. † నైవ?

హస్తాభ్యాం కుమ్భమాదాయ మనసా సంస్మరన్ హరిమ్
‘ఆద్యమభిగృహ్ణా’మీత్యాభావమభిగృహ్యా చ ౫౮
సాపిధానం పునః కృత్వా శిరసా ధారయేత్తథా
శంఖకాహళసంయుక్తం స్వస్తిఘోషసమన్వితమ్ ౫౯
చక్రం చానుగతం కుమ్భం దేవం సమ్యక్ప్రవేశయేత్
చూర్ణోత్సవాన్తే పూర్వోక్తే వీథ్యాం తద్గామ పూర్వవత్ ౬౦
రథస్థమపి దేవేశం ప్రాఙ్ముఖం వాఽప్యుదఙ్ముఖమ్
సంస్నాప్య గన్ధతోయేన చక్రవీశామిత్రైః సహ ౬౧
నవవస్త్రేణ సంభూష్య సమభ్యర్చ్యాష్టవిగ్రహైః
ప్రముఖే కుమ్భమాదాయ సన్న్యసేత్తద్రథోపరి ౬౨
చక్రవీశామితాద్యైశ్చ పుణ్యాహమపి వాచ్య చ
తస్మిన్ కుమ్భజలే తీర్థమావాహ్యాభ్యర్చ్య పూర్వవత్ ౬౩
కుంభస్థమపి తత్తీర్థం సుముహూర్తే పునర్గురుః
కూర్చేనైవ సమాదాయ ప్రోక్షయేద్దేవమవ్యయమ్ ౬౪
శిష్టతీర్థైః పునశ్చక్రం తన్మన్త్రేణాభిషేచయేత్

వాస్తువిశేషేణావభృథప్రకారః

వాస్తుభేదాద్వినాన్యత్ర పర్వతాగ్రే వనే తథా ౬౫
నదీతీరే సముద్రస్య పార్శ్వేఽన్యస్మిన్ మనోరమే
ఆలయం యది చేత్తస్మిన్ ప్రథమావరణాదిషు ౬౬
ఘోషణాద్యుత్సవం సర్వమిచ్ఛేచ్చేత్పూర్వవచ్చరేత్
తీర్థే త్వావరణే యస్మిన్ పుణ్యవృక్షో భవేద్యది ౬౭
విదిక్షు దిక్షు వాఽప్యస్య ఛాయాయాం తీర్థమాచరేత్

పూర్వోక్తదేవఖాతం యదస్తి చేదాలయాగ్రతః ౧౮
ఛాయాయాం కలశన్యాసం కృత్వైవాభ్యుక్షణం చరేత్
తత్రైవ మజ్జయేచ్చక్రం దేవేససహా వా జలే ౧౯
సాత్త్వికం చోదితం చాన్యత్తామసం చేతి పఠ్యతే
నాస్తి చేత్తత్తథా కుంభే తీర్థమాదాయ పూర్వవత్. ౨౦
ఛాయాయాం పుణ్యవృక్షస్య తీర్థం యానే సమాచరేత్
యానస్థస్యాఽచరేత్తీర్థం దోషో నాస్త్యత్ర తేన వై ౨౧
రాజసం తద్విదుశ్చాన్యే పీఠస్థం చాత్ర కేచన
భక్తో జనశ్చక్రతీర్థం ధారయేచ్ఛిరసా సహ ౨౨
తేన పాపైః (పః) సుపూతాత్మా విష్ణులోకం స గచ్ఛతి

సముద్రేఽవభృథః.

చూర్ణోత్సవాన్తేఽప్యథవా సముద్రాదిజలే శుభే ౨౩
గచ్ఛేత్తద్యోజనాదర్వాక్ తస్య తీరం ప్రవేశయేత్
రథచక్రం జలే యావన్మగ్నం తావత్సమస్థలే ౨౪
నీత్వా క్రమేణ చాత్రైవ రాజసం తీర్థమాచరేత్
అవరోప్యాథ వా తీరే ప్రభా(పా)మధ్యే చ విష్టరే ౨౫
చక్రాద్యైః సహ సంస్థాప్య కలశానథ సాధయేత్
పుణ్యాహం వాచ్య పూర్వోక్తం ప్రోక్షయేత్కలశోదకైః ౨౬
దేవేశం చ పునశ్చక్రం శిష్టైశ్చైవాభిషేచయేత్
సన్నిధౌ చక్రమాదాయ తస్మింస్తీర్థే నిమజ్జయేత్ ౨౭
దేవీభ్యాంసహ దేవేశమథవా మజ్జయేజ్జలే
పశ్చాద్దేవం సమాదాయ చాఽఽరామే తు మనోరమే. ౨౮

అన్యత్సౌమ్యాలయే వాఽథ పంచరాత్రాలయేఽథవా
శాలాయాం బ్రహ్మయజ్ఞస్య కేచిద్రుద్రాలయేఽథవా ౭౯
మండపేఽలంకృతే దేవం స్థాపయేత్పార్షదైః సహ
శుద్ధస్నానోక్తమార్గేణ స్నాపయిత్వాఽథ రాజవత్ ౮౦
పూర్వవత్సమలంకృత్య చక్రవీశామిత్రైః సహ
హవిర్భిర్నైవ నైవేద్యం ప్రణమ్యైవానుమాన్య చ ౮౧
వినోదాంశ్చ తథా కృత్వా కుసుమాంజలిముత్సృజేత్
తతోఽపరాహ్ణే దేవేశం సుముహూర్తే శుభోదయే ౮౨
రథం తరమసీత్యుక్త్వా రథమారోప్య పూర్వవత్
గ్రామప్రదక్షిణం కృత్వా మన్దిరం సంప్రవేశయేత్ ౮౩
అథవా తజ్జలాద్దేవం స్నానాన్తే చ విశేషతః
గ్రామప్రదక్షిణం కృత్వా స్నానవేద్యాం సుసన్న్యసేత్ ౮౪
స్నాపనం విధినా చాత్ర కృత్వా పూర్వోక్తమార్గతః
ప్లోతేనైవ విమృజ్యాథ జీవస్థానే సుసన్న్యసేత్ ౮౫
సమభ్యర్చ్య చ దేవీభ్యాం చక్రవీశామిత్రైః సహ
మహాహవిః ప్రభూతం వా నివేద్యాత్ర ప్రణమ్య చ ౮౬
ఆచార్యమపి సంపూజ్య ప్రార్థనామన్త్రముచ్చరేత్
న్యూనాతిరిక్తం యత్సర్వం క్షమస్వేతి జనార్దనమ్ ౮౭

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే * మృగయాత్రావిధిర్నామ
ద్విచత్వారింశోఽధ్యాయః.

అథ త్రిచత్వారింశో ఽధ్యాయః

ద్వితీయాదిదినప్రయోగః

అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి నవధాఽప్యుత్సవక్రమమ్
ఉత్తమం మధ్యమం తద్వదధమం త్రివిధం స్మృతమ్ ౧
ఏకైకం తత్త్రిధాకృత్య నవధా భేద ఉచ్యతే
పక్షం త్రయోదశాహం చ దశైకాదశ వా తథా ౨
నవాహం చాథ సప్తాహం పంచాహమథవా తథా
త్రిదినం ద్విదినం తద్వదేకాహమితి చ క్రమాత్ ౩
ఏవం తు నవధా ప్రోక్తముత్సవాహం విధానతః
పంచాహాన్తశ్చ పక్షాదిరుత్సవో విస్తృతో మయా ౪
ఖిలే చాద్యాపి సువ్యక్తం వక్ష్యామి త్రిదినాదికమ్

త్రిదినోత్సవప్రకారః

దుర్బలాయ చ భక్తాయ చోత్సవోఽయం ద్విజోత్తమాః ౫
తీర్థ (ఋ) మృక్షం చ సంకల్ప్య పూర్వమేవ విచక్షణః
తస్మాత్తు దివసాత్పూర్వనక్తేఽంకురమర్పయేత్ ౬
సంభారాణి చ సంభృత్య పూర్వరాత్రౌ విశేషతః
రక్షాదీన్ (ర్థాన్) త్స్నపనార్థాయ కారయేత్పూర్వవత్సుధీః ౭
ప్రభాతే దేవముత్థాప్య మధ్యాహ్నే స్నపనం తథా
కుర్యాద్గురుస్తు సాయాహ్నే తథా మృద్గ్రహణం చరేత్ ౮
న ధ్వజారోహణం కుర్యాత్త్రియహాదౌ విశేషతః
ఔత్సవే ద్విగుణం చార్చ్య చక్రాద్యైః సహ బుద్ధిమాన్ ౯

దీక్షాయై కౌతుకం బద్ధ్వా దేవ్యాదీన్ పూర్వవద్బుధః
హోమం హుత్వా బలిం దత్వా గ్రామాదౌ చ తథా సుధీః ౧౦
సమలంకృత్య దేవేశం దేవీభ్యాం సహ వా వినా
ప్రభామండలసంయుక్తం యానే చారోపయేత్తథా ౧౧
గ్రామం ప్రదక్షిణం కృత్వా సర్వాలంకారసంయుతమ్
సర్వవాద్యసమాయుక్తం భక్తైః సర్వజనైః సహ ౧౨
బలిమార్గేణ సంయాయాత్ దోషకృద్గమనేఽన్యతః
తస్మాత్ప్రదక్షిణం నీత్వా ప్రవిశేదాలయం పునః ౧౩
ఆస్థానమండపే దేవం సంస్థాప్యాభ్యర్చ్య పూర్వవత్
నీరాజనం చ రక్షాం చ తథా కృత్వా గురుర్బుధః ౧౪
విసృజేత్కౌతుకం పశ్చాద్దేవం దేవ్యాదిభిః సహ
సంస్నాప్య కలశోదైశ్చ శుద్ధోదైర్వాఽథ కేచన ౧౫
సంస్నాప్య తస్మాద్దేవేశమాసనే యాగికే తథా
హవిరన్తం సమభ్యర్చ్య దేవం దేవ్యాదిభిః సహ ౧౬
వినోదం పరమే కృత్వా జీవస్థానే తతో హరిమ్
దేవీభ్యాం సహ సంస్థాప్య చార్చయేద్ధవిరన్తకమ్ ౧౭
దండాంగం చ నమస్కృత్య 'క్షమ'స్వేతి జనార్దనమ్
తత్తత్స్థానేఽథ చక్రాదీన్ సంస్థాప్యైవం నిశాం నయేత్ ౧౮
తతః ప్రభాతే ధర్మాత్మా ప్రాతరర్చావసానకే
దేవం ప్రణమ్య చాదాయ మండపే స్థాపయేత్తథా ౧౯
చత్వారి చాసనాన్యత్ర సంకల్ప్యైవ తథా బుధః
తస్మింస్తస్మిన్సమభ్యర్చ్య చాసనోక్తోపచారకాన్ ౨౦

కుర్యాత్క్రమేణ ధర్మజ్ఞశ్చాసనోక్తైశ్చ మన్త్రకైః
చక్రపీఠామితాన్ పూజ్య పునర్హోమం సమారభేత్ ౨౧
పరిషిచ్య పావకం పశ్చాత్సర్వదైవత్యమేవ చ
వైష్ణవం పార్షదాన్త్సర్వాన్ జుహుయాత్స్వస్వమూర్తిభిః ౨౨
బ్రహ్మాదిభూతపర్యన్తం క్రమేణ జుహుయాత్తథా
బలిబింబాన్నబిమ్బాభ్యాం చాక్రపీఠామితైః సహ ౨౩
గ్రామం గత్వా తథా మన్త్రీ సర్వవాద్యసమాయుతమ్
దేవానాం చ బలిం దత్త్వా పూర్వవత్సమలంకృతమ్ ౨౪
ఛత్రపింఛాదిభిః సార్ధం భక్తైరన్యైస్సమావృతమ్
ఆలయం సంప్రవిశ్యైవ భూతపీఠే సమాపయేత్. ౨౫
చక్రాద్యాన్ బలిబింబం చ సంస్నాప్యాభ్యర్చ్య పూర్వవత్
స్వేస్వేస్థానే ప్రతిష్ఠాప్య హవిః సమ్యఙ్నివేదయేత్ ౨౬
పునర్దేవం ప్రణమ్యైవ యావన్నేత్రమనఃప్రియమ్
తావద్దేవమలంకృత్య దేవీభ్యాంసహ పూర్వవత్. ౨౭
సాయాహ్నే దేవమారోప్య తథా గ్రామప్రదక్షిణమ్
కృత్వాఽలంకారసంయుక్తం ప్రవిశేదాలయం పునః ౨౮
సమభ్యర్చ్య తథాఽఽస్థానే నివేశ్యైవ హవిర్దదేత్
బలిం హోమం తథా కృత్వా రాత్రౌ చోత్సవమాచరేత్ ౨౯
పునరాలయమావిశ్య శుద్ధోదైరభిషిచ్య చ
కౌతుకం మండపే దేవం సంస్థాప్యైవ నివేదయేత్ ౩౦
కౌతుకాబన్ధనం కృత్వా శయనే శాయయేత్తథా
ప్రభాతే దేవముద్ధృత్య * దేవదేవం వినా హవిః ౩౧

* హవిర్దత్త్వైవ జనార్దనమ్. ఘ.

కుర్యాత్తస్య చ మధ్యాహ్నే దినస్యోక్తమథోత్సవమ్
ప్రవిశ్య మన్దిరం పశ్చాదాస్థానే స్థాపయేత్తథా ౩౨
పూర్వవద్దేవదేవస్య చూర్ణం సంస్కృత్య మన్త్రవిత్
తథైవ సన్దదేద్విష్ణోః తైలం చూర్ణం చ పర్షదామ్ ౩౩
తతశ్చూర్ణోత్సవం కృత్వా తథైవావభృథం పునః
కారయేత్పూర్వవన్మన్త్రీ వద్యాదా విధిచోదితమ్ ౩౪
స్నానాంతే దేవమాదాయ తోయధారాపురస్సరమ్
సర్వాలంకారసంయుక్తమాలయం సంప్రవేశయేత్ ౩౫
సంస్నాప్య కలశైః పశ్చాత్తథైవానన్యధామని
ప్రాణస్థానే ప్రతిష్ఠాప్య సమభ్యర్చ్య నివేదయేత్ ౩౬
ప్రార్థనామన్త్రముచ్చార్య ప్రాణాయామం చరేచ్ఛనైః
శాన్తిం హుత్వా తథా చాగ్నౌ గురుం చాథ ప్రపూజయేత్. ౩౭
పుష్పయాగం తతః కుర్యాద్విభవోపరి మన్త్రవిత్
కనిష్ఠే చోత్తమం చేదమన్యద్విశ్వం చ పూర్వవత్ ౩౮

ద్విదినోత్సవప్రకారః

ద్విదినం చేత్తథా విద్వాన్ పూర్వోక్తంచాంకురార్పణమ్
కృత్వా మృద్గ్రహణం నైవ స్నపనాదీంస్తథా చరేత్ ౩౯
తతశ్చక్రాదిభిః సార్ధం కౌతుకం బద్ధ్వ పూర్వవత్
హోమం బలిం తథా కృత్వా రాత్ర్యుత్సవమథాచరేత్. ౪౦
సంపూజ్య మండపే తద్వత్కౌతుకం బన్ధయేత్తథా
ప్రభాతే దేవముద్ధాప్య కారయేత్తస్య చోత్సవమ్ ౪౧
చూర్ణోత్సవం తథా కృత్వా తీర్థస్నానం సమాచరేత్

స్నపనం చ తథా కృత్వా జీవస్థానే తతోఽర్చయేత్ ౪౨
ద్వ్యహోత్సవే విశేషోఽయమన్యత్సర్వం చ పూర్వవత్

ఏకదినోత్సవప్రకారః

ఉత్సవోఽయం కనిష్ఠస్య మధ్యమం స్యాదతో బుధాః ౪౩
ఏకాహికోత్సవం కుర్యాత్సర్వం తీర్థదినోక్తవత్
కనిష్ఠస్య కనిష్ఠం స్యాదిదం విశ్వఫలప్రదమ్ ౪౪
బ్రాహ్మం చ సర్వదైవత్యం వైష్ణవం చ దినత్రయే
ఉత్సవే ద్విదినే బ్రాహ్మం వైష్ణవం చ దినాధిపమ్ ౪౫
ఏకాహే హరిరీశస్తు కథ్యతే చై దేవ సూరిభిః
భక్త్యైవ కారయేదేవం సర్వకామఫలప్రదమ్ ౪౬

శ్రద్ధోత్సవః.

భక్త్యుత్సవం తథా కుర్యాద్దేవం భక్త్యా ప్రణమ్య చ
చక్రాదిభిర్వినా దేవం దేవీభ్యాం సహ వా వినా ౪౭
జీవస్థానాత్సమాదాయ స్థాపయేన్మండపాఽసనే
సమభ్యర్చ్య యథాన్యాయం పూర్వోక్తేష్వాసనేఽషు చ ౪౮
సమలంకృత్య దేవేశం యానమారోప్య పూర్వవత్
గ్రామం ప్రదక్షిణం కుర్యాత్సర్వాలంకారసంయుతమ్ ౪౯
పశ్చాదాలయమావేశ్య స్నాపయిత్వా నివేద్య చ
జీవస్థానే తథా స్థాప్య ప్రణమ్యైవానుమానయేత్ ౫౦
తదాలయోత్సవం కర్తుమిచ్ఛేద్భక్త్యుత్సవం బుధః
భక్తైః శ్రద్ధాకృతం యత్తదాలయోత్సవముచ్యతే ౫౧

నైవాంకురార్పణాదీంశ్చ కారయేదాలయోత్సవే
ఆస్థానే తు యథామార్గం సమభ్యర్చ్య నివేద్య చ ౫౨
దేవీభ్యాం సహితం వాఽథ రహితం వాఽథ చావ్యయమ్
అలంకృత్య యథామార్గం దర్శనీయం చ సున్దరమ్ ౫౩
'రథన్తరమ'సీత్యుక్త్వా రథే చేద్ధరిమవ్యయమ్
'అశ్వోఽ'సీతి 'హయోఽ'సీతి అశ్వమారోపయేద్బుధః ౫౪
గజం చ 'ఇన్ద్రస్య' త్వేతి గాయత్ర్యా వా శుకం యది
'ప్రతద్విష్ణుః స్తవత' ఇతి శిబికాయాం విశేషతః ౫౫
యస్మింశ్చ యజమానేచ్ఛా తస్మిన్నారోపయేద్ధరిమ్
(నీత్వా)నిత్యోత్సవవిధానేన కారయేద్వా ప్రదక్షిణమ్ ౫౬
సర్వవాద్యసమాయుక్తం ధూపదీసమాయుతమ్
ప్రదక్షిణం తదైకైకం కారయేత్ప్రీతిచూళికమ్ ౫౭
ప్రథమావరణే చైకం ద్వితీయే ద్విః ప్రదక్షిణమ్
యద్యపి స్యురథాన్యాని నాచరేదితి కేచన ౫౮
అనేకావరణే హీనే ఆలయే తు ప్రదక్షిణమ్
త్రిఃకృత్వా పూర్వవత్ స్థానే స్థాపయేన్మూలధామని ౫౯
ఆస్థానమండపాద్బాహ్యే విస్తృతే చ భవేద్యది
ప్రథమావరణే యత్తు కృత్వైవైకైకం తథాఽధికమ్ ౬౦
ప్రదక్షిణం తథా కృత్వా సర్వాలంకారసంయుతమ్
పశ్చాదన్తః ప్రవిశ్యైవ హ్యర్చావేద్యాం విశేషతః ౬౧
పాద్యదానం తతః కృత్వా ముఖవాసం నివేదయేత్
సమభ్యర్చ్య చ మధ్యాహ్నే సాయే చోత్సవమాచరేత్ ౬౨

ప్రాతరభ్యర్చ్య మధ్యాహ్నే కేచిదిచ్ఛన్తి చోత్సవమ్
యస్మిన్ కాలే తు కామ్యార్చా నిత్యపూజావసానకే ౬౩
కారయేత్సన్ధ్యయోర్మధ్యే కేచిదాహుర్మనీషిణః
ఇత్యేవమాలయే శ్రేష్ఠం కారయేత్కర్తురిచ్ఛయా ౬౪
నవాహం వాఽథ సప్తాహం పంచాహం త్రియహన్తు వా
ద్వియహం తద్వదేకాహం కారయేద్విభవార్హకమ్ ౬౫
కౌతుకం శయనం తద్వదంకురార్పణపూర్వకమ్
తథైవం కారయేద్విద్వానేకాహే నైవ చాన్యకే ౬౬
పురాణస్తోత్రసూత్రాద్యైర్విష్ణోర్లీలాదిభిః క్రమాత్
కుర్యాత్తేషు విశేషేణ వినోదం * తదహస్స్వపి ౬౭
పూర్వపక్షే ధనుర్మాసే చైకాదశ్యాం విశేషతః
వేదానధ్యాపయేత్సమ్యగ్గానైర్నృత్తాదిభిః సహ ౬౮
అన్యత్ర చ విశేషేణ కాలాపేక్షాం వినైవ చ
యజమానానుకూలక్షే చారభేద్విధిచోదితమ్ ౬౯

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే
ఏకాహికోత్సవవిధిర్నామ త్రిచత్వారింశోఽధ్యాయః.

---

* తదహాన్యపి. ఖ.

అథచతుశ్చత్వారింశోఽధ్యాయః.

భూపరీక్షాదిప్రాయశ్చిత్తమ్.

అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి భూపరీక్షాదికర్మణామ్
ప్రాయశ్చిత్తవిధానం చ శృణుధ్వం మునిసత్తమాః ౧
శాంత్యా శాంతో భవేద్దోషో వ్యాధయశ్చైవ సర్వథా
తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ ౨
న కుర్యాచ్చేద్వినాశాయ భవన్తీతి న సంశయః
న్యూనాతిరిక్తవ్యాఘాతః ప్రాయశ్చిత్తేన శామ్యతి ౩
ద్రవ్యహీనం యది భవేద్ద్రవ్యహానిర్భవత్యథ
క్రియాహీనే క్రియాహానిర్మన్త్రహీనే తుశూన్యతా ౪
ఆచార్యశిల్పి (ష్య) కర్తారో నాశం యాన్తి క్రమాద్ధ్రువమ్
సద్యో మన్త్రక్రియాహీనే ద్రవ్యహీనే న సంశయః. ౫
భూపరీక్షాదికాలేషు విఘ్నశ్చేల్లౌకికే బుధః
వైష్ణవం శాన్తిమన్త్రం చ హుత్వా వైశ్వానరం జపేత్. ౬
దుర్నిమిత్తే చ దుర్వాక్యే కలహాదిసముద్భవే
తత్కాలే లౌకికాగ్నౌ తు శాన్తిం హుత్వా సవైష్ణవమ్ ౭
భూపరీక్షణకాలే తు తత్పాంసూనాం క్షయే సతి
పూర్ణాహుతిం చ హుత్వా తు మహీసూక్తం జపేత్క్రమాత్. ౮
హలాదిలక్షణే (నష్టే) హీనే రజ్జుచ్ఛేదే తథైవ చ
శాంతిం హుత్వా తతో ధీమాన్తతః కర్షణమారభేత్. ౯
కపాలాస్థితుషాదీనాం తత్కాలే దర్శనే సతి

తత్తద్వ్యపోహ్య శుద్ధ్యర్థం గవ్యేనాభ్యుక్షయేత్తథా ౧౦
వైష్ణవం భూమిదైవత్యం హుత్వా తత్ర విధానతః
అమితాద్యర్చనే హీనే తత్తన్మన్త్రాన్ యజేత్క్రమాత్ ౧౧
తతోఽభ్యర్చ్య నివేద్యైవ తతః కర్మ సమారభేత్
వైష్ణవాన్ సంప్రపూజ్యైవ గురోరర్చనపూర్వకమ్. ౧౨
బీజావాపనహీనే తు గవాం చైవానివేదనే
వైష్ణవం శాన్తిమన్త్రం చ హుత్వా కర్మ సమారభేత్ ౧౩
పలాలభారానాస్తీర్య గోగణేభ్యో నివేద్య చ
గురుం ప్రపూజ్య ధర్మాత్మా శేషకర్మాణి చారభేత్ ౧౪
ప్రదేశానాం బలౌ హీనే విపరీతే తు వైష్ణవమ్
తత్తన్నామ చ హుత్వాఽన్తే క్రమేణైవ బలిం దదేత్ ౧౫
సంస్థాపనం చ (మోహేన) హోమేన బ్రహ్మపద్మావటక్రియామ్
వినైవ తస్మాచ్ఛాన్తిం చ మహీసూక్తం హునేత్క్రమాత్. ౧౬
శంకుస్థాపనకాలే తు భిన్నే నష్టే విపర్యయే
దిగ్దైవత్యం చ హుత్వాఽన్తే దిక్పరిచ్ఛేదనం చరేత్ ౧౭
శల్యాదేః ఖననే కాలే విమానార్థం విశేషతః
దర్శనే వైష్ణవం హుత్వా తతః కర్మ సమారభేత్. ౧౮
ఆద్యేష్టకాక్రియాహీనే అధికే చ విపర్యయే
అధోముఖే చ సంభ్రాన్తే మహాశాన్తిం హునేత్క్రమాత్. ౧౯
సమాదాయ తదా న్యస్య మధ్యే రత్నాని సన్న్యసేత్
తద్రత్నహీనే హేమ్నశ్చ హీనే న్యస్య హునేత్తథా. ౨౦
గర్భన్యాసవిహీనే చ స్థానానాం చ విపర్యయే

శాన్తిం హుత్వా సమాదాయ స్థాపయేద్విధిచోదితమ్ ౨౧
తద్వర్గస్య ముఖం (విద్ధి) పట్టీ తస్మాద్విప్రాయ వై బుధః?
గర్భం సమ్యక్ న చేదూర్ధ్వపట్టికాయాం విశేషతః ౨౨
తస్మాదధశ్చ జాత్యుక్తం గర్భం సంస్థాపయేద్ద్వయోః
విపరీతేఽప్యనర్థః స్యాత్కర్తా భర్తా వినశ్యతి ౨౩
ముఖబాహూరుపాదేషు క్రమాజ్జాతా ద్విజాదయః
శ్రుతిరిత్యస్తి తస్మాత్తం వర్గే వర్గే సుసన్న్యసేత్ ౨౪
విపరీతం న్యసేచ్చేత్తం శీఘ్రమాదాయ మన్త్రవిత్
మహాశాన్తిం చ సప్తాహం హుత్వాఽన్తే సన్న్యసేత్క్రమాత్ ౨౫
మూర్ధేష్టకాశిలాయాం వా లక్షణేఽన్యే విపర్యయే
ఆద్యేష్టకావద్ధుత్వాఽగ్నౌ క్రమేణైవ సుసన్న్యసేత్ ౨౬
శాన్తిం హుత్వా తథా ధీమాన్ స్థూపికీలవిపర్యయే
యథోక్తవృక్షాలాభే తు యాజ్ఞికైర్వా సమారభేత్ ౨౭
వైష్ణవం శాన్తమన్త్రం చ శ్రీభూసూక్తసమన్వితమ్
హుత్వా తత్ర యథామార్గం స్థాపయేద్విధిచోదితమ్ ౨౮
సమాపితే విమానే తు కలశాదిక్రియా యది
నో చేచ్ఛాన్తిం చ హుత్వాఽన్తే నాన్యథా కారయేత్తథా ౨౯
ప్రాకారగోపురాదౌ చ హీనే తద్దోషదం భవేత్
ప్రయత్నేన సుశోభం చ తస్మాత్తేభ్యః సమాచరేత్ ౩౦
* పీఠహీనే చ కర్తుశ్చ రిపువృద్ధిర్భవిష్యతి
కర్తుః కులోత్సాదనం స్యాచ్ఛాన్తిహీనే న సంశయః ౩౧

* విధి. అ. క.

భూతపీఠాది హీనే తు సర్వహానిర్భవత్యథ
తస్మాత్సహైవ సర్వేషాం కారయేద్విధిచోదితమ్ 3౨
విమానే సమాప్తే నో హేమ నః స్థాపనం యది?
శాన్తిం హుత్వా యథామార్గం స్థాపయేద్విధిచోదితమ్ 33
న స్థాపితం చేత్తత్రైవ ప్రవిశేయుశ్చ రాక్షసాః
ఆద్యేష్టకాయాః ప్రాక్ తస్మాత్ప్రతిష్ఠాం సమ్యగాచరేత్ 3౪
అసమాప్తం హార్మ్యధామ చాస్తి దోషశ్చ సర్వథా
తద్ధ్వంసనాయ క్రూరాణామసురాణాం నివేశనమ్ 3౫
బహుభూమివిమానే తు తలంప్రతి తలంప్రతి
సంస్థాప్యైవ ధ్రువం పశ్చాత్కారయేదుపరి క్రియామ్ 3౬
ప్రస్తరాన్తం తలాన్తం స్యాత్తలంప్రతి తలంప్రతి
అనేకభూమా చాన్యస్మిం స్తస్మాత్సంస్థాపయేత్క్రమాత్ 3౭
తథా చరేత్ప్రతిష్ఠాయాం కౌతుకైః సహ మే మతిః
సర్వభూమిం సమాప్యైవ స్థాపయేదితి కేచన 3౮
ఆదాయ తత్తలాంగం చ కౌతుకం స్థాపయేత్తథా
నైవాన్యాః పూజయేత్తత్ర యావత్కాలం స్వతః స్థలమ్ 3౯
ఆదిభూమిః ప్రధానం స్యాత్సర్వభూమిషు బుద్ధిమాన్
ఉత్సవాద్యం చరేత్తత్ర బాలాన్మాలగతే సతి ౪౦
నైమిత్తికాని విశ్వాని శిష్టం బాలాలయం వినా
తదాదౌ మూలధామ్నస్తు కారయేన్నిత్యమత్ర చ ౪౧
యథాహి గార్హపత్యాగ్నిః ప్రధానం స్యాత్క్వచిద్గృహే
సర్వాగ్నిషు తథా ధీమానాదిభూమిబహుస్థలే ౪౨

ఆదౌ శిలామయం ప్రోక్తం శూలం దారు తథాఽన్యయోః
శ్రేష్ఠం స్యాత్సర్వతః శూలం తథా దారుజమృణ్మయే ४३
నైవాఽదౌ స్థాపయేచ్ఛైలం విపరీతేఽప్యనర్థదమ్
త్రితలాదన్యయోః కుర్యాల్లోహేనైవ ధ్రువం క్వచిత్ ४४
ఏకభూమేర్విశేషేణ పూర్వస్మిన్ ప్రథమేష్టకామ్
గర్భం ద్వితీయే సంస్థాప్య తృతీయే తు ధ్రువం తథా ४५
మూర్ధేష్టకాం తదూర్ధ్వే తు ప్రతిష్ఠాం పంచమే క్రమాత్
మూర్ధేష్టకాయాః ప్రాక్ కుర్యాత్ప్రతిష్ఠామితి కేచన ४६
త్వరితో యజమానస్తత్ప్రస్తరాన్తే విశేషతః
స్థాపనం చ ప్రతిష్ఠాం చ కారయేదితి శాసనమ్ ४७
మూర్ధేష్టకాం తథా స్థూపిం ప్రతిష్ఠాప్య విధానతః
కళశస్థాపనం కృత్వాఽన్తే విమానం స్థాపయేత్తథా ४८
అర్థలోభాచ్చ మోహాద్వా యథోక్తం నాచరేద్యది
మహాశాన్తిం చ సప్తాహమగ్నౌ జుహుయాత్క్రమాత్ ४९
ఆచార్యదక్షిణాం దత్వా అనుజ్ఞాప్యాభిపూజ్య చ
యథోక్తం కారయేత్పశ్చాత్ 'క్షమ'స్వేతి ప్రణమ్య చ ५०
శిలాస్థాపనకాలే తు చాంగహీనం భవేద్యది
శిలాబేరేఽథ లోహే వా శాన్తిం హుత్వా పునః సుధీః ५१
సంధానస్య తు యోగ్యం చేత్సంధానం కారయేత్తథా
అన్యథా చేద్విసృజ్యైవ బేరమన్యత్సమాహరేత్ ५२
స్థాపితే చ మహాబేరే త్వంగహీనం భవేద్యది
ఆదాయ విసృజేద్బేరం క్షిప్రం శాన్తిం చ కారయేత్ ५३

యద్బేరం దోషసంస్పృష్టం తద్బేరం విసృజేద్బుధః
తదన్యం బేరమాహృత్య శిల్పైః సార్ధం సమర్చయేత్ ౫౪
దేవ్యోర్నైవ ధ్రువే బేరే యది దోషో భవేత్తథా
అన్యబేరం సమాహృత్య దేవీభ్యాంసార్ధమర్చయేత్ ౫౫
తేనైవ నాస్తి దోషశ్చ శక్తిస్స్యాత్సర్వతః సమా
తస్మాద్విచార్య నిర్దోషప్రతిమాం న విసర్జయేత్ ౫౬
నిర్దోషప్రతిమాం మోహాత్సంత్యజేచ్చేత్ప్రమాదతః
బ్రహ్మహత్యాదిపాపాని పరచక్రభయం భవేత్ ౫౭
స్థాపితే చ మహాబేరే మాసాతీతే చ మోహతః
సంస్కారహీనే వా ఽబ్జాగ్నౌ వైష్ణవం శాన్తిమాచరేత్ ౫౮
ద్విమాసే ద్విగుణం ప్రోక్తం త్రిమాసే త్రిగుణం చరేత్
ఏవం సంవత్సరాన్తం చ వర్ధయేన్మన్త్రవిత్తమః ౫౯
ఏవం సంవత్సరాద్యాది ద్వాదశాబ్దావసానకమ్
కర్షణాది పునః కృత్వా ప్రతిష్ఠాం తాం సమాచరేత్ ౬౦

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే కర్షణాదిప్రాయశ్చిత్తవిధిర్నామ
చతుశ్చత్వారింశోఽధ్యాయః.

అథ పంచచత్వారింశోఽధ్యాయః.

ప్రతిష్ఠాప్రాయశ్చిత్తవిధిః.

అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి ప్రతిష్ఠానిష్కృతిం బుధాః
అస్యాధానస్య దేవస్య శాన్త్యర్థం దోషకర్మణామ్ ౧

అస్య చాగ్నేః సమూర్తస్య నిత్యనైమిత్తికాదిషు
కారయేద్విధినా ధీమానంకురార్పణపూర్వకమ్ ౨
అంకురార్పణహీనం * చేదన్యత్ భవతి కర్మ చ
తస్మాచ్ఛాన్తిం చ హుత్వైవ కుర్యాదంకురపూర్వకమ్ ౩
కృత్వైవ పీఠసంఘాతపూర్వం చైవాక్షిమోచనమ్
రత్నానామప్యలాభే తు సువర్ణం వా వినిక్షిపేత్ ౪
అక్షిమోచనకాలే తు క్రియాహీనే విపర్యయే
గవాదిద్రవ్యహీనే తు శాన్తిం హుత్వైవ చాచరేత్ ౫
గవ్యాధివాసనే హీనే హీనే క్షీరాధివాసనే
తత్తద్దైవత్యమన్త్రం చ శతశో జుహుయాత్పునః ౬
ఘటమాపూర్య తద్ద్రవ్యైః సమభ్యర్చ్యాభిషిచ్య చ
† తతస్తం కుమ్భమేకాహమహో వాఽప్యధివాసయేత్ ౭
యజ్ఞాలయే చ వేద్యాదావన్యదేశేఽధికే సతి ‡

---

* చేన్మాన్యమ్. గ. † తతస్త్రియహమేకాహం పంచాహమధివాసయేత్.

‡ వైష్ణవం భూమిదైవత్యం విష్ణుసూక్తం యజేత్తతః
యథావిధి తథా కృత్వా సమ్భారానప్యసంకులాన్
సంభృత్య విధినా ధీమాన్ తత్తన్మన్త్రాన్ ప్రకల్ప్య చ
తస్మాత్తద్దక్షిణాగ్నౌ తు 'జాతవే' దేతి మన్త్రతః.
పశ్చాదాహవనీయే తు పశ్చిమే సామవేదతః ?
'అయన్తే' ఆవసథ్యే తత్పశ్చిమేన్యాత్క్రమాత్సుధీః
తత్పశ్చిమాగ్నేః సభ్యే తు 'మయి గృహ్ణామి' మన్త్రతః
'ఘృతప్రతీక' ఇత్యుక్త్వా అబ్జాగ్నౌ పశ్చిమాత్ తతః
అంగం న్యస్య? తథాఽఽఘారం హుత్వాఽన్తే వైష్ణవం యజేత్
విపరీతం యది స్యాత్తత్ క్రుద్ధో భూయాన్నవాలయే

ప్రమాణహీనే కుంభే చ స్ఫుటితాదియుతేఽపి చ ౮
ధాన్యే వస్త్రే చ రత్నాదౌ హీనే చేన్నరమేద్ధరిః
తస్మాద్యథోక్తం సంకల్ప్య నరసూక్తం సవైష్ణవమ్ ౯
శ్రీభూసూక్తం మహాశాన్తిమన్త్రం హుత్వా తథాఽఽచరేత్
తథైవ సాధితం కుంభం భిన్నం చేత్తు ప్రమాదతః ౧౦
అన్యం కుంభం సమాదాయ సాధయేత్పూర్వవద్గురుః
అస్పృశ్యైర్యది చ స్పృష్టే బింబే తు స్నపనం చరేత్. ౧౧
హీనామద్రవ్యే తు సంస్పృష్టే బింబే తు స్నపనం చరేత్
సప్తభిః కలశైః పశ్చాత్స్నాపయేత్కౌతుకాదికాన్ ౧౨
విపర్యాసే చ హీనే చ తథా శాన్తిం సమాచరేత్
శయ్యాస్థానవిపర్యాసే చాండజాదివిపర్యయే ౧౩
ధాన్యానామప్యలాభే తు ఉపధానవిపర్యయే
వైష్ణవం తత్తద్దైవత్యం శ్రీభూసూక్తసమన్వితమ్. ౧౪
వ్యాహృత్యన్తం చ సభ్యాగ్నౌ హుత్వాఽన్తే విధినా చరేత్

అగ్నేయం వైష్ణవం హుత్వా తత్తదగ్న్యధిదైవతమ్
ఆజ్యస్థాల్యాం చరౌ వాఽపి కృమికీటాదిసంభవే
తద్వ్యపోహ్యాన్యమాదాయ ప్రాజాపత్యం హునేత్క్రమాత్
అనుగతేఽగ్నౌ తతః పశ్చాద్గురురగ్నిం పరిణమ్య చ
‹ అయన్తే రోని'రిత్యుక్త్వా ఆత్మన్యారోపణం తథా
లౌకికాగ్నిం సమాదాయ ప్రజ్వాల్య హృదయాత్తథా
అవరోప్యైవ తన్మన్త్రాత్ విచ్ఛిన్నం వైష్ణవం యజేత్
అతోఽప్యనుక్తం యత్సర్వం విసృష్టం తన్మయాఖిలే
తథా చరేద్గురుర్ధీమాన్ ప్రాయశ్చిత్తం హునేత్క్రమాత్

౧. ఆదర్శే ఽధికః పాఠః.

హోత్రశంసనకాలే తు విపరీతేఽథ సంకులే ౧౫
నిర్వాపే చాహుతీనాం చ శాన్తిం హుత్వా తథా చరేత్
* శయనాద్దేవదేవ్యోశ్చ మోహాదుద్ధాపనే సకృత్ ౧౬
శ్రీభూసూక్తం చతుః కృత్వా శాయయేత్పూర్వవత్సుధీః
తత్రైవాధ్యయనే హీనే పరిషద్దేవతార్చనే ౧౭
నృత్తగేయాదిహీనే చ తత్తన్మన్త్రం క్రమాద్ధునేత్
పంచప్రతిష్ఠాకాలే తు స్నాపనే ఔత్సవేఽపి చ ౧౮
అంకురార్పణమారభ్య ఆశౌచం న † లభేద్గురుః
ఆత్మీయాఘం పరాఘం చ న లభేత్సర్వకర్మసు ౧౯
గురోశ్చ ఋత్విజాం వాఽపి యావత్కర్మావసానకమ్
యది స్యాదన్తరే చాఘః దోషో నాస్తి న సంశయః ౨౦
తదాహుః స్మృతికారాశ్చ సంభారాహరణాదికమ్ ?
స్థాపకానాం గురోశ్చాపి ఋత్విజాం చ విశేషతః ౨౧
భర్త్సనం హననాద్యం చ సంభవేద్యది నాశకృత్
వైష్ణవం విష్ణుసూక్తం చ పౌరుషం సూక్తమేవ చ ౨౨
బ్రాహ్మం సారస్వతం హుత్వా అభివంద్యానుమానయేత్
అల్పదక్షిణకో యాగః కర్తారం హన్త్యసంశయః ౨౩
యాగస్య దక్షిణా జీవస్తస్మాత్సమ్యగ్దదేద్బుధః
రత్నన్యాసవిహీనే తు పూజావేద్యాం విశేషతః ౨౪
సువర్ణం వా వినిక్షిప్య వైష్ణవం చాపి హూయతే
నిత్యాగ్నిస్థాపనే హీనే సభ్యాగ్నౌ చ విశేషతః ౨౫

---

* నావరేద్దేవదేవ్యోశ్చ జ్ఞానాదజ్ఞానతోఽపి వా ? గ. † భవేద్గురోః.

ప్రాయశ్చిత్తం మహాశాన్తిం కృత్వా మథితమాహరేత్
ఆఘారాన్తే తథా శాన్తిం వైష్ణవం వ్యాహృతిం తథా ౨౬
హుత్వాఽన్తే చ సుసంరక్ష్య నిత్యహోమం సమాచరేత్
కుంభాద్ధ్రువే సమావాహ్య కౌతుకాదిషు తత్క్రమాత్ ౨౭
ధ్రువాదావాహ్య మన్త్రజ్ఞః పూజయేన్నాప్యనర్థదః
కౌతుకే స్థాపనే పశ్చాదాత్సవే తద్ధ్రువాత్క్రమాత్ ౨౮
ఆవాహయేత్తథా మన్త్రీ బలిబేరే తథా చరేత్
సమభ్యర్చ్య తథా మన్త్రీ స్తుత్వా భక్త్యా జనార్దనమ్ ౨౯
పరివారాంస్తథాఽఽవాహ్య కుంభాన్మన్త్రీ తథాఽర్చయేత్

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (*ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే ప్రతిష్ఠాప్రాయశ్చిత్తవిధిర్నామ † పంచచత్వారింశోఽధ్యాయః.

అథ షట్చత్వారింశోఽధ్యాయః.

నిత్యార్చనప్రాయశ్చిత్తమ్.

అథ నిత్యార్చనాయాం చ ప్రాయశ్చిత్తం వదామ్యహమ్
శాన్త్యర్థమపి సర్వేషాం భుక్తిముక్తిఫలప్రదమ్. ౧
ప్రాతరర్కోదయాత్పూర్వం మధ్యాహ్నేఽస్తమయే చ వై
కవాటోద్ఘాటనే హీనే శీఘ్రముద్ఘాటయేత్తతః ౨

---

* చతుః (ఏక ఇతి స్యాత్.) గ.

అభివన్ద్య తథా శాన్తిం నిత్యాగ్నౌ వైష్ణవం తథా
తత్తద్ద్వారాధిదైవత్యం శ్రీభూసూక్తం హునేత్సుధీః ౩
నిర్మాల్యశోధనే హీనే * మార్జనోల్లేపనే తథా
వైష్ణవం వారుణం సూక్తం వైష్వక్సేనం హునేత్క్రమాత్ ౪
నిత్యస్నానవిహీనే తు వైష్ణవం వారుణం తథా
అభ్యుక్షణం చ వా కుర్యాద్బింబశుద్ధ్యర్థమేవ చ ౫
కౌతుకం చార్చయేన్మోహాత్పుష్పన్యాసం వినా చరేత్
వైష్ణవం విష్ణుసూక్తం చ గాయత్రీం జుహుయాద్బుధః ౬
పుష్పన్యాసం చ కృత్వైవ పూజయేత్త్రిషు సన్ధిషు
అన్యథా చేద్వినాశః స్యాత్పూజకస్య విశేషతః ౭
ధాత్రాదిపరివారాణాం తథా నైవార్చయేద్యది
తత్తన్మన్త్రం చ హుత్వాఽన్తే విధినైవ సమర్చయేత్ ౮
ప్రాతఃకాలార్చనే హీనే మధ్యాహ్నే ద్విగుణం తథా
ప్రాతర్మధ్యాహ్నయోర్హీనే సాయే త్రిగుణమర్చయేత్ ౯
ద్వ్యహే తు ద్విగుణం పశ్చాత్త్ర్యహే తు త్రిగుణం బుధః
ఏవం తద్ద్వాదశాహాన్తం వర్ధయేచ్ఛాన్తిసంయుతమ్ ౧౦
అతీతే ద్వాదశాహే తు సభ్యాగ్నౌ చ విశేషతః
వైష్ణవం విష్ణుసూక్తం చ శ్రీభూసూక్తసమన్వితమ్ ౧౧
హుత్వా చ పార్షదైః సార్ధం స్నాపయేత్స్నపనోక్తవత్
ధ్రువబేరం సమభ్యర్చ్య శన్నో దేవీతి మన్త్రతః ౧౨
దేవాన్త్సర్వాన్త్సమభ్యర్చ్య హవిః సమ్యఙ్నివేదయేత్

* మార్జనే, గ.

మాసహీనం యది భవేద్ధామ్నశ్చాగ్నే సలక్షణమ్ ౧౩
సభ్యాగ్నిం చ సమాదాయ సప్తాహం శాన్తిమాచరేత్
శతాష్టకలశైర్దేవం సంస్నాప్యాభ్యర్చ్య మన్త్రవిత్ ౧౪
ప్రభూతం చ నివేద్యైవ క్షమస్వేత్యభివాదయేత్
ఏవం మాసే ప్రకుర్వీత ద్విమాసే ద్విగుణం తథా ౧౫
త్రిమాసే త్రిగుణం ప్రోక్తం వర్ధయేద్వత్సరాన్తకమ్
పునః ప్రతిష్ఠామబ్దాన్తే ప్రతిష్ఠోక్తవిధానతః ౧౬
అత్యుష్యస్మేషాధివాసాద్వా హిత్వా సర్వం సమాచరేత్
హవిర్నివేదనే హీనే శ్రీభూసూక్తసమన్వితమ్ ౧౭
వైష్ణవం పౌరుషం హుత్వా ద్విగుణం చ నివేదయేత్
ఏవం సంవర్ధయేద్ధీమాన్ షణ్మాసాన్తం విశేషతః ౧౮
షణ్మాసాన్తే జనాః సర్వే నాశం యాన్తి క్రమాద్ధ్రువమ్
మూర్తిహోమవిహీనే తు మూర్తిమన్త్రం సవైష్ణవమ్ ౧౯
హుత్వాఽన్తే ద్విగుణం ధీమాన్ పావకం చ సురక్షయేత్
అశక్తో యది నిత్యాగ్నిరక్షణే పూజకస్సదా ౨౦
ఆత్మన్యారోప్య తత్కాలే లౌకికేఽప్యవరోపయేత్
అవరోప్య తథా హుత్వా రాత్రిహోమావసానకే ౨౧
ఆత్మన్యారోపయేదర్వాగ్యథా కౌతుకవత్సుధీః
సోపదంశం హవిః పక్వం ప్రాతరర్కోదయాత్పునః ౨౨
నివేదితం తు సోష్ణం చేత్తథైవాస్తమయాత్పునః
* కేశాదిదుష్టే యన్మోహాత్తాంబూలే చ నివేదితే. ౨౩

* శైలాదిసంభవే ? క.

విసృజ్యాన్యత్ సమాదాయ శాన్తిం హుత్వా నివేదయేత్
నిత్యోత్సవవిధానేన ప్రాయశ్చిత్తం మయా పురా ౨౪
నిరుక్తే విస్తృతం విశ్వమాచరేన్మతిమాం స్తథా
స్నపనం చ తథా ప్రోక్తం నిత్యం నైమిత్తికం క్రమాత్ ౨౫
కామ్యం చేతి ద్విజాదీనాం రక్షణాయ భవన్తి వై
విషువాద్యాని నిత్యాని గ్రహణాద్యం నిమిత్తవత్ ౨౬
కామ్యాన్యన్యాని శిష్టాని క్రమాత్స్యుర్వేదపారగాః
తత్తత్స్నపనహీనే తు వైష్ణవం వారుణం తథా ౨౭
విష్ణుసూక్తం చ హుత్వాఽన్తే తత్తత్స్నపనమాచరేత్
ఆలయస్యోత్తరే వాఽగ్రే స్నపనాగారముత్తమమ్ ౨౮
ఈశాన్యే మధ్యమం ప్రోక్తమధమం యామ్యవారుణే
నాచరేదన్యకోణేషు మోహాచ్చేదాభిచారికమ్ ౨౯
తస్మాచ్ఛాన్తిం తథా హుత్వా యథోక్తే సమ్యగాచరేత్
సంధ్యాకాలే తు సంప్రాప్తే స్నపనాదౌ విశేషతః ౩౦
నైమిత్తికం సమాప్యైవ పశ్చాన్నిత్యం సమాచరేత్
స్నపనాత్పూర్వరాత్రౌ తు వినా చేచ్ఛయనాదికమ్ ౩౧
వైష్ణవం నరసూక్తం చ శ్రీభూసూక్తం హునేత్క్రమాత్
పూర్వమేవ తు తత్కాలే కేవలం కౌతుకం బుధః ౩౨
* సంబధ్య స్నపనం పశ్చాత్కారయేద్విధివద్బుధః
కౌతుకేఽప్యేకబేరే తు తత్కాలాత్పూర్వ ఏవ తు ౩౩
రక్షాబన్ధం చ కృత్వైవ సద్యః స్నపనమాచరేత్

* బింబస్య. గ.

కృతేఽంకురార్పణే పశ్చాన్నాచరేత్స్నపనం యది ౩౪
తథా శాన్తిం చ హుత్వాఽన్తే స్నపనం సమ్యగాచరేత్
కౌతుకే తు ధ్రువార్చాయాం స్నాపనే తు విశేషతః ౩౫
* (అఙ్కురానర్పణం నైవ కారయేదితి కేచన
శ్వభ్రే ప్రమాణహీనే చ పంక్తిపాలి ? విశేషతః) ౩౬
పంక్తిశం వైష్ణవం హుత్వా విధినా సమ్యగాచరేత్
మృదాదిద్రవ్యహీనే తు అధికే చ విపర్యయే ౩౭
గవ్యాదిద్వాదశద్రవ్యహీనే శాన్తిం తథా హునేత్
సాధితే కలశే భిన్నే ప్రమాదాత్తద్వ్యపోహ్య చ ౩౮
అన్యదాదాయ సంపూజ్య క్రమేణైవ సమర్పయేత్
ద్రవ్యేషు సాధితేష్వేవ కృమికీటాదిసంభవే ౩౯
వ్యపోహ్యాన్యత్సమాదాయ శాన్తిం హుత్వా సమాచరేత్
యథోక్తవస్త్రాలాభే తు అష్టౌ చత్వార ఏవ వా ౪౦
సంభృత్య స్నపనం పశ్చాద్విధినైవ సమాచరేత్
తైలాభ్యంగం యది స్యాచ్చేత్స్నపనాదౌ తు మోహతః ౪౧
వృథా స్యాత్స్నపనం విద్ధితత్కర్మ త్వాసురం భవేత్
తస్మాత్సంస్నాప్య శుద్ధోదైః 'క్షమ'స్వేత్యభిపూజ్య చ ౪౨
మహాశాన్తిం తథా హుత్వా తతః స్నపనమాచరేత్
దేవ్యాః తత్స్నపనే కాలే స్నపనం సహాచేద్యది ౪౩
వృథా భవతి తత్స్నానం రాష్ట్రస్య కలహప్రదమ్
స్నాపనే స్నపనే దేవ్యాః † కలశస్నాపనే బుధః ౪౪

* ఘ. అదశేఽధికః పాఠః. † కాలే తు స్నపనే. గ.

నాచరేద్యదిచేన్మోహాద్బాధ్యన్తే వ్యాధిభిర్జనాః
తస్మాచ్ఛాన్తిం చ హుత్వైవ క్షమస్వేత్యభివన్ద్య చ ౪౫
దేవదేవం చ సంస్నాప్య ప్రభూతం చ నివేదయేత్
సహపీఠే ప్రతిష్ఠా చేత్స్నపనాన్తే తు పూర్వవత్ ౪౬
శుద్ధోదైర్దేవదేవ్యా చ స్నాపయేత్కలశం వినా
అత్రాప్యనుక్తం యత్సర్వం విస్తృతం తత్పురా ఖిలే ౪౭
తథా చరేత్క్రియామార్గం ప్రాయశ్చిత్తం విచక్షణః ౪౮

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే * అర్చనాప్రాయశ్చిత్తవిధిర్నామ షట్చత్వారింశోఽధ్యాయః.

అథ సప్తచత్వారింశోఽధ్యాయః.

ఉత్సవప్రాయశ్చిత్తమ్.

అథోత్సవస్య వక్ష్యామి ప్రాయశ్చిత్తం తపోధనాః
అజ్ఞానాద్వ్యథలోభాద్వా మోహాద్వా యత్ప్రమాదతః ౧
తత్తద్దోషం సముద్దిశ్య ప్రాయశ్చిత్తం ప్రవక్ష్యతే
గ్రామాదిషూత్సవం కుర్యాత్పూర్వం రుద్రోత్సవం భవేత్ ౨
పశ్చాచ్చైవోత్సవం విష్ణోః కుర్యాద్గ్రామాభివృద్ధయే
రుద్రోత్సవే కృతే విష్ణోరుత్సవేఽత్వకృతే సతే 3

* స్నపనప్రాయశ్చిత్తవిధిర్నామ ద్విచత్వారింశోఽధ్యాయః. గ.

వ్యాధిదుర్భిక్షచోరాద్యైస్తద్గ్రామస్య చ నాశనమ్
తద్దోషశమనార్థాయ ప్రాయశ్చిత్తం చ కారయేత్ ౪
మహాశాన్తిం చ కృత్వాఽన్తే విష్ణోరుత్సవమాచరేత్
కాలోత్సవే వ్యతీతే తు పూర్వోక్తం హోమమాచరేత్ ౫
కలశైః పంచవింశద్భిః స్నాపయేద్దేవమవ్యయమ్
మహాహవిః ప్రభూతం వా దేవేశాయ నివేదయేత్ ౬
ఉత్సవోక్తవిధానేన పశ్చాదుత్సవ మాచరేత్
ఏకవర్షే వ్యతీతే తు పంచాగ్నీన్త్సాధయేత్క్రమాత్ ౭
ఆఘారం పూర్వవద్ధుత్వా వైష్ణవం చ సుహూయతే
బ్రాహ్మం రౌద్రం చ హుత్వా తు విష్ణుసూక్తసమన్వితమ్ ౮
పురుషసూక్తం చ హుత్వా తు హోమే హోమే ప్రతిప్రతి
* సర్వదైవత్యమన్త్రైశ్చ సభ్యాగ్నౌ జుహుయాత్తతః ౯
దేవస్య స్నపనం కుర్యాచ్ఛతాష్టకలశైః క్రమాత్
మహాహవిర్నివేద్యైవ మహాభూతబలిం దదేత్ ౧౦
పశ్చాద్విష్ణూత్సవం కుర్యాద్రాజరాష్ట్రవివర్ధనమ్
ఆచార్యస్యర్త్విగాదీనాం పూర్వోక్తాం దక్షిణాం దదేత్ ౧౧
ద్వితీయే ద్విగుణం కుర్యాత్త్ర్యబ్దే హీనే విశేషతః
పంచాగ్నీన్త్సాధయేత్పశ్చాదాఘారం పూర్వవచ్చరేత్ ౧౨
ప్రాచ్యాం తు విష్ణుసూక్తం తు పురుషసూక్తం తు దక్షిణే
ఏకాక్షరాదీనపరే దుర్గాసూక్తం తథోత్తరే ౧౩
సభ్యే తు సర్వదైవత్యం హుత్వా శాన్తిం తథా చరేత్

---

* సప్తత్యేకోత్తరం చైవ. గ.

దేవస్య స్నపనం కృత్వా సహస్రేణాష్టభిస్తతః ౧౪
మహాహవిః ప్రభూతం వా దేవేశాయ నివేదయేత్
ముఖవాసం చ దత్వా తు మహాభూతబలిం దదేత్ ౧౫
బ్రాహ్మణాన్ భోజయేత్తత్ర ఋత్విగ్భ్యశ్చ దక్షిణాం దదేత్
ఏవం కృత్వా ప్రయత్నేన విష్ణోరుత్సవమాచరేత్ ౧౬
నవాహం వాఽథ సప్తాహమేకాహం త్రివిధం స్మృతమ్
నవాహస్య తు పూర్వోక్తం సప్తాహస్య తథైవ చ ౧౭
ఏకాహే తూత్సవే హీనే మహాశాన్తిః సహూయతే
వైష్ణవం విష్ణుసూక్తం చ నరసూక్తం యజేత్తతః ౧౮
శతాష్టకలశైః స్నాప్య ప్రభూతం చ నివేదయేత్
ఋత్విగ్భ్యశ్చ దక్షిణాం దత్వా పునరుత్సవమాచరేత్ ౧౯
ఘోషయిత్వోత్సవే హీనే సభ్యాదీన్ సాధయేత్క్రమాత్
మహాశాన్తిం చ హుత్వా తు పూర్వోక్తం హోమమాచరేత్.
స్నపనం దేవదేవస్య శతాష్టకలశైశ్చరేత్
మహాహవిర్నివేద్యైవ దక్షిణా చ ప్రదీయతే ౨౧
తద్గ్రామదేవతానాం చ బలిం ద్విగుణమాచరేత్
మహాభూతబలిం దద్యాన్మధ్యరాత్రౌ విశేషతః ౨౨
ఘోషణం పూర్వవత్కృత్వా చోత్సవం సమ్యగాచరేత్
ఘోషణేన విహీనో యద్యుత్సవః క్రియతే హరేః ౨౩
హుత్వా తు వైష్ణవం ధ్యాజం ప్రతేకం తు శతాష్టకమ్
కలశైః పంచవింశద్భిః స్నాపయేద్దేవమవ్యయమ్ ౨౪
మహాహవిర్నివేద్యైవ మహాభూతబలిం దదేత్

ఘోషణం పూర్వవత్కృత్వా చోత్సవం సమ్యగాచరేత్ ౨౫
ధ్వజారోహే కృతే పశ్చాద్ఘోషణం చేత్పునర్యది
వైష్ణవం ధ్వజదైవత్యం చక్రాదీనాం చ హూయతే ౨౬
ఇన్ద్రాదీనాం చ హుత్వా తు దేవస్య స్నపనం చరేత్
తద్ధ్వజం సంవ్యపోహ్యైవ ధ్వజమన్యం ప్రకల్పయేత్ ౨౭
ఘోషణం పూర్వవత్కృత్వా ధ్వజారోహణమాచరేత్
ఉత్సవే ఘోషణే భేర్యాః పతనాదిసముద్భవే ౨౮
చర్మభేదే చ తత్కాలే యష్ట్యాదౌ పతితే తథా
వాదకానాం చ పతనే హుత్వా వాద్యాధిదైవతమ్. ౨౯
నాందీశం చైవ హుత్వా త్వా తు శైషికం చ సుహూయతే
భేరీమన్యాం ప్రకల్ప్యైవ పూర్వోక్తం ఘోషణం చరేత్ ౩౦
ధ్వజే చ పతితే భిన్నే తత్కాలే శాన్తిమాచరేత్
ధ్వజదైవం చ హుత్వా తు చక్రాదీనాం సుహూయతే ౩౧
ఇంద్రాదీనాం చ హుత్వా తు వైష్ణవేన సమన్వితమ్
గరుడస్నపనం కుర్యాద్ధవిర్భిః సన్నివేదయేత్ ౩౨
తద్ధ్వజం విసృజేద్విద్వాన్ ధ్వజమన్యం ప్రకల్పయేత్
పూర్వోక్తవిధినా కృత్వా ధ్వజారోహణమాచరేత్ ౩౩
ధ్వజే సముచ్ఛ్రితే భిన్నే పతితే దండగే తథా
తద్దండం తద్ధ్వజం త్యక్త్వా ధ్వజమన్యం ప్రగృహ్య చ ౩౪
దండం చాన్యం చ సంగృహ్య సుదృఢం స్థాప్య యత్నతః
హుత్వా తు వైష్ణవం ధ్వాజం ప్రత్యేకం తు శతాష్టకమ్ ౩౫
దేవస్య స్నపనం కృత్వా గరుడం స్నాపయేద్బుధః

పూర్వోక్తవిధినా కృత్వా ధ్వజారోహణమాచరేత్ ౩౬
ధ్వజే పూజావిహీనే తు ఉత్సవాదిదినాదధః
వైష్ణవం ధ్వజదైవత్యం శతమష్టోత్తరం యజేత్ ౩౭
కలశైః పంచవింశద్భిః స్నాపయేద్గరుడం బుధః
ధ్వజదేవం సుపూజ్యైవ ప్రభూతం చ నివేదయేత్ ౩౮
ఏవం కృత్వా ప్రయత్నేన నిత్యపూజాం సమాచరేత్
పూజాయాంశ్చోక్తమార్గేణ నిత్యం రాత్రౌ బలిం క్షిపేత్ ౩౯
హీనే బలావథైకస్మిన్ త్సర్వదేవాహుతీర్యజేత్
పశ్చాద్రాత్రౌ బలిం కుర్యాద్ద్విగుణం బలిమాచరేత్ ౪౦
ఏవం సంవర్ధయిత్వా తు బలిం సమ్యక్సమాచరేత్
తద్ఘోషణదినే చైవ హీనే నిత్యబలౌ తథా ౪౧
సర్వదేవాఽహుతీర్హుత్వా విష్ణుసూక్తం సవైష్ణవమ్
దేవస్య స్నపనం కుర్యాచ్ఛతాష్టకలశైః పునః ౪౨
పూర్వోక్తేన విధానేన ఘోషణాది తథా చరేత్
నవాహం వాఽథ సప్తాహం * ద్విధా చోత్సవ ఉచ్యతే ౪౩
† తయోరుత్సవయోరాదౌ రాత్రౌ తీర్థాంకురార్పణమ్
అన్యేషాం చోత్సవానాం తు చోత్సవాదిదినం వినా ౪౪
తీర్థస్యోక్తదినాత్పూర్వం నవమే వాఽంకురార్పణమ్
అంకురార్పణహీనే తు బ్రాహ్మం సౌమ్యసమన్వితమ్ ౪౫
పంక్తీశం శైషికం హుత్వా చక్రం చైవ సుహూయతే
జయాదిహోమసంయుక్తం వైష్ణవం చైవ హూయతే ౪౬

---

* పంచాహం త్రివిధోత్సవః. గ. † ఉత్సవస్యాదిరాత్రౌ తు అంకురార్పణమాచరేత్.

పూర్వోక్తదినహీనే తు సద్యః పుష్పాంకురం భవేత్
ఏకకాలోత్సవే హీనే వైష్ణవం చ సుహూయతే ౪౭
నరసూక్తసమాయుక్తం దేవానామాహుతీర్యజేత్
బ్రాహ్మం రౌద్రం చ హుత్వా తు దినాదీనాం చ సంయుతమ్ ౪౮
ఇన్ద్రాదీనాం చ హుత్వా తు చక్రాదీనాం సుహూయతే
ప్రాతరుత్సవమారభ్య పశ్చాత్సద్య ఉత్సవం చరేత్ ౪౯
సాయే చోత్సవహీనే తు వైష్ణవం చ సుహూయతే
కలశైః పంచవింశద్భిః స్నాపయేద్దేవమవ్యయమ్ ౫౧
అపరేఽథ దినే కుర్యాదుత్సవం ద్విగుణం భవేత్
దినైకైకేన హీనే తు మహాశాన్తిం యజేత్తతః ౫౨
సభ్యే చ సర్వదైవత్యం హుత్వా చైవ యథావిధి
స్నాపయేత్పంచవింశద్భిః ప్రభూతం చ నివేదయేత్ ౫౩
ముఖవాసం చ దత్వా తు పునరుత్సవమాచరేత్
దినద్వయోత్సవే హీనే శేషం సర్వం సమాచరేత్ ౫౪
హీనోత్సవస్య శాన్తిం చ పూర్వోక్తవిధినా చరేత్
ఉత్సవం చ పునః కృత్వా ఘోషణాది తథా భవేత్ ౫౫
పర్యాప్తే చోత్సవే యత్ర తీర్థే చైవ విహీనకే
హీనోత్సవస్య శాన్తిం చ పూర్వోక్తవిధినా చరేత్ ౫౬
ఘోషణాద్యుత్సవం కుర్యాత్పశ్చాత్తీర్థం సమాచరేత్
బలిహీనోత్సవం కుర్యాద్వైష్ణవం చ సుహూయతే ౫౭
బలిరక్షకదైవత్యం దినదైవత్యమేవ చ
బలిం ప్రక్షిప్య తత్కాలే పునరుత్సవమాచరేత్ ౫౮

బలౌ భూతబలౌ చైవ భూమ్యాం చ పతితే యది
బలిరక్షకమన్త్రం చ చక్రాదీనాం సుహూయతే ౫౮
తద్బలిం విసృజేద్విద్వాన్ బలిమన్యం ప్రకల్పయేత్
పూర్వవద్బలిమాపాద్య సహ చక్రాదినా నయేత్ ౫౯
ఉత్సవార్థం తు యద్బింబం తద్బింబే చోత్సవం చరేత్
(బింబేఽన్యే చోత్సవం కుర్యాద్ధునేదుత్సవశాన్తికమ్ ౬౦
కృత్వా శాన్తిం విధానేన పునరుత్సవమాచరేత్
ఉత్సవం చైవ తత్సర్వమాత్సవే తు సమాచరేత్) ౬౧
అన్యాలయస్యోత్సవార్థమాలయస్య బహిర్గతే
తదుత్సవే విహీనేఽపి కశ్చిద్దైవగతేఽపి వా ౬౨
తదాలయగతే చైవ క్షిప్రం శాన్తిం చ కారయేత్
తద్దినాధిపమన్త్రం చ చక్రాదీనాం సుహూయతే ౬౩
ఇంద్రాదీనాం చ హుత్వా తు బ్రాహ్మం రౌద్రసమన్వితమ్
విష్ణుసూక్తం చ హుత్వా తు వైష్ణవం చ సుహూయతే ౬౪
శ్రీభూమిభ్యామృషిభ్యాం చ వ్యాహృత్యన్తం ప్రతిప్రతి
దేవస్య స్నపనం కుర్యాచ్చత్వారింశద్భిరష్టకైః ౬౫
బలిం ప్రక్షిప్య తత్కాలే పునరుత్సవమాచరేత్
చక్రాదీనాం తథా కుర్యా * ద్బలిబేరస్య వై తథా ౬౬
అన్యాలయస్యోత్సవార్థం కౌతుకం చ న చాలయేత్
ఉత్సవం చైవముద్దిశ్య త్రిసన్ధిషు నివేదయేత్ ౬౭
అహీనం చోత్సవం కుర్యాద్దినోత్సవ విధానతః

---

* బలిం చైవ తథా చరేత్. K.

శాన్తిం కుర్యాత్తథా పశ్చాత్పునరుత్సవమాచరేత్ ౬౮
(రథాంగశిబికాయాం వా దేవమారోపయేద్ధరిమ్
యానే రథే గతం దేవం గరుడం హోమమాచరేత్ ? ౬౯
వైష్ణవం చైవ హుత్వా తు బ్రాహ్మం రౌద్రం సుహూయతే.
పూర్వోక్తేన విధానేన పునరుత్సవమాచరేత్) ౭౦
అన్యేషాం క్రూరదేవానాం యానఛత్రాదిచామరైః
వస్త్రాభరణపుష్పైర్వా దేవేశం నైవ చార్చయేత్ ౭౧
అర్చయేచ్చేత్తదజ్ఞానాద్దేవస్య స్నపనం చరేత్
భూమౌ చ పతితే యానే భిన్నే పూర్వవదాచరేత్ ౭౨
యానాచ్చ పతితే బింబే వైష్ణవం చ సుహూయతామ్
తద్దినాధిపమన్త్రం చ జుహుయాచ్చ శతాష్టకైః ౭౩
కలశైః స్నాపయేద్దేవం వారిణా చాభిషేచయేత్
భూమౌ చ పతితే బింబే స్నాపయేచ్చ శతాష్టకైః ౭౪
కలశైః స్నాపయేద్దేవం వారిణా చాభిషేచయేత్
వైష్ణవం విష్ణుసూక్తం చ శ్రీభూసూక్తం చ హూయతే ౭౫
బ్రాహ్మణాన్ భోజయేత్తత్ర సర్వదేవాహుతీర్యజేత్
అన్నదానం చ కృత్వా తు పునరుత్సవమాచరేత్ ౭౬
పీఠప్రభాపద్మశంఖచక్రభూషాయుధాని చ
శిరశ్చక్రం చ వస్త్రం చ ఉపాంగాని ప్రచక్షతే ౭౭
ఉపాంగే చ విహీనే చ యోజయిత్వా యథావిధి
స్నాపనం పూర్వవత్కృత్వా పునరుత్సవమాచరేత్ ౭౮
సౌవర్ణం రాజతం బింబం హీనాంగం న త్యజేద్బుధః
పునర్బింబం చ కృత్వా తు తత్తద్ద్రవ్యేణ కారయేత్ ౭౯

తత్తద్ద్రవ్యాధికం కుర్యాద్ద్రవ్యహీనం న చాచరేత్
స్థాపనం పూర్వవత్కృత్వా పశ్చాదుత్సవమాచరేత్ ౮౦
చక్రవీశామితానాం చ బింబం చైవ తథా చరేత్
శైలజం దారవం చైవ ఔత్సవం నైవ కారయేత్ ౮౧
కారయేచ్చేత్తదజ్ఞానాదాభిచారికముచ్యతే
ఏతద్దోషస్య శాన్త్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తం చ కారయేత్ ౮౨
పౌండరీకాగ్నిమాదా (ధా) య వైష్ణవం జుహుయాచ్ఛతమ్
పురుషసూక్తం చ హుత్వా తు విష్ణుసూక్తం చ వైష్ణవమ్ ౮౩
ప్రభూతం బలిమాహృత్య తద్గ్రామే తు బలిం దదేత్
దేవస్య స్నపనం కుర్యాత్ప్రభూతం చ నివేదయేత్ ౮౪
బింబే చైవాగ్నినా స్పృష్టే వస్త్రాభరణయానకే
తత్సర్వం విసృజేద్విద్వాన్ బింబస్య స్నపనం చరేత్ ౮౫
స్నాపయేద్దేవదేవేశం పునర్గంధోదకైరపి
వైష్ణవం బ్రాహ్మసంయుక్తం రౌద్రం చైవ సుహూయతే ౮౬
దేవీభ్యాం చ మునిభ్యాం చ చక్రాదీనాం చ హూయతే
ఇంద్రాదీనాం చ హుత్వా తు పాయసాది నివేదయేత్ ౮౭
బ్రాహ్మణాన్ భోజయిత్వాఽత్ర పునరుత్సవమాచరేత్
చక్రాదీనాం చ తేషాం వై తత్తన్మన్త్రం తథా భవేత్ ౮౮
ఆచార్యస్య మృతౌ తేన వినా చేదుత్సవః కృతః
హీనోత్సవస్య శాన్తిం చ కృత్వా ఽథోత్సవమాచరేత్ ౮౯
తస్య శిష్యం సమాదాయ ఆచార్యత్వే నియోజయేత్
యజమానమృతౌ చైవ శాన్తిం కృత్వోత్సవం తథా ౯౦

రాజానం యజమానం తు సంచింత్యోత్సవమాచరేత్
నృపాణాం చ మృతౌ చైవ బంధువర్గమృతౌ తథా ౯౧
హీనే సత్యుత్సవే కుర్యాద్ధీనోత్సవవిధానతః
సూతకప్రేతకాదౌ చ కర్త్రాదీనాం సమాగమే ౯౨
పూజయేన్న హి తద్ద్రవై శ్రద్దేవబ్రాహ్మణవర్జితైః
తద్ద్రవ్యవ్యఙ్జనేనైవ ఉత్సవం చ సమాచరేత్ ౯౩
హీనే చైవోత్సవే శాన్తిం పునరుత్సవమాచరేత్
ఆచార్యస్య తథాఽఽశౌచే చోత్సవే చ విహీనకే ౯౪
ఆచార్యస్య నియోగేన తస్య శిష్యః సమాచరేత్
పూర్వోక్తశాన్తికం కుర్యాత్పునరుత్సవమాచరేత్ ౯౫
విష్ణోరుత్సవకాలే తు అన్యదేవోత్సవే యది
వైష్ణవం చైవ రౌద్రం చ ఏకాహం యత్ర కారయేత్ ౯౬
(తత్సంకరే చ నిర్దోషముగ్రే రుద్రోత్సవం చరేత్
పశ్చాద్విష్ణూత్సవం కుర్యాత్సర్వసంపత్సమన్వితమ్ ౯౭
తద్దోషశమనార్థాయ విష్ణోరుత్సవమన్తతః ?
విష్ణోరుత్సవకాలే చ భద్రకాల్యా తు లంఘితే ౯౮
సురా మాంసశ్చ రుధిరం భద్రకాలీబలిర్భవేత్
దేవార్థం చ బలిం కుర్యాన్న పైశాచబలిం క్షిపేత్ ౯౯
ఘోషణాద్యవరోహాన్తం దినమేకం చ సంకరే
మోహాదజ్ఞానతో వాఽపి సంకరే చేద్వనశ్యతి ౧౦౦
తద్దోషశమనార్థాయ ప్రాయశ్చిత్తం చ కారయేత్
సంధౌసంధౌ చ శోధిత్వా గోమయేనోపలిప్య చ ౧౦౧

పుణ్యాహం వాచయేత్తత్ర వాస్తుహోమం చ కారయేత్
వైష్ణవం చైవ హుత్వా తు బ్రాహ్మం రౌద్రసమన్వితమ్ ౧౦౨
శాన్తిం చ హుత్వా తు చక్రాదీనాం సుహూయతే
దినాధిపత్యమన్త్రం చ హుత్వా చైవ యథావిధి ౧౦౩
దేవస్య స్నపనం కుర్యాచ్ఛతమష్టోత్తరం భవేత్
చక్రాదీన్ స్నపనం కృత్వా హవిర్భిః సన్నివేదయేత్ ౧౦౪
పాయసాది నివేద్యైవ పశ్చాదుత్సవమాచరేత్
దుర్గాలక్ష్మ్యోః సరస్వత్యా ఉత్సవః క్రియతే యది ౧౦౫
తత్సంకరే తు నిర్దోషో నిష్కృతిం చైవ మాచరేత్
భద్రకాలీ చ శాస్తా చ సంకరే) ౧౦౬
సంకరే చాదిమూర్తేస్తు శాన్తిం చైవ తథా చరేత్
చండాలగేయం నృత్తం చ దేవార్థం నైవ చాచరేత్ ౧౦౭
మోహాదజ్ఞానతో వాఽపి కారయేచ్చేద్వినశ్యతి
తద్దోషశమనార్థాయ క్షిప్రం శాన్తిం చ కారయేత్ ౧౦౮
గ్రామే వా చాఽలయే వాపి భూమిశుద్ధిం చ కారయేత్
వాస్తుహోమం చ హుత్వా తు పుణ్యాహం వాచయేత్క్రమాత్
దేవస్య స్నపనం కుర్యాచ్ఛతాష్టకలశైః పునః
చక్రాదిస్నపనం కుర్యాత్పుణ్యాహం వాచయేత్తతః ౧౧౦
బ్రాహ్మణాన్ భోజయేత్తత్ర వేదస్యాధ్యయనం చరేత్
అస్పృశ్యైః స్పర్శనే చైవ దేవస్య స్నపనం భవేత్ ౧౧౧
వైష్ణవం చైవ హుత్వా తు పౌరుషం చ సుహూయతే
వైష్ణవం బ్రాహ్మసంయుక్తం రౌద్రం చైవ సుహూయతే ౧౧౨

ఛత్రపింఛవితానానాం ప్రమాదాద్యేన కేనచిత్
దహనే * పతనే చైవ తత్రాఽఽగ్నేయం సవైష్ణవమ్ ౧౧౩
చామరాణాం చ పతనే భిన్నే చైవాగ్నిదూషితే
మాయాసంహ్లాదినీమన్త్రం వైష్ణవం చ హునేత్క్రమాత్ ౧౧౪
నర్తకే గాయకే చైవ దేవదాసీషు చైవ హి
పతితే చాగ్నినా దగ్ధే భర్త్సనే హననేఽపి చ ౧౧౫
తత్రాఽఽగ్నేయం చ హుత్వా తు వైష్ణవం జుహుయాత్క్రమాత్
'శ్రియే జా' తేతి హుత్వా తు † శైషికం చ సుహూయతే ౧౧౬
వాదిత్రవాదకానాం చ పతనే భిన్నదాహయోః
ఋత్విజాం చైవ పతనే మునీనాం హోమమాచరేత్ ౧౧౭
యజమానగురుక్షోభే ఋషీణాం హోమమాచరేత్
వైష్ణవం చైవ హుత్వా తు శైషికం చ సుహూయతే ౧౧౮
విగ్రహే రక్తసంస్రావే దగ్ధే చైవ మృతే జనే
గ్రామే చైవాఽఽలయే చాపి భూమిశుద్ధిం చ కారయేత్ ౧౧౯
వాస్తుహోమం చ హుత్వా తు పుణ్యాహం వాచయేత్తతః
వైష్ణవం చైవ హుత్వా తు చక్రాదీనాం సుహూయతే ౧౨౦
దేవస్య స్నపనం కృత్వా పశ్చాదుత్సవమాచరేత్
రజఃస్వలాదా దేవానాముత్సవే సముపాగతే ౧౨౧
గ్రామే వా చాఽఽలయే వాఽపి భూమిశుద్ధిం చ కారయేత్
వాస్తుహోమం చ హుత్వా తు పుణ్యాహం వాచయేత్తతః ౧౨౨
వైష్ణవం చైవ హుత్వా తు చక్రాదీనాం సుహూయతే

* పతితే. అ. క. † వైష్ణవమ్. ఖ.

ఇంద్రాదీనాం చ హుత్వా తు దేవస్య స్నపనం భవేత్ ౧౨౩
వేదాధ్యాయం చ కృత్వా తు పశ్చాదుత్సవమాచరేత్
గేయం నృత్యం చ వాద్యం చ ధూపదీపౌ తథైవ చ ౧౨౪
పంచద్రవ్యమితి ప్రాహుస్తద్వినా స్యాన్న చోత్సవః
మోహాదజ్ఞానతో వాఽపి కారయేదుత్సవం యది ౧౨౫
ఆభిచారికమిత్యుక్తం శాన్తిస్తత్రైవ హూయతే
దేవస్య స్నపనం కృత్వా పశ్చాదుత్సవమాచరేత్ ౧౨౬
అగ్నిపూజావిహీనం తు కారయేదుత్సవం యది
అగ్నిపూజాం చ కృత్వా తు పశ్చాదుత్సవమాచరేత్ ౧౨౭
ప్రతిసరబన్ధనే హీనే ప్రభాతే? చ ప్రమాదతః
వైష్ణవం చైవ హుత్వా తు సోమదైవత్యమేవ చ ౧౨౮
ప్రతిసరం బంధయేత్తత్ర శేషం పూర్వవదాచరేత్
శయనే తత్ర హీనే తు వైష్ణవం చ సుహూయతే ౧౨౯
శ్రీభూసూక్తం తతో హుత్వా శైషికం చ సుహూయతే
పూర్వవద్విధినా కృత్వా శయనం సమ్యగాచరేత్ ౧౩౦
పంచశయనస్య చాలాభే ప్రత్యేకం వస్త్రమాస్తరేత్
మూర్ధోపధానే హీనే తు హుత్వా నాగాధిదైవతమ్ ౧౩౧
యద్దినే తీర్థముద్దిష్టమన్యస్మిన్యది సంభవేత్
హీనోత్సవవిధానేన తద్దినే తీర్థమాచరేత్ ౧౩౨
కర్త్రాచార్యవినాశే తు ఉత్సవో నిష్ఫలో భవేత్
దేవస్య స్నపనం కృత్వా శాన్తిహోమః సుహూయతే. ౧౩౩
ఏకాహాదధికే చైవ ఏకాహే చోత్సవే యది

నిర్దోషం తత్ర కర్తవ్యం తద్దినే తీర్థమాచరేత్ ౧౩౪
తైలాభ్యంజనహీనే తు చూర్ణస్నానవిహీనకే
చూర్ణస్నానం చ కృత్వా తు హీనే చూర్ణోత్సవేఽపి వా ౧౩౫
వైష్ణవం చైవ హుత్వా తు బ్రాహ్మం రౌద్రసమన్వితమ్
చక్రాదీనాం తథా హుత్వా పశ్చాదుత్సవమాచరేత్ ౧౩౬
దివైవ తీర్థః కర్తవ్యో రాత్రౌ తీర్థం న చాచరేత్
రాత్రౌ తు తీర్థకాలే తు దివా తీర్థం న కారయేత్ ౧౩౭
మోహాదజ్ఞానతో వాఽపి విపరీతం భవేద్యది
బ్రాహ్మం రౌద్రం చ హుత్వా తు విష్ణుసూక్తం చ వైష్ణవమ్ ౧౩౮
తద్దినాధిపమన్త్రం చ చక్రాదీనాం చ హూయతే
పుణ్యాహం వాచయేత్తత్ర దేవేశం సంప్రణమ్య చ ౧౩౯
దివా తీర్థవిహీనే తు తద్దినే వా సమాచరేత్
తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన తత్కాలే తీర్థమాచరేత్ ౧౪౦
తీర్థాంతేస్నపనే హీనే బలిహీనేఽవరోహణే
ఏకాహముత్సవం కుర్యాత్స్నాపయేచ్ఛతాష్టకైః ౧౪౧
మహాభూతబలిం దద్యాత్పరిభూతం చ నివేదయేత్
సప్తరాత్రవిహీనే తు ధ్వజస్యాప్యవరోహణే ౧౪౨
ఏకాహముత్సవం కుర్యాత్స్నాపయేచ్ఛతాష్టకైః
పాయసాది నివేద్యైవ విప్రాణాం భోజయేచ్ఛతమ్ ౧౪౩
సర్వదేవాహుతీర్హుత్వా మహాభూతబలిం దదేత్
ధ్వజపూజాం చ కృత్వా తు ధ్వజం తమవరోహయేత్ ౧౪౪
ఉత్సవే మన్త్రహీనే చ ద్రవ్యహీనే తథైవ చ

అభిచారికమిత్యుక్తం సర్వశాన్తిం చ కారయేత్ ౧౪౫
తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన ద్రవ్యసంపన్నమాచరేత్
మన్త్రవత్ పూజితం ద్రవ్యమాచార్యాయైవ సన్దదేత్ ౧౪౬
ఆచార్యస్యార్హముద్దిష్టం శిష్యస్య తు న దాపయేత్
నిష్ఫలం కర్తృనాశః స్యాత్తద్దేశం సంత్యజేద్ధరిః ౧౪౭

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే ఉత్సవప్రాయశ్చిత్తవిధిర్నామ
* సప్తచత్వారింశోఽధ్యాయః.

అథాష్టచత్వారింశోఽధ్యాయః.

బాలాలయనిష్కృతిః.

అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి బాలాగారస్య నిష్కృతిమ్
బాలాగారే యథామార్గమర్చ్యమానే విచక్షణాః ౧
ద్వాదశాబ్దావసానాత్పరం వై బాలధామని
న రమేద్భగవాన్ పశ్చాద్దుర్బలాత్కర్తురత్ర వై ౨
తద్గ్రామం యజమానం చ రాజానం చ ప్రజా అపి
హత్వైవ చ హరిర్భానోర్మండలంప్రతి గచ్ఛతి ౩
తస్మాద్యథోక్తకాలే తు మూలాగారం సలక్షణమ్

---

* ఏకోనపంచాశోఽధ్యాయః. గ.

కృత్వైవ విధినా ధీమాన్ స్థాపయేత్తం ప్రయత్నతః ౪
యథోక్తకాలే దేవస్య మూలాగారసమం భవేత్
మహాశాన్తిం చ సప్తాహం హుత్వాఽన్తే మన్త్రవిత్తమః ౫
పునర్బాలాలయం కృత్వా ఐంద్రే తస్మాద్విశేషతః
ద్వాదశాబ్దావసానాన్తం పూజయేత్తత్ర పూర్వవత్ ౬
యద్వా తదాలయే ధీమానబ్దమబ్దం ప్రతిపత్రి
శాన్తిం హుత్వైవ సప్తాహం 'క్షమ'స్వేత్యత్ర చార్చయేత్ ౭
ఆదికాలే చ ధర్మాత్మా స్వబలం చ విచార్య చ
శీఘ్రం కర్తుమశక్తశ్చేత్కూటాగారేఽర్చయేత్తథా ౮
కాలేన యావతా పూర్ణం తద్విమానమనిన్దితమ్
తావత్కాలం న దోషః స్యాత్కూటాగారే తు పూజనే. ౯
తస్మాత్తు శిల్పశాస్త్రోక్తశిలయేష్టకయాఽథవా
కారయిత్వైవ దేవేశమర్చయేత్సర్వశాన్తయే ౧౦
కూటాగారప్రతిష్ఠాయాం సర్వం జంగమమాచరేత్
ఇష్టకాగర్భమూలే చ ఆద్యేష్టకయైవ శాస్త్రవిత్ ౧౧
మూర్ధేష్టకాహ్ణం యత్రాపి తత్రాహ్ణం ప్రథమేష్టకా
ధ్రువబేరం చ యత్రాహ్ణం భూమా గర్భం చ సన్న్యసేత్. ౧౨
అన్యథా చేద్వినాశః స్యాత్కర్తుర్భర్తుశ్చ తత్ర చ
యది చేత్తాం వ్యపోహ్యైవ మహాశాన్తిం చ కారయేత్ ౧౩
ఇష్టకాభిః శిలాభిర్వా ప్రాకారాదీన్విచక్షణః
జంగమేనైవ గర్భం చ కల్పయేత్పూర్వవత్సుధీః ౧౪
జీవస్థానే చ దేవేశం వినా రత్నం విచక్షణః

స్థాపయేచ్ఛరరాశౌ వా యత్రైవ తరుణాఽలయే ౧౫
బహుభూమియుతం చేత్తద్బాలాగారోక్తవత్ ఖిలే
సంకల్ప్య పూజయేన్నిత్యమాద్యన్తా విగ్రహా వినా ౧౬
అనుక్తలోహైః సంయోజ్య కౌతుకాదీంశ్చ మోహతః
కృత్వా సంస్థాపితం చేత్తద్భవత్యేవాఽభిచారికమ్ ౧౭
తద్దోషశమనార్థాయ మహాశాన్తిం తథా బుధః
హుత్వా సలక్షణం బేరం కృత్వా సంస్థాపయేద్బుధః ౧౮
స్థానాసనశయానానాం కౌతుకం స్థానకాఽసనమ్
కారయేచ్ఛయనం నైవ విపరీతే త్వనర్థకృత్ ౧౯
నిర్దోషే ప్యర్చ్యమానే తు కౌతుకాదౌ విశేషతః
లోహాగారవసంవేశం నాచరేదితి శాసనమ్ ౨౦
మధూచ్ఛిష్టక్రియాహీనే వైష్ణవం బ్రాహ్మసంయుతమ్
శాన్తిం హుత్వా తథా ధీమాన్ లోహసంస్కారకేఽపివా ౨౧
అన్యాఽలయార్చితం బింబమజ్ఞానాదాలయే తథా
స్థాపితం చేద్వినాశః స్యాత్తస్మాచ్ఛాన్తిం సమాచరేత్ ౨౨
అపహాయైవ తద్బేరం శీఘ్రం పూర్వాలయేబుధః
తత్రైవ స్థాపనం కృత్వా విధినైవ సమర్చయేత్ ౨౩
గ్రామాదీనాం వినాశే చ నాశే దేవాలయస్య చ
తత్తద్బేరం సమాహృత్య చాలయేఽన్యే మనోరమే ౨౪
యావత్తత్రార్చనం యుక్తం యథాలాభం సమర్చయేత్.
యది చేత్తద్ధ్రువం పశ్చాత్సంపిధాయైవ రక్షయేత్. ౨౫
శత్రుభిశ్చైవ నద్యాద్యైర్బాధితం యది చాఽలయమ్

ఆదాయ మందిరే బేరం శక్తియుక్తం చ హేతునా ౨౬
దేశే మనోరమే ధీమానాలయం కల్ప్య పూర్వవత్
ధ్రువం చ కౌతుకం తద్వత్కారయేద్విధిచోదితమ్ ౨౭
శూన్యాఽలయం సముద్దిశ్య కల్ప్యతే చాన్యదాలయమ్
దుర్బలో యజమానశ్చేల్లాఘవేన సమాచరేత్. ౨౮
అనేకావరణైర్యుక్తం బహుభూమిసమాయుతమ్
నష్టం తద్యది చేత్పశ్చాద్గ్రామమార్గేణ చాఽచరేత్ ౨౯
తత్రైవ కల్పనం ముఖ్యం గౌణం చాన్యద్విశేషతః
అర్చనార్థాయ దేవస్య భక్తితఃశక్తితశ్చరేత్ 30
తేనైవ సన్తి నో దోషా ముహూర్తమలమర్చనమ్
ప్రధానదేవే నష్టే తు న్యూనం తత్ర న దోషకృత్ 3౧
అనష్టే న్యూనతా నష్టం నష్టే న్యూనం న దోషకృత్
ఉభయోరపి కర్తా తదాత్మానం చ న వంచయేత్ 3౨
బహుస్థలవిమానం చేద్దార్బల్యాచ్ఛిథిలే గురుః
కూటాగారం చ వా కల్ప్య సంరక్షేత్పూజయేత్తథా. 33
అథవా చైకభూమిం చ దార్బల్యేఽపి చ కల్పయేత్
స్థానాసనశయానం వా ధ్రువం సంస్థాప్య పూర్వవత్ 3౪
కౌతుకం చాదిభూమేస్తు జీవస్థానే సలక్షణమ్
సంస్థాప్య పూజయేదన్యే లౌకికాన్ముఖమండపే 3౫
సంస్థాప్య పూజయేన్నిత్యం హవిషా సార్ధమత్ర వై
స్నపనోత్సవాద్యానన్యాంశ్చ ప్రధానేన ద్విధా చరేత్ ? 3౬
ఆదాయ స్థూపిశూలాన్తం మూర్ధేష్టకాన్యాసం మన్త్రవిత్

సంస్థాప్య ద్వితీయే విమానే కారయేచ్ఛేన్న దోషకృత్ ౩౭
ఆద్యేష్టకాం చ గర్భం చ ద్వారస్తంభం చ సర్వశః
దుష్టం చేద్దుఃయుక్తాశ్చ శిలా అన్యాస్తథైవ చ ౩౮
యత్ర ప్రతిష్ఠితో దేవస్తత్ర సర్వం సమాహృతమ్
శిలాద్యానన్యతో నేష్టం? యదిచ్ఛే (ధిచే) ద్విధినా భవేత్ ౩౯

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే తరుణాలయనిష్కృతిర్నామ-
అష్టచత్వారింశోఽధ్యాయః.

అథైకోనపంచాశోఽధ్యాయః.

సామాన్యప్రాయశ్చిత్తవిధిః.

ఆచార్యస్యార్చకస్యాపి పరిచారగణస్య చ
పరస్పరవిరోధే తు ప్రాయశ్చిత్తం వదామ్యహమ్ ౧
ఆచార్యే కుపితే దీనే సంభ్రాన్తే యేనకేనచిత్
తయోర్విరోధే సంవృత్తే ఆచార్యయజమానయోః ౨
వైష్ణవం మునిదైవత్యం వైష్వక్సేనం చ వాసవమ్
బార్హస్పత్యం యజేన్మన్త్రమష్టోత్తరశతం వశీ ౩
ప్రసాదయేద్గురుం పశ్చాత్ప్రసన్నో గురురత్వరః
జపేదష్టోత్తరశతం ప్రణవం తు సమాహితః ౪
యజేదష్టోత్తరశతం వ్యాహృతిం ప్రణవాన్వితామ్
ఇత్యేవమర్చకస్యాపి ప్రాయశ్చిత్తం వినిర్దిశేత్ ౫

తేషామన్యతమస్యాత్ర ప్రవృత్తే సాహసే గుణే
ఆత్మత్యాగనిమిత్తే వా మోచయేత్త్వరయాన్వితః ౭
ప్రాయశ్చిత్తయుతే సోఽపి యాచితః సహసా గుణాత్
ఏకభక్తశ్చ నక్తాశీ ఘృతాశీ పంచగవ్యభుక్ ౭
తోయాశీ చోపవాసీ చ దినమేకం పృథక్ పృథక్
సప్తమే దివసే స్నాత్వా తథైవ జపహోమకృత్ ౮
బ్రాహ్మణాన్ భోజయిత్వా తు కిల్బిషాత్స్వాద్విముచ్యతే
యన్నిమిత్తం కృతమిదం తస్యాప్యేవం వినిర్దిశేత్ ౯
అన్యథా చేన్మహాదోష ఇతి పూర్వజశాసనమ్
ప్రాయశ్చిత్తమకృత్వా తు యది పూజాదికర్మకృత్ ౧౦
ప్రాయశ్చిత్తావసానే తు దేవదేవస్య భక్తితః
ద్విగుణం చ సమభ్యర్చ్య ద్విగుణం చ నివేదయేత్ ౧౧
మధ్యరాత్రౌ తు యో మోహాన్స్నాత్వా మహాస్నానం చరేత్
దేవాఽఽలయే నిహన్త్యాశు తదాఽఽలయగతాం శ్రియమ్ ౧౨
శ్రీసూక్తేన ఘృతాక్తాబ్జం పౌండరీకే యజేత్సకృత్
గ్రామే జనపదే వాఽపి క్షుభితే శత్రుపీడయా ౧౩
బింబాపహారశంకాయాం భూమౌ బింబాని గూహయేత్
కూర్చం వా హేమకలశం పీఠే న్యస్య పృథక్ పృథక్ ౧౪
ప్రతిసన్ధ్యం సమావాహ్య సమభ్యర్చ్య నివేదయేత్
అసంకులే సముద్ధృత్య బింబం శాన్తే భవత్యతః ౧౫
త్వరయాఽద్భిర్మృదాదిభిః శోధ్య పుణ్యాహాదీని ఘోషయేత్
కృత్వాఽఙ్కురార్పణం సద్యః కృత్వా యాగార్థమండపమ్ ౧౬

షట్కుండాన్యథవా పంచ ద్వే వా శ్వభ్రిం చ వేదికామ్
కల్పయిత్వా యథాన్యాయం రాత్రిపూజావసానకే ౧౭
శక్తిం కూర్చాద్ధ్రువే బింబే సమారోప్య విశేషతః
తతః కుంభే సమావాహ్య ధ్యాత్వాఽభ్యర్చ్య యథావిధి ౧౮
ప్రతిష్ఠోక్తవిధానేన ప్రతిష్ఠాం పునరాచరేత్
గ్రామాదీనాం వినాశే చ నాశే దేవాలయస్య చ ౧౯
త్వరయా ధ్రువతః శక్తిం నివేశ్యాత్ర యథాక్రమమ్
యాగశాలాం ప్రవిశ్యాగ్నిమాత్మన్యారోప్య మన్త్రతః ౨౦
అన్యత్సురక్షితం దేశం నీత్వాఽనుపహతం క్రమాత్
సామ్యాలయే మఠే వాఽపి గృహే వా గృహమేధినామ్ ౨౧
ఆగ్నేయమన్దిరే వాఽథ పుణ్యాహాన్తే నివేశ్య చ
కుండమౌపాసనం కృత్వా తత్రాఽధాయాగ్నిమాత్మనః ౨౨
స్థాపయిత్వా యథాశక్తి శాన్తిం హుత్వా విశేషతః
దేవేశం పూర్వవత్ స్థాప్య విస్తీర్ణాభిముఖం తథా ౨౩
పూర్వోక్తేనైవ మార్గేణ యథాలింగం సమర్చయేత్
నిత్యయాత్రాబలిం చైవ తథా కాలోత్సవం వినా ౨౪
పరివారబలిం తత్ర ఆశ్రయోక్తవదాచరేత్
విముక్తే సంకులే నేయాత్ బింబం పూర్వాలయం పునః ౨౫
చండాలసూతికోదక్యాపతితాదిప్రవేశనే
ఆలయాన్తర్మృతౌ సత్యాం గోభిస్తత్రాధివాస్య చ ౨౬
అష్టోత్తరసహస్రం వా శతం పంచాశదేవ వా
బ్రాహ్మణాన్ భోజయిత్వా తు పుణ్యాహేనాపి ఘోష్య చ ౨౭
పూర్వోక్తేన విధానేన ప్రతిష్ఠాం పునరాచరేత్

ఏవం కర్తుమశక్తశ్చేద్భూమౌ బింబాని గోపయేత్ ౨౮
ఆత్మన్యారోప్య తచ్ఛక్తిం నిత్యహోమావసానకే
ధ్యాత్వా భక్త్యా యథాలాభమాత్మనాఽత్మని పూజయేత్ ౨౯
పూజాహీనాని యావన్తి దినాని ద్విజసత్తమాః
జుహుయాత్పౌండరీకాగ్నౌ తావత్సంఖ్యేన వైష్ణవైః ౩౦
శాన్తిమన్త్రం చ తత్రైవ హుత్వా మాసం ప్రతి ప్రతి
మహాశాన్తిం తతో హుత్వా తథైవాబ్దం ప్రతి ప్రతి ౩౧
పూర్వోక్తేన విధానేన ప్రతిష్ఠాం పునరాచరేత్
ధ్రువబింబం తు లోహశ్చేత్తస్యాపీచ్ఛన్తి గోచరమ్ ౩౨
శిలామయస్య బింబస్య క్షేమం కేచిద్వదన్తి వై
పూర్వోక్తశాన్తిం ద్విగుణాం హుత్వా స్థాపనమాచరేత్ ౩౩

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే
సామాన్యప్రాయశ్చిత్తవిధిర్నామ ఏకోనపంచాశోఽధ్యాయః.

అథ పంచాశోఽధ్యాయః.

వాస్తువిన్యాసః.

అథ వాస్త్వంగవాస్తూనాం వక్ష్యే విన్యాసలక్షణమ్
ద్వివిధో వాస్తువిన్యాసో వాస్తువాస్త్వంగభేదతః ౧
ఆవాహ్య సర్వదేవానాం హరిరేవాత్ర దేవతా

నానాసమయభేదేన స ఏవాఽఽరాధ్యతే హరిః ౨
ఏవం వాస్త్వంగి వాస్తు స్యాద్వక్ష్యే వాస్త్వంగవాస్త్వథ
కృత్వా గ్రామాదివిన్యాసం తద్గ్రామస్యానుకూలతః ౩
కల్పితో వాస్తువిన్యాసో వాస్త్వంగ ఇతి కీర్తితః
శ్రేష్ఠం వాస్త్వంగవాస్తు స్యాద్గ్రాణమస్యదుదాహృతమ్. ౪
వాస్త్వంగవాస్తువిన్యాసప్రకారం శృణుతర్షయః
ధ్రువస్య దక్షిణే హస్తే మధ్యమాంగులిపర్వణః ౫
మధ్యమేన మితం యత్తన్మాత్రాంగులముదాహృతమ్
ఏకబేరప్రతిష్ఠా చేదాచార్యాంగులిమానతః ౬
పూర్వవత్కల్పయేత్తాలం హస్తదండాదికం క్రమాత్
పంచహస్తం సమారభ్య ద్విద్విహస్తవివర్ధనాత్. ౭
కల్పయేత్సప్తపంచాశద్ధస్తాన్తం సప్తవింశతిః
ధ్రువస్య యజమానస్య రాజ్ఞశ్చైవానుకూలతః ౮
ఇష్టమానం వినిశ్చిత్య విస్తారం పరికల్పయేత్
తద్విస్తారవశాదుచ్చమాయామం చాపి పూర్వవత్ ౯
గంధాలంకారభేదాది? శాన్తికాదివిభాగశః
తద్విమానానుకూలాని ప్రాకారాదీని కల్పయేత్. ౧౦
వాస్తు తద్దండమానేన మానయేచ్ఛాస్త్రకోవిదైః
చతుర్వీథిసమాయుక్తముత్తమం వాస్తు కథ్యతే. ౧౧
మధ్యమం తు త్రివీథి స్యాదధమం స్యాద్ద్వివీథికమ్
అధమాధమముద్దిష్టమేకవీథిసమన్వితమ్ ౧౨

మధ్యమం తు ద్వివీథి స్యాదుత్తమం తు త్రివీథికమ్
అంతర్వీథ్యాం నివాసస్తు బ్రాహ్మణానాం విధీయతే. ౧౩
క్షత్రియస్యాభిషిక్తస్యాప్యన్తర్వీథ్యాం నివేశనమ్
ఆలయస్య బహిర్ద్వారాదగ్ర ఏవ తు కల్పయేత్ ౧౪
అథవా తత్ర కుర్వీత దేవఖాతమనుత్తమమ్
తస్యైవోత్తరతః పార్శ్వే జలక్రీడార్థమండపమ్. ౧౫
కల్పయేద్గోపురాదగ్రే * వ్యాదీనామథవాఽఽలయమ్
నృపాణాం తద్బహిర్వీథ్యాం తద్బహిర్వణిజామపి ౧౬
శూద్రాణామనులోమానామావాసస్తద్బహిః స్మృతః
నైవ వాస్తవ్యంగవీథీషు ప్రతిలోమనివేశనమ్ ౧౭
పరితః స్థాపయేత్తాంస్తు శతదండాత్తతో బహిః
గ్రామవిన్యాసవిధినా యథాభాగమతన్ద్రితః. ౧౮
సప్తపంచత్రిదండాన్యతమాంతర్వీథికా మతా
ద్విద్విదండవివృద్ధ్యా తు కారయేత్తద్బహిర్బహిః ౧౯
సప్తపంచత్రిదండాన్యతమా స్యాద్గృహవిస్తృతిః
తద్విస్తృతిద్విగుణితం గృహదైర్ఘ్యముదాహృతమ్. ౨౦
అంతర్వీథ్యాం పార్శ్వయోర్ద్వారబాహ్యే
వీథ్యగ్రే వై స్థాపయేద్దేవదాసీః (సాః ?)
† క్షత్రావాసం ద్వారబాహ్యే సవర్ణాః

---

* భక్తానామ్. క. † క్షేత్రిం వాసః ఖ. క్షత్రం వాస. ?

దైవజ్ఞానైవ స్థాపయేత్పార్శ్వయుగ్మే ౧౦
వైశ్యావాసం ద్వారబాహ్యే తదగ్రే
భృత్యావాసో బ్రాహ్మణానాం విధేయః
* శూద్రావాసో బాహ్యతో రాజవైశ్య-
భృత్యానాం వై స్థానమత్ర ప్రయోజ్యమ్. ౧౨
ఉత్సవం బలినిర్వాపం పుణ్యావృతునివేశనమ్
వాపీతటాకారామాద్రీన్ మఠాదీంశ్చ తథైవ చ ౧౩
వైదికాశ్చ క్రియాః సర్వా అన్తర్వీథ్యాం సమాచరేత్
ఉత్సవం కేచిదిచ్ఛన్తి తథా స్థానబలిం వినా ౧౪
త్రివిధో వాస్తువిన్యాసవిశేషస్త్వధునోచ్యతే
అన్తర్వీథ్యాం ద్విజావాసః ద్వారబాహ్యే తదా స్త్రియః ౧౫
మధ్యవీథ్యాం నృపాః పూర్వే పశ్చిమే వణిజః స్థితాః
సవర్ణాశ్చాఽథ దైవజ్ఞాః పార్శ్వయోరేవ వ్యవస్థితాః ౧౬
అన్యేఽనులోమాః శూద్రాశ్చ బహిర్వీథ్యాం వ్యవస్థితాః
అన్యత్సర్వం పురైవోక్తమేకవీథియుతేన తు ౧౭
దేవదాసీర్బహిర్ద్వారే కల్పయేత్పార్శ్వయోర్ద్వయోః
తస్యాభిముఖవీథ్యాన్తు క్షత్రియాణాం నివేశనమ్ ౧౮
దక్షిణే బ్రాహ్మణావాసం పశ్చిమే తు విశాం మతమ్
ఉత్తరే భిషజాం చైవ దైవజ్ఞానాం విధీయతే ౧౯

---

* శూద్రావాసాత్. అ.

శూద్రాంశ్చ భగవద్భక్తాన్ కేచిదిచ్ఛన్తి చోత్తరే
శూద్రాశ్చాన్యేఽనులోమాశ్చ వాస్తుబాహ్యే వ్యవస్థితాః ౩౦
అన్యత్సర్వం పురా చోక్తం వాస్తువిద్యావిశారదైః
ఆలయాద్దక్షిణే పార్శ్వే దేవస్య సమసూత్రకే. ౩౧
ఆచార్యగృహముద్దిష్టం శాన్తసూత్రేఽథవా ద్విజాః
అర్చకాః పరిచారాశ్చ వసేయుస్తస్య పార్శ్వయోః ౩౨
ఉద్యానరక్షకాదీనాముత్తరే స్యాన్నివేశనమ్
పుష్పాపచయకర్తౄణాం తథా మాల్యోపజీవినామ్ ౩౩
ద్రవ్యసంభారకాణాం చ గృహం పూర్వే ప్రకల్పయేత్
దౌవారికానామావాసం * దక్షిణే సంప్రకల్పయేత్ ౩౪
గ్రామవిన్యాసవత్సర్వమన్యదిత్యాహ పూర్వజః
ఆలయాదష్టభాగైకహీనోచ్చం మన్దిరం గురోః ౩౫
తదష్టాంశైకహీనోచ్చమర్చకానాం గృహం మతమ్
తదష్టాంశైకహీనోచ్చం పరిచారగృహం భవేత్ ౩౬
తత్పంచాంశైకహీనం స్యాద్బాహ్యకింకరకేతనమ్
కర్మాభియుక్తశూద్రస్య తత్తురీయాంశహీనకమ్. ౩౭
ఆలయస్యగలాన్తం స్యాద్ద్విజానాం వాస్తువాసినామ్
ప్రస్తరాన్తం నృపాణాం స్యాద్విశాం పాదాన్తమేవ చ ౩౮
తలాంశైకవిహీనోచ్చం శూద్రాఽవాసముచ్ఛ్రియమ్

* పశ్చిమే. ఖ.

రాజ్ఞాం గృహం విశేషేణ యథాకామోచ్ఛ్రమాచరేత్ * ౩౯
అథాతః సంప్రవక్ష్యామి అధిహార్మ్యవిధిం శృణు ?
గ్రామే వా నగరే చైవ పత్తనే ఖర్వటే పురే ౪౦
రాజాఽస్థానే ? నదీషే త్రే హ్యరణ్యే రాష్ట్రసంధికే
మార్గపార్శ్వే తథా ద్రోణఖర్వటే నిర్గమేఽథవా ౪౧
అభ్యన్తరే గతే విష్ణోరాలయే కల్పితే నృభిః
అభ్యన్తరగతేశస్య స్థానం పౌరాణికం కృతమ్ ౪౨
నవకర్మవినాశార్థం ? తస్మాద్బాహ్యే ప్రతిష్ఠితమ్
సునాశేరణ్యకే ? తీర్థే నదీసాగరపర్వతే ౪౩
సేతుబన్ధే చ ఈశస్య రుద్రచ్ఛన్ద విమానకమ్
గ్రామాదీనాం తు సర్వేషాం చతుఃషష్టివిభాజితే ౪౪
బ్రాహ్మం చతుష్పదం తస్య వాస్తు ప్రాగుత్తరా గతౌ
పదం బ్రాహ్మం సమాశ్రిత్య బ్రహ్మాణం చ చతుర్ముఖమ్ ౪౫
చతుర్ద్వారసమాయుక్తం చతురాననసంయుతమ్
సావిత్రీయగతే విష్ణోః పూర్వద్వారం ప్రలీనకమ్ ౪౬
రుద్రాశ్రయగతే విష్ణోః నలీనకపరే ముఖే ?
సిరాసూత్రం న కర్తవ్యం దండాన్తరగతం క్రమాత్ ౪౭
ఆదిస్సు విష్ణుస్థానం స్యాత్ప్రాసాదం తు ప్రలీనకమ్
అగ్నౌ వరాహరూపస్య ప్రాసాదం స్వస్తికం భవేత్ ౪౮
యామ్యే సంకర్షణస్థానం నన్ద్యావర్తాఖ్యహర్మ్యకమ్

* ఉత్తరాధ్యాయస్థశ్లోకానాం కేషాంచిదిహ క్వచిద్దృష్టే పాఠః ప్రామాదికః.

నిర్ఋతౌ రామదేవస్య ప్రాసాదం * రాష్ట్రభృత్పరమ్ ౪౯
ప్రద్యుమ్నస్య చ వారుణ్యే విష్ణుచ్ఛన్దవిమానకమ్
వాయవ్యే కృష్ణదేవస్య ప్రాసాదం సుగళగ్రహమ్ ? ౫౦
అనిరుద్ధస్య సోమే తు ప్రాసాదం స్థానవేదికమ్
ఐశాన్యే నారసింహస్య ప్రాసాదం పర్వతాకృతిమ్ ౫౧
యమే భార్గవరామస్య ప్రాసాదం వర్ధమానకమ్
మృగే తు వామనస్థానం మంగలగ్రహణం (సం) భవేత్ ౫౨
వితథే బలరామస్య ప్రాసాదం స్వస్తికం భవేత్
భృంగరాజే తు పురుషస్య హార్మ్యముద్యోగపద్మకమ్ ౫౩
సుగ్రీవే విక్రమస్థానం శనైర్యోగవిమానకమ్
శేషే వై శ్రీధరస్థానం హార్మ్యం శ్రీఛందమేవచ ౫౪
ముఖ్యే తు మత్స్యస్య స్థానం మహాపద్మవిమానకమ్
† అదితౌ అచ్యుతస్థానం హార్మ్యం క్షేమగృహం భవేత్ ౫౫
ఏవం సప్తదశస్థానం ? శేషస్థానం క్రమాద్విదుః
మహేశ్వరస్య మాహేన్ద్రే రుద్రఛందవిమానకమ్. ౫౬
అన్తరిక్షే మహేంద్రస్య స్థానం గన్ధర్వహార్మ్యకమ్
గ్రహక్షతపదాద్బాహ్యే ప్రాసాదం గజ (గృహ) పృష్ఠకమ్ ౫౭
భల్లాటపదబాహ్యే చ ప్రాసాదం భూతచిన్త్యకమ్
పుష్పదన్తస్య బాహ్యే చ హార్మ్యం క్షేమగృహం భవేత్ ౫౮
రోగస్య పదబాహ్యే చ హార్మ్యమావర్తకం భవేత్

* రాష్ట్రవిత్. అ. † అదిత్యే. అ.

భల్లాటపదబాహ్యే చ ప్రాసాదం చోత్పలాకృతిమ్ ౫౯
ఈశ్వరస్యాదితిపదే హార్మ్యం శైలజమేవ చ
ఈశ్వరస్యేశబాహ్యే స్యాద్ధర్మ్యం గౌరమ్య (న్య) కం తథా ౬౦
శర్ణదగ్ధం దశాదగ్ధం (శియః) ధ్రువస్థానాన్తరం బహిః
దక్షిణే పూర్వదిగ్భాగే ప్రాసాదం ద్వారపూర్వకే ౬౧
పశ్చిమద్వారదిగ్భాగే ప్రాసాదం ద్వారపశ్చిమే
సర్వేషామీశ్వరస్థానే గ్రామపార్శ్వే బహిర్ముఖమ్ ౬౨
విష్ణోర్గృహాస్తు సర్వేషాం గ్రామస్యాభిముఖం భవేత్
ద్వారే ప్రదక్షిణే చైవ నాస్తి మాగధికం భవేత్ ? ౬౩
సర్వేన్ద్రే ? (పర్జన్యే) షణ్ముఖస్థానం * సహార్మ్యం చ సుదర్శనమ్ ?
సన్న్యాసపురశోష్టాది పూర్వా   సర్వతో భద్రకమ్ ? ౬౪
దావారికే గణేశస్య హార్మ్యమాగదికం భవేత్ ?
గ్రహక్షతే పుష్పదన్తభల్లాటానాం బహిస్తథా. ౬౫
మాతౄణాం వా ప్రపాం శాలాం సీమాస్యశతదండకమ్
నవమస్యోత్తరగ్రామాత్పూర్వే తు క్షేత్రపాలకమ్ ౬౬
క్షితే త్వరస్య కరి   తద్గృహం తస్య పశ్చిమే
గృహస్య గృహదండాన్తం హార్మ్యమార్హాన్తికం భవేత్ ౬౭
ఈశాద్బహిస్తు చరకీ   విదారిణీ బాహ్యతః
పూతనా నిర్ఋతే బాహ్యే వాయవ్యే పాపరాక్షసీ ౬౮
పశ్చాదసనసీమాన్తం స్వహార్మ్యం మండపాకృతిమ్

* హార్మ్యంచైవ. ఘ.

పుష్పకస్తు నదీతీరే విష్ణుహర్మ్యం సదైవి(వైది)కమ్ ౬౯
అరణ్యే విష్ణుగేహస్య సర్వతోహర్మ్యమహార్ణకమ్
రాష్ట్రసన్ధౌ మహావిష్ణుహర్మ్యం శ్రీఛందమేవ చ ౭౦
ఏవం గ్రామాదిషు ప్రోక్తం దేవతాస్థానకల్పనమ్

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే వాస్తువిన్యాసలక్షణంనామ
పంచాశోఽధ్యాయః.

అథైకపంచాశోఽధ్యాయః.

తన్త్రసంకరనిష్కృతిః.

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి తన్త్రసంకరనిష్కృతిమ్
విష్ణోస్తన్త్రం ద్విధా ప్రోక్తమర్చనార్థన్తు వైదికమ్. ౧
ప్రథమం సౌమ్యమన్యత్తదాగ్నేయం తాన్త్రికం భవేత్
వైఖానసేన సూత్రేణ నిషేకాదిక్రియాఽన్వితైః ౨
బ్రాహ్మణైః క్రియామాణం యత్తత్సౌమ్యం వైదికం మతమ్
విధిస్తు వేదమూలశ్చ దీక్షాయుక్తశ్చ తాన్త్రికః ౩
స చోక్తో ద్వివిధో మార్గః శుద్ధమిశ్రవిభేదతః
శుద్ధం భాగవతం ప్రోక్తం పంచరాత్రమథేతరత్ ౪
సూత్రైర్వా సాత్వతైర్వాఽపి కృతం యచ్ఛుద్ధతాన్త్రికమ్

తేషాం శారీరసంస్కారా స్తత్తన్త్రేషు కీర్తితాః ౫
న తేషాం వేదమర్యాదా సూతాదీనాం ప్రవర్తతే
త్యక్త్వాఽత్మసూత్రవిధిభిర్నానా * సూత్రార్థదర్శిభిః ౬
దీక్షితైః క్రియమాణం యత్తన్మిశ్రమభిధీయతే
కేవలం భుక్తిదం శుద్ధం మిశ్రం ముక్త్యైకసాధనమ్ ౭
భుక్తిముక్తిప్రదం సౌమ్యమితి పూర్వజ † దర్శనమ్
సౌమ్యం నారాయణః ప్రాహ వేదేభ్యః సారముద్ధితమ్ ౮
తస్మాద్బ్రహ్మ విరాట్తస్మాత్స ఏవ విఖనా మునిః
‡ తతోఽస్మదాద్యామునయశ్చత్వారో లేభిరే విధిమ్. ౯
తేభ్యః ప్రాదురభూచ్ఛాస్త్రముత్తమం చతురాత్మకమ్
వేదానాం వ్యసనాదర్వాక్ ప్రాగ్రూపం మిలితం తు యత్ ౧౦
తాం తు వైఖానసీం శాఖామితి బ్రహ్మవిదో విదుః
తత్సమష్ట్యాత్మకం సూత్రం ప్రోక్తం విఖనసా తథా ౧౧
ఋగాదిభేదసంభిన్నా వ్యష్టిరూపేణ సా పునః
ఋగ్యజుఃసామాథర్వేతి చతుర్ధా సా యథాఽభవత్. ౧౨
చతుర్ధా వ్యష్టిరూపేణ తత్సూత్రం చాభవత్పునః
ఆత్రేయం భార్గవం చైవ మారీచం కాశ్యపం త్వితి ౧౩
§ భార్గవం యన్మయా ప్రోక్తం తదేకాదశధా మతమ్

---

* సూత్రాధికారిభిః. క. † శాసనమ్. ‡ తస్మాద్భృగ్వాది. § ‘ వైదికవైష్ణవసంజ్ఞిత శ్రీవైఖానసభగవచ్ఛాస్త్రప్రవర్తనాధికారాభిషిక్తాః సార్ధకోటిగ్రన్థసంఖ్యాసంఖ్యాత భగవద్విఖనోమహాగురుసముపదిష్టవైదికసమూర్తభగవద్యజనసూత్ర

ఖిలం క్రియాధికారశ్చ వాసాధికరణం తథా. ౧౪
మానాధికరణం చైవ నిరుక్తం చ ప్రకీర్ణకమ్
అర్చనస్యాధికారశ్చ యజ్ఞాధికరణం తథా. ౧౫
వర్ణాధికరణం చైవ పురాతన్త్రం తథైవ చ
ఏతేషాం సారరూపేణ తన్త్రముత్తరసంజ్ఞకమ్. ౧౬
ఏతావదేవ మారీచం తథాఽఽత్రేయం ప్రకీర్తితమ్
పంచధా కాశ్యపీయం స్యాదధికారప్రభేదతః ౧౭

పఠనపాఠనైకనిరతాః భగవద్భృగుమరీచ్యత్రికాశ్యపాదయః ప్రతిమన్వన్తరం ప్రతిచతుర్యుగం వా కాలపరంపరాపురుషపరంపరాబాహుల్యాదినా స్వప్రవర్తితసంహితానామత్యన్తశైథిల్యాన్యథాభావాదిదోషేణ తిరోధానే (ప్రాయే) సతి పునః పునస్తేషాం ప్రకాశాయ కాలాన్తరేషు సమానార్థకాన్ గ్రన్థాన్ అధికారసంహితా కాండ తంత్రాదినామాన్వితం తదేవం భగవచ్ఛాస్త్రం వైఖానససంజ్ఞితం ప్రతిపత్తృభేదేన బహుధా ప్రపంచయామాసుః. శిథిలప్రాయాః పూర్వోపదిష్టాః సంహితా విశేషాః అపి కేచన కైశ్చిత్పురుషైః క్వచిత్క్వచిద్దేశే కథంచిత్ విధృతా దృశ్యన్తేఽద్యాపి. తే చానన్తరం ప్రవర్తితాశ్చ సంహితాభేదాః తత్తన్నామ్నా వ్యవహ్రియన్తే. తథాహి:—కస్మింశ్చిత్పరివర్తనాకాలే పంచవింశతిసంఖ్యాన్వితాః జయానన్దాదిసంజ్ఞాన్వితాః కించిన్న్యూనలక్షచతుష్టయగ్రన్థసంఖ్యాసంఖ్యాతాః సంహితా అభూవన్. కస్మింశ్చిత్పరివర్తనాకాలే అష్టావింశత్యాదిగ్రన్థసంఖ్యాయుతాః ఖిలక్రియాప్రకీర్ణాదిసంజ్ఞాఽన్వితాః లక్షచతుష్టయగ్రన్థసంఖ్యాయుతాః. ఏవమన్యస్మిన్ కాలే కించిదధిక లక్షద్వయగ్రన్థసంఖ్యాయుతాః ప్రత్యేకం ఖిలక్రియావాసయజ్ఞార్చనాదిభేదభిన్నాః సంహితా అభూవన్నితి. ఏవమన్యత్రాపి. ఏవం చ కాలభేదేన గ్రన్థసంఖ్యాన్యూనత్వాధిక్యానాం సంహితానామభేదానాం సంహితాసంఖ్యాభేదానాం చ విరోధః పరిహృతః. అయంచ న్యాయో వైష్ణవపురాణే పురాణపరిగణనాధ్యాయే వ్యాఖ్యాతృభిః విష్ణుచిత్తాదిభిః సంచారితః' ఇతి నాచ్చియార్ కోవిల్ కృష్ణభట్టాచార్యాణాం నిర్వాహః. క్వాచిత్కః పాఠః ప్రామాదిక ఇత్యేకే.

లక్షగ్రంథేన మారీచం తదర్ధం భృగుచోదితమ్
తదర్ధమత్రిణా ప్రోక్తం తదర్ధం కాశ్యపేన తు ౧౮
ఖిలం చైవ పురాతన్త్రం మానాధికరణం తథా
అర్చనస్యాధికారశ్చ షట్సహస్రం పృథక్ పృథక్ ౧౯
వర్ణాధికరణం చైవ నిరుక్తం చ ప్రకీర్ణకమ్
పృథక్ పృథక్ ద్విసాహస్రం త్రిసాహస్రమతః పరమ్ ౨౦
ఏకపంచాశదధ్యాయం యజ్ఞాధికరణం మతమ్
వాసాఖ్యం తావదధ్యాయం చతుఃసాహస్రసమ్మితమ్. ౨౧
తథా క్రియాధికరణం నవసాహస్రముత్తమమ్
భార్గవం శాస్త్రమిత్యుక్తం మారీచం శృణుతషణయః ౨౨
ఖిలం క్రియాధికారశ్చ పురాతన్త్రార్చనాఽహ్వయా
వాసమానాధికారౌ చ యజ్ఞాధికరణం తథా ౨౩
ప్రకీర్ణకనిరుక్తే చ వర్ణాధికరణం తథా
ప్రత్యేకమష్టసాహస్రమే తేషూత్తరసంజ్ఞకమ్. ౨౪
యద్విమానార్చనం కల్పం తన్త్రముత్తరసంజ్ఞకమ్
అర్చాధికారమాత్రేయం చతుస్సాహస్రసమ్మితమ్ ౨౫
తథా వాసాధికరణం యజ్ఞాధికరణం తథా
ఖిలం తత్పంచసాహస్రం నిరుక్తం ద్విసహస్రకమ్ ౨౬
సమూర్త్తార్చాధికారాఖ్యం శేషం స్యాత్తన్త్రముత్తరమ్
కాశ్యపీయేఽర్చనాఖ్యం స్యాత్తద్ద్విసాహస్రముచ్యతే ౨౭

వాసాధికరణం తద్వత్తథైవ ఖిలసంజ్ఞకమ్
క్రియాధికరణం ప్రోక్తం తస్మాత్పంచశతాధికమ్ ౨౮
శేషం భగవదర్చాయాః కల్పముత్తరసంజ్ఞితమ్
విష్ణుయాగవిధిశ్చేతి తదేవ పరికీర్తితమ్ ౨౯
ప్రారబ్ధం యేన తంత్రేణ తత్తన్త్రేణ సమాపయేత్
నోక్తం చేత్తత్ర తచ్ఛేషమన్యతన్త్రేణ చాఽచరేత్ ౩౦
తన్త్రోత్తరవిరుద్ధం యదధికారేషు చోదితమ్
నాఽచరేత్సర్వథా ప్రాజ్ఞ ఇతి పూర్వజదర్శనమ్. ౩౧
ఉక్తం యేనోత్తరే తన్త్రే అధికారోక్తవచ్చరేత్
* ఆచార్యాశ్చార్చకాశ్చైవ ఋత్విజో బలివాహకాః ౩౨
మన్త్రదీపప్రదాతారః పాచకాః పరిచారకాః
వైఖానసేన సూత్రేణ నిషేకాదిక్రియాన్వితాః ౩౩
వేదవేదాంగతత్త్వజ్ఞా బ్రాహ్మణా అధికారిణః
నమస్కృత్యాభిపూజ్యైవ యజమానయుతో గురుః ౩౪
అర్చకాదీన్నియుంజీత తత్తత్కర్మణి మన్త్రవిత్
పుష్పాపచయకర్తార స్తథా మాలోప్యజీవినః ౩౫
పానీయవాహకాశ్చైవ శిబికావాహకాదయః
ఏతాన్ వైఖానసాలాభే నియుంజీతాన్యసూత్రిణః ౩౬

---

* ఇత ఆరభ్య సార్ధదశశ్లోకానాం క్వచిదాదర్శే పూర్వస్మిన్నధ్యాయే పాఠో దృశ్యతే. (277. పుటే * చిహ్నం ద్రష్టవ్యమ్.)

శంఖచక్రాంకితభుజాన్ గృహ్ణీయాదన్యసూత్రిణః
ఉద్యానరక్షకాద్యాంస్తు చతుర్వర్ణేషు వైష్ణవాన్ 38
గృహ్ణీయాచ్చక్రశంఖాంకాన్ పూర్వాలాభే తథోత్తరాన్
గాయిక్యై వై నృత్త * గీతార్థం నృత్త † గీతవిదః స్త్రియః 39
ఏతేషాం బ్రాహ్మణాదీనాం సూతకే ప్రేతకే తథా
ఆశౌచలాఘవం తత్ర నాఽచరేద్గుణగౌరవాత్ 3౯
ఉత్సవే స్నపనే చైవ శాన్తికాదివిధౌ బుధాః (తథా)
గురోః కర్మాభియుక్తస్య ఋత్విజాం చ విశేషతః ౪౦
తత్తత్కర్మావసానే తు ఆశౌచం ప్రవిధీయతే
నిత్యార్చనాభియుక్తస్య పూజకస్య విశేషతః ౪౧
తత్సంధ్యార్చావసానే తు సోఽశుచిః పూజకో భవేత్
సర్వథాఽఽచార్యసాంకర్యం నాచరేదర్చకస్య చ ౪౨
మన్త్రాంశ్చైవోపచారాంశ్చ ఉత్తరోక్తవదాచరేత్
నామవర్ణాక్షరాదీని వర్ణాధికరణోక్తవత్ ౪౩
ప్రాకారప్రతిమాదీని కరణోక్తవత్
ఋషిచ్ఛందోధిదేవాంశ్చ క్రియాధికరణోక్తవత్ ౪౪
నిత్యార్చనం నిరుక్తోక్తం యజ్ఞే చోత్సవ ఈరితః
అగ్నికార్యవిశేషం చ పురాతన్త్రోక్తవచ్చరేత్ ౪౫
యద్యచ్చాన్యత్రేష్వనుక్తం తత్ ఖిలాధికరణోక్తవత్

* గీతజ్ఞాః. ఘ. † శాస్త్రవిదః. ఖ.

మానోన్మానప్రమాణాని మానాధికరణోక్తవత్ ౪౬
అర్చాపరిచ్ఛదం చైవ అభ్యంజనవిధిం తథా
కర్మశేషం చ సర్వత్ర ప్రకీర్ణకవిధానతః. ౪౭
అర్చనస్యాధికారోక్త విధిస్సార్వత్రికో భవేత్
తన్త్రోత్తరేషు విధయస్సర్వే సార్వత్రికా మతాః. ౪౮
కర్షణాదిప్రతిష్ఠాన్తా నిత్యార్చాస్నపనేతరాః
న్యూనాతిరేకవ్యాఘాతం నిష్కృతిః సర్వకర్మణామ్. ౪౯
అన్యస్మింగ్రవిధానే చ తన్త్రోత్తరవిధిః స్మృతః
నామవర్ణాక్షరధ్యానమన్త్రానప్యుపచారకాన్ ౫౦
నాన్యోన్యసంకరం కుర్యాత్కుర్యాచ్చేదాభిచారికమ్
యదిచ్ఛేత్కర్మసాంకర్యం తన్న దోషాయ కల్పతే ౫౧
ఏతద్వైఖానసం శాస్త్రం సంక్షేపాద్వః ప్రకీర్తితమ్.
శుద్ధం యదర్చనాహీనం తత్ర మిశ్రం నివేశయేత్ ౫౨
మిశ్రం చేదర్చనాహీనం తత్ర సౌమ్యం నివేశయేత్
భూశుద్ధ్యాదిప్రతిష్ఠాన్తం కర్మోత్కృష్టవిధానతః ౫౩
కృత్వా నివేశయేన్ముఖ్యమన్యథా శుచినాఽర్చయేత్
గౌణే ముఖ్యం పునః కార్యం ముఖ్యే గౌణం న చాఽచరేత్ ౫౪
యది శుద్ధే చ సౌమ్యే చ సంస్కారం ద్విగుణం చరేత్
క్రియమాణేఽర్చనే వాఽపి ముఖ్యమార్గం యదిచ్ఛతి ౫౫
శాన్తిం హుత్వాఽర్చయేత్ క్షిప్రం నాత్ర కార్యా విచారణా

విపరీతం యదిచ్ఛేత్తదాయూథపతనం మతమ్ ౫౯
నాఽచరేత్సర్వదా ప్రాజ్ఞ ఇతి పూర్వజదర్శనమ్.
నాశిష్యాయేదమాఖ్యేయం నైవాశుశ్రూషవే తథా ౫౭
నైవాభక్తాయ దేవేశే నాశ్రద్ధాయ విశేషతః

ఇతి శ్రీవైఖానసే భగవచ్ఛాస్త్రే (ఉత్తరతన్త్రే) భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం యజ్ఞాధికారే తన్త్రసంకరనిష్కృతిర్నామ
ఏకపంచాశోఽధ్యాయః.

శ్రీవిఖనసమహాగురవే నమః

జయత్యాత్మేశ్వరోన్నిద్రధ్యానసౌధప్రియాతిథిః
శ్రీమత్పత్రపురీవాసః శ్రీరామః సీతయా గృహీ.

యజ్ఞాధికారపరిశిష్టమ్.

సాధుసూచీ.

పుటమ్	పంక్తిః	సాధుః
3	4	విష్వక్స్మృత్యన్తమ్
,,	5	సార్ధమ్
3	18	పైతృకమితిచైత్రకస్థానే పరిచరః పాఠః ఉచితశ్చ
5	20	వాస్తు
,,	21	విశేషేణ
7	7	సార్ధమ్
,,	,,	వైష్ణవైః
8	3	సమభ్యర్చైచ్ఛివ
,,	22	చతుస్సర
12	3	ఆచరేత్
,,	8	సార్ధమ్
,,	20	గర్భేతు గ.
15	8	ఆత్మసూక్తమ్
16	9	యజ్ఞోచితమ్
20	23	కారయేత్. గ.
32	22	గోపుర
34	5	తత్పూర్వే
37	22	తోరణోదయమ్
38	6	కృత్వైకేన
,,	14	నవతాలాన్తమానాని
43	4	పైశాచే విరహామ్
46	14	తద్ద్విజాన్మలి
48	10	వాసయిత్వా
52	9	మూర్ధేష్టకావిధిః
56	5	న్యస్య
,,	23	సన్న్యసేత్
65	10	కౌతుకాదిలక్షణమ్
,,	11	కౌతుకాదీనామ్
66	13	(తథాఽన్యోన్యమితి స్యాత్)
69	13	ఆలయే
70	3	('ప్రాచ్యాం వై పీఠకాగ్ధం చ విఘ్నేశాగ్ధం చ' ఇతి స్యాత్)
71	14	అథైకోనవింశోఽధ్యాయః
76	14	శిరఃపార్శ్వే
78	4	హృదయాన్తమ్
85	9	దేవ్యాదీనాం మానవిధిః
87	22	ఉత్తుంగమ్
88	5	యుక్త్వా
,,	23	తపస్తప్త్వా
90	23	అథ
93	16	విష్వక్సేనారాధనమ్
95	23	వింశోఽధ్యాయః
,,	25	అథ
,,	26	అప్రాకరణికత్వేనచాసంగతః
96	15	పక్వమ్
99	11	(సోమమితి స్యాత్)
,,	19	స్థితామ్
103	12	దివసాత్పూర్వమ్
,,	21	పంచవర్ణైరలంకృతమ్
105	15	స్థండిలమ్
110	8	నాగాధిపమ్
114	18	వృణీయుస్తు
,,	23	వస్త్రాద్యైః
120	21	ప్రసవమధ్యే

పుటమ్.	పంక్తిః.	సాధు,
123	2	(అధ్యాయారంభః కర్తవ్యః)
127	3	పునరాదాయ
,,	8	కుమ్భేన సహ
128	7	ప్లోతేన
129	6	సంస్థాప్య
132	6	తిష్ఠన్
,,	22	ద్వారస్థానమ్
135	12	వివిధైరపి
,,	23	స్థాపకైః
145	3	తథైవ చ
150	10	దేవాంశ్చ పూజయేత్
158	14	('స్మరేదస్త్రః') ఇతి
160	13	ద్వారపాలాన్ (స్యాత్
165	2	సహసా (స్యాత్
166	2	(చిహ్నంచ'ఖి'ఇత్యస్మాత్పూర్వం నివేశనీయమ్)
169	2	ఖిలోక్త
,,	21	వస్త్రైశ్చైవ
170	14	‡ † వినిమయః
170	22	ప్రదానమ్
171	19	ఆఢకార్ధమ్
173	11	అపి
175	2	అక్షతోదమ్
,,	5	దదేత్
,,	7	మసూరమ్
189	5	ప్రభూతం వా
,,	7	ప్రపూజయేత్

పుటమ్.	పంక్తిః.	సాధు.
189	17	చక్రమాసమ్
191	18	స్థాపనప్రకారః
194	22	సకలమ్
199	4	(స్వర)
203	8	శుభదాయినః,
203	18	రజ్జునా
211	16	కౌతుకం చేద్యథా
212	4	స్థండిలోపరి
216	8	'భూసురైః' ఇతి స్యాత్
219	21	అన్నదేవసమాయుతమ్
226	23	శివ్యస్త్రోయేశమ్
230	3	త్రిదినోత్సవాదిప్రయోగః
239	4	న్యసేత్
250	5	అంకురార్పణం నైవ కారయేదితి
251	19	ఉత్సవే త్వకృతే సతి
255	9	అథైకస్మిన్
256	7	పశ్చాత్
265	18	* ఏకోన పంచాశో౽
266	7	ప్రతి ప్రతి (ధ్యాయః
,,	21	విచక్షణః
,,	22	వినా
270	23	అంకురార్పణమ్
288	95	23 ఏకవింశోధ్యాయః
,,	25	వింశోధ్యాయః
,,	26	అప్రాకరణికత్వేన
290		ప్రభృతి పదాన్తానుస్వారః

విషయసూచ్యామ్:— పదాన్తానుస్వారః బహుశః.

26	24	ద్వితీయాదిదినప్రయోగః	27	27	యాగశాలాదోషే
27	23	తత్రైవ ప్రకారాన్తరమ్	28	17	ఉత్సవేతరబింబే
			,,	9	నిర్మితే

యావదుపలబ్ధి సంపాదితా సాధుసూచీ.

(259-౼౧ శ్లోకస్యానన్తరం గ. ఆదర్శే ధృతః అధికః పాఠః ప్రకరణాసంస్పర్శీ.)

ఇతి శ్రీవైఖానసే * * యజ్ఞాధికారే ఉత్సవ ప్రాయశ్చిత్తాదిబిమ్బపతన ప్రాయశ్చిత్తవిధిర్నామ చత్వారింశోఽధ్యాయః.

అథ పంచ చత్వారింశోఽధ్యాయః:—

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి మహోత్పాతవిధిం శృణు
గ్రామే వా నగరే చైవ పత్తనే చ తథైవ చ. ౧
దేవాలయే సభాస్థానే రాజధాన్యాం విశేషతః
భూకమ్పే చ తథా చైవ ఆకాశే గర్జితే సతి ౨
మహావాతే మహావర్షే సర్వత్రాశనిపాతనే
దేవతారోదనే చైవ వాంధకారనిరన్తరే ౩
తద్దిక్సమాకులే ప్రాప్తే ఉపలైః పాంసువర్షణే
* స్ఫోటకాద్యైః ప్రవిష్టే చ జ్వరరోగాదిసంకులే ౪
ఏతేష్వపి చ సర్వేషు ఏకం వా బహు వా భవేత్
మహోత్పాతమిదం ప్రోక్తం సకృదుత్పాదకం తథా ౫
ఏవమాదౌ తు సంప్రాప్తే రాజ్ఞో విపదమాదిశేత్
పరచక్రభయే క్షోభే వ్యాధి(ధా) దుర్భిక్షకే ఏవ చ ౬
అనావృష్టౌ జ్వరోత్పత్తౌ సర్వేషాం దుఃఖ ఏవ చ
యక్షరాక్షసపైశాచగన్ధర్వబ్రహ్మరాక్షసాః ౭
ప్రవిశ్య దేశం సర్వత్ర నాశం
తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన శాన్తికర్మ సమాచరేత్ ౮
తిథివారముహూర్తం చ వర్జయిత్వా విచక్షణః
సర్వమాసేషు కర్తవ్యం షణ్మాసావధికేఽన్తరే ౯
మాసం వింశతి పక్షం చ షోడశ ద్వాదశాథవా
నవాహం వాఽథ సప్తాహం పంచాహం వా తథైవ చ ౧౦
మూర్ధాభిషిక్తస్య రాజ్ఞః వాతరోగాదిసంకులే
వాతరోగాదిశాన్త్యర్థం సమస్తదురితాపహం ౧౧

* స్ఫోటకాదిప్రవేశే. ఇతి స్యాత్.

దీర్ఘాయురభివృద్ధ్యర్థం పుష్ట్యర్థం చ సమాచరేత్
ఆరంభకాలాత్పూర్వస్మిన్నంకురానర్పయేద్బుధః ౧౨
అంకురార్పణకాదూర్ధ్వం ద్రవ్యాణ్యపి సమాహరేత్
గ్రామవీథ్యన్తరే చైవ ఆలయాత్పురతోఽపి వా ౧౩
విష్ణ్వాలయే చ కర్తవ్యం నదీతీరే విశేషతః
యాగశాలాం చ కృత్వైవ శయ్యావేదిం ప్రకల్పయేత్ ౧౪
పంచాగ్నీన్ పరితః కృత్వా పౌండరీకం తథైవ చ
ఉత్తరే వాస్తుశాన్త్యర్థం కుండం శ్రామణకం చరేత్ ౧౫
చతుర్ద్వారసమాయుక్తం నానాలంకారభూషితమ్
పరితస్తు ప్రపాం కృత్వా ద్వారమేకం ప్రకల్పయేత్ ౧౬
తద్దేశస్యాష్టదిగ్భాగే కుండమౌపాసనీయకమ్
సర్వేష్వేవ తు కుండేషు ఆఘారం చ సమాచరేత్ ౧౭
వాస్తుహోమం తథా కృత్వా పర్యగ్నిం తత్రతత్ర వై
ఇంద్రాదిష్వష్టకుండేషు ఇంద్రాదీన్ దేవతా యజేత్ ౧౮
తత్తద్దైవత్యమన్త్రైశ్చ సమిదన్నాదిభిః క్రమాత్
అష్టోత్తరసహస్రం వా శతమష్టోత్తరం తు వా ౧౯
ఇన్ద్రాదినామమన్త్రేణ ఆజ్యేనాష్టోత్తరం శతమ్
సర్వానగ్నీన్ త్సమాప్యైవ యాగశాలాం ప్రవిశ్య చ ౨౦
వాస్తుహోమం తతః కృత్వా పర్యగ్నికరణం చరేత్
బ్రహ్మసూక్తం తతో హుత్వా రుద్రసూక్తం తథైవ చ ౨౧
విష్ణుసూక్తం తతో హుత్వా ఆజ్యేనైవ సహస్రకమ్
వైఖానసేన సూత్రేణ నిషేకాదిక్రియాన్వితమ్ ౨౨
ఆచార్యం వరయేత్పూర్వమృత్విగ్భిశ్చ సహైవ తు
షోడశ ద్వాదశాష్టౌ వా శ్రోత్రియాన్మన్త్రపారగాన్ ౨౩
దైవికోక్తవిధానేన అంకురాదీంశ్చ కారయేత్
పశ్చాదగ్నిం విసృజ్యైవ ఆఘారం పునరాచరేత్ ౨౪
త్రియంబకేన మన్త్రేణ వ్యాహృత్యన్తం పృథక్ పృథక్

మృత్యుర్నశ్యత్యాయుతమ్మే జుహుయాద్వర్ధతామితి ? ౨౫
అయుతం జుహుయాద్యద్వా అష్టోత్తరసహస్రకమ్
తిలైనాజ్యేన అన్యద్రవ్యేణ కారయేత్ ౨౬
అఘారం గార్హపత్యాగ్నౌ (హుత్వాఽగ్నిం) వర్ధయేద్బుధః
గార్హపత్యాత్ప్రణీతేషు అగ్నిష్వాఘారమాచరేత్ ౨౭
పౌండరీకం సమాగత్య పరిషిచ్య చ పావకమ్
సప్తద్రవ్యసమాయుక్తం మహాశాన్తిం యజేత్క్రమాత్ ౨౮
అతిశాన్తిం తతో హుత్వా సర్వశాన్తిం తథైవ చ
ప్రభూతశాన్తిం హుత్వైవ కేవలం శాన్తిమాచరేత్ ౨౯
అయుతాహుతిపక్షేణ త్రిశతాష్టకమాచరేత్
పశ్చాదద్భుతశాన్తిం చ తత్తదగ్నౌ విధీయతే ౩౦
వసోర్ధారాం హునేత్పశ్చాత్సభ్యకుండే విశేషతః
మహాశాన్త్యాదికం హుత్వా సప్తాహం సవనత్రయమ్ ౩౧
సుదృఢం కుమ్భమాదాయ తన్తునా పరివేష్టయేత్
'శుచీ వో హవ్య'మన్త్రేణ కుర్యాత్కుమ్భనిషేచనమ్ ౩౨
షడ్భారవ్రీహిభిశ్చైవ తదర్ధైస్తండులైస్తిలైః
వేద్యా ఉపరి సంస్తీర్య వేద్యూర్ధ్వే సాధయేద్ఘటమ్ ౩౩
'భూరసీ'తి చ మన్త్రేణ కుమ్భమన్తః ప్రధూపయేత్
'వారీశ్చతస్ర' ఇత్యుక్త్వా పూరయేద్గన్ధవారిణా ౩౪
నానావిధైశ్చ పత్రైశ్చ ? వస్త్రయుగ్మేన వేష్టయేత్
'నమస్సులోమ'మన్త్రేణ పల్లవాద్యైర్విభూష్య చ ౩౫
నవరత్నం వినిక్షిప్య సువర్ణం తత్ర నిక్షిపేత్
దశనిష్కప్రమాణేన విష్ణురూపం క్రియాద్బుధః ౩౬
చతురంగులమాయామం చతురంగులవిస్తృతమ్
శ్రీభూమ్యోశ్చ తదర్ధేన సువర్ణేనైవ కారయేత్ ౩౭
తత్తన్మన్త్రం సముచ్చార్య కుమ్భమధ్యే వినిక్షిపేత్

శ్రీవత్సం పూర్ణకుమ్భం చ భేరీమాదర్శనం తథా ౩౮
మత్స్యయుగ్మాంకుశం శంఖమావర్తం చాష్టమంగలమ్
శంఖచక్రగదాశార్ఙ్గాణ్యసిరాయుధపంచకమ్ ౩౯
గరుడం గజరూపం చ కూర్మరూపం తథైవ చ
మేఘవిద్యుల్లతాశ్చైవ వర్ణచిహ్నాని కారయేత్ ౪౦
నవాష్ట సప్తకం వాపి పంచనిష్కమథాపి వా
నిష్కహీనసువర్ణేన ప్రతిమాశ్చ పృథక్ పృథక్ ౪౧
శ్రీవత్సాదీని సర్వాణి కుమ్భమధ్యే వినిక్షిపేత్
కుమ్భమధ్యే స్థితం తోయం తోయమధ్యే తు పంకజం ౪౨
పంకజస్య చ మధ్యే తు ధ్యాయేన్నారాయణం హరిం
శ్రీభూమిసహితం ధ్యాత్వా అర్చయేదష్టవిగ్రహైః ౪౩
అపక్వాని చ సర్వాణి తాంబూలం చ నివేదయేత్
వైష్ణవం విష్ణుసూక్తం చ పురుషసూక్తం తథైవ చ ౪౪
శ్రీసూక్తం చ తతో హుత్వా భూసూక్తం చ తతః పరమ్
ఏకాక్షరాదిసూక్తం చ పంచశాన్తిం జపేత్క్రమాత్ ౪౫
ఋత్విగ్భిశ్చ సహాఽచార్యో జపేత్సూక్తాన్సమాహితః
ప్రీతః స్నానవిధానేన స్నానకర్మ సమాచరేత్ ౪౬
విష్ణ్వాలయం సమాగత్య దేవేశమనుమాన్య చ
కలశైః స్నాపయేద్విష్ణుం యథావిభవవిస్తరమ్ ౪౭
ఆచార్యః శిరసా కుమ్భం ధృత్వా విష్ణ్వాలయం పునః
ప్రదక్షిణత్రయం కృత్వా గర్భాగారే నివేశయేత్ ౪౮
పూర్వోక్తేనైవ సూక్తేన ప్రోక్షయేద్విష్ణుమవ్యయమ్
తచ్ఛిష్టేనోదకేనైవ భూమిం ప్రోక్ష్య తతః పరమ్ ౪౯
రాజానం చ సమాహూయ ప్రోక్షయేత్కుమ్భవారిణా
బ్రాహ్మణాన్ భోజయిత్వైవ ఆశీర్వాదపురస్సరమ్ ౫౦
(దశదానం తతః కృత్వా ఆజ్యావేక్షణమేవ చ
ఫలదానాదికం సర్వం యథాకల్పం సమాచరేత్) ౫౧

ఆచార్యం చ సమాహూయ వస్త్రాభరణకుండలైః
హేమయజ్ఞోపవీతాద్యైర్భూషణైరపి భూష్య చ ౫౨
అష్టోత్తరసహస్రం వా తదర్ధం నిష్కమేవ చ
చతుశ్శతం చ నిష్కాణాం దద్యాదాచార్యదక్షిణామ్ ౫౩
ఆచార్యస్య చతుర్థాంశమృత్విగ్భ్యశ్చ
ఏవం యః కురుతే భక్త్యా వ్యాత్క్షయం శ్రియమాప్నుయాత్ ౫౪
పుత్రార్థీ లభతే పుత్రాన్ జయార్థీ లభతే జయమ్
రాజ్యార్థీ రాజ్యమాప్నోతి శాన్తిశ్చైవ భవిష్యతి ౫౫
ఇహైవ ధనవాన్ శ్రీమాన్ దీర్ఘమాయురవాప్నుయాత్

ఇతి శ్రీవైఖానసే * * యజ్ఞాధికారే భూకమ్పాదిదోషప్రాయశ్చిత్తమహోత్సవశాన్తివిధిర్నామ చతుశ్చత్వారింశోఽధ్యాయః.

అథ పంచచత్వారింశోఽధ్యాయః:--

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి మహాశాన్తివిధిం పరమ్
సర్వదోషోపశమనం సర్వాధ్వరఫలావహమ్ ౧
సర్వాభీష్టప్రదం శ్రేష్ఠం సర్వాశుభవినాశనమ్
ఆయురారోగ్యదం కర్తుః శాన్తిపుష్టిసుఖప్రదమ్ ౨
మహాదోషేషు సర్వత్ర మహాశాన్తిర్విధీయతే
ఆలయాభిముఖే కుర్యాత్పౌండరీకం సలక్షణమ్ ౩
దక్షిణస్యామథాగ్నేయ్యాం పచనాలయ ఏవ వా
అలంకృత్య చతుర్దిక్షు పూర్ణకుమ్భాంకురధ్వజైః ౪
కదలీక్రముకైశ్చైవ ముక్తాదామావలంబకైః
మాసం పక్షం చ సప్తాహం పంచాహం త్రియహం తు వా ౫
ఏకాహం వాఽథ సంకల్ప్య దోషాణాం గురులాఘవమ్
జ్ఞాత్వా తదనురూపాణి దినాని జుహుయాత్క్రమాత్ ౬
అఘారాన్తే మహోత్సవే సూక్తే వైష్ణవపౌరుషే

రుద్రసూక్తం తతో హుత్వా విశ్వజిత్సూక్తమేవ చ ౭
పారమాత్మికమింకారాద్యష్టాశీతిం హునేత్తథా
శ్రీసూక్తం రాత్రిసూక్తం చ సూక్తం సారస్వతం తథా ౮
జుహుయాత్సర్వదైవత్యం పంచవారుణసంయుతమ్
మూలహోమం తతో హుత్వా ధాతాదీన్ జుహుయాత్క్రమాత్ ౯
‘నమో వాచే’ సముచ్చార్య ‘శన్నో వాత’ ఇతీర్య చ
‘నారాయణాయ వి’ద్మేతి తథా షడ్భిశ్చ వైష్ణవైః ౧౦
ఆజ్యేన సాజ్యచరుణా సమిధా చ ఘృతాక్తయా
సక్తులాజతిలాపూపైర్ఘృతమిశ్రైర్యథాక్రమమ్ ౧౧
సంస్నాప్య కలశైర్దేవం సమభ్యర్చ్య నివేదయేత్
త్రికాలముత్తమో హోమో రాత్రిహీనస్తు మధ్యమః ౧౨
ఆజ్యేన సాజ్యచరుణా మధ్యమే జుహుయాత్క్రమాత్
అధమం కేవలాజ్యేన మధ్యాహ్నే జుహుయాత్తతః ౧౩
ఉత్తమే స్నపనం నిత్యం మధ్యమే కేవలార్చనమ్
అధమే కేవలం హోమ ఇతి పూర్వజశాసనమ్ ౧౪
రక్షేదగ్నిమవిచ్ఛిన్నం యావత్కర్మావసానకమ్
కర్మణ్యస్మిన్ సమాప్తే తు కృత్వా విప్రాంశ్చ భోజయేత్ ౧౫
దద్యాదాచార్యపూర్వేభ్యో దక్షిణాం దేవసన్నిధా
‘యద్దేవా’దిద్వయం సూక్తం‘మాయుష్టే’త్యాదిసూక్తకమ్ ౧౬
తత్తత్సూక్తం చ హుత్వైవ అతిశాన్తిరితి స్మృతం
అతిశాన్తిం చ హుత్వైవ సర్వసమ్పత్కరం పరమ్ ౧౭
పుత్రశ్రీవిజయం తస్య ఆయురారోగ్యవర్ధనం
నవగ్రహాధిదైవత్యం హుత్వా చేదద్భుతాహ్వయా ౧౮
వేద్యాః పశ్చిమదిగ్భాగే తండులం ? (మండలం) తత్ర కారయేత్
నవభాగం విభజ్యైవ ఆదిత్యాదీన్త్సమర్చయేత్ ౧౯
ప్రదద్యాత్పాయసాదీని తాంబూలాచామనే తథా
ముఖాన్తమాచరేత్పశ్చాద్గార్హపత్యాదివహ్నిషు ౨౦

వహ్నావాహవనీయే తు శశిశుక్రౌ యజేద్బుధః
అన్వాహార్యే తతః పశ్చాద్రాహుమంగారకం తథా ౨౧
గార్హపత్యే యజేత్పశ్చాత్తథా కేతుం శనైశ్చరమ్
ఆవసథ్యే తథా హుత్వా బుధం చైవ బృహస్పతిమ్ ౨౨
సవితారం యజేత్సభ్యే సమిదన్నాదిభిః క్రమాత్
ఆష్టోత్తరశతం వాపి సప్తవింశతిమేవ వా ౨౩
అర్కాదిసమిధశ్చాపి కుశాన్తం సమిధః క్రమాత్
నవాహం వాఽథ సప్తాహం పంచాహం త్రియహన్తు వా ౨౪
ఏకాహం వా ప్రకుర్వీత రాత్రౌ నాద్భుతమాచరేత్
కృతా చేదద్భుతాశాన్తిరత్యన్తదురితావహా ౨౫

ఇతి శ్రీవైఖానసే * * యజ్ఞాధికారే మహాశాన్త్యద్భుతశాన్తివిధిర్నామ పంచచత్వారింశోఽధ్యాయః.

అథ షట్చత్వారింశోఽధ్యాయః:—

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి సర్వశాన్తివిధిం పరం
పౌండరీకం పరిస్తీర్య పరిషిచ్య చ పావకమ్ ౧
ప్రాజాపత్యం చ విచ్ఛిన్నం స్విష్టకృద్వృద్ధిసంయుతం
ధాతాదిషోడశం హుత్వా జయాదిం చ తథైవ చ ౨
విష్ణుసూక్తం చ హుత్వైవ వైష్ణవాన్తం క్రమాద్యజేత్
అష్టాక్షరేణ మన్త్రేణ అష్టోత్తరసహస్రకం ౩
సర్వేష్వేవాగ్నికుండేషు హునేదాజ్యేన బుద్ధిమాన్
సర్వారిష్టం హునేత్పశ్చాత్సర్వారిష్టవినాశనం ౪
పుత్రపౌత్రప్రదం శీఘ్రమాయుర్వృద్ధికరం భవేత్
ప్రభూతశాన్తిరిత్యుక్త్వా సర్వత్రాపి చ వైష్ణవం ౫
మిన్దాహుతీ చ విచ్ఛిన్నం గాయత్రీ వైష్ణవీ తథా
'శన్నో మిత్ర' ఇతి హుత్వా తథా విష్ణోర్నుకాదిభిః. ౬

వైష్ణవం శతశో హుత్వా పౌండరీకే యజేత్క్రమాత్
ప్రభూతశాన్తిం హుత్వైవ సర్వశాన్తికరం భవేత్ ౭
సామాన్యం చ తదా హుత్వా సభ్యకుండే విశేషతః
'హిరణ్యశృంగ' మారభ్య 'పునా'త్వన్తం తథైవ చ ౮
ద్వాదశాష్టాక్షరాభ్యాం చ సహస్రాహుతిసంయుతమ్
ఆజ్యేన జుహుయాద్విద్వాన్ సక్తులాజాదికైర్వినా ౯
ఏవం యః కురుతే భక్త్యా విష్ణోర్ధ్యానపరాయణః
కృత్వా తు కేవలాం శాన్తిమభీష్టం ఫలమశ్నుతే ౧౦
అబ్జం శ్వేతం ఘృతం గ్రాహ్యం కాపిలేన తథైవ చ
ఆప్లుత్యాప్లుత్య జుహుయాద్విష్ణుగాయత్రియా తథా ౧౧
రక్తాబ్జం బిల్వపత్రం వా శ్వేతాబ్జానామలాభకే
అష్టోత్తరసహస్రం వా శతమష్టోత్తరన్తు వా ౧౨
హుతమేవ తు సంప్రోక్తం శ్రియశ్శాన్తిరుదాహృతా
శ్రీశాన్తిం చ తతో హుత్వా శ్రియం పుష్టిం చ విన్దతి ౧౩
అతః పరం ప్రవక్ష్యామి పుష్కలామాహుతిం క్రమాత్
పద్మాగ్నిం చ పరిస్తీర్య పరిషేచన మాచరేత్ ౧౪
శర్కరాజ్యసమాయుక్తం మధుక్షీరసమన్వితమ్
వైష్ణవం విష్ణుసూక్తం చ పౌరుషం సూక్తమేవ చ ౧౫
శ్రీసూక్తమపి భూసూక్తం సూక్తమేకాక్షరాదికమ్
జప్త్వా తు విష్ణుగాయత్రీం దేవీం ధ్యాత్వా హునేద్బుధః ౧౬
పుష్కలామాహుతిం హుత్వా సుప్రీతో భగవాన్ హరిః
పుత్రశ్రియం జయం తస్య ఆయురారోగ్యవర్ధనమ్ ౧౭
శ్రీశతాష్టకశాన్తిం తు ఖిలే ప్రోక్తవదాచరేత్
ప్రజ్వాల్య సభ్యకుండం చ వసోర్ధారాం యజేత్క్రమాత్ ౧౮
జుహూం గృహీత్వా హస్తేన పూర్వోక్తాజ్యం ప్రగృహ్య చ
ఆచార్యః ప్రాఙ్ముఖస్తిష్ఠన్ ధారయా చ యజేత్క్రమాత్ ౧౯
వైష్ణవం విష్ణుసూక్తం చ పౌరుషం సూక్తమేవ చ

శ్రీభూసూక్తం తతో జప్త్వా అతోదేవాది వైష్ణవమ్ ౨౦
ఏకాక్షరాదిసూక్తం చ గాయత్రీం వైష్ణవీం తథా
ఏతైస్తు సప్తభిః సూక్తైశ్చతురావర్త్య హూయతామ్ ౨౧
ఏవం కర్తుమశక్తశ్చేత్ సకృద్వా తత్ర కారయేత్
వసోర్ధారాం యజిత్వైవ వసుధామఖిలాం లభేత్ ౨౨
అశనీపాతాదికం సర్వశాన్తయే భవతి ధ్రువమ్.
రాజరాష్ట్రాభివృద్ధిశ్చ భువి శాన్తిం సమాచరేత్ ౨౩
బ్రాహ్మణాన్ భోజయేన్నిత్యం యావత్కర్మసమాపనమ్
అర్చనాదీని సర్వాణి నైవేద్యాని తథైవ చ ౨౪
స్నపనాదీని సర్వాణి పీఠే అభ్యుక్షణం చరేత్
ఏక (వం ?) ద్వాదశవర్షాణి ఏతత్ప్రోక్తసన్నిధా ౨౫
ద్వాదశారాచ   క్షణాదీన్   త్

ఇతి శ్రీవైఖానసే * * షట్చత్వారింశోఽధ్యాయః.

అథ సప్తచత్వారింశోఽధ్యాయః:—

అథ గుప్తం ప్రవక్ష్యామి రక్షార్థాయ ధ్రుపాదషు
కలహే రుధిరస్రావే రాష్ట్రగ్రామావిసంకులే ౧
గర్భాలయాది సర్వత్ర కవాటం బన్ధయేద్దృఢమ్
అథవాఽభిముఖద్వారా శిలా వా చేష్టకాపి వా ౨
నిశ్ఛిద్రం బన్ధయేద్విద్వాన్ సుధయా లేపనం చరేత్
యావత్కాలం భయం నాస్తి తావదర్చనమాచరేత్ ౩
సుకాలే తాన్విసృజ్యైవ కవాటోద్ఘాటనం చరేత్
బేరశుద్ధిం తతః కృత్వా ప్రోక్షయేత్పంచగవ్యకైః ౪
అద్భుతం శాన్తిమారభ్య సప్తాహం జుహుయాద్బుధః
పశ్చాత్ప్రతిష్ఠాం కృత్వా తు గురవే దక్షిణాం దదేత్ ౫
ఏవం యః కురుతే భక్త్యా విష్ణోః సాయుజ్యమాప్నుయాత్
అతః పరం ప్రవక్ష్యామి గ్రామశాన్తిర్విధీయతే ౬

మాసమేకం సుసన్త్యజ్య అన్యమాసం గతం యది
వాస్తుశుద్ధిం తతః కృత్వా వేదపారాయణం చరేత్ ౭
దేవస్య స్నపనం కృత్వా త్రైకాహం చోత్సవం చరేత్
ద్విమాసే ద్విగుణం ప్రోక్తం త్రిమాసే త్రిగుణం చరేత్ ౮
ఏవమేవ విధానేన వత్సరాన్తం సమాచరేత్
సంవత్సరే త్వతీతే తు ప్రాయశ్చిత్తం విధీయతే ౯
గ్రామమధ్యే ప్రపాం కృత్వా పంచాగ్నీన్ పరికల్ప్య చ
వాస్తుశుద్ధిం తతః కృత్వా పుణ్యాహమపి వాచయేత్ ౧౦
అష్టానాం లోకపాలానాం మన్త్రాణి చ సుహూయతామ్
శాన్తిహోమసమాయుక్తం పారమాత్మికసంయుతమ్ ౧౧
యద్దేవాదీంశ్చ హుత్వా తు ఈంకారాదీశ్చ హూయతే
వైష్ణవం బ్రాహ్మసంయుక్తం రౌద్రం విష్ణోర్నుకాదిభిః ౧౨
ఏవం హుత్వా చతుర్దిక్షు వేదానధ్యాపయేత్క్రమాత్
దేవస్య స్నపనం కృత్వా కలశైస్తు శతాష్టకైః ౧౩
హవిర్భిస్సన్నివేద్యైవ ప్రభూతబలిమాచరేత్
* * * * ౧౪
ఏవం నిత్యం ప్రకుర్వీత పక్షం సప్తాహమేవ వా
అన్త్యైస్తు బ్రాహ్మణాన్ భోజ్య ౧౫
గురవే దక్షిణాం దదేత్
హిరణ్యదానం గోదానం తిలదానం ౧౬
న్తం వర్ధ
బ్రాహ్మణానుజ్ఞయాపి చ ౧౭
ద్వివర్షే ద్విగుణం ప్రోక్తం త్రివర్షే త్రిగుణం చరేత్
* * * * ౧౮
ఏవం దశవర్షణయేత్
తిర్యేఖాసహితే ౧౯
సభాస్థానేషు శాలాసు తద్దేవాయతనేషు చ

మసూరరిక్త చ కీర్తితే! తదపోహ్యైవ కారయేత్ ౨౦

* * * *

దేవం స్నాపయిత్వా విచక్షణః ౨౧

విద్వాన్ బ్రాహ్మం రౌద్రం సుహూయతామ్

ఆజ్యేన జుహుయాద్విద్వాన్ వ్యాహృత్యన్తం ప్రతిప్రతి ౨౨

సప్తభిః కలశైర్దేవం స్నాపయిత్వా విచక్షణః

తతః ౨౩

దేవం హవిర్భిః సంపూజ్య ఏకాహం చోత్సవం చరేత్

తదగ్నిం పరిషిచ్యైవ ఐన్ద్రిమాగ్నేయసంయుతమ్ ౨౪

ఆగ్నిషోమీయసంయుక్తమోజో

సి సమిద్భిశ్చ సుహూయతే ౨౫

ఏవమేవ ప్రకారేణ మహోత్పాతం ప్రతిప్రతి

రక్తస్త్రీణాం సముత్పన్నే గ్రామేషు నగరేషు చ ౨౬

సాదకేన చ

తటాకే చ మఠే చైవ కూపే కోష్ఠే తథైవ చ ౨౭

వాలుకైర్వ్రీహిభిర్వాపి అగ్నికుండం చ కారయేత్

త్రిరేఖాసహితే కుండే ౨౮

శ్వమత్వ న్తప్త సమిన్యద్రోధసంయుతే ?

ప్లక్షైరశ్వత్థకైరేవ అపామార్గైః సుదూర్వకైః ౨౯

తిలతైలేన మసుర ఆజ్యేన చరుణాపి చ

పంచవారుణపర్యన్తం మూలహోమం చ హూయతే ౩౦

యద్దేవాదీంశ్చ హుత్వా తు ఓంకారాదిం తథైవ చ

పారమాత్మికసంయుక్తం బ్రాహ్మం సనరవైష్ణవమ్ ౩౧

దిగ్దేవానా

౩౨

* * * *

సమాదాయ పరిస్తీర్య చ పావకమ్ ౩౩

*　　*　　*　　*

లేన మధునా సమ్యక్ విష్ణుసూక్తం సహూయతే 34
కలశైః స్నాపయేద్దేవమధివాసనసంయుతమ్
పూర్వవత్స్నపనం కృత్వా పశ్చా　　చారభేత్ 35
ఖనిత్వా తత్ప్రదేశస్తు పంచగవ్యైశ్చ సేచయేత్
వాలుకాభిశ్చ సంపూర్య పుణ్యాహమపి వాచయేత్ 36
ఖనన　　కృత్వా తు బ్రాహ్మణాన్ భోజయేత్తతః
ఏకాహం ద్వియహం　　త్ర్యహం పంచాహమాచరేత్ 37
అగ్రే భూతబలిం దద్యాత్తిలచూర్ణసమాయుతమ్
లాజాపూపసమాయుక్త పంచ　　సమాయుతమ్ 38
సద్యా సద్యా క్షిపేద్విద్వాన్ కంఠకాహళసంయుతమ్
చత్వరేషు త్రికోణేషు శృంగాటేషు తథైవ చ 39
చత్వరే విష్ణుభూతానాం రౌద్రాణాం చ త్రికోణకే
శృంగాటే బ్రాహ్మభూతానాం తత్తన్నామ్నా బలిం దదేత్ 40
ఆచార్యం పూజయిత్వా తు వస్త్రాభరణకుండలైః
శిష్యానపి యథాయోగం పూజయిత్వా విధానతః 41
శివారుతే తథా　　మధ్యే చ గచ్ఛతి
చైత్యవృక్షే సభాస్థానే దేవతాయతనేషు చ 42
చతుర్ణాం? రథవీథీనాం వానరో దృశ్యతే యది
దగ్ధ్వా చే　　దేన సద్యః శాన్తిం సమాచరేత్ 43
వాస్తుశుద్ధిం తతః కృత్వా పుణ్యాహమపి వాచయేత్
తత్తత్స్థానేషు సర్వేషు ప్రోక్షయేత్పంచగవ్యకైః 44
పూర్వవత్కుండసంస్కారమాఘారం పూర్వవచ్చరేత్
ఆర్షం చ భౌతికం చైవ వైష్ణవం బ్రాహ్మసంయుతమ్ 45
పంచవారుణపర్యన్తం వ్యాహృత్యన్తం సహూయతామ్
సప్తభిః కలశైర్దేవం స్నాపయిత్వా యథాక్రమమ్ 46
బ్రాహ్మణాన్ భోజయిత్వా తు దక్షిణాం చ స్వశక్తితః

నగరే రాజ　　　చ దేవతాయతనేషు చ ౪౭
పత్తనే కుటికే చైవ దేవాగారే సుహూయతామ్
శాన్తిహోమమితి ప్రోక్తం కేవలం　　జపేత్ ౪౮
వైష్ణవం పౌరుషం సూక్తం బ్రాహ్మమైన్ద్రం సవారుణమ్
ద్విరశ్ శాన్తిరితి ప్రోక్తం ౪౯

*　*　*　*　*　*　*

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి రక్తస్త్రీణాం తు లక్షణమ్ ౫౦
బ్రహ్మస్థానే తదుత్పత్తౌ పరం భయమవాప్నుయాత్
శాక్రే తు దృశ్యతే కృ　　　కారయేత్తతః ౫౧
ఆగ్నేయ్యామతిదృశ్యేత　　తరితః శుభం భవేత్
మేతు దర్శనీయం స్యాద్యమస్థానే ప్రపణే ౫౨
నైరృత్యాం యది దృశ్యేత సస్యానాం నాశమాదిశేత్
పక్షశ్చాపి తథా న స్యాత్సర్వశాస్త్రేషు నిశ్చయః ౫౩
వారుణ్యాం చ తథోత్పన్నే శీఘ్రం తిష్ఠతి తద్గృహే
వాయవ్యాం చ తదుత్పన్నే కన్యా గచ్ఛతి తద్గృహే ౫౪
సౌమ్యే తు దృశ్యతే యత్ర గృహం శూన్యం భవేద్ధ్రువమ్
ఐశాన్యే దృశ్యతే యత్ర పరదేశగతం సుహృత్ ౫౫
ద్వారే తు దృశ్యతే యత్ర గృహం త్యజతి తద్గృహాత్
ఘృతకుమ్భస్య పృష్ఠే తే దృశ్యన్తే జన్తవో యది ౫౬
పశూనాం మునిరుక్తం చ! చోరైశ్చాపి భయం భవేత్
శక్తౌ తు దృశ్యతే యత్ర నిస్త్రీకారం సుఖం భవేత్ ౫౭
శయ్యాస్థానే తు దృశ్యన్తే ప్రాణాశశయనాధిపాః
ధాన్య　　ణ్డమూలే తు దృశ్యన్తే జన్తవో యది ౫౮
గృహిణీ సా　　　　స్వయమేవ భవిష్యతి
నష్టానామేతదేకం విధీయతే ౫౯
ఉత్పన్నస్థానమా

*　*　*　*　*　*　* ౬౦

గృహే చేద్గృహశాన్తిం చ అన్యత్వేవం సమాచరేత్
ఏవం యః కురుతే భక్త్యా విష్ణులోకం స గచ్ఛతి ౬౧

ఇతి శ్రీవైఖానసే * * సుప్తోద్ధృతగ్రామశాన్తివిధిర్నామ సప్తచత్వారింశోఽధ్యాయః.

అథాష్టచత్వారింశోఽధ్యాయః:—

దుర్గాకల్పం విశేషేణ ప్రవక్ష్యామి తపోధనాః
మార్గశీర్షస్య మాసే తు ఆర్ద్రాయామర్చయేత్పునః ౧
తద్దినాత్పూర్వతో వాపి నవమే సప్తమేఽపి వా
పంచమేఽపి తతః పశ్చాత్త్రియహే వాఽపి కారయేత్ ౨
దుర్గాబింబం సమాదాయ స్నానవేద్యాం ప్రవేశయేత్
సప్తభిః కలశైః స్నాప్య శుద్ధోదైరభిషేచయేత్ ౩
సంస్థాప్య విష్టరే దేవీమర్చయిత్వాఽష్టవిగ్రహైః
హవిర్భిః సన్నివేద్యైవ ముఖవాసం నివేదయేత్ ౪
ఏకేనైవ విధానేన ఉత్సవారమ్భమాచరేత్
గ్రామప్రదక్షిణం కృత్వా ప్రవిశేదాలయం పునః ౫
ఆస్థానే స్థాప్య తద్దేవీం స్నాప్యాభ్యర్చ్య విశేషతః
శాలితండులమాదాయ ద్విద్రోణాదప్యహీనతః ౬
మరీచిజీరకఘృతం నాళికేరఫలం తతః
గుళేన సహ సమ్మిశ్ర్య తండులం ప్రముఖే న్యసేత్ ౭
తన్నివేద్య యథామార్గం హవిర్భిః సన్నివేదయేత్
నయా చన్దనం దత్వా ముఖవాసం నివేదయేత్ ౮
తండులాదీన్ సమాదాయ తద్భక్తేభ్యః ప్రదీయతామ్
వే సాన్తకమ్. ౯
సమాప్తిదివసే దేవీం సమభ్యర్చ్య విశేషతః
సప్తమాతౄః తతస్సప్త సమభ్యర్చ్య నివేదయేత్ ౧౦
తత్తద్ధస్తే సువర్ణేన సోదకం దక్షిణాం దదేత్
హిరణ్యం ముఖవాసం చ బ్రాహ్మణేభ్యః ప్రదీయతామ్ ౧౧

సర్వేషామపి దేవానాం వాస్తుగానాం సుపూజయేత్
పశ్చాద్దేవీం నివేద్యైవ బహుభిః పాయసాదిభిః ౧౨
ముఖవాసం నివేద్యైవ గురవే దక్షిణాం దదేత్
జీవస్థానే ప్రతిష్ఠాప్య పుష్పాంజలిమథాచరేత్ ౧౩
బిమ్బాభావే పటే లేఖ్యామాచరేద్విధిపూర్వకమ్
స్నపనం చైవ కృత్వాఽగ్రే ప్రోక్షణైః ప్రోక్షణం చరేత్ ౧౪
ఏవం సమర్చయేద్దేవీం దేశశాన్తికరం భవేత్

ఇతి శ్రీవైఖానసే * * దుర్గాకల్పవిధిర్నామ అష్టచత్వారింశోఽధ్యాయః

అథైకోనచత్వారింశోఽధ్యాయః:—

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి గ్రామాన్తే తు సమర్చనమ్
కౌతుకం స్నపనం చైవ నిత్యనైమిత్తికేషు చ ౧
ద్వితీయావరణాదర్వాక్ కారయేదితి శాసనమ్
ఔత్సవం బలిబేరం చ యోజనాన్తే సమాచరేత్ ౨
మోహాదజ్ఞానతో వాఽపి
రాజరాష్ట్రం వినశ్యైవ గ్రామనాశం భవిష్యతి ౩
తస్మాచ్ఛాన్తిం చ కృత్వా తు పునః కర్మ సమాచరేత్
పరచక్రభయం చైవ రాష్ట్రగ్రామాది సంకులే ౪
కౌతుకాదీన్ సమాదాయ సుదేశే స్థాప్య చార్చయేత్
పశ్చాత్సుకాలే దేవేశం పూర్వస్థానే నివేశయేత్ ౫
తద్దోషశమనార్థాయ పక్షం సప్తాహమేవ వా
అద్భుతాం శాన్తిమాచర్య పశ్చాత్ స్థాపనమాచరేత్ ౬
ఏకమాసే ప్రకుర్వీత ద్విమాసే ద్విగుణం భవేత్
త్రిమాసే త్రిగుణం ప్రోక్తం చతుర్థే చతురాచరేత్ ౭
వత్సరాన్తే సుకాలం చేన్మాసశాన్తిం చ కారయేత్
కర్షణాది పునస్సర్వమాచరేదితి శాసనమ్ ౮
రాజరాష్ట్రాభివృద్ధిశ్చ గ్రామశాన్తికరం భవేత్

తతః కోశాన్తరాణ్యనుసరత్యసమగ్రా చ.

ఘ. ఆదర్శపాఠభేదవిస్తరః.

పుటమ్.	పంక్తిః.	పాఠః.
5	20	పంచబేరాంశ్చ
16	18	పైతృకమ్
17	19	శ్రీభూసూక్తం చ పౌరుషమ్
25	12	లంబయేదితి
26	9	వ్యాసాత్త్రిచతుర్భాగమ్
31	17	ఇత అధ్యాయసమాప్తిర్న దృశ్యతే
32	15	గ. పదధ్యాయసమాప్తిః
33	6	యమాగ్నోర్మధ్యమే
42	20	సప్తభిః కలశైః
45	9	అధ్యాయసమాప్తిర్న దృశ్యతే గ. పత్
52	4	,,
53	19	త్రయోదశాంశం ద్వారస్య
,,	21	ధాత్రంశం ద్విధా కృత్య
55	12	కుంభం చే దభిషిచ్య చ
63	11	సంస్పృశ్యైవ చ హస్తాభ్యామ్
64	2	కరాభ్యాం మర్దయమానే
,,	21	కిన్నరైః సనకైః సార్ధమ్
65	3	ధురివార్చ్యాం నాచరే ద్బుధః
72	13	బాహుప్రతిష్ఠా
74	17	ధనుర్గ్రహేణహస్తం చ
83	14	భాగార్ధయవగోజ్యోచ్ఛ్రమ్
109	13	ఇతః ‘సంబంధాయ చ కూర్చేన కూర్చంమాలాన్యసేత్క్రిమాత్, తథాధివాస్యగవ్యాదీనంతే తాన్సంవిసర్జయేత్, కౌతుకాదీన్విశేషేణ ద్రోణ్యాం వాఽప్యథవాఽపటే, ఆలయాభిముఖే ధీమాన్గర్భేజగ్ధ్రేః ధివాసయేత్, జలాధివాసనార్థాయ’ ఇత్యాదిపాఠః,
112	2	పాశాస్తదుపరి
,,	8	ఆమైత్రైః సంధాద్య
126	11	‘యదీ’త్యనన్తరం ‘మూలాలయేతు తద్బింబంసంస్థాప్యం సర్వదాబుధైః, మండపాదౌతు తద్బింబం మూర్తిమన్త్రైణ మన్త్రవిత్’ ఇతిపాఠః
126	16	దేవీభ్యాముచితంయది
127	11	కలశైస్తత్ర
136	19	శ్రీభూసూక్తమ్
140	22	వేదాం మిత్రాదీనామ్
141	4	తతః ‘సమావాహ్యసమభ్యర్చ్యస్థాపకైః సహ మన్త్రవిత్’ ఇతి
145	12	నైవ చోరైరపహృతే యది
147	22	‘సూక్తేన రాజవద్విగ్రహాన్వితైః, సన్నిధౌ దేవదేవస్య ఛందసాం సంప్రవిశ్యచ’
151	15	విశేషే పవనం గతః
,,	18	వస్త్రాదమాంతేవాకంతాన్తే
,,	20	ప్రస్తరాన్తే తతో౽ధిమాన్
152	11	సహ కౌతుకైః
,,	22	బలవాన్యజమా *

పుటమ్.	పంక్తిః.	పాఠః.
153	2	కర్తురిచ్ఛాంచరేత్తస్మాత్
,,	14	ఆదావేవ శిలామధః
154	10	దేవానామాచార్యైః
155	8	కారయేన్నిత్యకర్మాన్తే
165	12	శిష్టం త్రిభాగమ్
169	2	వేదరూపాణి తాన్
180	14	ధాత్వాదీన్ క్రమశః
197	23	ధ్వజమన్త్రద్వయేన చ
201	10	ఆవృతాఃశంభుమేనైత అత్రవిథ్యాం వ్యవస్థితాః
,,	16	పశ్చాద్భవనం పావకాద్యకమ్
204	11	ప్రాతర్బలిం క్షిపేత్.
214	3	కర్మాన్తమ్
215	12	దేవానామపి
222	9	మృగయాగ్ధం చ భూషయేత్
225	21	హస్తాభ్యాం చక్రమాదాయ
226	8	తేతేనైవ
254	11	సంధీశం చైవ
258	18	అధ్యయనం చ కృత్వా
266	16	ఇష్టకాగర్భకూతే
274	17	తలస్తృతిత్రిగుణితమ్
282	7	షడాత్రేయమ్
285	16	వాసాధికరణోక్తవత్

‘ప్రమోదూతాబ్దే శ్రావణ్యాం గురువారే తు వారుణే
యజ్ఞాధికారం లిఖితం రాఘువార్యేణ ధీమతా’ ఇతి సమాప్యతే

శ్రీవైఖానస గ్రంథమాలా ప్రచురణములు – కుసుమములు.

(1) శ్రీవైఖానస సూత్రదర్పణము.	0	6	0
(2) * శ్రీమదాంధ్ర బ్రహ్మాండపురాణము.	1	4	0
(3) శ్రీరామభద్రస్తుతి శతకము.	0	10	0
(4) * ఉత్తమబ్రహ్మవిద్యా సారము.	1	4	0
(5) అర్చనా తిలకము, (రెండవకూర్పు)	0	14	0
(6) * శ్రీవైఖానసమహిమమంజరి.	1	4	0
(7) * శ్రీవైఖానస మంత్రప్రశ్నము (శారీరము)	1	4	0
(8) శ్రీనివాసదీక్షితచరిత్రము (ఆంధ్రపద్యకావ్యము)	0	8	0
(9) ఆబ్దికప్రయోగము.	0	6	0
(10) శ్రీవైఖానస సూత్రానుక్రమణిక (ప్రథమభాగము.)	1	0	0
(11) రామదేశికాహ్నికము	0	12	0
(12) మరీచిప్రోక్తానందసంహిత (ప్రథమ భాగము.)	3	0	0
(13) శ్రీవైఖానస సిద్ధాన్తలేశాదర్శము,	0	12	0
(14) శ్రీవైఖానసమంత్రప్రశ్నము (దైవికచతుష్టయము)	1	12	0
(15) మరీచి విమానార్చన కల్పము. (సంపూర్ణము)	4	0	0
(16) శ్రీవైఖానససూత్రానుక్రమణికా (రెండవభాగము)	1	12	0
(17) * స్నపనవిధిః.	1	4	0
(18) అర్చనానవనీతము	2	4	0
(19) యజ్ఞాధికారము.	3	0	0

అనుబంధగ్రంథములు.

1 గోదామహిమ.	0	3	0
2 శ్రీవిఖనసస్తోత్ర రత్నావలి	0	2	0
3 శ్రీవైఖానస సంధ్యావందనము.	0	4	0
4 * శ్రీవైఖానసోపాఖ్యానము, పూర్వభాగము	0	8	0

5	శ్రీవైఖానసోపాఖ్యానము (ఉత్తరభాగము)	0	8	0
6	శ్రీవైఖానస పుణ్యాహము.	0	4	0
7	సజ్జనసంభవము.	0	3	0
8	చోరసంవాదము	0	2	0
9	యాగకుండాది నిర్ణయము.	0	3	0
10	కృష్ణార్యాష్టోత్తరశతకము.	0	4	0
11	లక్ష్మీసంవాదము.	0	3	0
12	శతప్రమాణదీపిక	0	3	0
13	నీతిరామాయణము	0	10	0
14	దేవాలయములు వాని నిర్మాణము (సంపూర్ణము)	0	12	0
15	దశవిధహేతు నిరూపణము	5	0	0

ఇతరగ్రంథములు.

సంస్కృత బ్రహ్మాండపురాణము. (అర్థపంచకప్రకరణము)	1	4	*
శ్రీనివాస దీక్షితేన్ద్ర చరిత్రము. (సంస్కృతము)	0	1	0
బాలకృష్ణ తిరువారాధనము.	0	4	0
ధ్యానముక్తావళి (మూలము)	0	8	0
తప్తచక్రాంకణ విజయ తూల వాతూలము	0	8	0

యింకను కలవు.

* ఈగుర్తుగల పుస్తకములు ప్రతులు లేవు.

మేనేజర్:—భిషగ్వర, డి. రంగాచార్యులు, ఏ. ఎం. ఏ. శి.

ఈగావారిపాళెం, మాదరపాకంపోస్టు, చెంగల్పట్టు జిల్లా

లేక

401. టంకసాల వీధి జి. టి. మద్రాసు.